

nasılsınız

Gemiciler korusu

Bu Gemi Nereye

bu gemi-ne gemi-ne yüzer-ne
batar-halatı-dümeni-direği-
bacası-bebeği-ergini-kocası-
türkünün-acısı-denizin-delisi-
dalğanın-yücesi-kaptanın-cü-
cesi-kavganın-nicesi-neyle-
sen-ayrılmaz-gündüzü-gecesi-
bu gemi-ne gemi-

bu gemi-ne gemi-kazanda-
kürekte-dümende-direkte-
ellerin-iştedir-yürekler-
motorun-sesinde-neylesen-
neylesen-yılanın-gözleri-
tasında-bir kaşık-aştadır-
yüreğin-düştedir-gözlerin-
yaştadır-bu gemi-ne gemi-

taşımış-barbaros-forsunu-
direkler-bilmez mi-yellerin-
hırsını-bitirsin-görelim-
başlatan-masalın-tersini-
dolacak-bordada-açılan-
yaraya-yabanın-çağrılı-
korsanı-düzenler-emekler-
hepsi bir-hepsi bir-paraya-öyle
mi-bu gemi-ne gemi-tayfanın-
özlemi-bu gemi-vurmasın-
karaya-bu gemi-nereye?

VEDAT TÜRKALİ

Sözleşme dönemi ve sendikalar

Sendikacılık tarihin içine, işçilerin
tek tek hak aramasının kendi zarar-
larına olduğu bilinciyle birlikte doğar. Ni-
tekim çağdaş sendikacılığın temelinde,
işverenlerin, işçi sınıfını büyük büyük bö-
lerek, kendi paçasının derdine düşüre-
bilme çabalarının boşa çıkarılması var-
dır. İşçi, kendisinin en iyi olduğu inancı-
na kapılmıştır, bütün sorunlarını bir ba-
şına çezeceğini sanar. İşveren bütün iş-
çilerine aynı mavi boncuğu dağıta dağı-
ta, hepsini birbirinden koparır. Ve elbet-
te, hepsini toplu halde sömürür.

İşçiler, yoğun bir birlik halinde çalışır
duruma geldiklerinde, bunu sezerler.
Çünkü teker teker büyük değer oldukla-
rı belirtildiği halde, ekonomik durumları
gelişeceğine geriliyordur. O zaman tutar-
lar, aralarında tümünü birden temsil ede-
cek sözcüler seçerler. Bu sözcüler, işve-
renle işçinin arasında bir arabulucu, bir
uzlaşmacı ya da hakem değildiler. Kendi-
leri de işçi olduklarından, doğrudan bü-
tün işçilerin çıkarlarına sözleşme bağ-
lamaya, karşılıklı taleplerin belli bir e-
ğim noktasında buluşmasına görevlidir-
ler. Ancak, yerleri bellidir. Her zaman iş-

SOMUT

20 NİSAN 1984

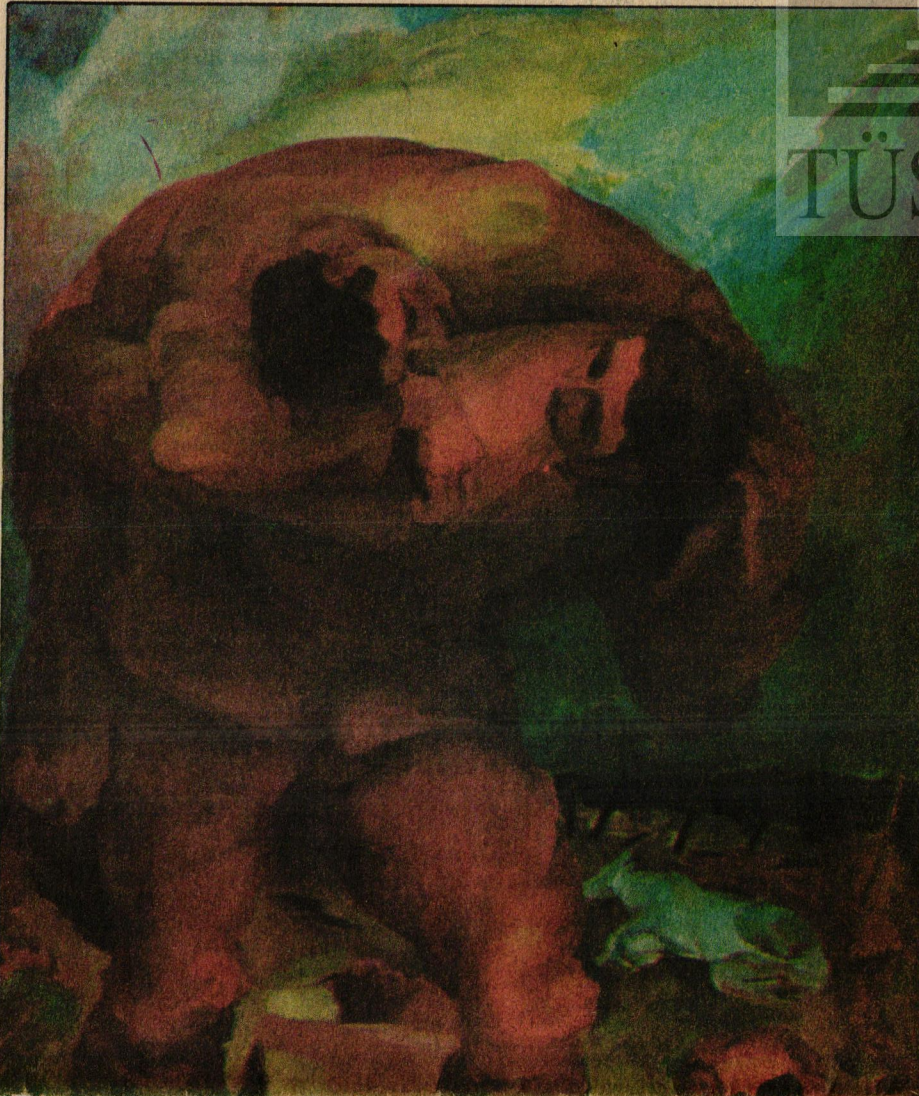
100 LİRA

Yıl: 4 Sayı: 54

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

İlk Meclis diyor ki:

“Emperyalizmin ve kapitalizmin zulmüne karşıyız”

“Türkiye Büyük Millet Meclisi, milli hudutlar dahilinde hayat ve istiklâlini temin ve Hilâfet ve Saltanat makamını tahlis ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh, hayat ve istiklâlini, yegâne ve mukaddes emel bildiği, Türkiye halkını emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurturarak irade ve hâkimiyetin sahibi kılmakla gâyesine vasil olacağı kanaatindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada münafi hareket edenleri tedip azmiyle müesses bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda salâhiyeti Büyük Millet Meclisi'nin şahsiyeti maneviyesindedir.”

(Meclis Beyannamesinden)

Yazısı orta sayfada

Yazko Genel Kurulu toplanıyor

Sınırlı Sorumlu Yazarlar ve Çevirmenler Kooperatifi'nin olağan genel kurul toplantısı, 21 Nisan 1984 Cumartesi günü saat 11.00'de yapılacaktır.

Kooperatifin, Türkocağı Caddesi 17/19 numaralı İstanbul Tabip Odası toplantı salonunda yapılacak olan genel kurulunda; yönetim ve denetim kurullarının raporlarının okunması, yönetim kurulu çalışmalarının in-

celenmesi ve bilançonun tetkiki ile yeni yönetim kurulunun seçilmesi üzerinde durulacaktır.

Yazko olağan genel kurulunda çoğunluğun sağlanamaması durumunda, toplantı, aynı yerde 7 Mayıs 1984 günü yine saat 11.00'de yapılacaktır. Durumları genel kurula katılmaya elverişli olmayan üyeler, oy kullanma haklarını yazılı olarak başka bir üye-ye devredebilecekler.

“Rıfat Ilgaz-Cide Edebiyat Ödülü” konu

Bu sayıda

Adnan Cemgil: “Kültürün temeli tam bağımsızlıktır.” Şahap Balcıoğlu (12. sayfada)

Hasan İzzettin Dinamo ile söyleşi Mesude Honsarı (2. sayfada)

Ermeni tedhişinin bir hedefi Türkkiye Ataöv 3. Sayfada

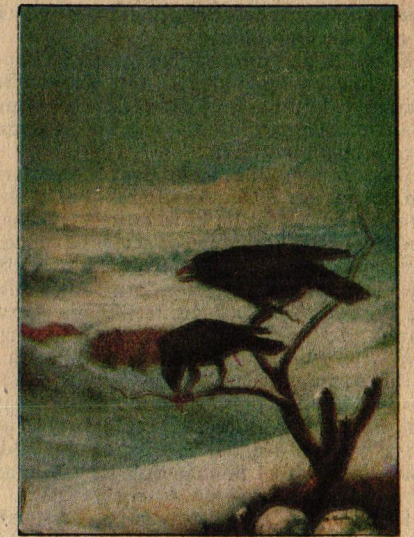
Otomobil-İş Başkan Yardımcısı: “Öncü işçiler işten atılıyor” İbrahim Akyürek 4. Sayfada

Bankacılıkta yapısal değişim 4. Sayfada

1960'lı yıllarda dünya öğrenci gençlik hareketleri Mustafa K. Erdemol 5. Sayfada

Üçüncü ulusal mı? Cengiz Bektaş 5. Sayfada

Parti liderleri ve çocuklar 23 Nisan için ne dediler? Orta sayfamızda

Karda Kargalar"- 100 x 70 cm - Yağlıboya

Yüzyıllık yalnızlığın girdabında Aydın Ayan'ın resimleri (Sf. 11.'de)

çiler adına davani mak. Bizim sendikacılığımızın başlangıcı da böyle olmuştur. XV - XVI. yüzyıllardaki fityan olaylarını, hatta şer'îye sicillerine geçen bazı "İş Bırakmalarını" saymaya- cak olursak, çağdaş anlamda ilk oluşum- lar 1872'lere dayanır. Tersane işçilerin- den hemen sonra Rumeli Şimendiferle- ri gündeme girer.

Başlangıçtan beri yazdıklarımızı doğ- rulayacak bir öyküyle hem de!.. İşçiler, Galip, Rifat, Enver ve Vedat adlarındaki arkadaşlarını sözcük seçerler. Genel Mü- dür'den randevu alınır. Odasına girdik- lerinde isteklerini söylerler. Genel Mü- dür'ün tepkisi, "olmaz dersem, ne yap- caksınız?" biçiminde gerçekleşir. Yanıt- ları; "Adlarımızın baş harflerini yukarıdan aşağıya okur musunuz?" olur...

Uzun bir suskunluk döneminin arka- sından gelişen sendikacılığımız yeniden yol ayırımında. Önceleri rakip sendika- larla yarışmak zorunda bulunan Türk-İş biçimi işçi temsilciliği, günümüzde tekel- leşmenin örneğini vermektedir. Rekabet korkusuyla, tam bir sendikacılık yapama- sa da, arada bir sesini yükseltme gerek- sinimi duyan sendikacılarımız, boş alan- da at koşurmanın kolaylığı ve zorluğu- ya başbaşa kalverdiler.

Kaldıkları anda da, temel nitelikleri or- taya çıktı. Birer işçi temsilcisi oldukları- nı unutarak, Yenicami dilencilerine dö- nüştüler. Türkiye ekonomisinin içinde bu- lunduğu koşullar belli. Bütün bu koşul- lar çerçevesinde sendikacılık yapacak olanın, işçileri uzun sürelerle bağlayan sözleşmeleri hazırlarken, uzun vadede- ki bütün gelişmeleri gözönünde tutması gerekir, denilebilir. Ama, daha iş oraya varmadan, sendikacılarımız havlu attılar. Kimi yenin, kimi yerinin darlığından söz ediyorlar. Sanki ağalar kırk yıl öncenin zorlanarak sendikacılığa soyunmuş tem- silcileri. Oysa, sendikacılık her koşul al- tında yapılabildiğinde bir değer taşır. İş- çilerin haklarını işverenin iki dudağı ara- sında bırakarak, ya da yalvar yakar bir şeyler koparmaya çalışarak değil. Yasa- ların izin verdiği bütün haklar, işçiler adı- na yetkiye dönüştürülüp uygulanarak.

Çünkü tek yanlı kararlara bırakılan bir ilişki, sözleşme olmaktan çıkar. Doğru- dan bağış biçimine dönüşür. Elbette her zaman güç koşullar olacaktır. Oyle güç koşullar vardır ki, tarihin derinliklerine yansır. Burada Mısır Firavunu Tutan- kamon'un bir mektubundan söz etmek istiyoruz. Oğlunun iyi yetişmesi amacıyla kaleme alınan mektupta, "Altın çıkaran kölelere iyi bakmasını," öneriyor. "Bir ke- zinde yiyecek kervanlarını zamanında göndermediği için, işi bırakmışlar. Fira- vun da, bunu başkaldın sayıp, hepsini öl- dürtmüş. Gerisini kendinden dinleyelim." Sakın olasin aynı hatayı işlemeyesin," di- ye sürdürüyor. "Onların yerine altın çı- karıp işleyebilecek yeni köleler yetiştirin- ceye, hazinem eridi. Hititlerle yaptığım savaşı yitirdim."

Koşulların hiç biri, Tutankamon döne- minin ki kadar ağır olamaz. Sanırım sen- dikacılarımızın da bu görüşte birleşerek, bir an önce işçi haklarını savunmaya baş- lamaları kaçınılmazdır. Yasal görevleri- ni savsayarak, daha çok yetki isteyecek- lerine bir an önce sözleşmeler bağitlaya- rak, işçilerimizin haklarını yine yasaların sınırları içinde sağlasalar, bizce sendika- cılığa da başlamış olurlar. Yoksa, yasa- ların değişmesini beklerken, işçi hakla- rının tümünü işverenlerin isteklerine bağlı kılmanın sorumluluğundan hiç bir zaman kurtulamazlar. İşçi kitleleri eninde sonun- da kendi haklarını savunacak sendikacı- ları bulurlar ama korkarız, işveren bağış- ı bekleyen sendikacılarımız bir daha sal- tanatlarını bulamazlar.

SOMUT

"Yaralı Asker"- Ali Çelebi (100 x 150 cm) Yağlıboya

Ünlü Sovyet Piantnitsy Folklor Topluluğu kentimizde

Sovyetler Birliği'nin dünyaca ünlü "Piat- nitsky" Folklor Topluluğu 21-24 Nisan 1984 günlerinde İstanbul'da Atatürk Kültür Mer- kezi'nde dört gösteri sunacak. Gösteriler, İs- tanbul Filormoni Derneği'nce düzenlenecek.

Avrupa'nın en büyük akordeon virtüözü Anatoli Baliaev, balalayka virtüözü Boris Avksentyev ve Aleksandr Tsigankov; yine Sovyetler'in ünlü dansçılarından Tatyana Kubatkina ve Nikolay Trişkin de ünlü halk şarkıları sanatçısı Yakaterine Gutkova ve ar- monika virtüözü Vasili Kalinin de toplulukta yer alacaklar.

Çobanlı, Samuk, Yıldırım ve Erdem'in sergileri

Toplu ya da kişisel sergiler açısından ge- çen yıla oranla bu öğrenim yılını daha za- yıf geçiren Atatürk Eğitim Fakültesi ilkbah- ar dönemine oldukça canlı girdi. Öğretim görevlilerinden Zehra Çobanlı'nın seramik, Gonca Samuk'un tekstil dallarında geçen hafta fakültede açtıkları sergiler gelecek hafta sona erecek.

Atatürk Eğitim Fakültesinin gene Resim- İş Bölümü Öğretim görevlilerinden Vural Yıldırım'la Basri Erdem'in Taksim Sanat Galerisinde açtıkları resim sergileri de il- giyle karşılandı. Bu iki sergi de onbeş gün süreyle açık kalacak.

Ömer Faruk Toprak'ın şiirleri Arnavutça'ya çevrildi

Ömer Faruk Toprak'ın şiirleri Arnavut- ça'ya çevrilerek, bir antolojide yayımlandı. Ozanın "Mutluluk Düşüncesi", "Mut- luluk", "Hürriyet" ve "İyi İnsanlar" adlı şiirleri B.Londo ve Z.Lito tarafından Arna- vutça'ya çevrilerek Naim Frasheri Yayıne- vi'nce çıkarılan "Poezi Turke te Shekullit" (Yirminci Yüzyıl Türk Şiiri) adlı antolojide yer aldı. Aynı antolojide, daha önce yapıtları Arnavutça'ya çevrilen, Tefik Fikret, Yah- ya Kemal, Ahmet Haşim ve Nazım Hikmet'in şiirleri de yayımlandı.

Antolojide, şiirlerin yanı sıra, Türk ozan- larının Arnavut okurlarına tanıtmak amacı- la, ozanların kısa özgeçmişlerine ve yapıtları- nın özetlemelere de yer verildi.

Aleksandr Tsigankov

adına edebiyat ödülü kondu. Cide Postası Gazetesi ve Çınar Yayın-

Madaralı Roman Ödülü'nü Orhan Pamuk aldı

1983 Madaralı Roman Ödülü'nü, Seçici- ler Kurulu oy çokluğuyla Orhan Pamuk'un "Sessiz Ev" adlı romanına verdi.

Ödül, 22 Nisan günü, Ankara Sanat Ku- rulu'ndadüz-enlenecek bir törenle sahibine ve- rilecek.

Orhan Pamuk daha önce de "Cevdet Bey ve Oğulları" adlı romanıyla 1979 Milliyet Yayınları Roman Yarışması birinciliğini Mehmet Eroğlu ile paylaşmış ve 1983 Orhan Kemal Roman armağanını da kazanmıştı.

Bu yılki yarışmada ayrıca Latife Tekin'in "Sevgili Arsız Ölüm"ü iki oy, Fakir Bay- kurt'un "Yüksek Fırınlar" adlı romanı da bir oy aldılar.

Ümit Yaşar Galerisi'nin "Yazar Haftaları" Salâh Bırsel'le sürüyor

Ümit Yaşar Sanat Galerisi'nde, Aziz Ne- sin'le başlayan "yazar haftaları"nın ikincisi Salâh Bırsel'le sürüyor.

24-28 Nisan günleri arasında yapılacak olan, Salâh Bırsel haftası'nda; sanatçının ba- sılı yapıtları, el yazısıyla şiirleri ve fotoğraf- larla yaşamı sergilenecek. Ayrıca, hergün 15.00-18.00 arasında Salâh Bırsel yapıtları- nı imzalayacak ve okurlarıyla söyleşecek. Hafta boyunca, sanatçının imzalı fotoğraf- ları konuklara armağan edilecek.

ANKARA KULİSİ

Bir Fransız atasözü, "Yasaların anası ihtiyaç ise, babası parlamentodur" der.

6 Kasım seçimleri sonrasında oluşan parlamento, babalık görevini Özal hükümetine bıraktı. Gerçi yeni Meclis, yasa teklif ve tasarılarını görüşüyor, ancak ağırlık, hükümete ya- sa gücünde kararname çıkarma yetkisi verilmesini öngören yasa tasarılarında...

Özellikle 25 Mart seçimlerinden sonra Meclis'teki muhalefet partilerinin gerçek gücü or- taya çıkınca, muhalefetsiz bir Meclis'te iktidar partisi alabildiğine rahatladı.

Geçtiğimiz hafta, "demokrasiye geçiş dönemi"nin başlamasından bu yana en önemli yasa teklifi Meclis komisyonlarında görüşüldü. Tüm mahkumiyet kararlarında cezalardan 10 yıl düşülmesini öngören bir af yasa teklifi ise, cezaların infazına ilişkin 647 sayılı yasa- da değişiklik yapılarak ceza indirim sürelerinde yeni bir düzenleme ile şartlı salıvermede üçte bir indirim oranının yüzde 50'ye indirilmesini öngören yasa teklifi...

Infaz Yasası'nda değişiklik teklifi reddedildi, af yasa teklifi ise partilerarası bir komisyo- nun getireceği teklifin esas alınması isteği üzerine teklif sahibince geri çekildi.

Tekliflerin Adalet Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında MDP'li Rifat Bayazıt ile Saba- hattin Eryurt, "Bize vatandaşlardan mektup geliyor. Af çıksın diyenler olduğu kadar, af çık- masın diyenler de var. Şimdi bu teklifi ne yapalım?" deyince, teklif sahibi HP Adana Millet- vekili Cüneyt Canver, "Kesekağıdı yaparsınız, olur biter" karşılığını verdi.

Sonuç mu? Teklif, kesekağıdı bile yapılamadı...

Affa ve cezaların indirilmesine karşı çıkan milletvekilleri, komisyon toplantısı sona erin- ce, koştura koştura kulis kapısındaki kuyruğa katıldılar.

6136 sayısı yasaya göre, TBMM üyeleri tabanca ve tüfek alabiliyorlar. TBMM Başkanlı- ğı, yerli malı MKE Kırıkkale marka tabancanın yanısıra, Milli Savunma Bakanlığı ile gerçek- leştirilen işbirliği sonucu, yabancı marka tabancaların da milletvekillerine satılmasını sağ- ladı. Tabanca satış formu kulis kapısında verince, milletvekilleri bu kapının önünde kuy- ruk oluşturdu.

MDP'liler de bu kuyruğa katıldılar...

Yerli malı Kırıkkale tabanca 7.65 çapında, 7 mermi alan ve yarı otomatik özelliklere sa- hip. Fiyatı 52 bin 705 lira. Yabancı marka tabancalar da aynı özellikleri taşıyor, ama, etiketi farklı, 40 bin lira. Çünkü bu tabancalar, zoralmı yoluyla çeşitli kişi ve yerlerden toplanan tabancalar...

Milletvekilleri, aralarında Smith Wesson bulunmadığı için yabancı marka tabancalara önce burun kıverdiler, ama Browning'e okey dediler.

Böylece, sokaktaki vatandaşlardan ayrıcalıklı olma özelliklerini bir daha artırdılar...

Yeni Anayasa ile sokaktaki adama, yani işçiye, köylüye, öğrenciye, memura, sendikaya, derneğe siyaset yapma yasaklanmış, politikacıya serbest bırakılmıştı. Bu serbestiye tabanca satın alma, taşıyıp kullanma serbestisi de eklendi.

(Devamı 12. Sayfada)

dalda ve dönüşümlü olarak verilecek. Ri- fat Ilgaz'ın doğum günü olan 24 Nisan 1984'te açıklanacak olan ödül bu yıl 'şiir' dalındaki yapıtları kapsıyor. Daha önce ki- tap olarak yayımlanmamış şiirlerin kabul edileceği yarışma için isteklilerin, en az dört formalık bir kitap oluşturabilecek sa- yıdaki şiirle 24 Eylül 1984'e dek Cide Pos- tası gazetesine ya da Çınar Yayınları'na baş- vurmaları gerekiyor.

"Rifat Ilgaz- Cide Edebiyat Ödülü" se- çiciler kurulu şu sanatçılardan oluşuyor: Necati Cumalı, Alpay Kabacalı, Şükran Kırdağ, İlhan Özdemirci ve İlhan Selçuk, Ödül, birinciye 125.000 TL. ikinciye 75.000 TL ve üçüncüye de 50.000 TL olarak da- ğıtılacak.

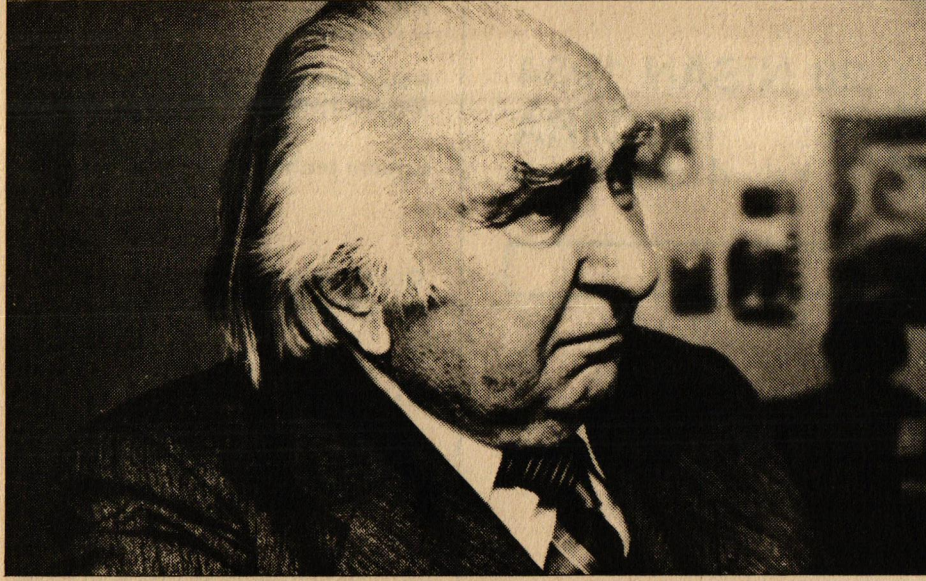
Halis Başarır

Resam Halis Başarır, Pangaltı Sanat Galerisi'nde "Gecikmiş Resimler" konu- lu bir resim sergisi açıyor. 21 Nisan 1984 tarihinde açılacak olan sergi 16 Mayıs'a kadar izlenebilecek.

Bilindiği gibi sanatçı, III. Balkan Film Şenliği sinema karikatürleri yarışması bü- yük ödülünü, 1978 DÜnya Gençlik Haf- tası afiş yarışması birincilik ödülünü, DİSK afiş yarışmasında da birinci mansi- yonu almıştı. Ayrıca, kültür ve sanat şen- liklerinde plastik sanatlar uygulamalarına katıldı.

"Bekleyiş"- Utku Varlık (23 x 38 cm)- 1942

"Ben konuşkan bir adam değilim. Siyasal baskı zamanla dört yanıma öyle bir engelle çevirdi ki, onun da bu süs-kuşum üstünde etkisi oldu"

MESUDE HONSARI

Fotoğraflar: Nazım Timuroğlu

Sayın Dinamo, Kutsal İsyan ve Kutsal Barış'ta, Atatürk bütün yüceliğiyle canlı ve çarpıcı bir öge olmuş. Aydın kişiliğinizden doğan Atatürk'e sevgi ve saygı teması da, bu öz-lü yapıtlarınızda adeta kutsallaşmış. Yaşamınızın bir tutkusu olmuş. Hem öz benliğinizde, hem yaşantınızda bu erişilmesi güç başarıyı nasıl gerçekleştirebildiniz?

Kutsal İsyan ve Kutsal Barış, benim bütün yaşamımın en anlamlı işleri, yemişleridir. Bırakışma yıllarında, on yaşında bir çocukken, İstanbul'da Beykoz Darüleytam'ında (öksüz-yurdu) bulunuyordum.

Dörtüzyüç çocuktuk. Ünlü Beykoz çayırı-larının ucunda bir tepe üzerinde eski padişahlar döneminden kalma bir kışla vardır ki, Nizâmi Cedit örgütleri kurulduğu dönemlerde yapıldığını sandığım kışlalardan biriydi, Selimiye gibi. İşte biz, Birinci Dünya Savaşı'nın öksüz bırak-tığı dört yüz şehit çocuğu, bu kışlada oturu-yorduk. Açık renk kaba yünden giysilerimiz, ayaklarımızda tahta ayakkabılarımız vardı.

Bu kışladan neden bu kerte önemle söz ediyorum? Bundan bir çok nedenlerle söz etmiş-tim. Bu bizim okulumuzdu. İngilizler, bizi as-ker sanıyordu. Bundan mı, İngilizlerin saldı-rısına uğramıştık? Bundan dolayı da işgal as-kerine karşı hepimiz kin duymaktaydık.

Hele bizim bez toplarımızla hergün sabah-tan akşamlara dek oynayıp durduğumuz yeşil çayırı-larımızda bütün İngiliz çadırları kurulmuş-tu. İngiliz savaş gemilerinden çıkıp gelmiş de-niz askerleri, İstanbul Rumları arasından dev-şirilmeğe çalışılan Türkçe konuşan Yunan as-kerleri eğitim yapmaktaydı. Başlarında orto-doks papazlarının yüksek şapkalarını giymiş moralci iki de papaz vardı. Askerlere Türkçe moral veriyorlardı.

Bunlar ileride öğretmen okulunda yazacağım piyeslerin komik kahramanlarıydılar. Anado-lu'dan ilk vurucu sesler gelmeye başlayınca, genç öğretmenlerimiz, birer muştı meleş gibi güleç yüzleriyle karşımıza dikiliyor, Mustafa Kemal'den, Refet beyden, Kara Fatma'dan söz ediyorlardı. Okuldaki bütün canlıların Kuva-yi Milliyeci olmasını sağlayan bir olay, 1920 yi-lında pusluca bir mart sabahı başladı. İngiliz-le-r, İstanbul'u vurup kırarak işgale başladılar. İngiliz çadırlarından silahını kapam Hintli as-kerin dışarı fırladığı gözleniyordu. Kimileri, ta-sıdıkları çar makineli tüfekleri bir vere verles-

Yûşâ tepesine doğru yürütme buyruğunu ver-diler. Sabah kahvaltısını etmeden yola çıkarıl-dık. Ancak, Adil bey bu arada Türk çocuğu-nun kafasında bombalar patlasa korkmayaca-ğını, korkmamamızı söyledi. O kısa aralıkta bunları sokuşturdu, kendisini de alıp götürce-ceklerdi. O da ne olduğunu bilmiyordu. Mü-dürümüz, ünlü Kâzım Nami Duru, bir hafta önce Ankara'ya kaçmıştı. Aşağıda okulun cüm-le kapısından hintli askerlerle kuşatılmış ola-rak çıkarken, yaşlı kapıcı Sait baba ağır maki-nalının karşısında ceketsiz, kolları iki yanında sarkık, dikilmiş duruyordu.

Beykoz ormanlarına giren çınarlı voldan gi-derken, dağ taş makineli tüfenk, piyade tüfenk-lerinin yoğun sesleriyle inliyordu. Hemen he-pimiz dağa öldürülmeye götürüldüğümüze inanmıştık. Sıraların her iki yanında, sakalla-rı ve bıyıkları insana korkunç gelebilecek bi-çimde yapılmış askerler, Hindistan'da ikide bir Müslüman katliamlarına giren silahları taşı-yorlardı.

Okulun hademe kadınlarını da bizimle bir-likte almışlardı. Kadıncağızlar, bütün yol bo-yunca ağladıkları gibi, en sonra varacağımız küçük çayırı-lığa dek ağladılar. Hepimizi de ger-çekten ölüme gidiyormuşuz gibi inandırdılar. Yolun solundaki çayırılığın dibinden akan de-renin üstünden uzayan tepelere gözümüz ilişin-ce, değerli bir öğretmenimizin iki İngiliz suba-yının ortasında Yûşâ tepesine doğru götürül-mekte olduğunu gördük. "Öğretmenimiz Gal-lip beyi öldürmeye götürüyorlar" diye, küçük çocuklardan biri çığlığı basmasın mı? Oğlan kendi ölümünü unutmuş bile.

Beykoz çayırı-larının en sonundaki küçük bir bölüme çarkettirildik. Orada yere oturtular. Karşımıza makineli tüfenkleri yerleştirdiler. Ölüm düşleri, bir kez canlanmıştı ki gözleri-mizde, acaba makineli tüfenkle kolay ölecek miydik? Hindular, süngüleriyle dürtüstürerek bizi bir araya topladılar, bayağı birbiri üzeri-ne yığılmış ufak bir gübre yığını gibiydik. Bu öyküyü daha çok uzatmayacağım. Ölüm kor-kusu içimizde kurudu gitti ve biz yine akşama doğru sağ olarak okula döndük. İngilizler, ye-mek kazanlarımızı mı devirip rezil etmediler, erzak anbarını altüst edip, şekerlerin üstüne gaz yağı tenekelerini mi boca etmediler?

Öğleden sonra Hint askerleri, okula dört bir yandan ateş açıp pencerelerde bir tek sağlam cam mı bırakmadılar? Babalarını, ağabeyleri-ni cephelerde öldürdükleri bu çocuklara bu zu-lüm nive idi? Hünkâr iskelesinin önlerinde va-

"Kutsal İsyan"ı yazmak için bir özgürlük günü gerekiyor-du. 1960 özgürlük günleri gelip çatmıştı. Ömrümü verdi-ğim bu ciltleri o yıldan bu yana birer birer yazmaya ve ya-yımlamaya başladım. Ben bir kahramanlık kültüne hiç-bir vakit inanmadım. Kahramanlar, ulusların stoklarından oluşur. Uluslar gereksiyince onları yaratırlar. Nitekim Mus-tafa Kemal de öyle oldu"

bekir'in kocaman resimlerini yapıyordum. Şim-di Kuvayi Milliye için şiirler yazmaya başlamış-tım. Sınıf öğretmenimiz, bunları bana, arası-ra verdiğimiz müsamerelerde sahnede okut-mak istiyordu.

Yunanlılar korku-nc bir hızla Ankara'ya doğ-ru ilerlerken, derme çatma Türk ordusunca öy-le hırpalanmışlardı ki, Sakarya'yı geçtikten sonra Ankara üstüne hemen saldıramadılar. Si-pere girdiler, Türk ordusu da bu sırada hazır-landı. Yani, türkçesi, kuruldu ve çapukuları bekledi. Yunanlıların bu duraklaması bile İs-tanbul'un tutsak ruhunda korkunç bir moral fırtınası estirmişti. O günlerde bir Papulas des-tanı geçti elimize, bizim Karadenizli kambur

rın yüksek külahlarını da bu piyese koymayı unutmamıştım. Piyesin kahramanları ki, bun-lar çok kalabalıktır-bir paşa Yunanlıların içi-ne kalmış götünen oğlunun, vatan hainliğine el attığını işitir. Bu, bir yarılış anlamadır. Pi-yes Sivas halkınca çok alkışlandı.

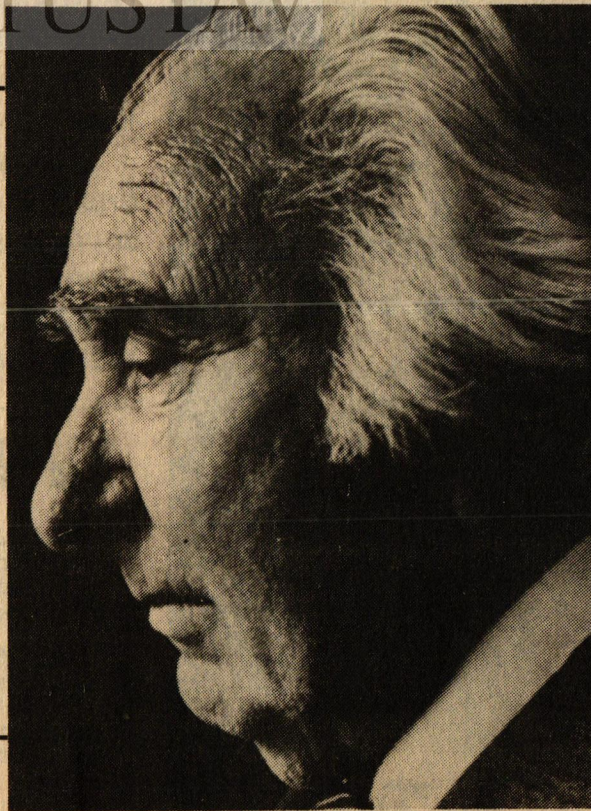
Oyundan sonra beni gören Kolordu Komu-tanı paşa, oyunu kutladıktan sonra: O paşa kimdi Allahasına? diye sordu.

"Tevfik Paşa" dedim.

Evet, bizim Lütü'nün emekli albay olan ba-basının rütbesini biz piyeste paşalığa yükselt-miştik.

Kolordu Komutanı, gülümser gibi yaparak, fakat bizimkilerin arasında: "Tevfik paşa di-

"Mustafa Kemal denince, bütün Türk ulusunun onun çevresinde bir oğul arı gibi kü-melendiğini düşünürüm. Ulusundan ayrı, soyut bir kah-raman olamaz. Tarihin olgunlaş-mamış duruma-larında liderlik için öne fırlamış bütün kişileri, tarihin tu-tup yere çarptığını biliyoruz."

Hakkı nereden bulmuşsa bu uzun yergi şırını belleğine almıştı. Durmadan okuyordu. Düş-man ordusunun baş komutanını sanki biz yen-miş gibi sevinçli idik. Bu şiirden ancak bir iki

ye ben kimseyi tanımıyorum. Evet bir Tevfik paşa vardı, vardı ama, padişahçıların safın-da." dedi. Çok mahcup olmuştum.

Ondan sonra, Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızı

Mustafa Kemal denince, bütün Türk ulusu-nun onun çevresinde bir oğul arı gibi kümelendiğini düşünürüm. Ulusundan ayrı, soyut bir kahraman olamaz. Tarihin olgunlaşmamış du-rumlarında liderlik için öne fırlamış bütün ki-şileri tarihini tutup yere çarptığını biliyoruz.

Yaşayan ve okumayı öğrenen her kişi, ya-yınlanan tüm kitapları anlayarak okuyabilir. Böylece bir kitap okuma alışkanlığı doğar o ki-şiler için. Fakat, okumanın yazmaya dönüşmesi bir yetenek ve aile kökeninden gelme soylu bir tutkudur. Siz, ailenizde ilk okuyan ve yazan kişi olduğunuzu açıkladınız. Bu nasıl doğdu, nasıl gelişti ve sizi bu günkü "erişilmesi güç" düze-ye getirdi? Bu konuyu açıklayabilir misiniz?

Evet, ben bir köylü çocuğuyum. Bizim aile-de hiçbir okur yazar kişi yoktu. Anamızla ba-bamızın yitliklere karışmasından sonra, iki kız kardeşimde Darüleytam'larda ve ondan sonraki gerekli okullarda okumak olanağı bulduk. İlk okulu bile doğru dürüst okuyamadım. Dört-yüz erkek çocuk, Beykoz fabrikalarında, tür-lü bölümlerde bir iki yıl, yecuç meucç askerle-ri gibi çalıştırıldık. En sonra, bunca çocuğu ka-racahil bırakmamak için okutmaya karar ver-diler. Bizi sınıflara ayırdılar. Ben birinci sınıf-taydım, ama, bütün sınıf arkadaşlarımın mek-tuplarını yazıyordum. Okuma yazmayı meğer kendi kendime öğrenmişim. Öğretmenler, bir yoklama daha yaptılar, üçüncü sınıfta okumam gerektiği anlaşıldı. Sonra, okul dağıldı, biz Ha-lıçoğlu'na gittik, karma karışık, cıvıl cıvıl bir okul. Bir toplama yeri.

Oradan Bigados'a (Selimpaşa) gönderildik. Bigados'ta dördüncü sınıfı okumadan beşinci sınıfa geçirildim. Koca okulun bir tek öğret-meni vardı. Bulgaristanlı İsmail Hakkı bey, uzun boylu, pehlivan yapılı bir adamdı. Siga-ra ve içki içmezdi. Yaz ve kış spor ve cimnas-tik yapar, yaz kış denizde yüzer, kışın gövde-sini karla ovalayarak kızışmaya çalışırdı. Yüz yıl yaşamak savındaydı. "Bir insan en az yüz-yıl yaşamak üzere doğmuştur. Eğer bu yaşa eri-şemezse kendi hatasıdır. Eğer bir de kısa ömür-lü bir ana babadan doğmamışsa." Şu dörtlü-ğü her zaman bir sağlık kuralı olarak yineler-di:

**Ayağını sıcak tut
Başını serin.
Yemeğe dikkat et,
Düşünme derin...**

Burada "derin düşünmek" üzülmek, keder-lenmek anlamıydı elbette.

Bir ikindi üzeriydi, bütün çocukları bahçe-de sıraya dizdi. Herkes ne olacak diye bekli-yordu. Uzun iki sırayı gözden geçirdikten son-ra:

"Nerede Hasan İzzettin efendi?" diye sor-du. "Eyvah, dedim. Bir şey mi oldu acaba?"

"Buradayım efendim." diye seslendim, ar-kalardan.

"Hele öne çık, söyle yanına gel."

Sesi çok otoriterdi, hiçbir şey anlaşılmıyord-u. Ne olursa olsun diyerek sıradan çıkıp ya-nına gittim.

"Şöyle çocuklara karşı yüzünü dön." dedi.

İsmail Hakkı bey, bir süre bana baktı, kısa pantolonlu, yalnayak, başı kabak, ondört ya-şlarında bir çocuk.

"Bunu görüyor musunuz, dedi. Bunun adı bil-

salları'nı da almıştım. Oraya gider gitmez, "Grim Kardeşler" in masallarını okumak ve dinlemek için, büyük yaştaki çocukların yatıp kalktıkları koğuştaki ve akşamları, küçük büyük bütün çocuklar toplanmaya başlamıştık.

Batı masallarının güzelliğini ve çekiciliğini daha o zamanlar anlamıştım. Arasına ya ben okuyordum, ya büyük çocuklardan biri oku-yordu. Kitabı okuyan arkadaşın çevresi "oğul" ların kümelmesi gibi bir görünüme bürünür-dü.

Grim Kardeşler'in masalları, beni esrik et-mekle beraber, Milli Edebiyat'a Doğru adlı ki-tap, öyle bir kitaptı ki, aruzdan kurtulup hece veznine geçişin başlangıcını ve sonra gelecek büyükçe şairlerin tohumlarını veriyordu.

Sanki Ulusal Kurtuluş savaşının bitmesin-den sonra yüreklerimiz sevinç ve umutla dolu iken bir de edebiyatta öztürkçe ile ve onun öl-çüleriyle yazmaya başlayan bu şairler ve yığınla şiir beni kendimden geçiriyordu. Şimdiye dek böyle şiirlere toplu olarak hiç bir yerde rastla-mamıştım.

Yalnız, bu kitaptaki öztürkçe ve güzel baş-langıçları vermiş olan kimi şairleri sonraki yi-larda hiçbir yerde bulamadım. Ne olmuşlardı? Barutları oracıkta bitmiş miydi?...

Kaç yaşında ve hangi koşullarda yazmaya başladınız? Yazdığınız ilk kitabın adını ve ta-rihini söyleyebilir misiniz?

Beykoz darüleytamında, oniki, onüç yaşla-rında kuvaymilliyecilik üstüne ilk şiirlerimi yazdığımı anımsıyorum. "Millî Edebiyat'a Doğ-ru" adlı kitaptaki şiirleri okuduktan sonradır ki şiir yazabileceğimi anladım. Ben de onlar gi-bi, daha çok lirik ve duygusal konularda şiir-ler yazdım uzun süre.

Sivas öğretmen okulunda Batan Güneşler adına Ulusal Kurtuluş savaşı günlerinde geçen bir savaş ve aşk romanım, Ankara'da Hâki-miyeti Milliye gazetesinde yitmişti. Sonra, o ga-zetenin muhâbirlerinden biri bunu kendi im-zasıyla yayımlamıştı. Gördüm.

Sanki, felek bunu örnek almış gibi, ondan sonra kırk yaşına dek yazacağım hemen hemen bütün romanları, şiirleri, "müsadere edecek" ve bunları bana bir kez daha yazdıracaktır.

Bunların öyküsü uzun. Cebeci cezaevinde dört yıl boyunca yazdığım bir kaç büyük ro-manla, yığınla şiir, Ankara-Adana yolculuğum-da bavalımla birlikte yitliklere karışmıştı.

Yabancı dil bilginiz nasıl başladı, nasıl ge-lişti? Bu "velüt" yazarlık serüveni içinde ya-bancı dil öğreniminizi başarma olanaklarını na-sıl bulabildiniz?

Yabancı dil bilgisine daha ilkökul sıraların-da heveslendim. Bir Fransızca alfabe edinmiş-tim. Bunu yıllarca yanımda taşıdım. Öğrete-cek kimsen olmadı gibi, bir lugat kitabı da edinemedim. Bu, Öğretmen Okulu'nun so-nuna dek sürdü. Okuldan mezun olduğumda, ancak okulun öğrettiğince Fransızca biliyor-dum. Öğretmenlik yıllarım cıvıl cıvıldı. Bana yabancı dili aratmadı. Sonra, Gazi Eğitim Ens-titüsünde üç yıl Stauerwald'den almanca oku-duk.

Birşeyler okuyacak duruma gelmek üzere idik ki, bir provokasyonla Cebeci cezaevinin kocaman kapısından içeri gir dim. Bir daha da ancak dört yıl sonra çıkacaktım. Bu yeni üni-

tiriyor, hemen çevresinde bir kaç kişi mevzie giriyordu. Biz hepimiz bunları çocukça bir merakla gözlüyorduk, yeni bir savaş mı patlamıştı? Kuvayi Milliye İstanbul'u mı basmıştı? Hepimizin kanısı ve umutu daha çok buydu. Demin mevzie giren bütün makinalı tüfekler, hep birden, birer yana ateşe başlamıştı ya. Nereye ateş ediliyordu. Ortalarda düşman mışman gibi kimse görünmüyordu. Yine de bir kıyamettir gidiyordu. Bir kaç dakika içinde Beykoz çayırıları bir savaş alanı olup çıkmıştı. Bir takım Hintli de, yukarı Palamar suyunun oralarına koşar adım çıkmaya başlamıştı. Palamar suyu-na çıkan bir ağır makinalı, biraz sonra Kelle İbrahim'in Beykoz futbol takımıyla oynayıp durduğu bir tek boş kalmış çayırığa ateş etmeye başladı. Mermilerin bir sıra olarak düş-tüğü yerden toprak, bir fıskiye gibi yukarı sıç-ıyordu. Bu da gördüğümüz olayın bir düş, bir film olmadığını gösteriyordu.

Bütün öğrenciler, bu koca bebeklerin oynayıp durdukları bu savaş oyununu, bayrak direğinin bulunduğu tören taşlığından gözlüyordu. Ancak, bunun bir oyun olmadığını düşünmeleri uzun sürmedi. İngiliz subayları okula gir-diler, Trabzonlu müdür yardımcısı Adil beyi kal-dırıp, çocukları sekizer kişilik sıralar yaparak

tan İnönü Dog (Denir Köpek) adlı Kru-vazörü olay gecesi, büyük çaptaki toplarıyla Beykoz'un üzerinden bombardmana başladı ki, bütün yaşamım boyunca böyle sürekli korkunç patlamaları bir kez daha ne dinledim, ne de dinleyeceğim. Bir iki gün sonra, öğretmenlerimiz döndüğünde, bunun İstanbul'un gerçek işgali olduğunu söylediler.

Yunan ordusunun subayları komutasındaki İstanbul devşirmesi Rum taburu da bu olay-dan sonra çayırılarda daha çok görünmeye baş-lamıştı. "Hepinizin anasını belleyeceğiz. Mus-tafa Kemal'i esir etmek için yakında Ankara'ya gideceğiz. Hepinizi İstanbul'dan kovacağız. Konstantinopl bizim kentimiz."

İşte ne olduysa, Rum taburunun bu sözleri-ni dinledikten sonra oldu. Hepimiz bunlara da, bunların efendilerine de diş bilemeye başlamış-tık. Artık Beykoz Darüleytam'ı bütün canlıla-rıyla gözünü Anadolu'ya dikmişti. Hepimiz, te-peden tırnağa Kuvayi Milliyece kesilmıştık. Ben küçükten bu yana resim yapmaya çok heves-liydim, büyük savaş içinde Yavuz'un Midilli'-nin ya da başka savaş gemilerinin resimlerini yapmaktan hoşlanırdım. Kuvayi Milliye başla-dıktan sonra kara kalemle Mustafa Kemal'in Refet beyin (daha paşa değildi) Kâzım Kara-

kita bellegime kalmıştı.

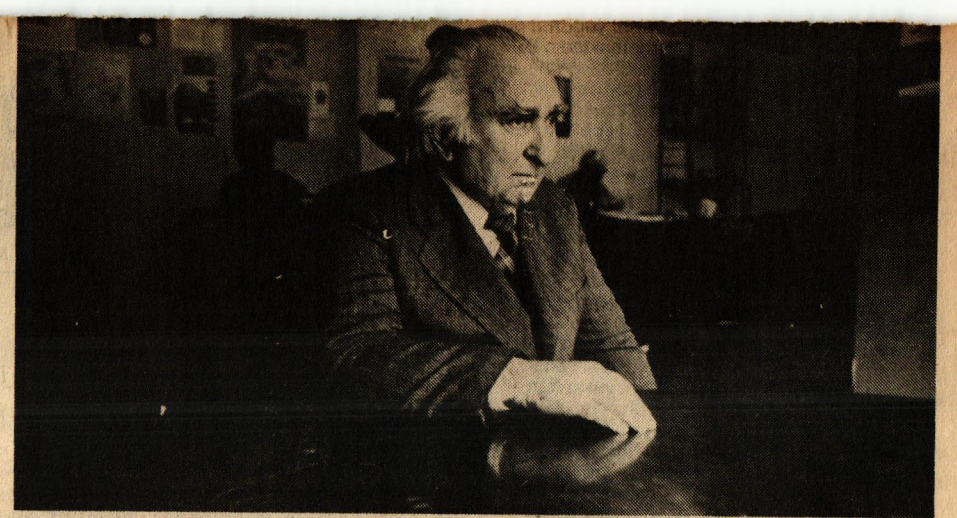
**Ne büyük kuvvetmiş megal ideas
Bu kuvvetle uçu ihtiyar papas
Sen de bu kuvvetle masa başında
Yapmıştın ne güzel plan, Papulas.
On günde Ankara gezilecekti?
Türk'ün orduları ezilecekti,
Binlerce esirler dizilecekti
Ne tatlı bu hülya, bu şan, Papulas.**

.....
**Yiyelim derken Ankara balı
Silkindi başına kovan Papulas.**

Bu, daha bir şey değildi. Yirmi iki gündüz, yirmi iki gece süren Sakarya Meydan Savaşın-dan sonra olacaktı önemliydi.

Uzun yıllar sonra, Sivas öğretmen okulun-da arkadaşlarla ikinci kolordu'nun sahnesin-de bir piyes oynadık. Bunubenz yazmıştım. O çocukluk günlerimin coşkusuydu. Kurtuluş sa-vaşımızı, derinlemesine bilmediğimden kahraman-larımı kendim uydurmak zorunda kalmıştım. Ancak, Beykoz çayırılardaki talimlerde Mus-tafa Kemal'i nasıl yakalayacağız diye eğitim-ler yapıp anamıza avratımıza söven yeni Yu-nan askerleriyle bunlara moral veren papasla-

oluşturan bütün büyük kahramanları incele-me-ye, araştırmaya, öğrenmeye karar verdim. Kutsal İsyan'ı yazmak için bir özgürlük gü-nü gerekiyordu. 1960 Özgürlük günleri gelip çatmıştı. Ömrümü verdiğim bu ciltleri o yıldan bu yana birer birer yazmaya ve yayınlamaya başladım. Ben, bir kahramanlık kültüne? Hiç-bir vakit inanmadım. Carlyle gibi kahraman-ların yaptığına inanmıyorum. Kahramanlar, ulusların stoklarından oluşur. Uluslar gerek-seyince onları yaratırlar. Nitekim, Mustafa Ke-mal de öyle oldu. Tiyatrosunu da yazmayı de-nemiştım. Ancak, bir Kolordu Komutanı'nın uyarısıyla yaptığım yanlış anlayarak bunca ya-kın ve bunca büyük bir olayda gerçek kişileri bir yana bırakıp, imgelemiden düşsel kahra-manlar çıkarılamazdı. İşte, bu düşünce ile, Mus-tafa Kemal'i ve onun çevresinde Türkiye'nin bütün ufuklarına dek genişleyen ve ölümüne dek süren bütün olayları kaleme aldım. Ancak, bunu bir gazeteci, bir tarihçi olarak değil de, bir sanatçı, belki de bir romancı olarak yap-maya çalıştım. Bu ciltleri yazarken, büyük ro-man serüvenlerinin coşkusunu duydum ve ya-sadım hep, Mustafa Kemal'le birlikte didiştigi bütün karşıtlarını da kitaba koydum. Gerçek-çiliğe son kerte namuslu bir disiplinle sadık kal-dım.

"Gerçekçiliğe son kerte namuslu bir disiplinle sadık kaldım"

diğiniz gibi Hasan İzzettin'dir. İçinizde bir tek okuyan, okumaya hevesli, belki de bir tek adam olmaya hevesli olan çocuk. Bakıyorum, sabahın akşamlara dek bir kenara çekilip bir-şeyler okuyor. Okuyacak bir şeyler buluyor. Si-ze son öğüdüm, bu arkadaşınızı örnek alın. Bir insan, yedisinde ne ise yetmişinde de odur. Eğer yaşarsanız göreceksiniz, bu arkadaşınızdan bir-şeyler çıkacak. Haydi dağılın şimdi bakayım."

En yakın arkadaşım Adanalı Şefik, sonra ya-nıma sokularak: "Ulan, bakan makam olursan bizi bilmeden gelme ha." diyerek güldü.

Selânikli Hamdi de: "Eğer yazdığın şiirleri de bilseydi seni daha çok överdi." dedi.

Dersler başlayınca İsmail Hakkı bey, beni dördüncü sınıftan çekti, beşinci sınıfa aldı. Bu iki sınıflı da okutuyordu. Cumhuriyet bayra-mının ilân edildiği yıldır. Beşinci sınıflı bitirmiş-tik. Bizden önce ilkokullar altı yıldır. Bu yıl beş yıl olmuştu. İlk beş yıllık mezinlar bizler ola-caktık. Evrakımız Ankara'ya gönderilmişti.

Gitmek istediğimiz okulları bile yazdılar. Ne yazık ki Ankara'dan mezun olduğumuzu bil-diren ne bir haber, ne de bir şahadetname gel-di. Beşinci sınıflı bir daha okuyacaktık.

Bigados öksüz yurdu da dağılmıştı. İsmail Hakkı bey, bir çok çocukla İzmir Sanayi mek-tebine gönderildi. İçimizdeki en küçükler Ti-riliye öksüz yurdu'na gönderildi. Ben de eski-miş bir darüleytamlı olarak on yıllık okul ya-samımı doldurmak üzere Amasya darüleytam-na gönderildim. Birçok arkadaşım da. Genç öğ-retmenlerimiz Arif ve Rıza beyler bizimle bir-likte Amasya öksüz yurdu'na verilmişlerdi. On-lardan iştittime göre, İsmail Hakkı bey, biz-den ayrıldıktan dört yıl sonra, İzmir'de cad-dede giderken düşüp can vermişti. Yani sekite kalpten gitmişti, yüzyaş düşleriyle birlikte, alt-mışdört yaşında.

Bigados'a giderken, elime nereden geçtiğini unuttuğum bir kaç kuruşla, işportadan "Milli Edebiyat'a Doğru" adlı bir kitapla, Grim Kar-deşler'in en güzel masallarıyla dolu "Garp ma-

versitem hiçte boş geçmemişti. Çıktığımda, Fransızca, Almanca, İngilizce biliyordum. Bu arada Rusça'ya ve Lâtince'ye bile çalışmıştım. Ama, bu üç dili okuyor, anlıyor ve lügatle ol-sun çeviri yapabiliyordum. Ancak bu dillerle kimseyle iki satır konuşamazdım. O zamanlar otuz yaşındaydım.

Az konuştuğunuz da bir diğer özelliğiniz. Bu sürekli okumanın, sürekli düşünmenin ve yazmanın size verdiği doyurucu bir özellik mi olu-yor, yoksa uzun boylu konuşmayı sevmediği-nizden mi ileri geliyor? Bilgi dağarcığı dolu ki-şilerin konuşma istekleri onları bazan çok ko-nuşmaya ve sıkıcı olmaya zorlayabiliyor. Siz-de bu adeta suskunluğa dönüşmüş, neden?

Evet, ben konuşkan bir adam değilim. Bu-nun nedenleri üzerinde şimdiye dek hiç düşün-medim değil. Bunun birkaç nedeni var. Bir kez, kendimi bildim bileli, ilk çocukluğumdan bu yana iyi bir dinleyiciyim. Çok zorunluk olma-dıkça ağzımı açmadığım doğrudur. Ben, kül-tür düzeyimdeki boşlukları doldurmak, çatlak-ları kapamak üzere okurum. Bu kültür de el-bette, yaratıcı bir kültürdür. Kültürün kendisi suskun değildir, o konuşmak için fırsat kollar. Ben de ona kitaplarımda konuşma olanağı sağ-larım.

Hava zamanla dört bir yanıma öyle bir engelle çevirdi ki, onun da bu suskunluğum üstünde etkisi oldu. Uzun yıllar sürgünde he-men hiç konuşmadım, hep düşündüm. Dost-ların şiirlerini, hikâyelerini, dertlerini öyle u-zun zaman dinledim ki, bu yüzden konuşmak, bendekileri satmak ve şiirlerimi birilerine oku-yup kafa ütülemek olanağından uzak kaldım. Bunda da hoşnudum.

Bu röportaj, özgeçmişim ve diğer yazıları-m üzerinde oldu. Şiirlerim ve bütün şiir yaşamım üstüne de bir başka konuşma yapmak isterim.

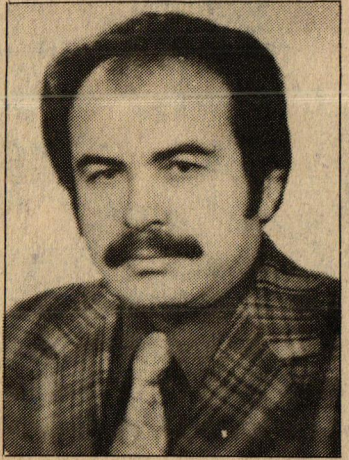
Sayın Dinamo, sorularımı, ilgiyle karşılayıp yanıtladığınız için, teşekkürlerimi sunarım.

Mahmut Alptekin: "Yazar, toplumu ve zamanıyla bir bütündür"

Kapak: Haslet Soyöz

Öykü istediği zaman doğar elbet. Şiir de öyle. Bize bağımlı değildir. Ama doğmalıdır. Doğacaktır. Ancak öykü, yaşamın kopyası değildir. Bilinen bir gerçeği kâğıda dök-mek bir öykü olamaz."

"Olaya tutsaklıktan kurtularak hayatı anlamlandırır tip ve karakterler (öyle kesin hatlarla belirmeseler de) insansal gerçekliğe -ürettiğimiz öykü aracılığıyla- yönelip ulaşma-

mızda bize birer basamak, birer pencere olabilirler. So-run bu basamakları inandırıcı bir sağlamlıkla yerine otu-rabilmededir."

CELAL ÖZCAN

Yıllardır şiir yazıyorsunuz. Bu arada röportajların ve öykülerin de yayımlandı önemli gazete ve dergilerde. Öykülerin 1983 sonla-rında BİR DENİZİN İKİ KIYISI adlı kitabında toplanıp yayımlandı. Bu kitaptaki öyküleri kronolojik olarak sıralamaya özellikle yö-neldiğin gözleniyor. Başlardaki öykülerde bireysel duygulanımlar ve cinsellik ağır basıyor. Sayfalar açıldıkça dış'a bir açılma, 'birey-toplum' gerçekliğine bakışlara da yöneldiğin dikkatten kaç-mıyor. Bu değişmeyi nasıl açıklarsın? (Bu arada, bugünkü öykü anlayışına da değinir misin?)

Öyküleri kronolojik olarak yerleştirmeye özellikle dikkat ettim. Okur birçok açıdan (ayrıntıya dalmamak için) öyküyü, dili ve benzeri bazı şeyleri izleyebilsin diye. Bireysellik-toplumsallık açısından öyküler ara-sında ayrılıklar olması doğaldır. Çünkü hayatta ayırım vardır. Yani, yaş, baş sorunu, ilgi sorunu. Kimi öykülerde romantik ve cinsel motifler alması da bu bakımdan doğallık taşıyor olmalı.

İlk öykülerden sonrakilerde yerine oturmuş, bireyi dış'la görmeye çalışmış öyküler de bir değişimin belirtisidir. Yazar, sanatçı, topl-um ve zamanıyla bir bütündür. Bundan kopmasına olanak yoktur. Elinden gelse de gelmese de bazı sorunlar kişiyi, ülkesini ve kendi-sini, daha sonra toplumudamgalar. Öykülerimdeki kimi özellikleri vur-guladığın soru'nda bu gerçekçilik gözlenmiş olmalı.

Peki bugün, son öykülerinde belirlenen öykü anlayışı mı gün-demde senin için. Ne diyorsun?

Belki. Her şey değişiyor. Yarın başka biçim ve öz'de öyküler de yazabilirim. Yaşam durağan değil çünkü. Öykü de öyle, şiir de. Hat-ta roman da öyle.

Gözlem ve izlenim ve elbet yorumun bileşimiyle gündemlenen oldukça başarılı röportajların vardı. (Aralara şiirler de serpişmişti bunlarda, konuya uyan) Bir öykü yazarı olarak röportaja yenik düşmemiş görünüyorsunuz. Bu durumda senin öykü gerçekliğini belirleyen bir yanın oluyor. Yaşam gerçeklerinden yakaladığın iz-lenimleri öyküde sanatsal bir üreti olarak yedirmeni nasıl açık-larsın?

Bana göre öyküde ve röportajda izlenim çok önemli. Kendimi öz-lenim öykücüsü sayabilirim. Gerçi bu benim isim değil ama -eleştirmenlerin işi olsa gerek- öyledir diyorum. Yol boyunca gördüğüm bir ağaç, kavşakta bir insan, trende, vapurda bir yolcu; onların durumları bir öykü, bir şiir konusudur. Daha sonra geliyor, geliştirili-yor bunlar. Ama ne zaman gerçek bir sanat üretimi olarak doğuyor-lar, o belli değil işte.

Hemen sorayım öyleyse; Çehov'un ilginç bir yaklaşımı var bu

konuda (notlarıma almışım): "Hiç bir zaman hayattan alınanı ol-duğu gibi yazmadım, belleğim her şeyi eleyinceye, yalnız tipik olanı, önemli olanı kendisinde tutuncaya değin bekledim" diyor, Çehov. Sen öykülerini yazarken böyle bir damıtma sabrına alış-tırabiliyor musun kendini?

Öykü istediği zaman doğar elbet. Şiir de öyle. Bize bağımlı değil-dir. Ama doğmalıdır, doğacaktır. Ancak öykü yaşamın kopyası değil-dir. Bilinen bir gerçeği kâğıda dökmek bir öykü olamaz. Aksi takdir-de, örneğin mahkeme kayıtlarında notlanmış konu ve olaylar öykü oluverirdi. Çehov ustanın belirlemeye çalıştığı üretme yolu, gerçek bir sanat yapının damıtılmasında herhalde örnek alınması gereken önemli bir yöntemdir.

"Bir Denizin İki Kıyısı"nda yer alan 'İstasyon', 'İzmir'in Kavak-ları' gibi öykülerinde günlük yaşayışlardaki gözlem ve izlenim-lerden çağrıştıracı ayrıntıları seçmen, bunları bir öykü örgüsü için-de işlemen de bu yöntemin bir yansıması olmuyor mu sende?

Önceden biçimlenmiş bir yöntemden söz edemem. Her konu ken-di yöntemini doğuş sırasında belirler. Bunu o doğum sancıları yaşı-nırken öykücünün ilgileri, kafası, yorumlama yetisi, duyguları ve dış-laştırma becerisi bileşkeliyor belki.

Öyküde 'olay', 'tip' ve 'karakter' kimi zaman yer değiştirerek önem kazanırlar. Sen öykülerinde bu konuda nasıl bir yaklaşım içindesin?

"Olay öykücüsü" değilim; izlenim öykücüsüyüm ben. Ömer Seyfettin ve Sait Faik öykü tarzları açısından ne gibi özellikler taşıyor bilirsın. İki-si de öykücüdür, ikisinin de ürettikleri öyküdür. Ama ayrılıkları oldukça çok. Olaya tutsaklıktır; kurtularak hayatı anlamlandırır tip ve karak-terler (öyle kesin hatlarla belirlenmeseler de) insansal gerçekliğe -ürettiğimiz öykü aracılığıyla- yönelip ulaşmamızda bize birer basa-mak, birer pencere olabilirler. Sorun bu basamakları inandırıcı bir sağ-lıklılıkla yerine oturtabilmededir. Ben bunu yapmaya çalışıyorum.

Bir Denizin İki Kıyısı'ndaki öykülerin hemen hepsinde Ege yö-resi (İstanbul'dan İzmir'e, Denizli'ye doğru uzanarak) ve bu çev-renin insanları konu edinilmiş. Bunun özel bir yanı var mı senin için?

"İzlenim öykücüsüyüm" demiştım. Yaşanmış çevre ve ilişkiler yo-ğunluğu kurulmuş insanlar bu öykü tarzıyla ilintili olsa gerektir. Biri-kimlerden öncelikli üretmeler için. (Böyle bir kural da yok aslında.) Başka çevrelerden, başka çevre insanlarından öyküler de ürettiğimi bizzat sen de bilirsin. Amaç çevreyi ve insanı tanıtmak değil, coğraf-ya her zaman değişebilen nesnel yaşam gerçekliğinde "ilişkiler dün-yasını ve insansal evreni" keşfedip onu yeniden yorumlayıp yeniden yaşatmaktır.

YAZKO **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Ge-nel Yayın Müdürü Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asilyazıcı / Mü-essese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Canan Öztürk / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 92 57 / Abone Koşulları: 6 aylık: 2600,lira, 12 aylık:5200 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun: 1600 lira, diğer say-falarda santim/sütun: 2000 lira/Dizgi, film, ofset hazırlık, baskı: Güçlü Gazetecilik, Yayıncılık ve Matbaacılık/Dağıtım: GAMEDA Ltd. Şti.

Yıl: 4
Sayı: 54
Fiyatı: 100 lira
Tarih: 20 Nisan 1984

İNCELEME

ANI

Kıyamet Malları Sanayii

VEHBİ BELGİL

Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi bugün Amerika'da da iktisadi durgunluk hüküm sürmektedir. Halk mal almadığı için fabrikalar üretimini kısmakta, bu da işsizliğe yol açmaktadır. Amerikalı iktisatçılar iktisadi canlanmanın ilk belirtilerinin ufukta gözüktüğü müjdesini veriyorlarsa da buna kimse inanmamaktadır.

"Acaba Amerikan halkı fakirleşti mi mal almıyor?" sorusu akla geliyor ilk anda. Ama durum öyle değil. Çünkü, bazı sanayi kolları, bu durgunluk ortasında, kâr üstüne kâr etmekte, sermayelerine sermaye katmaktadır. Bu sanayi kollarının ileri gelenleri, son bir kaç yıl içinde, kârlarını 3-4 katına çıkardıklarını gizlemekte idirler.

Sözünü ettiğimiz sanayi kolları, kıyamet malları üreten faaliyet kollarıdır. Nedir kıyamet malları? Bunların neler olduklarını anlayabilmemiz için önce Amerika'yı saran büyük korkudan söz etmemiz gerekir.

Amerikan halkı şu korkular içinde yaşamakta veya yaşatılmaktadır:

- Dünya nükleer bir savaşa doğru hızla gitmektedir. Bu savaşa şimdiden hazırlanmak gerekir.
- Komünistler her yerde artmaktadır. Bunlar Amerika'yı içinden, dışından saracaklar, yerle bir edeceklerdir.
- Üçüncü dünya ülkeleri açığın pençesinde kıvrılmaktadır. Bunların artan nüfusları durumu daha korkunçlaştırmaktadır. Bütün Asya, Güney Amerika, Afrika, Endonezya açtır. Amerika'nın yumuşak karnının altındaki Küba'da ve öbür adalarda yaşayanlar açtır. Yani, dünyanın 4 milyar insanından 3.5 milyarı açtır... Amerika bunların karşısında askeri bakımdan, ahlaki bakımdan gerilemektedir. Bunun sonucu olarak, bu aç milletler, 250 milyonluk zengin Amerika'ya çekirge sürüleri gibi saldırırlardır.
- Bir kısım Amerikalılar, dolar değerinin düşe düşe sıfıra ineceğine ve alış-verişlerin para ile değil trampa ile, yani mal değiş tokuşu ile yapılacağına inanmaktadır.
- Başka bir kısım Amerikalı da, artan dünya nüfusuna yetecek derecede besin üretmek için topraklar, sular kâfi gelmeyecektir. Fosil yakıtlardan ve 5-6 milyar insanın ciğerlerinden ve tabii bir o kadar hayvanın nefeslerinden çıkan kar-

Aile fertleri sıra ile pedal çevirecekler, evin ihtiyacı olan elektriği üreteceklerdir. Böyle bir biskilet bir saatte, flüoresan lambaların 24 saat yanmasına yetecek elektrik vermektedir. 4 saatlik pedal çevirme ise bir kısa dalga radyoyu çalıştırabilecek güç sağlamaktadır.

Besinler: Evi yaptınız, içine girdiniz, kapılarınızı kapattınız, hatta atom savaşı da geldi geçti diyelim. Ortalık mayna verinceye kadar yeraltı konutunuzda kukumav kuşu gibi oturmazsınız ya: Yiyeceksiniz, içeceksiniz, eğlenceye atıştıracağsınız. Uzağı gören, vatanlarını ve uluslarını çok düşünen işadamları bu gereksinimleri karşılayacak malları da harıl harıl üretme fırınasına kendilerini kaptırmışlardır.

Kıyamet besinleri arasında kurutulmuş dana, siğir, hindi, tavuk etleri, bal, pirinç, patates to-

çun, yani avcılık yapmak için silah alıyorum. Kendimi savunmak için ise ok ile yay alıyorum. Esasen, savaştan sonra ekmek için kapıma gelecek yurttaşımı elleri boş çeviremem. İçeri alır, Allah ne verdi ise onlarla birlikte yerim."

Kimileri, resmen, kendilerini savunacaklarını söylüyorlar: "Herif kapıma mı dayandı? Elimdekileri, avucumdakileri mi istiyor? Vermem. Ya o yaşayacak, ya ben. Gözünün yaşına bakmam."

Bazı işadamları, aile boyu silahlardan ambalajlar yapmışlar. Bunlarda tabanca, maver, av tüfeği ile yeterli mermi, bir arada satılıyor.

Kimi kimseler de makineli tüfekleri tercih ediyor.

Kitap satışları: Bu arada, savaş sonrasında nasıl hazırlanılacağını gösteren kitapların satışları da rekor düzeylere ulaşmıştır. Bir kaç örnek verelim:

Arizona eyaletindeki Cornville kentindeki "Çöl Yayınları Anonim Şirketi" (Desert Publications, Inc.) tarafından çıkarılan şu iki kitap çok satılmaktadır:

- Nasıl Adam Öldürülür. Cil 1-5? (How to Kill-volumes 1-5)
 - Evinizi Saldırganlardan Nasıl Koruyabilirsiniz? (How to Booby-Trap Your Home From Liberals)
- Bu kitaplar ekmek peynir gibi satılmakta, elden ele dolaştırılmaktadır. Bunlarda kimlerin saldırabilecekleri, nasıl ve hangi araçlarla saldırabilecekleri, bunlara karşı uygulanacak taktikler ve hileler anlatılmaktadır. Çünkü, elin oğlu kapınıza elini kolunu sallayarak gelmeyecek elbet.

Cok satan kitaplardan biri de: Gelecek Kötü Yıllarda Refah İçinde Nasıl Yaşayabilirsiniz?

(How to Prosper During the Coming Bad Years) adı altında Howard Ruff diye birisi tarafından yazılan bir kitap. Pahalı baskısı, yani ciltli baskısı bir anda, 700 bin satılmıştı. 1979'da. Bir yıl sonra aynı kitabın ucuz, yani kağıt kaplı baskısı 2.5 milyona satmış. Yaptı Japonca'ya da çevrilmiş.

Bu arada, kıyamet dergileri de alıp yürümüşdür. Bunlar da, piyasaya çıkarılan yeni ürünler hakkında geniş bilgiler yer almaktadır. Tabii konut ve yeraltı kentleri hakkında da bilgi verilmektedir.

Altına hücum

Bir çok kimseler de, fazla paralarını, malları-

nı altın, gümüş, elmas, yakut... gibi değeri çok, yükü az mallara, yani, masalcı ninelerimizin deyişi ile, yükte hafif pahada ağır mallara kaydırmaktadırlar. Eh, nasıl olsa, atom savaşı sonrasında doların değerinin sıfıra düşmesi yüzünden alış-verişler trampa yolu ile yapılacağına göre bu kıymetli madenlerle taşlar çok değer kazanacaklar.

Ancak, bunların saklanması büyük sorun yaratmaktadır. Bir kağıda, mukavva kutuya koyup yere gömseniz ha deyince nasıl bulacaksınız? Cabbir işadamları bunun da çaresini bulmuşlar. Polivinil klorid'den (sert plastikten) gayet mazbut kutular yapmışlar. Bunlar su almıyor, hava geçirmiyor, kolay kolay açılmıyor.

Ancak, iş bununla da bitmiyor. Bunları gizleyeceğinizi yeraltının ve sizde böyle malların bulunduğunun da bilinmemesi de lazım. Eğer böyle bir kutuyu güneşin altına alırsanız evinize geli-

MUZAFFER BUYRUKÇU

Doğan Hızlan'ı gördüm; haldeydi, çözümlenemediği bir işin tedirginliğiyle bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Kafası binlerce düşünceyle ağırlaşmış ve bu düşüncelerle bunalmış biri gibi dalgınlıkla kuşatılmıştı. Gözleri bana iliştiikten bir dakika sonra o dalgınlık çemberini bir an için parçaladı; uzak, gündeminde bulunmadığını belirten bir sesle "Hoş geldin Buyrukçu, bir dakka!" dedi.

"Bekliyorum" dedim. İşaret parmağıyla boşluğun bir yanını tom-bullaştırdı, dediğini anımsıyormuş, ilk kez konuşuyormuş gibi dudakları açıldı. "Bir dakka!"

Gösteriden sakallı Farukla Cumhuriyet'te, Hızlan'ın yönettiği sanat servisinde muhabirlik stajını yapan Dilek, yanyana duruyorlardı. Dilek, sıkıntılıydı. Siyah kıvrırcık saçları, matruş besili yüzü ve göbekli iri gövdesiyle Romalı bir Konsül'ü andıran Doğan Hızlan'ı seyreden Halil İbrahim Bahar'ın sözlerini düşünüyordum. Bugün kimbilir kaç kişiyi atlatacak, kaç kişinin yüreğine su serpecek kaç kişiyi umutlandırıcaktı.. Doğan Hızlan, birileriyle konuşuyor, bana dönüyor, "Bir dakka" diyordu. Gültüyordum. İlk zamanlar kızıldım verdiğim sözü yerine getirmiyor, atlatıyor diye. Bir yazım bir yıldan beri yayımlanacağı ayı bekliyordum Gösteri'nin dosyasında. "Yayımlıyorum, yayımlayacağım, dizdirdim" demiş ama hala yayımlamamıştı. Oysa yazı yazmamı isteyen kendisiydi. Beni ya da başkalarını -uyuturken- mutlaka birilerinin işini yapıyordu; sevindiriyordu onu, sıkıntı balonunu söndürüyordu. Özellikle, özgünlükleri olan biriydi. (Ben buyum) diyordu tavırlarıyla, edimleriyle (işinize gelirse...) Ve bir sürü yazar çizer, aralarında ben de vardım, kızıp köpürdümüz, aleyhinde atıp tuttuğumuz halde çıkarılmamıza ters düştüğü için uzaklaşamıyorduk yanından. O değildi iki yüzlü, bizdik... Yani dedikodusunu yapanlar, yani kitaplarını imzалаyanlar, haklarında iyi şeyler yazması için yaltaklananlar, dalkavukluk çirkinliğini sergileyenler...

Ya onunla ilişkilerimizi kesecek ya da sürdürcektik, sürdüreceksak herşeye katlanacak, olduğu gibi kabul edecektik.

Dr. Turhan Bozkurt, konuklarını yolcu ettikten sonra beni (buyur) etti odasına. Koltuğa oturdum, omuzumu okşadı. "Kusura bakma Buyrukçu, bir iş..."

"Asıl sen kusura bakma" dedim, "Bazen kapı kapalı olduğu halde içerde kimse bulunmuyor da.. Özür dilerim!"

"Ben özür dilerim!" dedi Turhan Bozkurt, "Doğan'ı gördün mü?"

"Gördüm. Boyuna - bir dakka- diyor. Ben de eşref saatini kolluyorum. Yalnız hali pürmelali kötü" dedi.

"Hayrola?" dedi Burhan Bozkurt.

"Sanki kafasındaki cinlerle konuşuyor.. Yaktırtı!" dedim.

O -bir dakka-lar var ya, cinlerin kuşatmasını onlarla yarmaya çalışıyor" dedi Turhan Bozkurt, güldü. "Sen kork o-Bir dakka-lardan."

"Neden?"

"Bir saat da olabilir, bir gün de, bir ayda.."

"Şu anda çekip gider de değil mi?"

Güldü Turhan Bozkurt "Evet, sonra da -özür dilerim, unuttum- der."

"Unutur mu gerçekten?" dedim.

"Unutur, unutur, samimidir. Beyni çeşitli sorunlarla kaynıyor."

Sekreter hanım, Turhan Bozkurt'a seslendi. Arka odalardan birinde Aynur Sezer düzeldi-

du ve deli doluydu. Remzi İnanc'ın dükkanında -oraya geleceğini ummadığımdan- anımsatmalarla yeniden tanıştığımızda, saçlarını karaya boyamıştı. Ankara'ya yerleşmesi, hikaye yazmaya sıvanması sevindirmişti beni. Sık sık görüşecektik. Ama görüstemedik. Geçen kış, yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığı bir akşam birlikte çıkmıştık Yazko'dan. Adnan Özyalçınlar ile ben Sennur Sezer'in şemsiyesinin altında sığınmıştık. Aynur Sezer, halimize kikir kikir gülyür, üstümüze düşen damlaları buharlaştıran esprileri sıralıyordu. Gazeteciler Cemiyeti'nin manzarası eşsiz lokantasında yağmur dinene kadar oturmuş, bir şeyler içmiştik. Olayları olaylara bağlayarak, durumları durumlara ekleyerek o anımıza gelmiş, anılı, anı-sız konuları deşmişdik ve uyumlarımızı çoğaltan söyleşileri seçmiştik. İlk maşını alan Aynur Sezer ödemişti hesabı. Gene karşılaşmıştık. "Bir yağmur yağsa da sana rakı ısmarlasam" demiş, mücevher parlaklığındaki gözle-

rini içtenlikli bir gülüşle anlamlandırmıştı. Aca-ba "Yazacağım" dediği hikayeleri yazıyor muydu? İşimi bitirince arayacak, soracaktım. Doğan Hızlan, tepeme dikildi. "Birisini mi bekliyorsunuz?" dedi şakacı bir sesle.

"Hayır"

"Güzeel, beğendim?" dedi.

Yüzüne baktım. "Saat kaç? Saatten haberiniz var mı?"

Eğildi üstüme doğru. "Acele etme Buyrukçu, biraz işim var" dedi.

"Biraz mı?"

Burnundan güldü Doğan Hızlan. "Biraz çok... Biraz... Buyrukçu, Buyrukçu beni işlettirirsin."

"İşittin mi halk otobüsüne biniyor, halk lokantasında yemek yiyor muşsun" dedim.

"Pek tabii Buyrukçu, halkla bütünleşmek gerekiyor" dedi Doğan Hızlan, dipteki odaya yürüdü; yürürken bir kahkaha attı.

İç çektim ve beklemeye başladım.

bondioksit denen gazlar dünyanın yukarlarında atmosferi kalın bir kuşak gibi kaplayacak, bunlar güneş ışıklarını içeri bırakacak, fakat yeryüzündeki sıcaklığı dışarı bırakmayacaklardır. Bunun sonunda dünya iklimi değişecek, yani ısınacak, kutuplardaki buzlar eriyecek, alçak ülkeleri su basacaktır.

• Ve nihayet, başka bir korku da "din kıyameti" korkusudur. Bütün fabrikatörler, özel sektör erbabı halkı korkutup sızdırma yoluna giderken din tüccarları boş dururlar mı? Onlar da, din kitaplarının haber verdikleri kıyametin ticaretini yapmayı hız vermişlerdir. Bu kıyamet, artan cinayetlere, ahlaksızlara, çürümüş sosyal müesseselere ve insanların din yolundan ayrılmalarına kızacak Tanrı'nın cezalandırması biçiminde olacaktır.

KIYAMET MALLARI

İşte, Amerikan halkı, simdi varını yığını, bu felaketi günlere hazırlık için harcamaktadır. 50'li yılların ilk çeyreğinde, bir ara, Fransa da böyle bir korku içine girmiş veya sokulmuştu. Tuzun fiyatı birden astronomik düzeye yükselmisti. Atoma karşı korunmanın en iyi yolunun tonlarla tuz depo etmek olduğuna inandırılmış bu insanlar durmadan tuz alıyorlardı. O zamanki Fransa'nın tuz deliği günümüz Amerika'sında her tür-lü mal deliliğine dönüşmüştür.

Amerika'yı, sözünü ettiğimiz felaketlerden ko-ruyacak kıyamet malları arsalarından yeraltı ev-lerine, savunma silahlarından kurutulmuş besin-lere, her türlü giyim eşyasından gaz maskeleri-ne, kıymetli taşların ve madenlerin saklanacak-ları özel muhafazalardan su ve şarap küplerine, kahve değirmenlerinden, el değirmenlerinden korunma gaz maskelerine, kitaplara kadar he-men her tür malı içine almaktadır.

Şimdi bu malları ayrı ayrı incelememize baş-layabiliriz.

Arsalar: Atom kıyametine karşı ilk önlem ola-rak, tabii, kırlara açılma gelmektedir. Bu yüzden de, buralardaki arsaların fiyatları birden yüksel-miştir. En çok tercih edilen yerler: 1) Kuzey Ka-liforniya, 2) Güney Oregon, Idaho'nun bazı yö-releri, 3) Utah, 4) Oklahoma, 5) Arkansas gibi eyaletlerdir.

Buralarda arsa alanların bir kısmı evlerini yer üstünde, bir kısmı da yer altında yapmaktadır. Bunların sahipleri, ilk insanlar tarzında bir ya-şamaya ilkel tarım araçları ile besin üretmeye, evlerini sadece güneşle ısıtmaya alışmaktadır-lar. Bunu, yani bu ilkel yaşam şeklini, Hopi ki-zilderilerinden öğrenmektedirler. Bu yolu tutan-lar için Colorada'nın Alamosa yöresinde "Ba-ca Grande" planı hazırlanmıştır. 250 kilometre kareyi kaplayan bu geniş alanda evler hep taş-tan yapılmaktadır.

Başka bir kısım insanlar da yeraltılarını yeğ-lemektedir. Bunlar, Utah eyaletinin La Verkin yö-resinde 250 konutluk yeraltı kentleri' yapmış-lardır. Tek yatak odalı, dayalı döşeli bir konut, dolar 300 lira hesabı ile, 11 küsur milyona (39 bin dolara) satılmaktadır. Bu evlerin tavan ara-ları, duvar içleri, hatta mobilyalarının içleri, bir kişiye dört yıl yetecek çoklukta besin maddele-ri ile doldurulmuştur. Tabii özel surette kurutul-muş besinler.

Evler ve yapımcıları: Yeraltı kentleri yapmada uzmanlaşmış "Yarına Sağ Çık" (Survive Tomor-row, Inc.) Anonim Şirketi'nin Başkanı Ron Bo-utwell, yeraltı kentleri konusunda şunları söyle-miştir: "Son üç hafta içinde firmamıza 400'den fazla başvuru oldu. Hepsinde, kendi bölgelerin-de yapımlara ne zaman başlayacağımız sorul-maktadır."

Başkanın konut modellerinden biri resimde görülmektedir.

Bir kısım kimseler de, başka insanlardan uzak yerlerde, yamaca dayalı, yarı ev, yarı mağara-lar yapmayı yeğlemektedir. Örneğin, Amerikan Hava Kuvvetleri'nde araştırmacılık yapan bilim adamı Kent Stowell, Ohio'daki evini satmış, ara-ba ile iki saat çeken bir yerde, bir dağ yamacın-da yerleşmiştir.

Evler kurşun işleme, depreme dayanıklı, her türlü yakıtta, yani kömüre, oduna, petrole, kağı-da elverişli sobalarla donatılmış, derin kilerleri, tehlike zilleri olan evlerdir. Bu tür evler daha çok alıcı bulmaktadır.

Parası çok olmayanlar, kırsal kesimde konut sahibi olamayacaklarını bildiklerinden, mevcut evlerini islahaya çalışmaktadırlar. Bunların en çok aldıkları şeyler arasında odun sobaları, petrolele işleyen buzdolapları bulunmaktadır. Bazıları da, nükleer kıyamet süresince çocuklarına okuta-cakları kitapları alıp depo etmektedirler.

Kıyamet evleri edinilenlerin bir kısmı ise baş-ka bir tutum içindedirler.

45 ailelik bir grup, Florida'nın kuzeyinde, her-kesten uzakta küçük bir köy kurup lağım ve ka-nalizasyonlarını kendileri yaptırılmışlar, telefon ve elektrik tellerini yeraltına gizlemişler. Fakat, bun-lar, nükleer kıyamet korkusundan değil, arası-ra gidip eğlenmek, dinlenmek için köy kurduk-larını söylemektedirler. Bunlar alay edilmekten çekinenlerdir. Bir kısmı da, bir yandan tanıma-mak, bir yandan da, mallarını nerelere gizledik-lerini başkalarına göstermemek için konu kom-şu ile temas etmemektedir.

Ev eşyaları: Tabii bu kıyamet konutlarını için-de kullanılacak araç ve gereçler de hararetili sa-tışlara konu olmaktadır. Bunların başında, bisik-letle çalıştırılan elektrik motorları gelmektedir.

risenler herkes elmasın, altının, gümüşünün olduğunu anlar ve bunları nereye gömeceğini-zi gözetlemeye başlar. Buna çare olmak üzere, bu mallar gece yarısından sonra evlere teslim ediliyor. Kutulara, gece yarısından sonra teslim edildikleri ve gömüldükleri için, "Geceyarısı Bah-çıvanı" adı verilmiş (Midnight Gardener).

Bir Amerikan ailesi: Bu konularla ilgili ola-rak size bir de Amerikan ailesi tanıtmak isterim.

Chappell ailesi. Aile, Denver eyaletinin kuzey batısında, bir yeraltı konutunu satın almış. karı, koca İçine, bir yıl yetecek kadar kuru meyve ve sebze doldurmuş. Bir yıl yetecek kadar da buğday. Tabii, gerektiğinde bunun ögütülmesi için de bir el değirmeni. Bu-na da 65 dolar vermişler (dolar 300 den 20 bin lira).

Ayrıca, sıkıldıkça okunacak kitaplarla tavl-a, satranç gibi oyun araçları da almışlar. Odaları-nın ortasına kurdukları odun sobası aynı zaman-da yemek de pişiriyor.

"Neden bu kadar hazırlanıyorsunuz? Ne var?" dendiğinde şu yanıtı veriyorlar.

"Tehlike o kadar uzaklarda değil, her an omu-zumuzun üzerinde bakıyor. Yarın ne olacağını kimse bilmiyor. Bu nedenle, biraz delilik etmek lazım. Şimdi bize deli gözüküyor. Fakat, kimin deli, kimin akıllı olduğu ilerde belli olacak. Kaldı ki, alıp sakladığımız mallar bizi pahalılığa karşı da koruyor. Bir yıl sonra, savaş olmasa, sakladıklarımızı yeriz. Böylece ucuza satın almış duruma geçeriz. Hele bir de savaş olursa pa-halılığın nerelere yöneleceğini bir düşünün."

Aile bir de tüfek ve yetecek kadar da mermi almış. Bunun için de şöyle diyor: "Şimdi bizim-iz alay edenler, yarın kapımızı zorlayıp elimiz-dekileri almaya çalışacaklar. Kendimizi savun-mamız gerekecek. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da bir somun ekmek için adam öldürülüyordu. Biz altın, elmas alıp saklamak-tansa besin maddeleri alıp saklamayı tercih edi-yoruz. Savaş sonrasında kıtlıktan halk birbirini yemeye başlayınca elmas da para etmeyecek. Yiyecek, 'altın para' yerine geçecek."

Chappell ailesinin depo ettiği mallar arasın-da 25 kilo bal, fıstık yağı, peynirler, toz yoğurt-lar, kurutulmuş etler de var. Bayan Chappell şu-nu söylüyor: "Savaş olmasa bunları kendimiz yeriz. Devlet baba ihtiyarlıkta insana elini uzat-mıyor. Uzatsa da yetmiyor."

Sonuç
Sam Amcamız'ın hali şimdilik bu. Belki bun-dan sonraki aşamada sıra "Tımarhane malları'nın üretimine geçecek. Ona da ihtiyaç var. Dünyanın en güçlü ülkesini saran bu 'gelecek korkusu' akla şu övümümüzü getiriyor.

Adam, sırtında bir tulumla derede bir şey çiğ-niyor, elleriyle yün eğiriyor, bir iple kıydaki be-şikte uyuyan bebeğin beşiğini sallıyor, başka bir iple de bir korkuluğu arasına titretip kargaları ka-çırıyor.

Durumu uzun uzun seyreden birisi sormuş: "Hayrola abzap, ne yapıyorsun böyle? Ne bu sırtındaki tulum? Ne çiğniyorsun derede?"

"Ne yapayım babacığım, derede çamaşırları çiğniyip yıkıyorum. Sırtımdaki tulumda, arasıra silkinip, tereyağ çıkıyorum. Bir yandan da sütle ayrıran çıkarıyorum. Ellerimle kışık yün eğiriyo-rum. Çorap, hırka, bunlarla yapacağım. Bir elim-le arasıra bebeği sallıyorum. Öbür elimle de ara-sıra kargaları korkutuyorum... Ne yaparsın, ça-lışmak lazım bu ölümlü dünyada."

Bunu öğrenen adam bir ara dayanamayıp pat-lamış: "Ülan pezevenk, dünya ölümlü olduğ-u için böyle yapıyordun. Ya ölümsüz olsa idi daha ne yapacaktın?"

Bu arada, benim Sam Amcamıza, Sam Tey-zemize, Sam Halamıza, Sam biraderlerimize bir önerim olacak: Böyle yaşamaz. En iyisi, Çin Fağfurunun yaptığı gibi yapın. Hani, fi tarihinh-de Çin'e yağacak bir yağmurdan içenin deli ola-cağı söylenmiş. Öyle de olmuş. Bütün Çin de-lirmiş. Ama, önceden küplerini temiz su ile dol-duran saray halkı akıllı kalmış. Gelgelelim, bir süre sonra, ülke insanları ile bütün bağları ke-silmiş. Kimse ile konuşmıyorlar, alış-veriş ya-pamıyorlar, hiç bir ilişkisi giremiyorlar... Bunun üzerinde kendileri de aynı sudan içmiş ve delir-mişler. Rahata da böyle kavuşmuşlar.

Ben de Amerikalı dostlarımıza delirmeyi öne-ririm. Nasıl olsa bir gün delirecekler. Bari, de-ğillerse, deliliğe de alışsınlar şimdiden: "Deli-ye hergün bayram" olduğu için.

menlik yapıyordu. Değişikliği belleğimdeki re-simler kayıtları, Zadihan ile iki arkadaşın yakalanır, mahkeme olur ve asılır, o kadar!

Ermeni tedhişinin bir hedefi

TÜRKKAYA ATAÖV

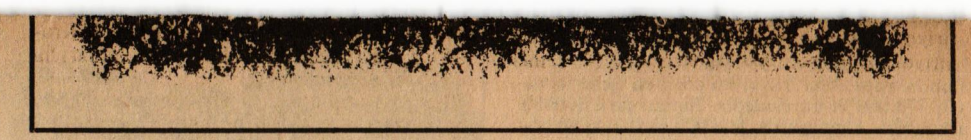
Batı'daki Ermeni terör çevrelerinden bir kısmının bir hedefi de Sovyet Ermenistanı'nı'dır. Çeşitli terör örgütlerinin bu konuda dü-şündükleri farklı olabilir. Ama önemli bir ke-siminin Sovyet Ermenistanı'na yönelik bazı ta-sarıları vardır. Hemen eklemek gerekir ki, bu tasarılar düşünsel dayanaklar yönünden zayıf ve gerçeklerden kopuktur. Ancak, Amerika'da yayınlanan bazı Ermeni dergilerinde bu yön-deki yazılara yer verildiğinden, burada bunla-rın sözünü etmekte yarar görüyoruz. Son ya-zılarından biri Boston'da yayınlanan "The Ar-menian Weekly" (Haftalık Ermeni) dergisinin 11 Haziran 1983 tarihli nüshasında çıkmıştır. Türkiye'yi hedef almaya çalışan bir akımın bir yönüyle ve aşağıda özetleyeceğim çerçeve içinde Sovyetler'i de hedef alması ilginçtir.

Kısaca özetlenirse, Ermeni terör örgütlerinin bir kanadı Sovyet Ermenistanı'nı Sovyetler Bir-liği'nden çıkarma ve "bağımsız, büyük bir Er-menistan" kurma düşünüyormektedir. Hatır-lanacağı gibi, 1917'den sonra, Kafkaslar'da da kısa süren bir takım yönetim değişiklikleri ol-muş ve yaklaşık iki-buçuk yıl içinde Ermeni-ler de dört ayrı başkanın başkanlığında yedi kabine kurmuşlardır.

Bu başkanlardan birincisi Hovannes Ka-çaznuni, sonuncusu da Simon Vratzian'dır. İl-kinin "Daşnakların Artık Yapacakları Birşey Kalmamıştır" başlığını taşıyan ve temelde 1923'de Bükreş'te parti temsilcileri huzurun-da yaptığı uzun konuşması, bir kitap halinde Ermenice ve sonra İngilizce yayınlanmıştı. Ki-tabın başlığından da anlaşılacağı gibi, bir za-manlar bağımsız bir Ermenistan kurmuş olan Daşnak Partisi iktidarı, her bakımdan kötü bir iç ve dış politika uygulamıştı. Bu devletin ilk başbakanı, bilmesi gereken biri olarak Er-me-nistan'ın kendi sonunu kendi eliyle hazırladı-ğını bu kitabında itiraf etmekte, bu arada Türk-lere karşı da durmadan saldırgan bir politika izlediklerini belirtmektedir. Bu yayını bugün bulmak olanaksızdır; büyük dünya kütüpha-nelerinden çalınmış ve yok edilmiştir. Bende bir kopyası vardır. İbret dolu bu kitabın en azın-dan önemli bölümlerini Türkçe ve yabancı dil-lerde yayınlıyacağım. Bu kitabın Rusçasının, hatta Ermenicesinin de Sovyetler Birliği'nde ya-yınlanması derslerle dolu bir geçmişin hatırlan-ması için yararlı olabilir.

İkinci olarak, bağımsız Ermenistan'ın son başbakanı Vratzian'ın çaresizlik içinde neler yaptığını gene bir Ermeni yazarı olan S.K. Pa-pazian'ın 1938'de Boston'da yayınladığı "Pat-riotism Perverted" (Sapık Yurtseverlik) adlı ki-tabının son bölümlerinden izleyebiliyoruz. Ken-dine "bağımsız" diyen o devlet, Ankara hü-kümeti ile sınır anlaşması yapmış, hatta biz-den Bolşeviklere karşı destek ve askeri yardım istemiştir. Ne var ki, bu öneriye yanıt bile ala-mamıştır.

Bugün de, "bağımsız ve büyük Ermenistan" düşü-görenlerin yakın geçmişten alacağı ders-ler vardır. Kaçaznuni'nin kitabını da, Papazi-an'inkini de yayınlıyacağım. Bu iki yayını da Ermenileri yapay biçimde destekleyenlerin on-ları yüzüstü nasıl bıraktıklarını da göster-mektedir. Bazı Ermeni akımlarının sırtlarını di-şe dayamaları geçen yüzyılda bu yüzyılın baş-ında onları hüsrana uğratmış, sonunda kimi Fransa'yı, kimi Amerika'yı, kimi İngiltere'yi, kimi Çarlık Rusya'sını suçlamakla kalmışlar-dır. Moskova metrolarından birine, 1977'de ol-duğu gibi, patlayıcı madde koymak kimseye

birşey kazandırmaz. Anlamsız, akılsızca, saç-ma bir eylemdir. Olsa olsa, bu olayda görül-düğü gibi, Zadihan ile iki arkadaşı yakalanır, mahkeme olur ve asılır, o kadar!

Dünyada bir Ermeni devleti var. O da bir fe-derasyon içinde on-beş cumhuriyetten biri olan Ermeni Cumhuriyeti'dir. Mutlaka bir Ermeni devleti içinde yaşamak isteyen oraya gider. Amerikan Ermenisi Gregoryan kökenli iyi bir Amerikan yurttaşı olmalıdır. Fransız Ermeni-si, aynı biçimde iyi bir Fransız gibi hareket et-mek zorundadır. Bu ölçülere uymak istemeye-nin yeri Sovyet Ermenistan'ı olmak gerekir. Oradaki yaşam düzeyi de federal bütçeden ya-

pılan yardımlarla ayakta durmaktadır. Erivan ve Leninakan (eski Gümrü) çevresi kısıtlı zen-ginlikleriyle ne emekli maaşlarını ödeyebilir, ne yüzlerce polikliniği kurabilir, ne de yiyecek sa-tan yerler o ürünlerle dolar. Sovyet Ermenis-tan'ı federal devlete verdiğinden çok daha fazla alan cumhuriyetlerden biridir. Ermeni konya-ğı gerçekten güzeldir ama, yalnız onunla ya-şamaz. Evlerdeki televizyonlar, kapının önün-deki araç ve cepteki maaşın büyük kısmı baş-ka yerden geliyor. "Bağımsız ve büyük Er-me-nistan" bir düşür. Bugünün militan Ermeni kuşakları Kaçaznuni ve Papazyan gibi dede-le-rinin iyi öğrendikleri yakın tarihi okusunlar.

Latin Amerika'ya nasıl bakmamak

TÜRKER ALKAN

Latin Amerika gene gündemde. Bir taraftan Arjantin ve Brezilya'da demokrasiye dönme çabaları, askeri rejimlerin birbirini peşi sıra uğradıkları başarısızlıklar, öte yandan Orta Ame-rika'da nereye varacağı belli olmayan huzursuzluklar; demokrasi ve istikrar umutları ile bir-likte, dikta ve istikrarsızlık kaygılarını da aynı anda manşetlere yükseltiyor. Kuşkusuz ki Lâ-tin Amerika dikkatle izlenmesi gereken bir bölge, üzerinde durulması gereken ve ders alın-bilecek deneyimleri yaşayan insanların anakarısı. Fakat, bazı önyargılardan ve basmakalıp görüşlerden sıyrılabilme koşuluyla.

Kurtulmamız gereken basmakalıp görüşlerden birisi, Lâtin Amerika'nın "istikrarsızlığın ve askeri diktatörlüklerin simgesi olduğu" inancıdır. Lâtin Amerika ülkelerinde istikrarsızlık ve diktatörlük olduğu doğrudur ama, istikrarlı ve demokratik ülkelerin sayısı da azımsanamaz. Latin Amerika'daki istikrarlı ve demokratik ülkelerin oranı, Asya ve Afrika'daki istikrarlı ve demokratik ülkelerin oranından sanırım daha yüksektir. (Afrikanın dikkate değer tek demok-rasi deneyimi olan Nijerya geçenlerde bir askeri diktanın yönetimine girdi).

Öyleyse nedir Latin Amerika'da bu kötü şöhreti kazandıran? Sakın olaylara hep "batılı gö-züyle" bakmamız olmasın? Askeri diktatörlükler ve istikrarsızlık Asya ve Afrika ülkeleri için "doğal" dir, çünkü onlar "Asyalı ve Afrikalı" dir. Latin Amerikalılar ise batılı ve Avrupa köken-lidir. "Üstün ırk" demek ayıp günümüzde ama, en azından "üstün kültürden" (Hirstiyan?) gelen bu insanların Asyalı ve Afrikalı gibi yönetilmelerinde bir tuhafılık yok mu? Korkarım Lâ-tin Amerika'daki askeri diktatörlüklerin Asya ve Afrika'dakilerden daha fazla öne çıkarılma-sının bir nedeni bu önyargılı bakış açısıdır.

Böyle bir önyargı insanın kendi kültüründen de kaynaklanırsa, hoşgörülemez. Uygar in-san, kültürel önyargılarından sıyrılabildiği ölçüde uygardır. Fakat bu en azından batılı insa-nın önyargısıdır. Peki, bize ne oluyor? Batılaşmak demek, batının önyargılarını da benimse-mek mi demektir?

Lâtin Amerika değerlendirmelerine ilişkin bir önyargı değilse bile aceleci bir yargı, bu ül-kelerde ortaya çıkan hemen her şeyi ABD'nin denetlediği görüşüdür. ABD'nin bir çok Lâtin Amerika ülkesi üzerinde ağır bir denetim kurduğu, bir çok askeri diktatörlüklerin de mimarı olduğu ortada. Fakat, bu ülkelerde yer alan hemen her gelişmeyi "arka bahçe" anlayışına bağlamak yanlış, ABD güçlü, fakat her şeyi denetleyebilecek kadar güçlü değil. ABD'nin ger-çekte olduğundan daha güçlü görmek ve göstermek, bir bakıma ABD propagandası makine-sine farkına varmadan katkida bulunmak demektir. Nitekim, bu bölgede ABD'nin denetimi dışında önemli gelişmeler olmuştur (en çarpıcı örneği Küba ve daha da olacaktır).

Lâtin Amerika'ya ilişkin yanıltıcı bakış açılarından birisi de, "hiç bir şey değişmiyor, de-mokratik ve askeri hükümetler arasında bitip tükenmeyen bir gel-git olayı izliyoruz," yargısıdır. Çok uzaktan baktığımız için böyle gözükebilir, fakat Lâtin Amerika'da çok şeyin değiş-tiğini sanıyorum. Bir zamanlarda Meksika'da askeri hükümetler hiç bitmeyecekmiş gibi gelir-di. 1910 yılında Madero'nun başlattığı devrim hareketi, 1934'te Cardenas'ın başa geçmesi-ne değin birbirini izleyen darbelerle, ayaklanmalara, cinayetlere ve askeri yönetimlere tanık oldu. Cardenas'ın kendisi de bir generaldi. Fakat, siyasal yaşamda kurumlaşmanın önemi-ni kavradı, Calles'in kurduğu Ulusal Devrimci Parti'yi güçlendirdi (daha sonra bu parti Ku-rumsal Devrim Partisi adını aldı), toprak reformu yaptı, köylüleri ve işçileri ulusal düzeyde örgütledi, yabancı petrol ve demiryolu işletmelerini devletleştirdi. Cardenas'tan sonra bir ge-neral daha devlet başkanı seçildi, 1941'de ordunun Parti'nin bir kanadını oluşturma ayrıca-lığına son verildi. O zamandan bu yana seçilen başkanların hepsi sivil oldu ve ordu hızla siyasetten uzaklaştı.

ABD'nin en duyarlı olduğu en yakınındaki "arka bahçe" de, açıkça Amerika karşıtı olan Cardenas gibi bir devlet adamı bu adımları cesaretle ve başarıyla atmış, hiç bitmeyecekmiş gibi gelen bir karışıklıklar dönemine son vermiştir. Lâtin Amerika'nın diğer ülkelerinde de benzer gelişmeler olduğunu sanıyorum. Olağan sivil yönetimler, olağandışı askeri yönetim-lerin yerini almaktadır, er ya da geç askeri yönetimlerin hepsi değişecektir. Lâtin Amerika'nın ekonomik kültürel ve kurumsal bazı zorlukları bu süreçte düzensizlikler ve aksamalar do-ğursa da, bu sonucu doğru bir ilerleme vardır. Sivil yönetimlerin nasıl bir sivil yönetim olaca-ğı ise ayrı bir soru.

Fotoğraflar: Mehmet Ünal

Göçmen de olsa işçi, öncelikle insandır

EKREM TOS

E meğin göçü, uluslararası boyutlara ulaşmıştır. Konjonktürel dalgalanmaların oransal bakımdan en şiddetli görüldüğü Avrupa kıtası, ilgilileri de üzerinde yoğunlaştırmıştır. Buna karşın, aslında sorun yalnızca Avrupa'nın batısını sarsma özelliğini aşmış; uluslararası niteliğe bürünmüştür. Dolayısıyla, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), sözkonusu gerçeği dile getirdikten sonra tüm sanayileşmiş ülkelere zorunlu bir uyandı bulunmuştur.

Sanayileşmiş ülkelerin, göçmen işçi akımını durdurmaya ya da yavaşlatmaya çalıştığı bir dönem geçirilmekte olduğu da vurgulanmaktadır. ILO, özellikle Afrika, Asya ve Amerika kıtasının yoksul ülkelerinden dışarıya akan işgücünün, çoğalmaya eğilimli olduğu uyarısında bulunmaktadır. Öte yandan sanayileşmiş ülkelere iş bulma ve düzenli yerleştirim olanaklarının azaldığına da değiniliyor.

Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışı, genç kesimin geniş bir kitle oluşturması ve beklentilerdeki artış vb. etmenler, iş arama göçünü daha da yoğunlaştırıyor. Bu etmenlerin ilerleyen baskısı ile yasal iş bulma yollarının kapanması arasındaki ilişki, kaçak işçi göçünün fazlaşmasına yol açabilecektir.

Avrupa ülkeleri arasındaki kitlesel göçlere, sanayileşme olgusuyla birlikte rastlıyoruz. 1907 yılında Almanya'da 960.000 yabancı işçi çalışıyordu. Bugün bu sayı dört milyona yaklaşmış ve dünyadaki göçmen işçiler sayısı ise 19 ile 22 milyon arasında bulunmaktadır. Bakmakla yükümlü oldukları bireylerin sayısı da aşağı yukarı bu ölçü-

lumsal yaşamın gıdısıyla ilintisi bakımından hiç de öne sürülenleri doğrulamamakta; gerçek manzara'yı yansıtmamaktadır" denilmektedir. Göçmen işçiler, hiçbir zaman o ülkelerin gerçek yaşam standartlarına ulaşamamışlardır. Hele hele kaçak işçilerin o ülkelere bir yük olduğu savı, asla doğru olamaz. Çünkü bunlar olmasa da bu ülkenin yurttışı aynı koşullara, aynı korkulara, yaşam güvencesinden uzak işlerin yükü altına girmeye yanaşmayacaktır. Kaldı ki, deniyor raporda; birçok konuk işçi, çok sıkı kuralların mengesindedir. Durumları yasal görünümü de olsa, serbest seçenekler ellerinde değildir. Sonra, izolasyon karşındaki duyarlılığı onu daha da çok kendi içine kapamıştır. Bu durumda, kendi içgüdüleri doğrultusunda yapmaları gerektiğini sandıkları işlevleri yürüt-

mekte; ulusal alışkanlıklarını sürdürmektedirler. Geçen zaman göstermiştir ki, işçiler dışlandıkça, yani insan oldukları unutuldukça bu eğilim zamanla daha da sık ve yoğun nitelik kazanmıştır.

ILO, görüldüğü gibi insan olmanın önemini gözardı etmeksizin konuya yaklaşım göstermektedir. Fakat daha çok, bürokrasinin karmaşılaştığı bir çağda yaşıyor olmamızı sorunsal olarak getirmektedir. Sözkonusu saptama, gerçeğin bir yanındır; varacağımız tanımlamaların bir parçasıdır. Çok daha genel bir özetleme yaparsak, denilebilir ki, göçmen de olsa işçi, öncelikle insandır. Bir vida ya da atılabilir yedek parça düzeyinde görülmez. Dolayısıyla ne zaman ve nerede çalışacağına karar vermesi gereken kişi, özde, işçinin kendisidir.

GÖÇMEN DE OLSA İŞÇİ, ÖNCELİKLE İNSANDIR. BİR VİDA YA DA ATILABİLİR YEDEK PARÇA DÜZEYİNDE GÖRÜLEMEZ. DOLAYISIYLA, NE ZAMAN VE NEREDE ÇALIŞACIĞINA KARAR VERMESİ GEREKEN KİŞİ, ÖZDE, İŞÇİNİN KENDİSİDİR.

İşkolları içinde, metal işkolu en nitelikli işçiyi gerektiriyor. Demokratik ve sendikal hakları savunan işçilerin başında metal işçileri geliyor. Metal işkolu, ülkemizde tekelleşmenin yoğun olduğu işkollarından biri aynı zamanda. Bu işkolunun MESS diye (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası) bir işveren sendikası bile var. Kurulduğundan bu yana işçilerle uğraşmayı (bilinçli olarak) "ÇALIŞMA BA-

RISI" diye diye sürdürüyor. Bağımsız Otomobil-İş Sendikası, öncü işçilerin çıktığı bu işkolunda örgütlenmesini sürdürüyor. Bulunduğu işkolunda yüzde on barajını aşarak, toplu iş sözleşme yapma hakkını kazanan bu sendikanın Başkan Yardımcısı İlhan Dalkılıç ile yaptığımız söyleşiyi aşağıda sunuyoruz.

"Öncü işçiler işten atılıyor"

Otomobil-İş Başkan Yardımcısı: "İşkolunda Türkiye çapında referanduma hazırız"

İBRAHİM AKYÜREK

Yüzde on barajını aştınız. Metal işkolunda yetkili sendika oldunuz. Örgütlenme sorunlarınız neler?

MESS'e (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası) bağlı işyerlerinde güçlükler çıkarılıyor. Koç Grubu'na bağlı ARÇELİK'te işveren; işçileri Otomobil-İş'ten ayrılıp Türk-Metal'e geçmeye zorluyor. Yoksa iş akitlerini feshetmekle tehdit ediyor. 850 üyemizin 700'ü Çayırova Arçelik'ten ayrılmaya zorlandı. Arkadan tensikata başladılar. Yedi öncü işçinin iş akitlerini geçen hafta feshettiler. Kapan işçileri de "Buzdolabı kısmını kapatacağız" diyerek işten atacaklar. Bunun için sıkıyönetimden 100 kişilik tensikat izni aldıklarını öğrendik. Buzdolabı kısmını kapatma gerekçeleri bahanedir. Bolu ve Eskişehir'de Arçelik fabrikalarında benzer işi sürdüreceklerdir. Bolu Arçelik'te Türk-Metal'e geçecek olanlara 20 bin lira ve gıda maddesi dağıtıldı. MAN ve UZEL'de aynı zorluklarla karşılaşılıyor. Sekiz-on arkadaşımızı bize öncülük yaptıkları için işten çıkardılar. Bu işyerlerinde sendikamıza bağlı işçiler, işverenin vasıtalarıyla, iş saatlerinde Türk-Metal'e üye olmaları için notere taşınmışlardır. Türk-Metal yöneticileri, bu işyerlerinde yetkili olmadıkları halde, işyerlerine ellerini kollarını sallayarak girebilmektedirler.

Anadolu'daki örgütlenmeniz nasıl?

Karadeniz Ereğli'de şube açtık. Demir-çelik fabrikasında yarıdan fazla üyemiz var. Seydişehir'de çalışmalarımız devam ediyor. Burada da şube çalışmalarımız sürüyor. Seydişehir'de yüzde on barajını aşma konusunda sahtelikler yapılmıştır. Özdemir-İş Sendikası, 6 bin işçiyi üyesi gibi göstermiştir. Bu rakam, Türk-Metal'in Özdemir-İş'e itiraz dilekçesinden alınmıştır. Bu dilekçeye göre, Özdemir-İş, 25 bin işçiyi Türkiye çapında üyesi gibi göstermiştir.

Yetkili sendika sizce nasıl saptanmalı?

İşçinin iradesi ile.. Referandum ile saptanmalı. İşkolunda, Türkiye çapında referanduma hazırız.

Sendikaların denetlenmesi güncellik kazandı. Bu konuda ne dersiniz?

Denetime karşı değiliz. Denetimleri bağımsız yargı organlarının yapmasından yana. Beklenilenlerin aksine müfettişlerin ta-

YHK'nun vereceği rakam bellidir. İşçinin alım gücü her gün biraz daha düşmektedir. İşveren, masada sendikanın istediğini vermeyecektir, YHK'na gidecektir.

Örgütlenme çalışmalarınız yanında öteki işçi sorunlarıyla ilgilenilebiliyor musunuz?

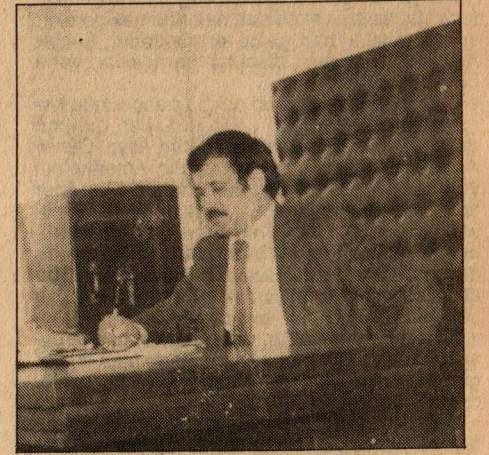
İşçi sağlığı konusunda bir seminer düzenlemiştik. İşçiler, sendikalarına yalnızca toplu sözleşme amacıyla bağlanmamalı, sendikalar onların sosyal haklarına da dikkat etmelidir. Metal işkolunda en güçlü sendika olmak istiyoruz. Yalnızca toplu sözleşme değil, yasaların izin verdiği ölçüde konut ve gıda alanlarında kooperatif çalışmaları yapmak istiyoruz. Çünkü, işçilerin aldıkları paraların büyük bir kısmı konut ve gıdaya gidiyor. Dinlenme alanında çalışmalar yapmak istiyoruz. Mesleki eğitim, işgüvenliği, işçi sağlığı, SSK konularında, kıdem tazminatının hesaplanması konusunda...

İşçilerin güncel sorunları neler?

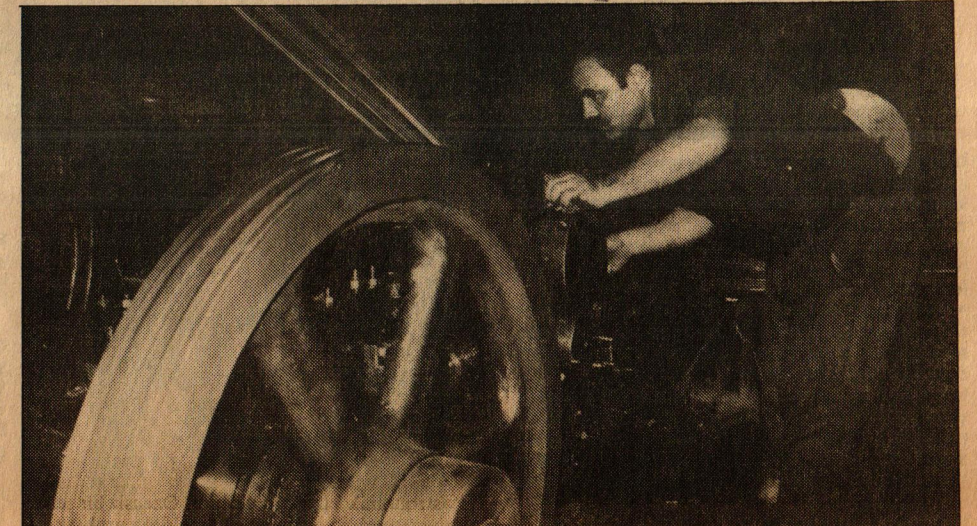
İşçiler, özgürce sendikalarını seçemediklerinden, işverenlerin baskılarından yakını-

"Toplu sözleşmelerin şimdiki kanunlarla yapılacağına inanmıyoruz. Avans olarak verilen paralar, masaya oturulduğunda alacak olarak sendikaların karşısına çıkarılıyor. Hiçbir sözleşmenin masada biteceğini sanmıyoruz. Araya YHK girecektir. YHK'nun vereceği rakam bellidir. İşçinin alım gücü hergün biraz daha düşmektedir."

yorlar. SÜNGÜRLAR'da üretim sürdüğü halde ücret iki ayda bir ödeniyor. GÜLOK, TROFOSAN, KALİTELİ ÇELİK SANAYİİ işçileri yoğun ekonomik sıkıntı içindeler.

Otomobil-İş Başkan Yardımcısı İlhan Dalkılıç

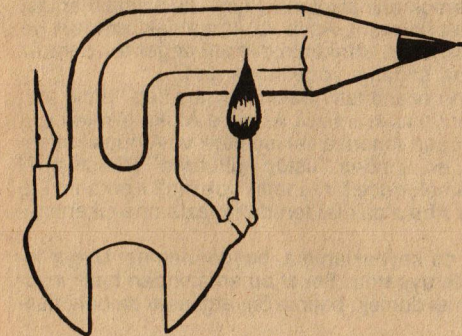

bu bunalımda... Batı Avrupa, Kuzey Amerika'nın yanısıra en çok göçmen işçi çeken ülkelerin bulunduğu bölümdür. 1980 yılı istatistiklerine göre Batı Avrupa'daki Türkiyeli göçmen işçilerin sayısı 770.000'in üzerindedir. Bunun da 620.000'i aşkını Batı Almanya'da, 80.000'i Hollanda'da bulunmaktadır. Portekizli göçmen işçilerin sayısı da 520.000'i buluyor. Bunların 430.000'i Fransa'da çalışmakta. Yunanlıların sayısı yaklaşık 166.000 dolayında. Çoğunluğu yine Batı Almanya'da. Cezayir'den, Fransa'ya giden işçi sayısı 322.000; Fas'tan gidenler 116.000; Tunus'tan gidenler ise 65.000. Bu arada İtalyan yetkililer, yaklaşık yarım milyon yabancıların bu ülkede kaçak olarak çalışmakta bulunuşundan yakınmaktadırlar. Göçmen işçiler arasında hepsi yasal konumuna kavuşmamış bulunduğu gibi, bazıları kaçak bazıları da yetersizliklerden yararlanarak o ülkeye girmiş geçinmektedirler. Ancak, sonradan sendikal çalışmaların olumlu yansımaları sonucunda yasal konuma ulaşan işçi kesimleri de vardır. Örneğin Fransa'da, resmi kanallardan geçmesizin iş bularak çalışanlara daha sonra izin sağlanabilmiştir. Başka bazı ülkelerde ise, göçmen işçilerin ilişkin resmi tutum belirlenmemiş olduğu gibi, kapsamlı iş gücüyle uğraşabilecek yetersizlikler de henüz durulup oturmamıştır. ILO'nun yeni yayınlanan son raporuna göre, işçi göçü, olumsuz bazı sonuçları yarattığı oranda olumlu değişimleri de birlikte getirmiştir. İşçilerin çıkar ortaklığının evrensel anlamda somutlaşıp yaygınlaşması ve birlikte bazı ilkelerle tutumların yerleşmesi olguları gözlenmektedir. Gerek gönderen ve gerekse çalıştırılan ülkelerin ise ulusal bütçeleri bakımından bir artı-değer sağladıkları gerçeği de yadsınmaz. Yani, karşılıklı olarak bu ülkeler de aslında parasal açıdan hoşnutlardır. Göçmen işçiler, hem gelmiş bulundukları ve hem de çalıştırılan ülkelere yarar sağlamaktadırlar. 1978 yılında göçmen işçilerin kendi yurtlarına gönderdikleri para, toplam 24 milyar dolardır. Raporda bu saptamalar rakamsal olarak dile getirildikten sonra ayrıca, geriye dönüş konusu da enine boyuna ele alınıp sonuçlar çıkarılmıştır. "Yabancı işçilerin yerleşimi ve geçici bir süre için çalıştırılması konularında yapılan düzenlemeler ya da zorlamalar, top-

İŞÇİLER VE AMATÖR UĞRAŞLARI Bir gün 34 saat olsa...

"İşçilerin sanat ve kültüre ilgisini artırmakla, toplumun sanat ve kültüre olan ilgisini artırmak özdeştir. Ülkemizde sanatın üretimi de tüketimi de pahalı"

Gazetemizde de karikatürleri yayımlanan Raif Zor, 12 yaşında Demiryolları Çırak Okulu'na girmiş. TCDD lokomotif bakım atölyesinde çalışıyor. Lokomotiflerin servis, bakım ve onarımlarını yapıyor. Uğraşı olan karikatüre beş yıl önce başlamış. Şimdi resim ve karikatürü birlikte yürütüyor.

Karikatür üzerine çalışmalarını, düşünce ve sorunlarını bize şöyle anlattı:

"Karikatür bilgisini geliştirmeye yönelik düzenli bir kurum ve yayın yok. Karikatüristler kendi kişisel çabalarıyla çalışmalarını geliştiriyorlar Böyle olunca da kendimi geliştirmek için hayli zorlandım. En büyük güçlük de zamanı sızlık. Çalışmalarına yeterli zaman ayırmam olası değil. İşe gidip-gelme 13-14 saatimi alıyor. Diğer saatler yemek, dinlenme ve karikatür çalışması ile geçiyor. Bir gün 34 saat olsa güzel olurdu..

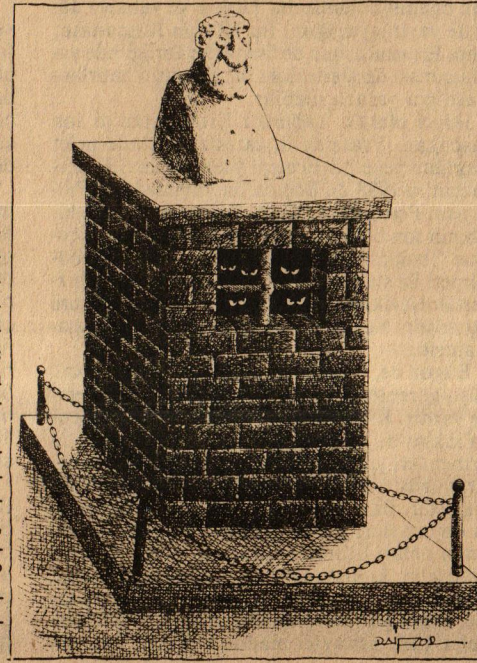
İşçilerin sanat ve kültüre ilgisini artırmakla, toplumun sanat ve kültüre olan ilgisini artırmak özdeştir. Ülkemizde sanatın üretimi de, tüketimi de pahalı. Bence buradan işe başlamalı. Aydınlarımızdan çok şeyler bekliyoruz. Aslında aydınlarımız -gerçek aydınlarımız- beklenenleri veriyorlar. İnsanlarımızın dertlerini, çözümlerini biliyorlar, ellerinden geldiğince çözümleri için çalışıyorlar. Bir de aydınlarımız (!)

var ki, onlardan gürültü etmesinler, başka bir şey beklemiyoruz.

Ürünlerimi birkaç kez sergileme olanağı buldum. Çeşitli dergilerde karikatürlerim görüldü, görülmekte. Etkilendiğim sanatçılar; yardımlarını gördüğüm Oğuz Aral, Raşit Yakalı, Semih Balcıoğlu ve Tan Oral'dır. Yabancılar Topor Volinski ve Serre'den etkilen-dim.

Ayrıca karikatüristlerin örgütlenme sorunları var. Ne bir dernek, ne bir lokal... En daygınlık sanatçılar sanırım karikatüristler. Karikatüristlerin grup kurması, değişik mizah anlayışlarından değil, örgütsüzlükten kaynaklanıyor. Bununla beraber yayın organları genç çizilerle yeterince yer vermiyor. Onlar da eserlerini izleyicilere ulaştırmak için grup kurup sergi açıyorlar.

"Sulu mizah" şeklinde eleştiriler var. Burada kastedilen, konuların özüne doğru bir şekilde yaklaşmayan, biçime gerekli özen gösterilmeyen karikatürlerdir. Bu da Gırgır, Fırt, Çarşaf dergilerine mal ediliyor. Ama bu dergilerde çıkan çok güzel karikatürler yok mu? Elbette var. Karikatür çizgide mizah yapmaktır. Karikatürleri değerlendirmede kriter, mizahın çizgiyle yapıp yapılmadığı olmalı."

rafisiz olacağını zannetmiyoruz.
Yüksek Hakem Kurulu (YHK) üzerine ne düşünüyorsunuz?
Toplu sözleşmelerin şimdiki kanunlarla yapılacağına inanmıyoruz. Avans olarak verilen paralar, masaya oturulduğunda alacak olarak sendikaların karşısına çıkarılıyor. Hiçbir sözleşmenin masada biteceğini sanmıyoruz. Araya YHK girecektir.

BANKACILIKTA YAPISAL DEĞİŞİME

Türkiye Cumhuriyeti, 1930'lara kadar para basma hakkını Osmanlı Bankası'nın tekelinde bıraktı. Ne var ki, daha 1926'da, özel sektörde kalkınma çabalarının sürdüğü zamanlarda oluşturduğu İş Bankası ile bankacılık alanına girmişti. 1930'da, Merkez Bankası çalışmaya başladıktan sonra, Türkiye ekonomisinin bütün ipleri Türkiye devletinin eline geçmişti. Gerçi 1923'ten sonra Osmanlı Bankası'nın pek sesi çıkmıyordu. Yine de, para basma yetkisine dayanarak, etkinliğini sürekli kılma başarmıştı. 1930 Haziran'ında Merkez Bankası'nın para basma yetkisiyle donatılması, Osmanlı Bankası'nı, Selanik, Doyçebank, Banka Komerçiyale İtalyana ve ötekileri gibi bir yabancı banka konumuna düşürdü.

Ancak, İttihat Terakki'nin ulusal finans çabalarından doğan bazı küçük bankalar, sönük bir biçimde yaşamlarını sürdürüyordu. İş Bankası bunlardan birini bünyesinde eritmeyi başarmıştı. Yine de Adapazarı Ticaret, (Bugünkü Türkbank) Denizli Ticaret, Eytam ve İmar gibi pek çok küçük banka ne yapacağını bilemez bir biçimde kalmışlardı.

PLANLI EKONOMİNİN GETİRDİKLERİ

1929 bunalımı, liberal ekonominin bütün yollarını kapayınca, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmaya konuldu. Hemen hemen bütün temel üretim dallarına el atan Devlet, bu gelişmeler İş Bankası örneğinden yola çıkarak, bankalar kanalıyla işletmeye karar vermişti. Çünkü, İş Bankası, finans gücünün desteğinde, 1930'lara değin ulusallaştırılan pek çok yabancı işletmeyi üstlenmişti. Zonguldak Havza-i Fahmiye'sinden, Paşabahçe Cami Fabrikası'na uzanan endüstrileşme çabalarına katkı, geçerli bir örnek oluşturmuştu.

Buradan yola çıkan Devlet, yatırım alanlarını finansla bütünleştiriyordu. Sümerbank, Etibank ve Denizcilik Bankası bu anlayışa örnek gösterilebilir. Yatırım alanlarıyla birlikte, onların gelişmesine dayanak olacak finans kurumları da bir-biri arkasından yaşama geçiriliyordu. Öyle ki, endüstri makro dengede ve entegre olarak kurulurken, finansı da içinde taşıyan ve son aşamasını da kuruluşla birlikte tamamlayan bir özellik ortaya çıkıyordu. Bilindiği üzere, Batı kapitalizminin gelişmesinde, atelyelerden, manifaktüre, oradan sanayiye ve ardından büyük mağazacılıkla, bankacılığa geçilmiştir. Oysa bir Sümerbank olgusu Batı'nın yüzyıllar süren bu aşamalarının aynı anda oluşturulması anlamını taşıyordu. Sümerbank, bir yandan tarım satış kooperatifleri aracılığıyla pamuk üretiminin yaygınlaştırılması ve düzenlenmesi ile uğraşırken, öte yandan fabrikalarını kuruyor ve aynı zamanda büyük mağazalarla, bankacılık şubelerini birlikte açıyordu. Böylesine dört başı mamur yatırım kuruluşlarını ancak Devlet yapabiliirdi.

Durum Etibank için de değişiklik göstermemektedir. Bir yanıyla İş Bankası'nın üstlendiği ulusal madenleri bünyesinde topluyor, bir yanıyla demir fabrikası kuruyor, öte yandan da finans kurumunu aynı anda oluşturuordu.

Kuruluş amaçları ve işletme biçimleri ele alındığında, İkinci Dünya Savaşı'nın ülkemiz kalkınmasına çektiği seti görmek olasıdır. Zaten plan savaş başlangıcına değin uygulama alanı bulmuş, ondan sonra savaşın getirdiği yokluklar ve güçlüklerle başbaşa kalmıştır. Üstelik planın uygulanmasında en büyük yükü sırtlamış ve desteği göstermiş olan Sovyetler Birliği, savaşın tarafların-

dan biri olarak kendi başının derdine düşünce, yatırımların sürekliliğini sağlamak zorlaşmıştır. Yine de, bütün bu planlı ekonominin ürettikleri olmasaydı, dünya savaşının yokluklarıyla büsbütün başbaşa kalmıyaz mıydı sorusunu belirtmek gereklidir.

ÖZEL SEKTÖR YARATMA ÇABALARI

Savaş müttefiklerin yengisiyle bittiğinde, 1946'lar Türkiye'ye ulaşmış bulunuyoruz. 1930'lar öncesi liberalizm özlemleri yeniden gündeme gelmiştir. Öyle ki, plan ve program bir yana bırakılmış. Kamu İktisadi Sektörünün desteğinde yepyeni bir sınıf yaratılması çabalarına girilmiştir. Üstelik 1920'ler Türkiye'sine göre Devletin olanakları çok yüksek olduğundan, böyle bir oluşumun mümkün görünmesi de çok şaşırtıcı olmamalıdır. Çünkü, kuşaklar değişmemiştir. 1900'lerin özlemlerindekiler hayattadırlar. Ve biraz çaba, biraz destekle, zenginler meydana gelir, onlar bu ülkeyi kalkındırır derler!

Batı'nın ikiyüz elli üçyüz yıllık sihirli değneği budur. Bizimki neden olmasın? Hemen kollar sıvanır 1946-1955 arasında, yeni yeni özel fabrikalarla birlikte, bir özel bankacılık furysı da kendini gösterir. Yapı ve Kredi, Akbank, Pamukbank, Garanti Bankası gibi finans kuruluşları, İş Bankası'nın ardına takılır. Örnek, Kamu İktisadi Sektörüdür. Bir yanıyla bir fabrikanın temelini atan özel sektörümüz, öbür yanıyla hemen bankacılığa el atar. Atar ya 1960'lar geride kaldığında, salt ülke pazarını sömürmek amacıyla oluşturulan özel sektör yaratma çabaları da teklemeğe başlar. İthalat olanakları kısıtlandıkça ya da pazarın sürekli büyümesi sonucu, daha fazla kredi olanakları gerektirdikçe, özel sektörümüzün nefesi de sıkışmaya başlar. Çok çabuk anlaşılacak bu kesin durum, kendini 1980'lere değin sürükleyebildiyse, ardında hem devletin, hem kendi kurdukları finans gücünün desteğini taşıdığı için görkemini sürdürebilmiştir. Ancak, 1978'de bütün ağırlıkla kendini gösteren ekonomik bunalım, dış kaynakları kuruttuğu anda, durum bütün açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Özel sektörümüz, bütün çabalara karşın kendini sürükleyebilecek olanaklara pek sahip değildir. Ardından devlet desteği, yani Kamu İktisadi Kuruluşlarının ürünlerinin ucuza verilmesinden doğan büyük birikimler çekiliverince, yapısal değişiklik kaygıları hemen gündeme gelivermiştir.

DEVLETLEŞTİRMELER UNUTULMAMALI

Kaç entegre tesisin kendi kendini kurtaramayacağı anlaşılacak, Devletleştirildiği belleklerde. Üstelik bu kadarla da kalmamıştır. Banker iflaslarının hemen ardından, yapay büyümeyle göze batan holdinglerin ortak olduğu bankalar da sıraya girmişler, Devlet bankalarının içinde erime günlerini beklemektedirler.

İlk aşamada büyüklerin kendini kurtardığı sevinci ortalığı kaplamıştır. Sevinçlerinin kursaklarında kalmamasını dileriz. Ama, görünen odur ki, entegre desteklere sahip bulunmayan finans kurumlarının, salt halktan para toplayarak, para ticareti yoluyla ayakta kalmaları pek kolay olmayacaktır.

Çünkü Bankalar Yasası gereği, bankalar topladıkları paraların bir bölümünü karşılık fonlarına aktarmaya koşuludurlar. Bu fonların karşılığında Merkez Bankası'ndan aldıkları reeskont kredilerini ucuza kullanarak büyük kârlar elde etmek-

tedirler. Elbette büyük kredi müşterilerinin sürekli ayakta kalması koşuluyla. Bunun yanında, % 10'u aşan bu miktarda nakit bulundurmaya zorludurlar.

Böylelikle, topladıkları mevduatın aşağı yukarı yarısı kullanamaz hale gelmektedirler. Yukarıda belirttiğimiz gibi, o yarısının karşılığında reeskont kredisi alabildiklerinde, durumu yine de idare ederler. Hiçbir kredi müşterilerinin, hiç bir kurusu batırmaması koşuluyla...

Ne var ki, Merkez Bankası kaynaklarından gelen haberler hiç de iç açıcı değildir. Merkez Bankası başkanı, reeskont kredilerinin kaldırılacağı gibi sözler etmektedir. Eğer bu doğru çıkarsa, Banka kredilerinin maliyetleri, mevduat faizlerinin iki-üç katına çıkacak demektir. Bankalar ancak o zaman para kazanabilirler. Bu da Banka Kredi gelirlerinin % 100-150 arasında değişmesi demektir. İşte o zaman, şimdiye kadar ayakta kalmayı başarmış büyük kredi müşterilerinin arka kalya yıkıldıklarına tanık olmak isten değildir. Ve kredi müşterilerinden iki-üç büyüğün ödeme gücüne girmesiyle birlikte, büyük saydığımız özel bankaların da sarsıntıya girmeleri gün sorunu haline gelecektir.

MEVDUAT FAİZLERİNİ KARŞILAMAK ZOR

Özellikle % 52'ye varan mevduat faizlerinin ödeme zamanlarındaki, bankalarımızın altındaki zemin kayganlaşacaktır. Denilebilir ki, bu çok büyük bir operasyondur. Ve şimdiye değin hükümetler cesaret edemediğinden ertelenmiştir. Belki yine ertelenir. Ertelenmezse, ayakta kalabilmiş üç-dört büyük Özel Sektör Bankasının kısa zamanda entegre endüstrilerle, doğrudan uzman bankacılıklara kayması, kendi geleceklere bakımından kaçınılmaz bir yapısal değişiklik gerektirmektedir.

Ancak o zaman, ya endüstriyel yatırımlardan artırdıkları finans fazlasıyla, öteki ticaret firmalarına kredi açarak, salt gelir elde etmeye yönelceklerdir. Ya konut yapımı, faizsiz mevduat toplama, gibi yollara başvurarak, ticaret bankacılığını sürdürmeye çalışacaklardır. Her iki durumda da pek kolay olmadıkları açıktır. Yandaki devlet bankası % 52'lik faiz verirken, özel bankaya faizsiz para yatıracak birini bulmak hemen hemen olanaksızdır. Elbette dini bütün para sahipleri faizin haramına bulaşmak istemeyeceklerdir. Ama, onlar için de serbest olan ticaret yolları açılmaktadır. Köprü, baraj ve liman gelirleri gibi faizi gizleyen yatırımlar, büyük mevduatların o yöne kaymasına neden olabilir. Bütün paranın yeniden devletin elinde toplanması gibi bir olgunun gerçekleşmesi ise, özel bankacılığımızın sonunu getirebilir.

1980 başlarında, çanların kendileri için de çalabileceğini göremeyen pek çok holding, gümbür gümbür yuvarlandı. 1985'lerde sıranın kendilerine geldiğini göremeyen bankalar varsa, kaçınılmaz sonları geldiğinde, uyanmaları bir şey ifade etmeyecektir.

Yalnız şöyle ya da böyle, bankaların uzlaşma, mümkün olan en az şube ile en çok işi yapma ve işsizlik oranlarımızı yeni miktarlar ekleme dönemleri gelmiş dayanmıştır. Köprü satışından, yapısal değişikliklere kadar sürekli alkış tutanlarımızın, önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacak bu durumlarından ötürü bizi seamet tellâllığıyla suçlamaları, gerçekleri dehistirmek. Değistireceği tek şey, bu sistemi yıldızlara bulayanların, giderek azalacağı, kalanların ise yıldızların miktarını artıracaklarıdır.

GENÇLİK

1960'lı yıllarda dünya öğrenci gençlik hareketleri (1)

MUSTAFA K.ERDEMOL

ABD: DEVRİMCİ OLMAYAN BİR GENÇLİK

Amerika Birleşik Devletleri'nde başgösteren öğrenci gençlik hareketleri, gittikçe yayılmaya başlayan diğer ülke öğrenci hareketleriyle karşılaştırıldığında o yıllar "henüz geliyor" sayılabilir. Doğrudan hükümete yönelik olmayan bu hareketlerden en büyük olanı 1964 yılında Berkeley'deki California Üniversitesi'nde meydana geldi. Bu olaya gelinceye değin ABD öğrenci gençliği, genellikle apolitik bir özellik taşıyordu. California Üniversitesi'ndeki olayın ortaya çıkış nedeni resmi çevrelerce yapılan analize (!) göre, "eğitim sisteminin doğal çalışmasının aksamasıydı."

Ancak, 1954'de Yüksek Mahkeme'nin ırklararası fark gözetme aleyhine aldığı kararın ardından birçok beyaz öğrencinin Güney'de siyahlarla ortak tavır içinde olması hiç de resmi ağzların "eğitimdeki aksama" yollu tahlillerine uygun değildi. Öğrenciler zamanla 1960'da Şiddet Aleyhtarı Öğrenci Komitesi (SNCC) ve Irk Eşitliği Kongresi (CORE)'nin kurulmasıyla "sosyal düzene" karşı protestolarını arttırdılar. Giderek Vietnam Savaşı'na karşı olmaya değin uzanan hareketler askerliğe karşı olmayla da birleşti. Bu "karşı oluş" öğrenci gençliğin celp kağıtlarını yakmak, asker sevk trenlerini durdurmaya çalışmak ve askeri birliklerde savaş aleyhtarı broşürler dağıtmak türünden eylemleriyle somutlaştı. Uzun süre devam eden bu eylemler karşısında ABD hükümeti "gençliğin demokratik yaşama doğrudan doğruya katılması gereksinimini görerek" seçmen yasasını 21'den 18'e indiren bir kanunu kabul etti. Öğrencilerin çeşitli sorunlarının belirlenmesi için bir de komisyon kuruldu.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız devrimci ol-

mayan, eylemleri iktidara hedeflememesine karşın Amerikan öğrenci gençlik hareketi, bir profesörün hükümete sunduğu konuyla ilgili raporunda şöyle tanımlanıyor:

"Akademik amaçların yerini partizan siyasi amaçlar almış ve üniversite, kahramanları en insafsız diktatörlüklerin önderleri, Lenin, Mao Tse-Tung, Castro, Ho Chi Minh, Che Guevara olan, küçük militan azınlıkların yatağı olmuştur."

ABD'de gelip geçici olan, burjuva demokrasisinin sınırları içinde Vietnam Savaşı'na karşı çıkmakla doruğuna ulaşan ve biten öğrenci gençlik hareketi buydu.

ALMANYA: VIETNAM SAVAŞI'NDAN ÜLKE SORUNLARINA

1965 yılında az da olsa görülen öğrenci hareketleri gerçek anlamda 1967'de etkili oldu. Önceleri Vietnam Savaşı'na karşı gelişen, daha sonra ülke içi sorunlara yönelen Alman öğrenci hareketi ABD ve Fransa'daki öğrenci ha-

reketterinden etkilendi. İkinci Dünya Savaşı ile 1965 yılı arasındaki süre Almanya için "toparlanma" devriydi. Sözkonusu devir, ülkeyi baştan başa onarmaya çalışan tüm sınıflar için oldukça sıkıntılı geçti. Her alanda başlatılan yenilenme çalışmaları sol, liberal öğrenci gençliğe göre, yapılması gereken -özellikle eğitimdeki- kimi reformları gölgeliyordu. Konuyla ilgili olarak 1960'da üniversitelerin geliştirilmesine ilişkin bir dizi reform uygulamasına girildi. 12 yeni üniversite kuruldu, 27 üniversitenin kapasitesi genişletildi.

Buna karşın 1967'de öğrenci hareketlerinin gelişimi önlenemedi. Berlin, Heidelberg ve diğer üniversitelerde öğrencilerin eğitime ilişkin protestoları, zamanla siyasal bir temele oturularak sosyal reformların gerekliliğini savunmaya, bunun sonucu olarak da iktidarlara hedeflemeye dönüştü. Sözkonusu olaylar hükümet çevrelerince şöyle yorumlanıyordu:

"Hükümetin üniversite reformları konusun-

di. Burada ardı ardına konserler veren F.Tayfur da "halkın sanatçısı" olduğunu savlamaya başladı. Kendisinin dediğine göre, konserlerinde "ağzına jilet atan gari banlar", en çok üzüldüğü kişilerdi. Nitekim, arabesk mafyasının düzenlediği İzmir Fuarındaki konserlerde, astronomik ücretlerin karşılığını rahatça ödedi F.Tayfur...

Toplumsal yapının, değişim içinde calkalanan karmaşık ilişkiler bütünlüğünde gözardı ettiği gençlik, böylece kendisine "en yakın" alana ilgisini kaydırmış oldu. Genelevlerin dar sokakların-

da uzun süre hareketsiz kalmış olması, birçok öğrencide şüpheler uyandırdı, bazıları aşırı solculuğa ve parlamenter demokrasinin yıkılmasına, Marksist-Mao'cu esaslara dayanan bir yönetim şeklinin yaratılmasını amaç edindiler. Çoğunluk, bugüne kadar yapılan reformları yeterli buldu."

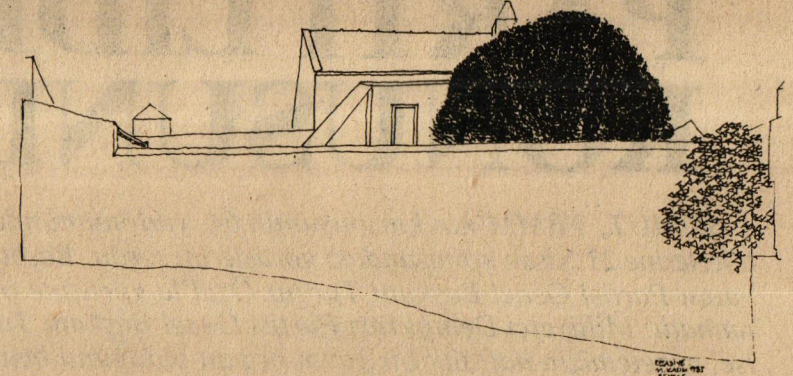
Alman öğrenciler de, ABD'li öğrencilerin uyguladığı yöntemlere benzer yöntemler uyguluyorlardı. Boykot, oturma grevleri, dersleri engelleme, kaba kuvvet. Tüm bu hareketlerin karşısında önlemleri eğitimde reform olarak görme yanlısı Alman hükümetinin uygulamasında da görüldü. Protestoların kaynağında eğitim sorunları olduğu denli ülke sorunlarının çözümüne yönelmesinin hedeflendiği gözardı edildi. Öğrenci hareketlerinin Almanya'da elde ettiği başarılar arasında yıllardır sessiz kalan, Sosyal Demokrat ve Liberal Partilerin gelişen olaylar karşısında demokratik istemlere sahip çıkabilmelerinin bağlanmasıydı.

Barıştan yana
20. Yüzyıl kuşağı

SELİM TALAY

Sen beyni silah üreten insan- barış duygusu olmayan bir ortamdan geldin. Özgürlük ve barışın birbirinden kopmaz bir bütünlük olduğu gerçeği seni ta içinden değiştirmedir. Simdi daha iyi anlıyorum ki, sen bu-

ÇEVRE

ÜÇÜNCÜ ULUSAL MI?

CENGİZ BEKTAŞ

Bizim ev tahta tavanlıydı.

Pencereleri, şu bildiğimiz üst üste iki kare-den oluşan ayakta duran dikdörtgen biçimli; boyutları bize uygun, perdelerinin uçları işlemeliydi.

Maketleri (bizim oralarda makat'ın söyleniş biçimi-sedir) ak örtülüydü. Onların da etekleri işlemeliydi. İşlemelerde kuşlar, çiçekler arasından birbirlerine uçarlardı.

Duvarlarında, pencerelerin altından, üstünden tahta kuşaklar dolanırdı. Bu kuşaklarla pencereler arasında kalan alanlar bağdadi sıvalı, soluk alıp veren kireç badanalıydılar. Bir avuç olsa da bahçemizde havuzlar vardı, anklar akardı. Dalları birbirine karışmış ekşi tatlı narlar, ayvalar, erikler, zerdali, kayısı, ak dut, kara dut... Birer-ikişer harım da olsa domates, patlıcan biber...

Dişta-içte, çiçekler... Çiçekler vardı...

Ben bu evden çıkıp Gazi ilkokulu'na gittim. Gazi ilkokulu taşıdı betonu...

Üzerleri "Türk olsun" (!) diye kemerli, bizim hiç açamadığımız dev pencerelerin yanında pire gibi kalırdım.

Gri boyalı kapılardan korkardım.

Kapılar açılmak için değil de sanki, bizi kaplamak içindiler...

Hele öğretmenlerin girip çıktığı, önü kalın iki beton direkli, üstü balkonlu kapıdan sanırım hiç geçemedim.

Gazi ilkokulu taşıdı betonu...

Üzerleri "Türk olsun" (!) diye kemerli, bizim hiç açamadığımız dev pencerelerin yanında pire gibi kalırdım.

Gri boyalı kapılardan korkardım.

Kapılar açılmak için değil de sanki, bizi kaplamak içindiler...

Hele öğretmenlerin girip çıktığı, önü kalın iki beton direkli, üstü balkonlu kapıdan sanırım hiç geçemedim.

Gazi ilkokulu taşıdı betonu...

Mualla hanım, bizi

yapılar?" dediler mi, bu her şeyden önce, "Biz ne kötü şeyler istiyoruz, biz ne kötü şeyleri onaylıyoruz, biz ne kötü şeylere karşı çıkamıyoruz." demektir.

Herkesin bildiği gibi mimarlık, toplumun ayasıdır. O aynaya baktınız mı başkasını göreceksiniz ya!...

KÖTÜLEŞMEYE ARAÇ OLMAK

Sakin mimarları hiç suçsuz bulduğum sanılması! Bir kez, böyle bir tarihi kalıtın var olduğu bir ülkede mimar olmak kolay değil.. Ayrıca güncel sorunların ötesinde bir duyarlılığı yeterince titizlik ve sorumluluk duygusu da olmadı mı, çevrenin iyileştirilmesine değil

kötüleştirmesine katılırız mimar. Ancak ilginizi çekerim, "katılırız" diyorum.

Çünkü "kötüleştirme" olayı ondan önce başlamıştır...

Bugünün Türkiye'sinde mimar, mimarlık ürününün oluşması sürecinin bir yerinde, yalnızca, araç olarak olaya katılır. Daha doğrusu kullanılır... Onun, edebilirse titizlik edeceği yön, "kötüleştirmeye" araç olmamaktır. Bunun, çoğu kez, "aç kalma" olgusuna karşı becermek zorundadır.

"İyi" mimar, titizlik edip, "kötüleştirmeye" katılmamakla da yetinemez. Sorumluluğu vardır: Çevrenin insanlaştırılması, çağdaşlaş-

tırılması için toplumu uyacaktır, daha iyiyi önererek, "ikna" edecektir. Bunu yapabilmek için bu sorumluluğa önceden bilinçle hazırlanacaktır.

Nasıl olacak bu iş?

BU SORUMLULUĞA MİMAR KENDİNİ NASIL YETİŞTİRECEK?

Bunun için, gene her şeyden önce, genel kültürde bir yorum kendi dalında bir bilince varması gerekiyor.

Bu söylediklerimi genellikle olarak da

Arabeskin toplumsal işlevi (2)

CİHAN OĞUZ

ARABESK MAFYASI

Geçmiş yıllardan başlayarak, toplumsal yapının olarak sağladığı bir çok çıkar kapısından yararlanmak ve "duyguları sömürme" yoluyla kazanç sağlamak amacıyla, etkin bir piyasa yapısı oluştu. Bu piyasa yapısı, "duyguların" ve "gereksinimlerin" sorunlarını kendine "dert edindi" ve böylece, toplumsal yapı içinde çözülün, silinen bir şeyi, tarihsel süreç içinde nesnel olarak değerlendiren bir bakış açısıyla, "Arabeskin" olarak tanımlanıyor.

"süper-star"lar bulundu; böylece, gençliğin sinemaya gelmesi sağlandı.

Halkın çok sevdiği Hülya Koçyiğit de O. Gençbay'la birlikte film çevirdi. Ardından F.Tayfur Necî Nazır ikilisinin sergilediği filmler çekildi. Onları da İ.Tathises, Ü.Besen vb. izledi. İlk bir sinemacılık anlayışıyla oluşan bu filmler, herşeye karşın arabesk mafyasına kazanç getirdi. F.Tayfur'a Türk Sinemasında çok az sanatçıya verilen "astronomik" ücretler ödendi. Özensiz bir senaryoyu içeren ve daha çok başroldeki arabesk sa-

natçısının şarkılarının ağırlıkta olduğu bu filmler sonradan videoya da alındı ve tüm yurttan gösterim olanağına kavuştu. Kahveler, biraneler, çay bah-

Arabesk mafyasının "faaliyet alanı"na, plâk-kaset-konser dışında gazino-bar-pavyon üçlemi de oldukça etkin bir biçimde girdi. "Garibanın yanında" olduğu savaştan arabesk mafyası ve uzantısı olan sanatçılar gazino-bar-pavyon üçleminin bütünülediği bu çevreye, parasal koşulları iyi olanların da gelmesini sağladılar. "Sonradan görme" diye suçladığımız lumpen-komprador kesim, kültürel gereksinmesini artık gazino-bar-pavyon üçleminde karşılamaya başladı.

Toplumsal yapı içinde "duygu sömürüsünün" dizginlerini elinde tutan arabesk mafyası, yeni yeni sanatçıları televizyonda yılbaşı gecelerine çıkarıp, arabesk piyasasına sürmenin yollarını da buldu. TV'ye çıktığı ana dek yalnızca pavyon çevresinde tanınan "Ege'nin güllü" Kibariye, bir anda "kimbilir" şarkısıyla "gönüllere taht kurdu". Böylece, arabesk mafyası, özerk kurumlara kadar elini uzatabilecek güce sahip olduğunu kanıtlamış oldu.

Arabesk mafyası ülke içinde öylesine bir güç oluşturdur ki, kendi içersinde de çelişkiler yaşamaya başladı. O Gencebay'ın "Leyla ile Mecnun" uzunçalarına karşılık, hemen onun ardından F. Tayfur'un "Sen de mi Leyla" sı çıktı piyasaya. Daha önceleri de beliren bu "yapay rekabet", her iki sanatçının da gelirini etkilemedi, arabesk piyasasının "canlılığı" tüm 'görmeye' sürdü...

Arabesk mafyası, bunlarla da yetinmedi. Başta renkli basın olmak üzere tüm iletişim araçlarını harekete geçirdi. Sinema, video, gazino-bar-pavyon cümlesi içinde, halkın duygularından oluşan bu 'kaynak' tan yararlanmayı sürdürdü. Örneğin, sinema alanında, arabesk sanatçılara

natçısının şarkılarının ağırlıkta olduğu bu filmler sonradan videoya da alındı ve tüm yurttan gösterim olanağına kavuştu. Kahveler, biraneler, çay bah-

çeleri, parklar hep "garibanlarla" doldu...

Arabesk mafyası, O. Gencebay'ın sahneye çıkıp, şarkı söylemesini de çok istiyordu. Ama kendini "hakın sanatçısı" olarak gören ve "halk adına" bu yola girdiğini savlayan O. Gencebay'ın, "kazanılmış değerlerini" yitirmemek için olsa gerek, bu "cazip" öneriye "rağbet" etmediği gözlemlendi. Arabesk mafyasının bu "cazip" önerisini reddeden O. Gencebay'ın bu işi sahnede kıvrıracak yeteneğe sahip olmadığı söylendi. Renkli gazetelere "Ben bir arabesk araştırmacıyım" diye demeciler veren O. Gencebay'ın bu araştırmacılığının ne denli gerçek olduğu da ortaya çıkmış oldu. Buna karşılık, F. Tayfur, 1979 yazındaki İzmir Fuarı'na gel-

dan, çay bahçelerine kadar uzanan "gelenek ve "gereksinim" merkezlerinde "nasıl isyan etmem/nasıl kahretmem/" "biçimindeki parçalar çalınmaya başladı. Arabesk mafyası yapabileceği herşeyi yaparak, gençliği kendine çekti ve arabesk piyasasının canlılığını sağlamış oldu.

SONUÇ

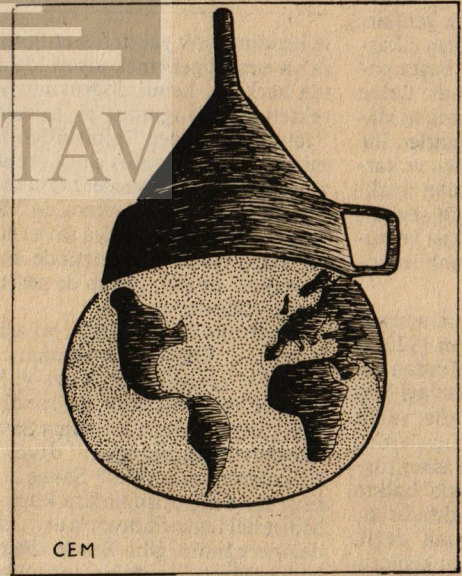
Arabesk mafyası, toplumsal yapının eksikliğinden ve gençliğin tutkularından yararlanarak, hiç ummadığı kadar zengin ve geniş bir çevre ve çıkara kavuşmuştur. Yalnızca duyguları sömürmekle kalmamış, onları yönlendirmesini de bilmiştir. Renkli basının olanakları içinde, yapay dedikodularla "arabesk anlayış"ı pompalamış, gençliği kendi ana sorunsalından uzaklaştırmayı başarmıştır. Hiçbir müzik ve nota bilgisi olmayan kişiler, "halkın gereksinmesini" karşılamak üzere piyasaya sürmüş, kısmen de olsa TV'ye çıkarmış, filmler, konserler, plâk ve kasetlerle topluma sunmuştur. Bu gerçeği, Türkiye'nin geleneksel kültür yapısı içinde değerlendirmek gerekirse şu söylenebilir: Bir çok kültürün odak ve gelişme merkezi olan yurdu muza 'arabesk tipi' bir kültür aşılamak, gelecekte bilinçten yoksun kitlelerin oluşmasını sağlamaktan öte bir işe yaramayacaktır.

Küçük-burjuva popülizmine yatkın olan lumpen-demokrat kesimi de içine alan arabesk yapı, gelişmeyi engelleyen tutumuyla, kitlelerin benimsenmesi ve yaşamaması gereken bir süreçtir. Kitleyi kendi ana sorunsalından çok uzakta bir "yaşam felsefesi"nin tuzağına düşmekten kurtarmak, kültür yapısını temellendirecek ölçüde yeni olanaklar, yeni yönelişler bulmakla mümkün olacaktır. Tarihsel süreç içinde, duygu-mantık-yaratı üçleminde oluşturulacak bir kültürel yapı, "çağdaşlaşma aşamasında" sancı çeken Türkiye toplumunun özlediği bir arayıştır.

raya boşuna gönderilmesi değildi. Ne zün günlük olaylardan ötelere bakabiliyor, ne de barışın her yönüyle egemen olduğu barışçıllıkların tutkusuna mutlanabiliyor. Sen daha çiçeği burnunda bir delikanlı iken, ikinci dünya savaşı koptuğuna göre, daha sonra öğrendiklerini saymazsak bile, oldukça iyi bir tarih bilgisi edinmişsinizdir. Şu melek yüzlü insanların kurduğu barışın tarihsel yolu üstünde yapıp ürettiği sanat ve kültür değerlerinin sayısı ve çeşidi üzerine bir fikrin var mı? Şimdi sözgelimi engizisyon mahkemeleri eliyle, Haçlı seferlerinde, büyü koşturmalarda, vb? Ya da başka bir örnek serisi, Ortaçağ toprak köleliği, köylü ayaklanmaları, Kral sülaleleri arasındaki savaşlar, emperyalizm çağındaki sömürgecilik sistemleri milyonlarca ve milyonlarca insanı karıncalar gibi çiğneyip eze eze gelmemiş midir? Ya senin savaş güçlerinin marifetleri? İkinci dünya savaşında Nazi Almanyasının maden ocaklarında, gemilerde, fabrikalarda, köy ve kasabalarda sivil halk dahil, sürdürdüre sürdürdüre öldürdüğü, sömürdüğü insanların sayısını bir hesaplamaya kalksan aklın durur! Bütün bu sayılanlar sence tarihin doğal ya da Tanrısal kanunlarına göre olup geçmiş doğru, haklı şeyler midir? Onun için mi barışçıllıkların hiç burun kanatmadan, yalnız inanç, aşk ve umut türkülleri söyleyerek yığınları sanat ve kültür etkinlikleriyle ideal bir geleceğe doğru gidildiğine üzüldüğün ve kızıldığını? İkinci dünya savaşı kan dökerek gelen savaş, insanlığa ne kazandırdı, sorarım sana? İstersen şimdi, "biz, yaşamakta olan bizim kuşakları" diye bilirsin şüphesiz. İyi ya işte barış sevgisiyle yetişen insan türü bizleriz. Barışın ve özgürlüğün kamplarını kuran sanat, kültür ve çağdaş uygarlık düşmanı savaş artıklarını süpüren bizim kuşak. Biz ikinci yıllık savaşın ürettiği, eğittiği yirminci yüzyıl çocukları! Savaşın yarattığı feodal burjuva dünyası uzun yıllar boyunca iflastan iflasa sürüklenmeseydi bugün biz barış savunucuları olmazdık.

OKUR İLİŞKİLERİ

SOMUT'A

Somut'un yeniden yayın hayatına başlamasından büyük bir coşku duyduk. Eksikliğini yüreğimizde duyuyorduk. Dileğimiz; hiç kesintisiz sürüp gitmesidir.

Somut'un yanında ve beraberindeyiz.

Sevgi ve Saygılarımızla.

Hümanist Sanatçılar

Grubu Adına

4. Hikmet Varlık

İÇTENLİK SÜSLERİN EN GÜZELİDİR

Ben bir köy delikanlıyım. Olanaklarımız ölçüsünde okumaya çalışan, yoksul bir çiftçi ailesinin çocuğuyum.

Bir eleştirmen değilim. Hoş, ülkemizde "eleştirmen" sözcüğü tanımlamada bile tartışma konusudur ya!... Sözüm şu ki, bir yapıtı değerlendirecek kadar yeterli değilim. Fakat bir şeyler söylemek için de mutlaka, kalıplaşmış terimlerin öğrenilmesi, bilinmesi gerektiğine inanmıyorum...

SOMUT günümüz Türkiye'sinde kuşkusuz iyi bir dergi. Ancak burada Bertolt Brecht'in "Anladık iyisin. Ama kimin için iyi" dizesi takılıyor usuma... Ve diyorum ki; Okuyan, düşünen ve yaşamı duymak isteyen duyabilen herkes için!.. Bu sorumluluğu "SOMUT" yerine getirebiliyor mu? Bu günümüz koşulları içerisinde tartışılabilir. Yanlış anımsamıyorsam bir yazar, "Büyük işlerle uğraşan bir yığın küçük adam yetiştiriyoruz da, küçük işlerle uğraşacak büyük adamlar yetiştiremiyoruz" diyordu.

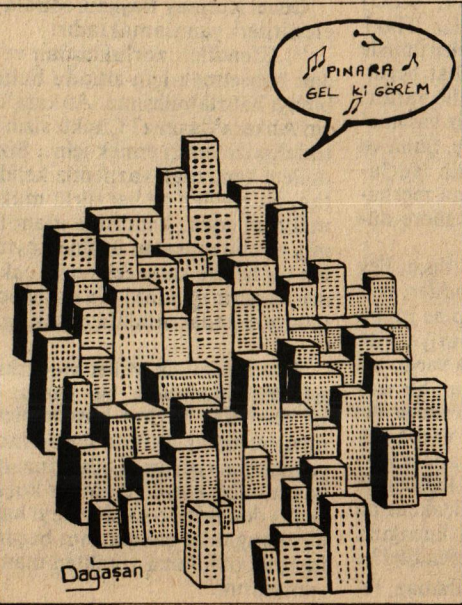
Yazın dünyasının, bırakın Türkiye'de, tüm dünyada tekelleşmiş bir durumda olduğu açıktır. Dayısı olmayanlar, altın yumurtlalar da, yumurtaları sergileyecek, satacak pazar bulamazlar. SOMUT'un bu sorumluluğu yüklenir gibi görünmesi sevindirici cesaretlendirici bir tutumdur. Fakat, görülüyor ki, çizilen sınırlar var...

Anadolu denen, kırsal bölge denen, fotoğ-

raflarda görülen yaşam denen bir gerçek varsa... Davuluyla, zurnasıyla duyursun sesini süslemeden. Onun içtenliği süslerin, değerlerin en güzelidir...

Tümünüze sevgilerle.

Nail Akdeniz/Balikesir

ÇEVİR ASLANIM ŞU PLAĞIN ARKASINI

Kastelli istifazedelerden, Özel Hükümetin Başbakan yardımcısı Kaya Erdem, televizyondaki açık oturumda Milli uzlaşmayı sağladık diyor. Nasıl sağladınız Milli uzlaşmayı, sayın Erdem.

Üniversitenin başına YÖK giyotinini koyarak mı?

Liseleri, ilkokul düzeyine indirip, ezber cennetine çevirerek mi?

İthalatı serbest bırakıp, fabrikaların daha kolay kapanmasını, işsizlerin yüzbinlerden milyonlara ulaşmasını sağlayarak mı?

216 Samsun'u 18.-TL'den ihraç edip, bize Maltepe'yi 100 liradan içirerek mi?

Arabeske (Ümit Besen, Ferdi Özbeğin) radyoevinin kapılarını açarak mı?

Daha uzatılabilir, ama gerek yok... Uzlaşma sağlandı ha?

Vay be, uzlaşmaya bak arkadaş!?

Doğru ya ağlamayan bebeğe meme vermezler. T.I.S.K. genel başkanı, Halit Narin'de öyle yapıyor. 'Yaşamıyoruz, bitkisel hayatattayız' diyor. Vah vah, ağla aslanım ağla! Zaten siz ağlaya ağlaya geldiniz bu günlere, işçiler de güle güle!.. Çevir aslanım şu plağın arkasını!

Selahattin Özübilir (şoför)/İST.

kapkara tahtanın önünde bir ders boyu ayakta tutarak, Ömer bey tokat atarak cezalandırırdı. Üstüne, bunların ceza bile sayılmayacağını söyleyerek eskinin falakasını anlatırlardı.

Biri evimizdi işte...

Öteki de okul...

Ben devlet kurumlarını böyle mi algılamalıydım?

Yurdumuz, bu karışıklığı bugün de durmadan yaşayan her kesimden insanların ülkesi... Ankara'da, gecekonduardan gelip de Yenışehir'in dev kitleleri arasına giren insanların yaşadıkları da herşeyden önce böyle bir karışıklık değil mi?

O binlerce binlerce ton betondan; yayalardır, işi düşenleri ezim ezim ezen, genel müdürlük yapılarını bir düşünün.

Her birinden bir ülke yönetilebilir nerdeyse...

(Geçenlerde İzmir'li bir mimar dostumun yolu Ankara'ya düşmüştü. Bırakın gecekonduan, köyden gelenleri, O bile ezildiğini söylüyordu... Bunca yapının içlerindeki görevlilerle, bütçelerini de bir düşünün. Gene o dostum, örneğin İzmir Belediyesi'nin bütçesinin, yanlış anımsamıyorsam %80'inin sabit giderler olduğunu söylüyordu. Evet, yirmi kuruluş iş yapmak için 80 kuruluşluk gider... Açık ve ilginç bir durum değil mi? İsveç'teki gibi, bir süre için bürokrasi bakanlığı gerekli desem "moda" bir söz mü etmiş olurum.)

BİZ ÇEVRE DEĞİŞTİREBİLİYOR MUYUZ?

İnsanları, içlerinde bulundukları yapılar, çevre, içinde bulundukları giysilerden bile elbette daha çok etkilerler. Kendileri ayırmında olmasalar da, bir gün bir de bakarlar ki, bu "fiziksel mekan"a uygun yürüyorlar, sokuk alıyorlar.

Evet çevre bizi etkiler de, ya biz çevreyi etkileyebilir miyiz?

Asıl sorun burada...

"Elbette etkiliyoruz!" diyeceksiniz. "Kültür ne ki? İnsanlığın bir şeyleri etkileyip, değiştirip, oluşturduğu çevresi değil mi?" diyeceksiniz biliyorum... Evet öyle, öyle olmasına da... Ben sorumu o denli geniş bir çerçevede sormadım.. Öyle bilimsel falan değil benim sorum. Örneğin sokagımızı değiştirebiliyor muyuz?

Sık sık kazılmaktan kurtaramıyorum, kaldırımını düzeltemiyorum. Ben yetişinceye dek koskoca ağacını kesiveriyorlar. Ortasına gaz tüplerini tepeleme yığıyorlar da, belediyeyi uyaramıyorum. (Bir yerlerde tüp patlayıp, insanlar ölünce; dergilerden gelip benimle "röportaj" yapıyorlar. Soruyorlar: Suç kimde? Ne yapmalıydı? Güleyim mi, ağlayayım mı bilemiyorum.)

Yapamadıklarımızı belki de siz benden iyi sıralarsınız. Ne var ki benim işim, çevrenin değiştirilmesiyle ilgili... İşveren gelip, "şurada şunu istiyorum" dedi de ben de "peki" dedim mi, bir şeyler değişmeye başlar bile...

Doğru dürüst adam gelip, doğru dürüst başlama (örneğin doğru dürüst bir imar planına) oturan, doğru dürüst bir şeyler istedi mi; biz de iyi tasarımcıysak, değişim iyiye olacak demektir.

TOPLUMUN AYNASI MİMARLIK

Bir başka deyişle bizim dalımızın etkinliğinin olumlu, yaratacağı değişimin iyiye doğru olması yalnız ve önce kendisine bağlı değildir. Birileri,

"Bu ne biçim mimarlık, bunlar ne kötü

alabilirsiniz. Ama bunlar, benim kendimle ilgili kişisel saptamalarımdır bir bakıma... Bu saptamaları yapınca, çevreye bakmağa baş-

ladım... Tutunacak bir dal bulmak, oradan iz sürmek için... "Çevre" dediniz mi, önce "en yakın"dan başlanıyor doğal olarak... Ankara'daydım. İlkim Ankara'ya baktım...

ANKARA'YA BAKINCA

Tutunacak bir dal bulamadım.

Söyle sağlam ilkelere oturmuş, genel geçerlik kazanmış bir yapı tutumu yok. Baktım ki yapılar bir kaçı dışında, ne yünden esmişse o yöne uygun yüzler takınmışlar. Aynı mimarın yapıları bile her dönemde bir başka telde çıkmışlar. Üstelik kimse de bu durumu yadsımıyor...

Neden bu yalpalama?..

Bakıyorsanız, iç donunu ceviz kabuğu ile boyayıp "üniforma" diye giyen, kadının taşıdığı mermi ile savaşan bir ordunun başkentinde, yepyeni Cumhuriyet için kurulan yapılarda, yalancı kubbeler, kemerler, sütunlar, süsler püsler... Hemen ardından (neredeyse dünden bugüne çabuklukla) başka ülkelerin biçim dilleri, mimarları, giderek ustaları, (evet şimdi kimseler inanmıyorlar ya o zaman gerekli ustalarımız bile yoktu), işçileri, Ankara'yı kendilerine benzetmişler...

Onun da ardından, yeniden Osmanlı sütun başlıkları, saçakları... Biçim ulusculuğu... Yapıtığın yapının yüzüne eski çağ penceresinin biçimini oturtun mu, onun da üstüne azıcık Kütahtahya çinisi döşedin mi, ya da taç kapılar düzenledin mi (hem de yabancı işçilerle) uluscu oluveriyorsun.

Daha da sonra, İkinci Dünya Savaşı ve Mussolini'ymiş Hitler'miş öyküleri bitince gel-sin enternasyonalizm...

Bir konu için yarışma yapılıyor... Bütün önerilerde: Kubbeler kubbeler... Nedense olmu-yor; o konu için hemen bir yarışma daha yapılıyor... Bu kez de Almanya'dan, Fransa'dan şurdan burdan aktarılmış görünüşler...

(Evet, mimarlık falan değil yalnızca görüntüler...)

Siz gelin de bir dala tutunun.

BÖYLESİNE HIZLI DEĞİŞİMLER NEDEN?

Altta bir tutanı olmadığından, besbelli köksüzlükten... Öyleyse daha köklü bir şeye bakmalı... Böyle yaptım yıllarca...

Anlatılanlarla, yazılanlarla yetinmeyip, yerine giderek, elle tutup gözle görerek öğrenmeye çalıştım. Antik çağı, sonra Selçuk'u, sonra Osmanlı'yı sonra orda burda kimi çağdaş yapıları...

Ve bir gün, artık bir antik yapının üzerindeki evin (halktan birinin usta ile birlikte kendi yaptığı evi) o binlerce yıl önceki yapıdan bu yana gelen birikim olmasaydı olamayacağını gördüm. Her ikisindeki soylulukta, aralarındaki zincirin kopuksuzluğunun payı olduğunu gördüm.

O günden sonra "Halk Yapı Sanatı" dediğim alanın ürünlerini de ölçerek, biçerek, yaşıyarak; öncesini sonrasını görerek; yapanlarını yaptırınlarını, yaşıyorlarsa bulup konuşarak tanımağa çalıştım.

Çeşitli yollarla (dergi-kitap) yayınladım da... Sergilerle duyurdum da...

Baktım ki, her şey gibi, tek başına olacak iş değil... Petek gözle bakmak gerek... Topluluklar oluşturup öyle inceledim... Halkın yapı gereksinimine doğrudan karşılık veren ürünlerin ortak yönlerini, ilkelerini saptamağa çalıştım.

(Sürecek)

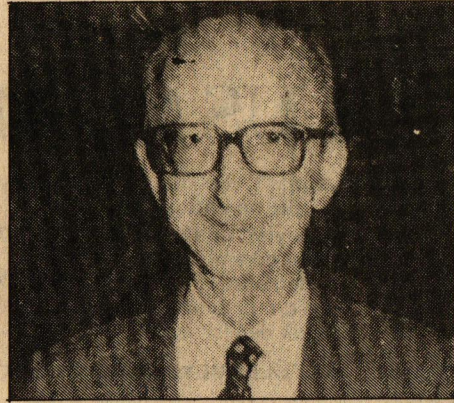
PARTİ LİDERLERİ 23 NİSAN KONUSUNDA NE DEDİLER?

Gülşen ÖZBEY

SOMUT, TBMM'nin kuruluşunun 64. yıldönümünde siyasi parti liderlerine 23 Nisan konusundaki görüşlerini sordu. Başbakan ve Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal'la görüşme olanağı bulunamadı. Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanı Turgut Sunalp ise, gazetemizin haftalık bir yayın organı olduğunu belirtmemize ve

teknik koşulları anlatmamıza karşın, konuya ilişkin sorumuzu, "Bu konuda görüş açıklamak erken. Her iş zamanında yapılır. Ben de 23 Nisan konusundaki görüşümü 23 Nisan'da açıklayacağım" sayıyla yanıtlamaktan kaçındı.

Diğer siyasi partilerin konuya ilişkin değerlendirmeleri ise şöyle:

SOSYAL DEMOKRASİ PARTİSİ GENEL BAŞKANI ERDAL İNÖNÜ

"23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı, ulusal davaların, ancak ulus egemenliğine dayanılarak çözüleceğini anlatan bir bayramdır. Kurtuluş Savaşının başlangıcından Büyük Millet Meclisini açarak milletin hakimiyetini ilan eden Atatürk, bu hareketiyle hem Cumhuriyetin temelini atmış, hem de bütün gelecek kuşaklara her zaman hatırlamaları gereken bir ders vermiştir.

23 Nisanı Çocuk Bayramı olarak kabul etmeside, bu dersin, Ulusal egemenlik kavramının daha çocukken iyice öğrenilmesini istediğini gösterir. O günden beri, ulusça geçirdiğimiz her bunalımda çıkış, hep ulusun egemenliğine dayanılarak oldu. Bundan sonra da böyle olacağının bilinci içinde Büyük Atatürk'ü ve dava arkadaşlarını saygıyla anıyoruz."

HALKÇI PARTİ GENEL BAŞKANI NECDET CALP

"23 Nisan, yüce Atatürk'ün, Türk ulusunun kendi kendini yönetmesi konusundaki erginliğine inancını kanıtlar. Biz, Halkçı Parti olarak parlamenter demokrasiye başlangıç tarihi olarak 23 Nisan'ı kabul ederiz. Ülkemiz, genç demokrasisini azimle yaşatmak kararındadır. Demokrasiğimiz üzerindeki bazı sıkıntıların zaman içinde aşılabileceğine inanıyoruz. Türk halkının, demokrasi inancı ve demokratik kurumların sağlığına gelişmesine dair deneyleri çoğalmaktadır.

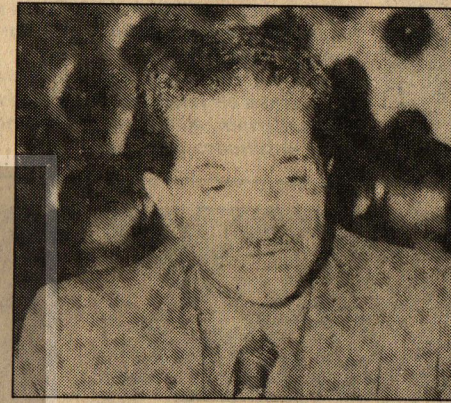
6 Kasım seçimleri, diliyoruz ki, demokrasimizin bundan böyle kesintiye uğramadan ebediyete kadar sürmesinin başlangıcı olsun. Yüce önder Atatürk, 'Hakimiyetin Kayıtsız Şartsız Millete Ait Olduğunu' ifade etmekle demokrasiye dair inancını da açıkça ortaya koymuş olmaktadır. Bundan sonra siyasi partilere ve biz politikacılara düşen en önemli görev, belli bir çağdaş düzey içinde ilişkilerimizi sürdürmek ve 23 Nisan 1920'de, ülkenin içinde bulunduğu koşullarda Atatürk'ün halkın yönetimine olan güvenini unutmamaktır.

DOĞRU YOL PARTİSİ GENEL BAŞKANI YILDIRIM AVCI

"23 Nisan, Milli Hakimiyetin tecellisi bakımından en mühim tarihtir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulması sırasında Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi için 'en büyük eserimdir' demiştir. Bunun manasının uzun uzun düşünülüp, tüm siyasi partilerin bu esere daimi olarak sahip çıkmaları, Anayasal kuruluşların da bu görev bilinci içinde olmaları gerekir.

Türk vatandaşları, demokratik dönemde parlamentonun kıymetini çok daha iyi idrak etmiş ve ona dört elle sarılmıştır."

REFAH PARTİSİ GENEL BAŞKANI AHMET TEKDAL

"23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının bu kuruluş yıldönümünün Türkiye Büyük Millet Meclisimiz ve Çocuklarımız için başarılı geçmesini diler, vatandaşların bu bayramını tebrik ederim.

Meclisimizin kuruluş yıldönümü olan bu günde, milletin bünyesindeki tüm fikirlerin demokratik biçimde günümüzün meclisinde açıkça temsil edilmesini temenni ederim."

Devlet televizyonunda izlediğimiz filmde, "İstanbul Hoca" yeni evliliğinde muhabbet, Cuma'ları Kuvayı Milliye'cilere karşı şiddet içindeyken Bursa düşer. Kahvede

"ah-vah" edilerek bu olay geçirilir. Bir de Büyük Millet Meclisi'ndeki seslere kulak verelim de; nerelerden gelip, nerelere gittiğimizi daha iyi anlamaya çalışalım:

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve "İstanbul Hoca"

TOKTAMIŞ ATEŞ

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesiyle savaş dışı kalan ve silahlarını bırakan Osmanlı İmparatorluğu tam bir karmaşıklık içindeydi. Yüzyıllardır barış içinde yaşamış olan kimi etnik gruplar, sağlamış oldukları dış desteklerle bağımsızlık peşine düşmüşlerdi. Ermeniler, Fransa ve ABD'nin desteğiyle bağımsız bir Ermenistan hayali içindeydiler. İngiltere özerk bir Kürdistan planlamaktaydı. İtalya Ege adalarına ek olarak Batı ve Güneybatı Anadolu'da toprak

lisin İstanbul'da değil, Anadolu içerisinde bir yörede toplanmasını istiyordu. Zira gerçekten İstanbul, resmen olmasa bile, "düzen sağlamak" için gelmiş olan müttefik kuvvetlerin "fiili" işgali altında idi. Ancak gerek Salih Paşa ve gerekse kendi arkadaşları İstanbul üzerinde ısrar ettiler. Zira "payitaht"ın, moral bir destek ve üstünlük sağlayacağını düşünüyorlardı. Mustafa Kemal "peki" dedi, "fakat ben İstanbul'a gitmiyorum. Zira bu fiili işgal her an resmi bir işgale dönüşebilir ve dönüşecektir..." Ve Mustafa Kemal gelişmeleri daha yakından izleyebileceği bir başka merkeze geçti: Ankara.

inde idi. (Atay, Çankaya... s. 263) Ve işte ulusal bağımsızlığımız bu koşullar altında kazanıldı.

"İSTANBULLU HOCA..."

Günümüz Türkiye'sinde ise, sanki tarih altüst edilmeye çalışılıyor. Daha sonra bu savaşıma katılacak olsa da, yukarıda belirttiğimiz o zor dönemlerde Ankara'yı bağnaz bir biçimde karşısına alan bir "tip", devlet televizyonumuz tarafından göklere çıkartılıyor. (Burada kendimce edebiyat yaşamamızda bir zirve saydığım ve öznel nedenler-

halde tarihi böylesine öğrenmeye mecburuz ve mahkûmuz..."

İhanet benimsenemez, affedilemez. Aldatılanlar affedilebilirler. Aldatanlar, aldatılmaya neden olanlar affedilemez. Yani "destiği kıran da bir, suyu getiren de..." Öyle mi? Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları iç ayaklanmalar ve asker kaçakları nedeniyle, savaş alanlarında yitirdiklerinden çok asker yitirdiler. Bunun sorumlularını unutacak mıyız? İhaneti benimsenmeye, affettirmeye çalışılanlar; ihanete yol açan duyguların

dakarlıkla kurtarılır. Fena uzuvları öldürecek ve cephenin gerisinde kaçaklara, irade ve imanı zayıf alçaklara sığınak bırakmayacağız. Herkes ölecek, biz de öleceğiz..."

Acaba 1920 Ankarasının o çok onurlu havasından başka bir hava mı teneffüs ediyordunuz artık? Acaba şeref gibi, istiklal gibi, alçaklık gibi kavramlar günümüzde, o günlerdeki anlamlarından farklı anlamlar taşımaya mı başladılar?

Devlet televizyonunda izlediğimiz filmde, "İstanbul Hoca" yeni evliliğinde muhabbet, Cuma'ları Kuvayı Milliye'cilere karşı şiddet içindeyken Bursa düşer. Kahvede "ah-vah" edilerek bu olay geçirilir. Bir de B.

Başkan Mustafa Kemal ve milletvekilleri ilk Meclis binasının balkonunda (üstte) ilk devre milletvekilleri (yanda) sağdan itibaren: Zamiir (Adana), Abdülhalim (Konya), Hacı Muhittin (Karesi) ve Neşet (İstanbul).

Büyük Meclisinin

(21. Teş

★ Kemal Arıburn kılavuzları ilgili. K Sah. 26

Emperyalist devletlerin, devlet meleri neticesinde müdafaa-i meş Meclisi, şimdiye kadar muhtelif ettiği maksat ve meslekini bir ke

Günümüz Türkiyesinde sanki tarih alt-üst edilmeye çalışılıyor. Da-

...aleplerinde bulunuyor, ...alanları ...ya kapırmak istemeyen Yunanistan, İngiltere'nin de desteğiyle bir "İonya Devleti" düşlerini görüyordu. Aynı şekilde Doğu Karadeniz'de Pontus devletinin yeniden oluştu-rulması umudu vardı.

Devletin içinde bulunduğu böylesi olum-suz ve karmaşık durumlar karşısında, İstan-bul'da da tam bir keşmekeş hüküm sürmek-teydi. Aydınların bir bölümü Amerikan mandasına umud bağlamışlardı. Başta Vah-dettin olmak üzere, birkaç kez sadrazam ola-cak olan Damad Ferit'in de içlerinde bulun-duğu; yönetimde ağırlıklı bir grup, İngiliz-lerin alıcınaplıklarına sığınmak ve güvenmek istiyorlardı. Halk ne yapacağını şaşır-mış bir durumdaydı ve yorgun ve yorgundu. Ve iş-te bu koşullar altında başta Mustafa Kemal olmak üzere, bir avuç insan kararlı bir mü-cadele ile bağımsızlığın kazanılabileceğinin umudu ve inancı içindeydiler.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mus-tafa Kemal'in gönlünde yatan bir tek paro-la vardı: KUVAYI MİLLİYİYİ AMİL VE İRADEYİ MİLLİYİYİ HAKİM KIL-MAK... Yani ulusal güçleri etkin ve ulusal iradeyi egemen kılmak..

İstanbul'un ısrarlı çağrılar karşısında ne-redeyse çocukluğundan beri sırtında taşıdı-ğı üniformasından ayrılmak zorunda kalan Atatürk, "ulusun bağrında savaşçı bir birey olarak mücadelesine devam ederken", top-lum içindeki kimi güçler çoktan uzlaşmaya razıydılar. Fakat bu uzlaşmacıları, bu işbir-likçileri engelleyen bir tek güç vardı: Ulusun kalbinin infartında yatan bağımsız yaşama inancına ve ulusun gücüne inanan bir avuç insanın varlığı ve mücadelesi.

Erzurum ve bunun ardından gelen Sivas Kongreleri çok olumsuz koşullar altında geç-mesine karşın, her iki kongrenin sonunda yayımlanan bildirilerde "işgal altında bulunan" İstanbul'da alınan kararları itibar edilme-yeceği ve ulusun kendi sorumluluğunu ken-disi üstlenerek savaşını sürdüreceği vur-gulanıyordu. Bu kongrelerde en öncelikle üzerinde durulan bir başka husus, Tevfik Pa-şa tarafından kapatılmış durumda bulunan Mebusan Meclisi'nin en kısa zamanda seçim-lerinin yapılmasıydı. Zira Atatürk'ün deyişi ile, "uğranılan bunca felaketlerden daha büyük bir tek felaket olabilirdi ki; o da, barış görüşmelerine katılacak olan tem-silcilerin ulus denetimine karşı sorumlu ol-mamaları" idi. (Atatürk'ü bir diktatör ola-rak değerlendirmek isteyenlere ithaf olu-nur..)

Anadolu ve Rumeli'nin dört bir yanında ve gerçekten bir avuç insan tarafından ör-gütlenen değişik örgütler ortaya çıkıyordu. Çok farklı isimler taşımalarına karşın, tü-münde ortak olan bir tek nokta vardı: Ba-ğımsızlığı kazanabilmek için mücadele et-mek.. Ve işte Sivas Kongresi'nde tüm bu de-ğişik örgütler tek ve merkezi bir örgüt için-de toparlanıyor ve "Anadolu ve Rumeli Mü-dafayı Hukuk Cemiyeti" adını alıyordu. Mustafa Kemal için bu aşamasında bu ör-gütün tüm yurdu temsil eden "Heyet-i Tem-siliye"sinin başkanıydı.

Anadolu'daki direnme çabalarını engelle-meyi, Sivas Kongresi'ni dağıtmayı başara-mayan İstanbul'un sadrazamı Damat Ferit istifa zorunda kalınca, yeni kurulan kabine-ye görüşmelerini Amasya'da yürüten Mus-tafa Kemal, öncelikle Meclis seçimlerinin ya-pılmasını istedi. Gerçekten Atatürk'e göre yapılması gereken ilk ve en önemli iş, "ulus iradesinin tecelli ettiği" Mebusan Meclisi'ni toparlamaktır. Görüşmelere İstanbul hü-kümeti adına katılan Bahriye Nazırı Salih Paşa, bunu kabul etti. Ancak Atatürk Mec-

lisini Ankara'ya taşıyarak, ...alanları ...ya kapırmak istemeyen Yunanistan, İngiltere'nin de desteğiyle bir "İonya Devleti" düşlerini görüyordu. Aynı şekilde Doğu Karadeniz'de Pontus devletinin yeniden oluştu-rulması umudu vardı.

İstanbul'da 12 Ocak 1920'de açılan Me-busan Meclisi Mustafa Kemal'in beklediği üzere 16 Mart 1920'de İstanbul'daki fiili iş-galin resmî işgale dönüşmesiyle toplantıla-rına "ara" (talik etme) kararı verince, Mus-tafa Kemal'in "olağanüstü yetkilerle dona-tılmış bir meclisi Ankara'da toplanmaya" çağrısını duydu. İşte 23 Nisan 1920'de An-kara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu çağrının sonunda toplanmış olan meclistir..

23 NİSAN 1920 VE ULUSAL BAĞIMSIZLIK

23 Nisan 1920'de saat 14.45'de Meclisin en yaşlı üyesi Sinop milletvekili Şerif Bey, yaptığı açılış konuşmasını şu sözlerle bitiri-yordu: "Milletimizin dahili ve harici istik-lali tam dahilinde mukadderatını bizzat de-ruhte ve idare etmeye başladığını bütün ci-hana ilan ederek Büyük Millet Meclisi'ni aç-ıyorum.." (S.Tansel; Ankara, 1973, s.87) Türkiye Büyük Millet Meclisi bundan bir gün sonra 24 Nisan 1920'de Mustafa Kemal'i başkanlığa seçecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılma-sı, ulus iradesinin ilk kez "kayıtsız şartsız" tecelli etmesi açısından, tarihimizin en önem-li olaylarından, aşamalarından biridir.

Ancak dış düşmana karşı böylesine bir "olmak, ya da olmamak" savaşını sürdü-rülürken, ulusun tüm üyelerinin bir yumruk gibisinden kenetlendiğini sanmamak gerekir. Kendi çıkarlarını yabancı istilacıların çıkar-larıyla özdeş gören kimi çevreler; başta pa-dişah ve İstanbul hükümeti olmak üzere Anadolu'nun bağrında doğan hareketi da-ha başlangıcında boğmak istemektedirler. Bu çevrelerin teşvik ve tahrikleriyle çıkan ve kar-deş kanının dökülmesine neden olan ayak-lanmaları bir kenara bırakarak salt şehyül-islam Dürriade Abdullah'ın fetvası ve bu-nun sonuçları üzerinde biraz durmak istiy-o-ruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılma-sından on gün kadar önce, 11 Nisan 1920'de yayınlanan ve İngiliz uçakları tarafından her yana dağıtılan bu fetvaya göre, "Kuvayi Mil-liyeciler.. kötü kişilerdir ve halkı hile, yalan ve dolanla kandırmışlardır ve azdırmışlardır. Bunlar padişahın emri olmaksızın asker top-lamakta, vergi koymakta ve zorla halkın elinden malını ve mülkünü almaktadırlar. Bunların amaçları asker toplamak değil, kendi keselerin doldurmadır... Bu kişilerin kötülüklerinden memleketi kurtarmak vacib-dir, bu gibileri öldürmek de meşru ve farz'dır.." (Tansel, s.81/82)

Mustafa Kemal ve arkadaşları dış düşma-na karşı ulusu örgütlemeye çabalarırken, içte de bu düşmanlarla uğraşmak zorunda kal-mışlardı. Zaten boyunlarında Nemrut Mus-tafa Divanının idam hükümleriyle doluyor-lardı. İstanbul'daki hükümet neredeyse Yu-nan ilerlemesi karşısında ulusal güçlerin ge-rilemesinden başarı duyacak bir ruh yapısı

ha sonra bu savaşıma katılacak olsa da, o zor dönemlerde Ankara'yı bağnaz bir biçimde karşısına alan bir "tip" devlet televizyonu-muz tarafından göklere çıkartılıyor. "İstanbul Hoca" gibisinden körler değil midir ulusal kurtuluş savaşımızı bir çıkmazın eşiğine dek getirenler?

Ulus seferber edilmeye çabalıyor; Ankara'da Meclis toplanmış, cephelerde kıyasıya savaş sürüyor, "İstanbul Hoca"nın gözünde bunlar "bozgunculuk, nifak..." Hem de nerede izliyoruz? Devlet televizyonunda...

le kendime çok yakın hissettiğim Sayın Buğ-ra'ya eleştiri getirmek niyetinde değilim. Za-ten herkesin kendi doğrusunu yazması yü-rekten savunduğumuz bir husustur..) Fakat, "İstanbul Hoca" gibisinden körler değil midir ulusal kurtuluş savaşımızı bir çıkmazın eşiğine dek getirenler? Ulus seferber edil-meye çabalıyor; Ankara'da Meclis toplan-mış, cephelerde kıyasıya savaş sürüyor, "İs-tanbullu Hoca"nın gözünde bunlar "boz-gunculuk, nifak"... Hem de nerede izliyoruz? Devlet televizyonunda..

Kimilerine de gün doğdu bu arada. Bir köşe yazarı, "...Küçük Ağa romanı, Akşehir ka-sabası ve çevresindeki Kuva-yı Milliye orta-mını ve Anadolu'nun bütün iç ve dış zıtlık-ları, çatışmaları ile Kurtuluş Savaşına hazır-lanışını anlatmaktadır.." diyor. Nereye ha-zırlanıyorsunuz yahu? Savaş çoktan başla-mış. İç ve dış düşmanlara karşı yürümekte. Millet hâlâ hazırlanıyor mu... Biraz aşağıda değineceğimiz gibi Bursa düşmüş, Büyük Millet Meclisi orduları İnönü sirtlarını tut-maya çabılıyor. Akşehir'in ağaları ise "vah, vah" diye döğünmekte.

Yukardaki satırların yer aldığı gazetede "sevinmekte haklılığımız var" diyen bir baş-ka köşe yazarı da şu satırları yazıyor: (insan-ların) korkularını, endişelerini ve hatta iha-nete temayüllerini bile anlayış ve sükunetle benimsiyorsunuz. Hiddet yok, sabır var. Pe-şin, peşin kinlenmek yok, anlayış var..." Aynı yazar birkaç satır aşağıda da şöyle yazı-yor: "...Tarihimizi sevmek zorunda işek, o

günümüzdeki uzantısından başka ne olabi-rirler acaba? Sevgi sözcüğü, insan sevgisi söz-cüğü hiç yakışıyor mu ağızlarına? Ulu-su-muz sonsuz acılar içindeyken, daha çok aci-lara yol açan zihniyet, bu değil midir?

TBMM'de "Hıyaneti Vatanîye" yasası gör-tüşülürken, H.S.Tanrıöver'in yasanın sert maddelerini eleştiren konuşmalarına yanıt veren Mentеше milletvekili Tevfik Rüştü Bey, bakınız neler diyordu: (Ağaoğlu, s.125) "...Sonra sürülecek ailelere acıdılar. Haki-ken günahdır, hele bizim memleketimizde acınacak pek çok aile vardır. Fakat hepsi-nin üstünde acınacak büyük bir aile vardır. Efendiler o yıkıldığı gün hiç birimiz yaşama-yacağız. O da milletimizin ailesidir. Şuna ve buna acıdıkça, şu ve bu mücrimin (suçlu-nun) haline acıdıkça, şuna ve buna merha-met etmeyi düşündükçe işte bu hallere dü-şüyoruz..."

Aynı konuda Adana milletvekili İhsan Bey de şunları söylemekteydi: "...Efendiler, biz-leri bu çatı altında toplayan sebep ne ise bu kanunun kabulüne olan mecburiyet de odur.. Efendiler fert yok cemiyet vardır ve millet vardır. Efendiler, bir vücudun, bir var-lığın muhafazası için fen, kangren olmuş bir vücudu keser atar. Bugün hakiki varlığımı-za hücum eden kudurmuş düşmana karşı, tam bir şerefle boğuşan harb eden kahraman arkadaşlarını, namertçesine, alçakçasına düşmanlara bırakıp da karısının kucağına kaçanlara nasıl bir şey yaparsınız efendiler?.. Memleket, istiklal şairle kurtarılamaz, fe-

yük Millet Meclisi'ndeki seslere kulak vere-lim de; nerelerden gelip, nerelere gittiğimizi daha iyi anlamaya çalışalım: (Ağaoğlu, s.106-109)

Bursa düşmüştür. Mecliste kıyamet kop-maktadır. TBMM'nin 30.oturumunda son söz, tüm kritik toplantıların sonunda oldu-ğu gibi Mustafa Kemal'dedir;

"..Efendiler, biz bir maksat takip ediy-o-ruz. Bu maksadımız öteden beri muhtelif ve-silelerle ifade edilmiştir. Ben şimdi de onu tekrar ediyorum: Millet, devletin istikla-lini muhafaza etmek.. Efendiler memleke-timizin ellide biri değil, hepsi yıkılsa, hepsi ateşler içinde bırakılsa, biz bu toprakların üs-tünde bir tepeye çıkacağız ve oradan müda-faa ile meşgul olacağız. (Gayet şiddetli al-kışlar).."

Bundan bir oturum sonra 18 Temmuz 1920 tarihli 31.toplantıda TBMM'nin kür-süsü siyah bir örtü ile örtülür. Bu örtü TBMM'nin onurlu kürsüsünde tüm ulusal kurtuluş savaşımız boyunca duracak ve Bur-sa geri alındığı gün, sevinç gözyaşları içinde kaldırılacaktır.

Aynı oturumdan bazı konuşmalara kulak vermek istiyoruz. İsmail Suphi kürsüdedir:

"..Evet efendiler, bu ağır facialar, intikam ve mücadele hislerimizi kuvvetlendirecektir.. Yunanı bizim üzerimize saldırtan kimdir? İstanbul hükümetidir efendiler.. Osmanlı bayrağı önde olarak Bursa'ya giriliyor... asıl felaket buradadır efendiler... Efendiler biz-im hiçbir şeyimiz kalmamıştır. Bizi dünya-ya bağlayan ancak bir kuru candır. Onu da sırası gelince tam bir metanetle Allaha veri-riz..."

..Garbın cebini zalimi af etmem seni Türküm ve düşmanın sana, kalsam da bir kişi.

Bu bizim şiarımız olsun..."

Aynı toplantıda söz alan Saruhan millet-vekili Refik Sefket Bey üzüntüsünden konu-şamamış ve gözyaşları içinde kürsüden in-miştir. Gene aynı toplantıda Saruhan millet-vekili Necati Bey şunları söylemekteydi:

"...Bizim cephelerimizi düşüren ve düş-manı korkusuz ilerleten kuvvet zannetmeyi-niz ki, düşmanın yalnız üstün olan kuvveti-dir. Hayır düşmanın Ferit Paşa hükümetiyle işbirliğidir. Düşman bugünkü vaziyete prop-aganda ile hakimdir. Elli süvari Kermasti ve Karacabeyi'i düşürmüştür. Bu sırf prop-agandadır. Çünkü daha düşman gelmeden düşmanın iç azaları düşman için hazırlık yapmıştı..."

Genel Kurmay Başkanı Miralay İsmet Bey eleştirileri yanıtlamaktadır:

"..Efendiler, zorluklardan ve yokluklar-dan bahsetmek için altında bulunduğumuz binayı hatırlamalısınız. Ankara'dasınız. Ni-çin Ankara'dasınız? Çünkü sizin ve bizim istiklalimizi temin etmek için.. Sizin ve bizim millete karşı olan vazifemiz kendisini hayat-tan, istiklalden ve her türlü mukaddesattan mahrum eden, kendisine idam hükmü ver-miş ve onu masanın üstüne koymuş olan za-lim bir heyete karşı cebindeki çakısı, elindeki taşı ve parmağındaki tırnağı ile boğaz boğaza ölünceye kadar müdafa etmek vazifesidir..."

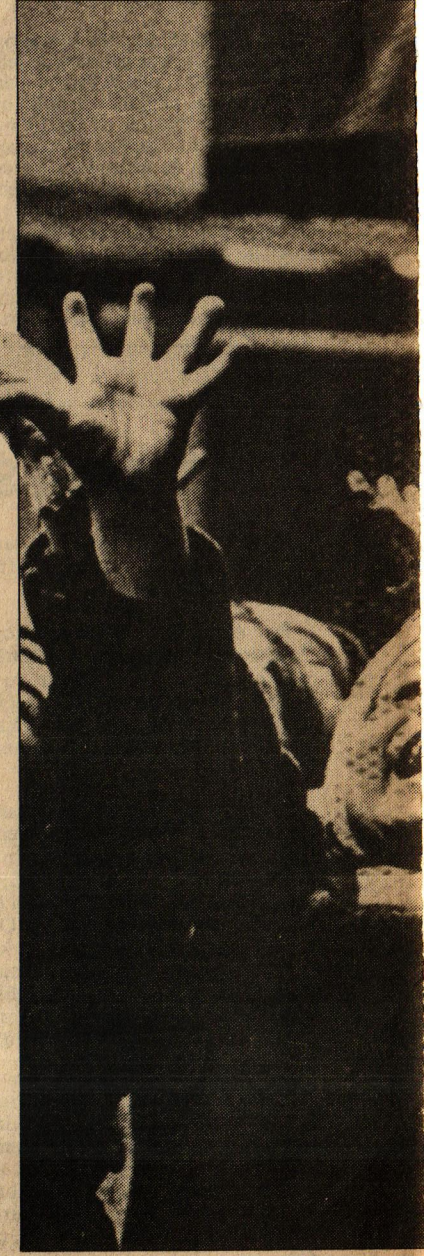
Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının 64. Yıldönümünde bu yazıyı; yanlış için-de olanlara, bunları hoşgörenlere ve tarihi-mizi bu bakış altında değerlendirmek iste-yenlere sunuyorum. Ulusumuzun bağrındaki bağımsızlık ateşini o günün koşulları içinde ve dış desteklerle söndürmeyi başaramayan-ların bugünkü çabalarının başarıya çok da-ha uzak olduğuna yürekten inanıyorum, gü-veniyorum.

nameyi neşreylemeye lüzum gör-müştür. Binaenaleyh, hayat ve isti-ği Türkiye halkını, emperyalizm kurtararak irade ve hakimiyetini kanaatindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, emperyalist ve kapitalist düşman maksada münafi hareket edenler hiptir. Emir ve kumanda salâhiyet neviyesindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, falet sebeplerini yeni vesait ve tes-det ikame etmeği başlıca hedefi; adliye, maliye, iktisat ve evkaf iş-vet ve teavünü hâkim kılarak; ha-satı vücuda getirmeğe çalışacaktır lerini milletin ruhundan almak ve-ni gözetmek fikrindedir.

Binaenaleyh Türkiye Büyük M-di, içtimai umum ihtiyacatına mü-nun şeklinde tatbik mevkiine vaze-fik.

ÇOCUKLAR 23 NİSAN KONUSUNDA NE DEDİLER?

Atatürk'ün 23 Nisan 1920'de verdiği dersler

EMRE KONGAR

Bağımsızlık Savaşı'mız yalnız bir destan değil, aynı zamanda bir derstir de.

Bir yandan Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptıkları, öte yandan Ulus'un gerçekleştirdikleri, insanlık tarihinin "önemli derslerinden birini" oluşturur.

Nedir Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Ulus'un 23 Nisan 1920 tarihinde tüm insanlığa armağan ettiği bilgiler?

Ders 1: Bir Darbenin Başarısı Gücüne, Sürekliliğine İse Meşruiyetine Dayalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Bağımsızlık Savaşı sırasında asıl amacının yeni bir devlet kurmak olduğu hakkında kimsenin kuşkusuz yoktur.

Yeni bir devlet kurmak için gerekli olan toplumsal, ekonomik, kültürel ve en önemlisi siyasal güç, düşmana karşı kazanılan bir zaferle elde edilmiştir. Ya da zamandizinsel (kronolojik) konuşursak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı sırada, "edilecektir". Bir başka deyişle, içinde bulunulan koşullar, yani düşman ile savaş koşulları, bu savaşı yapanlar açısından başka bir siyasal ya da askeri güce gereksinim duyurmayacak kadar açıktır: Savaşın sonucu, yeni devleti kurmak isteyenlerin yazgısını da belirleyecektir. Savaş kaybedilirse, bırakınız yeni bir devleti, insanların bile yaşama şansları kalmayacaktır. Kazanıldığı zaman ise, sahip olunacak güç, başka hiçbir kaynağı gerektirmeyecek kadar büyük ve yeterli olacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk, bir savaşın içindedir: Yurdu işgal eden düşmana karşı savaşmaktadır. Bunun sonunda elde edeceği zaferin ona sağlayacağı gücü, herkesten iyi yine kendisi bilir: Çünkü hem askerdir, hem politikacı, hem generaldir hem Meclis Başkanı.

Fakat O, bir darbenin, geçici bir siyasal zaferin, bir tektir ve de onun peşinde değildir. Bir

Erdal: İsterim ki, bu bayram bir hafta veya daha fazla sürsün. Dünya çocukları birbirini tanısın

SÜREYYA

23 Nisan 1920 yeni bir dönemin başlangıcıydı. Bu başlangıç gününün çocuklarımıza armağan edilmesi ve bayram olarak nitelendirilmesi daha da güzeldi. Toplumumuzu naptaze, cıvılcı kesiminin bayramıydı artık 23 Nisanlar o günden bu yana.

Bugünü tartışmak için 4 kardeşimle beraberiz. Bir gecekondu semtimizin, gözlerinden zekaları okunan 4 ilkokul öğrencisi. Çocukları karşısına aldığım da, hepsi de heyecanlıydı.

- 23 Nisan deyince ne anlıyorsunuz? İlk yanıt Tefvik'ten.

Tefvik Koca: Bu günü Atatürk çocuklara armağan etmiştir. 23 Nisan Atatürk'ün Türk çocuklarına armağan ettiği milli bir gündür.

-23 Nisan'ı seviyor musun Tefvik? Neler yaparsınız bu günde?

Bu günü seviyorum. Bu günü Atatürk'ün çocuklara armağan etmesi iyidir. 23 Nisan'da günün önemini belirten konuşmalar, şiirler, oyunlar yapılır. Okullar ve çevre süslenir. Tüm yurt bu bayrama katılır.

-Tefvik, bugünün küçüğüsün ama yarının büyüğü. Gelecekte beklentilerin neler? Ne olmak istiyorsun?

Siyasetle uğraşmak veya öğretmen olmak istiyorum. Yurduma yararlı bir insan olmak için siyasetle uğraşmak istiyorum. Öğretmenliği ise çocukları iyi eğitmek için istiyorum. Bu bize öğretilenleri yeterli görüyorum. Ben kendimi yeterli görüyorum ama büyüklerimden istediğim şu: Okulumuzda araç gereçlerimiz olduğu halde bir laboratuvarımızın olmasını istiyorum.

-Ya sen Fatma Seçkin bize bu konuda neler söyleyebilirsin?

Fatma: Bu günde tüm çocukların eşit olmasını, hiçbir çocuğun birbirine imrenmemesini istiyorum

Nisan Atatürk'ün bizlere armağan ettiği bir bayramdır. Bizler deyince tüm dünya çocuklarını kastediyorum. Bize verilen bu bayramı en iyi şekilde değerlendirsek daha iyi olur. Bu günde tüm çocukların eşit olmasını, hiçbir çocuğun birbirine imrenmemesini istiyorum. Atatürk bu günün küçüklüğü, yarının büyüklüğüdür demıştır. Yarınki dünyayı çocukların yöneteceğini bildiği için bu bayramı biz çocuklara vermiştir. Onun için 23 Nisan'da o gün tüm çocuklar

Tevfik: Bu günü seviyorum. Bu günü Atatürk'ün çocuklara armağan etmesi iyidir

çünkü ameliyatlara girmem gerekli. Eğer hastaları iyileştiremezsem korkarım.

Büyüklerime şunu iletmek istiyorum: Anadolu Lisesi paralı oluyor. Biz para ile okumak istemiyoruz. Bu durumda yalnızca zenginler okuyacak. Ama fakirler arasında da zeki ve iyi insanlar olabilir. Bu insanların okuması engelleniyor bu şekilde.

-Söz sırası sende Erdal...

23 Nisan denince Mustafa Kemal'in Türk çocuklarına armağan ettiği bir bayramı hatırlıyorum. Bu bayramı isterim ki dünyada bütün çocukların kutlamasını. Bu bayramda tüm çocuklar biraraya gelip eğlenmelidir.

Ben isterim ki bu bayramın bir hafta veya daha fazla sürmesini. Bütün dünya çocukları bir ülkede bir araya toplanıp bugünü iyi değerlendirmeliler. Ve birbirlerini iyi tanımalılar.

cukların velileri onların mutlu olmaları için maddi ve birşeyler vermeli, çocuklarını tam anlamıyla o gün mutlu etmelidir. Hiç olmazsa bugün onu tam anlamıyla mutlu etmeli.

Bu 23 Nisan'da koro çalışmasında yer aldım ve şiir okuyacağım.

Yarının büyüğü olarak, büyünce hemşire olacağım. Çocukların her birini iyi tanımalılar.

Bu günün küçüğüüm ve yarın yani ilerde polis olmak istiyorum. Yurdumuzda esrar satanlar var, adam öldürenler, hırsızlar var, onlara engel olmak istiyorum.

Sabriye: Bu 23 Nisan'da biz de bütün çocuklar gibi iyi giyinmek istiyoruz

ların hayatını kurtarmak için istiyorum. Avukatlığı ise şunun için istiyorum. Bazıları suçsuz yere hapse atılıyorlar, onları kurtarmak için.

-Suçsuz yere alındıklarını nereden biliyorsunuz?

Geçen gün gazetenin birinde bir haber okudum. Adamın biri 6 sene hapis hane yatmış, 6 sene sonra suçsuz olduğu anlaşılmış, bunu örnek verebilirim.

Bir de bizim geleceğimizle ilgili okulda gerekli bilgilerin verilmesi gerekli. Biz hangi okul yidirdi, hangisi kötüydü bilmiyoruz.

-Senin görüşlerini alabilir miyiz Sabriye?

23 Nisan'da Mustafa Kemal'in bize verdiği büyük bir gündür. 23 Nisan 1920'de TBMM kuruldu. Eski padişahlığa son verildi. Halkın seçtiği kişilerin seçildiği Cumhuriyet dönemine geçildi. Bu günün küçüklüğü yarının büyüklüğüdür diyen Mustafa Kemal'dir. Ve bu günü bizlere armağan etmiştir. Bu günde çocukların biraraya gelip eğlenmelerini istemiştir.

23 Nisan'ın çocuklara armağan edilmesi çok iyi bir gündür. Okula giden çocukların biraraya gelmelerini sağlayan bir gündür.

Bu sene 23 Nisan'da halk oyunları görevinde yer aldım. Antep yöresinin oyunlarını oynayacağız. Her 23 Nisan'ın diğer bayramlar gibi olmasını istiyorum. Anne ve babalar çocuklara bayram dolayısıyla hediye ve buna benzer şeyler vermeli.

Bu günün küçüğüüm ve yarın yani ilerde polis olmak istiyorum. Yurdumuzda esrar satanlar var, adam öldürenler, hırsızlar var, onlara engel olmak istiyorum.

Büyüklerimden istediğim bir şey var. Çocuklar yalnız bir gün değil, bütün bir yıl, bütün bir yaşam hatırlanmalı, mutlu edilmeye çalışılmalı. Ayrıca, bu 23 Nisan'da...

k Millet Beyannamesi

(inievvel 1336)

u, Milli Mücadele ve In-
anunlar. Ankara, 1957,

ve milletimizin hayatına açıkça kasdet-
ua için toplanan Türkiye Büyük Millet
vesilelerle sarahaten veya zimnen ilân
e daha bütün cihana arz için şu beyan-

milli hudutlar dahilinde hayat ve istik-
lak makamını tahsis ahdiyle teşekkül et-
tiklâlini, yegâne ve mukaddes emel bildi-
ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden
n sahibi kılmakla gayesine vasil olacağı

milletin hayat ve istiklâline suikast eden
ların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu
i fedip azmiyle müesses bir orduya sa-
i Büyük Millet Meclisi'nin şahsiyeti ma-

halkın ötedenberi maruz bulunduğu se-
kilât ile kaldırarak yerine refah ve saa-
ddeder. Binaenaleyh, toprak, maarif,
lerinde ve diğer mesailde içtimai uhuv-
kin ihtiyacına göre teceddüdat ve tesis-
Bunun için de siyasi ve içtimai umde-
tatbikatta milletin temayül ve ananâtı-

illet Meclisi, memleketin idari, iktisa-
teallik ahkâmı peyderpey tetkik ve ka-
ylemeğe başlamıştır. Veminallahütttev-

Devlet, yeni bir toplum yapısına dayalı, yeni bir
devlet kurmak istemektedir.

**Ders 2: Siyasette Meşruiyet Düşmanla Sa-
vaşırken Bile, Hatta Asıl O Zaman Gereklidir.**
1920 yılının baharı askeri hareket bakımından
son derece kritik bir dönemdir. Bir takım sivil-
lerle kurulacak bir takım Meclisler ve Kongre-
lerle zaman kaybetmek için en uygunsuz duru-
mu simgeler.

Mustafa Kemal Atatürk, sanki düşmanla sa-
vaşan asi bir General değil de, iktidarı normal
yollardan devir alan bir Osmanlı Şehzadesi imiş-
cesine telâşsız, soğukkanlı, sağlam ve kararlı bir
biçimde kurar Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni.
Eyleminin meşruiyetini "düşmana karşı sa-
vaş"tan almayı bile yeterli ve uygun görmez.
Düşmanla savaşmak ve onu Anadolu'dan kov-
mak gibi "mukaddes" bir amacı bile "meşrui-
yeti"nin siyasal temelleri bakımından "kısa va-
deli" görür. O, savaş sonrasını, zafer sonrasını
da planlayan, gören bir yapı içinde asıl meşrui-
yetini "ulusun temsilcisi" olmakta arar. Savaş
durumunun bu tür bir örgütlenmeyi gereksiz ve
hatta zararlı kılan koşulları bile onu yolundan çe-
viremez. Tam tersine, savaşın en kritik anında,
desteği yine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde
arar ve bulur.

**Ders 3: Ulusla Bütünleşmeden, Yani Sivil-
lerin Desteği Olmadan Hiç Bir Askeri Eylem
Başarılı Olamaz.**

Bağımsızlık Savaşı'mızın temelde askeri bir
eylem olduğunda kimsenin kuşkusu yoktur. Sa-
vaş kaybedilseydi, ne Erzurum ve Sivas Kong-
releri, ne de Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sev-
andlaşmasının uygulanmasını engelleyebilirdi.

Bağımsızlık Savaşını "mucizevi" bir biçimde
kazanmamızın ardında Türk Ordusu ile Türk
Ulus'u'nun Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliği
ardında birleşmiş olması yatar. Böyle bir bütün-
leşme gerçekleşmeseydi (ki bu bütünleşme 23
Nisan'da TBMM'nin kuruluşuyla simgelenmiş-
tir). Birinci Dünya Savaşının galip ülkeleri tara-
fından girilen bir işgal eyleminin engellenme-
si söz konusu olamazdı.

**Ders 4: Her Yeni Siyasal Yapı, Şu Ya Da Bu
Biçimde Eski Yapının Sağlıklı Öğelerinden Ya-
rarlanır, Hatta Onları Sürdürür.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi, niçin 23 Nisan
1920'de açılmıştır da, bir yıl daha önce ya da
bir yıl daha sonra açılmamıştır?

Bu sorunun yanıtı çok belirgindir: Çünkü Mus-
tafa Kemal Atatürk TBMM'yi Osmanlı Meclis-i
Mebusani'nin bir devamı olarak görmektedir.

TBMM, Osmanlı Meclis-i Mebusani'nin dağıtıl-
masından hemen sonra açılır. Onun Anadolu'ya
katılan Mebusları, TBMM'nin doğal üyeleri
sayılır.

Böylece Mustafa Kemal Atatürk, yeni kurdu-
ğu Devletin yapısının eski İmparatorluğun yapısı
içinden fişkırdığını ve o yapının sağlıklı öğeleri-
ni sürdürdüğünü vurgulamış olur.

**Ders 5: Hiç Bir Meclis, Göstermelik Olamaz.
Bir Kez Kurulduktan Sonra Yetkilerini Tümüyle
Kullanır.**

Mustafa Kemal Atatürk gibi bir "Önder", bir
"Komutan" bir "Devlet Adamı" ve bir "Başkan"
ile çalışmış olmasına karşın, TBMM, hiç de pi-
sırık bir Meclis olmamıştır. Tam tersine, kritik an-
larda yetkilerini sürekli kullanmış, hatta zaman
zaman kendisini oluşturan insanla, Mustafa Kem-
al Atatürk ile, bile çatışmaya girmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, tüm bu sürtüşme ve
çatışmaları sabırla çözmüş, son derece olağan-
üstü koşullar içinde bulunmasına karşın, san-
ki her şey "güllük gülistanlık" imişcesine, işle-
ri bir "parlamentar" ustalığı ve hoşgörüsü ile yü-
rütmiştir.

**Ders 6: Sivil Meclislerle Çalışmanın Mantı-
ğı Askeri Kurallara ve Komutanlık Mantığına
Uygun Değildir.**

Meclislerin çalışma mantığı insan ilişkilerin-
deki "grup dinamiği" kurallarına uygundur. Bu-
gün "sosyal-psikoloji" adı altında gelişmiş olan
ayrı bir bilim dalına konu olan bu mantık, "as-
keri" mantık ile farklı niteliktedir. Hele hele "ko-
mutanlık" işlevini yerine getirmenin ilk koşulu
olan "emir-komuta zinciri" ile hiç uyumlu değil-
dir.

İşte Atatürk bu "uygun olmayışa" karşın, yi-
ne de bir komutan ile bir Meclis'in en verimli ve
en uyumlu çalışmasının üstün örneğini vermiş-
tir.

23 Nisan'da TBMM kurulduğu için ana-kız,
çocuk-çocuk büyük bir bayram yapmıştır. 23

Olaylar ve düşünceler

ADNAN CEMGİL

*Bu yazım tam elli yıl önce (Nisan 1934) "Yeni Adam" dergisinde yayınlanmıştı. Dili-
ni değiştirmeden aktarıyorum. Burada söylenenler bugün de geçerli mi dersiniz?*

Bu hangi çocuğun bayramıdır? Çocuklar en mesut mahluklardır denir. Kuruntu
nedir bilmezler. Hayatı kendi ufak hayalhanelerinde yarattıkları rüya alemine
sığdırmışlardır. Her şeyde bir sevinç ve oyun bahanesi bulurlar... Gözyaşından kah-
kahaya geçmek onlar için nefes almak kadar kolay bir şeydir..

Bu düşünce doğru mu? Bızce doğru olabilirdi: Eğer bütün çocukların ihtiyaçlarına
cevap veren vasıtalar aynı olsaydı. Çocuklar arasında onları birbirine hiç benzetme-
yecek kadar büyük farklar vardır: Büyük bir köşk bahçesinde oyuncak otomobilini
işleten çocukla bomboş yaylada tek başına davar güden, yüzünün derisi -eğer varsa-
ayağındaki çarıktan daha yanık ve çatlak bir küçük sığırtmac. Yalnayak başı kabak
peşimizden kendisinden büyük küfesiyle "götürelim" diye koşan hamal çocuk. Tek
ayağıyla yuvarlanan küçük gazeteci. Bir dilenci torbasında uyuşan eli yüzü yaralı
mahluk ve nihayet cami kapısına bırakılan piç...

Bütün bunlar birer çocuktur. Aralarında öyleleri vardır ki, taze bir ekmek kabuğu
onlara sevinçlerin en büyüğünü verir. Öyleleri de vardır ki, en pahalı ve güzel şey-

ÖNCE kolejden atılmış 18 yaşında, büyüdükçe bir sürü birbirini tutmaz
kişiliklere bürünmüş, toplumsal şarkılar söylemiş, "ardından uyuş-
turucuya vermiş kendini, bir yıl sonra mistik olmuş, birden güçten düşüp sıradan ve
düşük kaliteli müziklerle üç yılı tüketmiş, ardından Hristiyanlığa gönül veren ve hiz-
met eden (papaz mı olmuş) bu psikopatın adı Bob Dylan. (Somut, Sayı 52) Yazısının
başına dengesiz şarkıcının bir özdeyişini de almış onu bize tanıtmak zahmetine kat-

CEVDET Kudret'in ilginç ve öğretici bir incelemesini okudum:
"Alafranga Dedikleri..." (Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı: 4
Nisan 1984) Yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, giyim kuşamda Av-
rupalılığa özenme eğilimlerinin ilk belirtilerine parmak basıyor. Cevdet Kudret'ten
öğrendiğimize göre, "alafranga kavramı bizde II. Mahmut (hük. 1808-1839) devrin-
de yeniceiliğin kaldırılmasından (1826) sonra başlatılan Avrupalı (Frenk) usulüne uy-
gun yaşayış ve kılık devrimi ile toplumumuza girmiştir." Bu yenilik hareketine alış-
kanlıklarından kurtulamayarak karşı çıkanlar, halkın gözünden düşürmek için çeşitli
yollara başvurmuşlar, öyküler, şarkılar düzmüşlerdir. Bunlardan biri de o dönemde-
ki tutucu içeriğini bilmeden çok severek dinlediğimiz "Katibim" türküsü imiş: Şal-
varla cepkenden kurtulmak istemeyenler, ceket ve pantolonu şöyle kötülemişlerdir:
"Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur / Kâtibimin setresi uzun, eteği çamur
(...) Kâtip benim, ben katibin el ne karışır / Kâtibime setre pantol ne güzel yakışır"

Giyim kuşamdan başka "Avrupa" adı verilen saç tuvaletinin de aydın çevrelerce
benimsendiğini anlatan Cevdet Kudret'in bu yazısı ilginç resimlerle de bezenmiş.
Yakın tarihimizdeki bu yenileşme girişimlerini belgelere dayanarak açıklarken Cev-
det Kudret, titiz, olgun bir edebiyat tarihçisi olarak da bütün bu alafrangalık görü-
nülerinin edebiyatımıza nasıl yansıdığını tatlı bir anlatımla dile getiriyor. O ve daha
sonraki dönemlerdeki şairlerimizin, romancılarımızın, yazarlarımızın Avrupalılığa
çabalarını anlatırken, öykü ve romanlardaki tiplerin büründükleri Avrupalılığa da de-
ğiniyor, Halit Ziya'nın "Mai ve Siyah" romanından Ömer Seyfettin'in "Kesik Bıyık"
öyküsünden kısa örnekler veriyor. 1911-1912'de başladığını söylediği bu bıyık kes-
me modasının Amerikalılara özenerek başlamış olduğunu öğreniyoruz...

Burada bu Amerikalılara özenme çabasına ben de azıcık değinmek istiyorum. Ara-
daki uzun yıllarda -özellikle Birinci Dünya Savaşı döneminde- Alman İmparatoru Kai-
ser Wilhelm'in uçları havaya kalkık bıyıkları ve alabros denilen saç kesimi pek moda
olmuştu...

mak istiyorum. Çünkü hastaneye çok gidiyo-
rum ve tanıdıklarım hep hastaneye gittikleri için
bu mesleği seçtim. Doktor olmak istemiyorum,

Geleceğin büyüğü olarak doktor veya avu-
kat olmayı düşünüyorum. Doktorluğu, insan-

cuklar gibi iyi giyinmek istiyoruz.
-Teşekkür çocuklar!

BAYRAMSIZ ÇOCUKLAR

Her yılın 23 Nisanı için

lerle bile avunamazlar. Bazılarının beşikleri sevgi ve şefkat çiçekleriyle süslenmiş,
bazılarının başlarının altındaki ana dizi değil kaldırım taşıdır. O halde tekrar soralım:
Bu bayram hangi çocuklar içindir?

Birinciler için çocuk kaldıkça ve belki bütün ömürlerince hayat her günü taze se-
vinçlerle dolu bir bayramdır. Ötekilere gelince, bayram bunlar için olmuyor. Yılın bu
yedi günü de ötekilerden farksızdır. O yine kimsesiz bir dağ başında sürüsünün pe-
şinde koşacak, ağır küfesinin altında kıvranacak, tek ayağını sokaklarda sürükleye-
cek ve buruşuk midesini dolduracak ekmekle, katık bulursa bir ağıl köşesinde bir
tavan arasında veya bir yangın yerinde ona yorgunluktan ve sıkıntıdan başka bir şey
vaadtmeyen ertesi günü bekleyecektir.

Bu gece yapılan çocuk eğlencelerine kirli çıplak ayaklarıyla küfeci çocuk, yırtık kas-
ketli küçük gazeteci de girebilecekler mi? Hayır mı? O halde bu eksik bir bayram
olacaktır. Onun daha genişlemesi, güzelleşmesi hiç gülmeyen çocukları sevindir-
mesi lazım. Bunu yapmak çocukları korumak için kurulan yurtların olduğu kadar her
birimizin, hepimizin vazifesidir. Bu vazifeyi hiç unutmamak için şu manzara daima
gözlerimizin önünde bulunsun:

Binlerce kimsesiz, hasta ve çıplak çocuk tutacak el arayan, ellerini uzatarak hay-
kırıyor.

"Biz de yaşamak ve sevmek isteriz!"

BİZE NE BU ADAMDAN?

lanan Tozan Alkan. Sözüm ona toplumsal eleştiriler içeren şarkı sözleri de aktar-
mış.

Böyle iki yılda bir kişilik değiştiren birinin bir yıl sonra bu lafların tam tersini söyle-
meyeceğini kim ileri sürebilir? (Not: Ben eski kuşaktanım ama gerici değilim, folk
müziğinin kimi ürünlerinden hoşlanırım ama bu türden zırtapoşların gençliğe örnek
gibi sunulmasında bir yarar göremiyorum.)

ALAFRANGADAN ALAMERİKENE

1947'lerden başlayarak, Amerikancılığın gittikçe yoğunlaşması ile bugün "Alame-
riken" yaşam biçimi alafrangalığın yerini aldı. Konuşmalarımızdan giyimimize, ilişki-
lerimize, kimi yemeklerimize, dükkân ve işyeri adlarına, meyvalarımıza kadar bulaş-
tı alamerikenlik. Birkaç örnek: Delikanlılar, bir kızla arkadaşlık ettiklerini anlatırken:
"Geçen gün... ile çıktım" diyorlar. Birinden ya da bir evden ayrılırken, "bay bay, gö-
rüşürüz" deniyor. Hanımlarımız kabul günlerinde ahbablarına eppil pay" reçetesi
veriyorlar. Evlerimizin kitaplıktan önce gelen en önemli eşyalarındandır. "Bar Ame-
rikan". Ayağıma artık pantolon yerine kot ya da blucin geçiriyor, üstüne de mont
giyiyoruz. İçine de elbet bir tişört. Kasap dükkanlarının tabelasında "Grill" yazılı. Bak-
kalların market oluşu gibi. Dişçi muayenehaneleri "Dental Clinic"tir. Sakın hasta ol-
duğunuz zaman tahlil yaptıracağım falan demeyin. Bunun adı "çek-ap"tır. Devlet
daresinde yapılan toplantıların adı "brifing"dir. Üniversite bitirenler ilerlemek için
"master" yaparlar. Meyvalarımızın başlıcaları "Washington karpuzu ve Starting el-
masıdır". Bu alamerikenliğin yayılıp kökleşmesinde televizyonumuzun büyük hizmeti
yadsınamaz doğrusu. Bir süre önce bir genç kadın "beni Babi gibi öpmüyor!" diye
kocasından ayrılmak için başvurmuştu.

Bütün bu alafrangalıkları, alamerikenlikleri sayıp dökerken, alaturkalığın da bir yan-
dan canlanıp boy verdiğini söylememiz gerekir. Takkeli, top sakallı, eli tespihli er-
keklerimiz, kara çarşafa gömülen kadınlarımız, bir zamanların kadın evliyası "Şule
Yüksel" gibi sikkabaş yapıp, topuklarına kadar yeldirme giyen genç kızlarımıza git-
tikçe daha çok rastlıyoruz. Bir yandan da ezanlı mevlutlu yerli filmlerimiz televizyon
ekranından maneviyatımızı pekleştirmekte, çok hayırlı bir rol oynamaktadır. Kimi po-
litikacılarımız da bu yolda güzel örnekler vermektedirler. ANAP'ın dini bütün genel
başkanı seçim gezileri sırasında cuma namazına yetiştirebilmek için taşıt değiştirir-
ken, kendisine birşeyler soran gazeteciye "No koment" diye bağırıyordu Amerikan-
ca!

TÜRK ROMANINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

KEMAL MİTHAT TAN A.Ş. TANPİNAR'A

BERNA MORAN

Meslekdaşım sayın Berna Moran, "Edebiyat Kuramları ve Eleştiri" (1972) eserinden sonra, "Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış"la ihtisas alanının asıl ereği doğrultusunda verimli olduğunu gösteriyor: İngiliz dili ve edebiyatı uzmanlığının verdiği birikimle Türk edebiyatına eğiliyor ve bir batı filolojisinin sağladığı yöntem bilgisini kendi eserlerimize uyguluyor. Bu tutum, bence yabancı filolojilerde uzmanlaşmış bütün aydınlarımızın Türk edebiyatına karşı görevleridir.

1983'ün son aylarında İletişim Yayınları arasında çıkan eser, önsöz ve sonuç dışında 16 bölümden oluşuyor. Berna Moran, Ahmet Mithat'tan A.H. Tanpınar'a kadarki Türk romanının gelişimini belli bir problematiği esas alarak ortaya koyarken izlediği yolu şöyle özetliyor:

"İncelemeye çalıştığım yazarlarımızı değerlendirirken, Türk romanına hangi yönlerden katkıda bulunduklarını, geliştirdikleri teknikleri ve çoğunda ortak olan Batı-Doğu sorunsalına yaklaşımlarında roman türünü ne denli başarıyla kullandıklarını saptamak istediğimden herbirinin bir iki yapıtı üzerinde yoğunlaşmayı tercih ettim." (Önsöz)

"Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış"ta Berna Moran'ın romanlara yaklaşımı plüralist yöntemle. Ele aldığı romanın estetik yapısı, anlatım tekniği, angajmanı, kaynaklandığı sosyal ve siyasal ortam v.b. gibi öğelerden hangisi söz konusu eser için "yönlendirici" görülüyorsa onu esas alarak, incelemeyi daha çok o temellere dayama yöntemidir bu.

Berna Moran eserinde Türk romanına eleştirel bir bakışın ötesinde ikinci bir amacı olduğunu da sezdirmektedir: Roman eleştirisinde, roman incelemelerinde izlenmesi gereken bilimsel yöntemi vurgulamak, yani bir romanın nasıl inceleneceğini öğretmek. Zaman zaman neyi nasıl ve niçin başka türlü değil de böyle incelediği hakkında açıklamalarda bulunması herhalde bu tutumun belirtisi. Mesela "Hasan Mellah"la "Felâhün Bey ile Rakım Efendi" romanlarında bakışlarını farklı noktalara yöneltmiş olduğunu şöyle belirtiyor:

"Hasan Mellah gibi yalın bir kurmacaya örnek bir roman incelerken daha çok onun benzeri yapıtlarla (özellikle aşk hikâyeleriyle) yapısal bezerliğine bakmak ve ne tür bir roman olduğunu saptamak daha uygun göründü bize. Felâhün Bey ile Rakım Efendi anlatıldığı dünya hakkındaki bir şeyler söylemeye çalıştığı için, onu ele alırken ister istemez bu amacı gözönünde bulunduran ve bu amacın doğrultusunda yapıyı ortaya koymaya çalışan bir eleştiriye yönelmek gerekti." (s. 47)

Türk edebiyatına, yabancı edebiyatların uzmanlık alanlarından edinilmiş bil-

Ellerini görsem oğlumun/Yeşil söğüt dalını incelikle/Kuş sesleriyle değiştiğinde/Beş yaşında çalışan ellerini/Uçtu gitti kitapların ardında/Uçtu gitti kalemlerin ardında...(Eller İlahisi"nden)

Gülten Akın'a sorular

SENNUR SEZER

Önce neden bu kitabın adı "İlahiler" desem? İlahilerin hangi özelliğinin bu kitaptaki şiirlerle örtüştüğünü düşünüyorsunuz? İlahi yaradan da seslense, benim bildiğimce bir yakarış bir övgü şiiridir. Senin şiirinin tavrında ise sevdaya, inanca övgü olsa bile, hiç yakarı yok. Yanılıyor muyum?

İlahiler Türk Tasavvuf Edebiyatı'nın ürünlerindendir. Tarihini dediğini kısaca özetlersen: 13. yüzyılda Anadolu'ya Moğol akınının başlamasıyla, Selçuklu İmparatorluğu bir yip-ranışın alt-üst oluşun içine girmiştir. Bu kay-nayan kazan içinde insanlar bir kurtuluş öz-leimine, yol arayışına zorlanmışlardır. Tarikat-lar belirmiştir. Bu tarikatlara bağlı insanlar tek-kelerini kurmuşlardır. Bu tarikatlara yönlendi-

ların dirimini yok etmek" üzerinde dura-lım. Başka bir yazıda da "av" sözüyle be-timlemiştin bu süreci. Bence olayın sana-ta dönüştürümü, olayın dirimini yok etmi-yor, dirimi sonsuzlaştırıyor. Mumyalama gibi değil, bir yüzün taşla işleniş gibi. Ya-nırsan belki çizgilerde bir iki değişiklik olur. Senin de söylemek istediğin buydu belki. Ne dersin?

"Yaşam ve Şiir" adlı yazımdan bir parça almışsınız. O paragraf aynen şöyle: "Şiir yaz-manın bence en önemli noktası yaşamın sa-nata dönüştürüldüğü noktadır. Sanat için, ya-şaman olayları birer niceliktir. Onun sanatsal niteliğe dönüştürümü bir bakıma dirimini yok etmektir. Sanata dönüştürme sürecinin uzun-luğu kısalığı ozanın öznel durumuna göre de-ğişir." (Şiiri Düzde Kusatmak 33)

ÇAĞDAŞ "İLAHİLER"

"Hey tanrım, bu çocuklar, çocuklarımız bizim/Bunca yıl hangi taşı oraya kapatsan/Unufak olur/Bunca yıl hangi kuşu/Bize hüznü gö-rüşler, telörgüler/Beton gölgeler bağışlayan/Bunca yıl hangi bir ku-şu,/ölür ölür ölür/Anlamıyor musun/Yok mu senin oğlun kızın" (S.29)

MUZAFFER UYGUNER

Gülten Akın'ın son kitabı *İlahiler*'de yer alan ve çoğu "ilâhi" adını taşıyan şiirlerini ele al-madan önce *ilâhi* kavramı üzerinde durmakta ya-rar görmekteyim.

Bilindiği üzere, *ilâhi*, dilimizde çeşitli anlamların karşılığı olarak kullanılmaktadır. Yazın ala-nındaki ilâhi, bir tanrı ya da bir kahramanı öv-mek için ve daha çok bir âyine bağlı olarak musi-ki eşliğinde okunan şiirlerdir. Mısır'daki piramit-lerdeki metinlerden Hindistan'daki avestalara ve vedalara kadar dayanır. Eski Yunan yazınında da çeşitli amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. İs-lâm ülkeleri yazınında da oldukça yaygındır ve özellikle belirli bir makama göre topluca okuna gelmiştir. Bunların ölçüsü aruz ya da hecedir. Özellikle Türk yazınında hece ölçüsü yaygındır. Tekkeler dışında, camilerde ya da evlerde yapı-lan mevlit ve başka toplantılarda da ilâhiler söy-lenegelmiştir. İlahilerin dörtlükler biçiminde ya-zıldığını görmekteyiz.

Gülten Akın'ın *İlahiler* adlı kitabındaki ilâhi adı verilen şiirlerin ölçü ve biçim bakımından bu ta-nıtıma girdiğini söyleyemeyiz elbette. "Çağdaş ilâ-hiler" deyişimizin bir nedeni budur işte. Başlıklarında ilâhi sözcüğü bulunan şiirleri bu alışıl-gelmiş kalıplar içinde değerlendirmek istersek alda-nırız. Bunları bir musiki eşliğinde okumak ya da okutmak da sözkonusu değildir. Bunlar, günü-müzde yaşayan ve toplumsal bir kargaşa içinde bu-nalan bir ananın, anaların yürek yangısının şiir-leşmesidir. Belki de, çok eski yıllardan bu yana yaşayan ilâhi anlayışında ortak tek nokta budur.

Gerçekten de, *İlahiler*'de yer alan şiirlerde, bu-nalan bir ozanın, bunalan bir ananın yürek çırp-ışlarını, yürek yangısının şiirleşmesini buluyoruz. Sabırlı olmak zorunda bulunduğunu anlayan, di-renç içinde yaşamayı gerektiğine inanan; bu yan-gılar, direnme zorunluğu içinde zaman zaman Tanrıya sığınan, zaman zaman kendi benliğinde-ki güçlerden yüreklenen, zaman zaman da yüre-ğinin toprağında özlemleri büyüten ve bu özlem-lerle yaşayan bir ozanın şiirleridir bunlar. İmge-lerin bol olduğu, simgelerin duldasında ve özenle seçilmiş sözcüklerin musikisinde, lirizmin inceli-ğine giden ince bir yolda bizi de alıp götürür umut-lar dünyasına. Bir mutasavvıf kadar kendine dö-

nük, bir inanmış kişi kadar Tanrısına yakın ve Pir Sultan'lar kadar içten başkaldıran kişi olarak gö-rürüz ozanı. En umutsuz dizelerinde bile umudun aydınlığını buluruz. Gelecekte umutludur, Alaz torundan umutludur.

Ozanın bunalımını daha ilk şiirde buluruz: "Da-rıdan uffagım da/ Dünya sığar içime/ Dünyala-ra sığamam/ Sığamam oğul" (s.6). Böyle bir dön-günün içinde, fesleğen ekip sardunyalara diker; umudu ve direnci onların gelişmesinde gözler, on-lar gibi boyun eğmede, doğanın içinde yaşamak ona mutluluk verir. "Alaz Toruna Ninni"de, "Üşüyoruz, yastığımız kar, yorgamız dondu/ Oğul arı yaban arılara tutuklu, gelemiz/ Sen gel bizi kurtar" diyerek gelecekte de umutlu oldu-ğunu söyler.

"İnanan İçin İlahi"nin son dizelerinde, inanan insanın gücünü söyler: "Ey inanan/ Sen ey inanan/ Aracısız konuş kendinle" (s.15). İnancı ki-şinin herşeyi yenebileceğine, bütün acılara, yok-sunluklara katlanabileceğine bu dizeleriyle gösterir inandığını. "Sanılır ki şu koskocaman/ Geçişken karanlık/ Usulca ezerek kararır maviyi/ Bütün rivayetler ve düş biçimleri/ Kutsal kitaplar/ Bu-nu böyle yazar" (s.66). Ama, o inanır ki, mavi gene mavi kalacak belki de masmavi olacaktır. Çünkü, "Geçer, bir demdir, hüznün de ezinçler de/ Kayalar çözülür, sızır duru sular/ Bir kuş ko-nar yorgunluktan bitmiş omuzlarımız/ İnler ken-di tuzağına düşmüş avılar/ Nedir? Umutlardan hoşlanıyor muyuz?" (s.77).

Bu direncin ve umudun yanında, bir çok şiirinde onu karamsarlık içinde de buluruz. Toplum için-deki öldürümler, insanın insana yaptığı kötülük-ler de böyle bir karamsarlığa iter onu. "Bir İnce-kara Küçük Oğlana İlahi" de, tutuklareninde-ki oğlunu ziyarete giden ve o arada itilip kakıla-rak yere düşen, elindekiler çamurlara belenen ana-nın acısını duyumsar içinde.

Sonra "Acılar İçin İlahi"yi yazar, yüreğinde art-ro septal deffektli olan bir ananın acısını "Artro İlahi" de şiirleştirir. "Sarı Gelin Türküsü"nde, bir halk kişisi dillile, tutuklareninde yatan bir yi-ğitin nişanlığına seslenir: "Cümle hal insan halidir/ Yiğit başına iş gelir/ Bendi mapusane olur/ Oy sarı gelin/ Dolar gürelyi gürelyi" (s.45). "El-ler İlahisi"nde ise tutuklarenindeki bu delikanlı için lirizmin doruklarına varan, sözcüklerin bü-tün gücünü ortaya koyan, anılarından ve yaşamdan örülmüş, yangın bir yüreğin yanıklığını ve acıla-rını pekiştirmiş bir şiir yazar (s.20-21).

İlahiler, insanın yakarışdır bir bakıma. Halkı-mızın ya da halkların yakarışdır. Bu yüzden, ilâ-hilerdeki sözcükler ve deyimler daha çok halkın kullandıkları ve dizeler halk konuşmasından uzağa düşmez pek. Gülten de bu şiirlerinde halk söyleşinden uzağa düşmemiştir. Halkla bir arada yaşamış bir ozanın daha başka bir şiir diline ilti-fat etmesi de düşünülemez zaten. Bu bakımdan ilâhilere baktığımızda zengin bir deyiş özelliği ve sözcük buluyoruz. "Bulut olsam olurum/ Göge ağsam ağarım/ Güzleri gezirim/ Yağmam oğul" dörtlüğünde (s.60), hem halk sözcükleri, hem de deyiş vardır. "Bozulmadı bizek, eğmedi başını" (s.9), "Gülten Akın acep gidişlerdesin/ Acın din-lencece değil/ Özlemim kanyor/ Mülkün örselen-miş/ Ürünün dağılmış/ Hangi yaz seni nennile-yebilir" (s.19), "Kendi işemiği icrilmiş" (s.35), "Nasıl üremistik gösteriyorlardı/ Burgaçlar bur-açlar buraçlar içinde" (s.37), "Önce beni ciğer-

KISA/KISA...KISA/KISA...

Hazırlayan: Semih GÜNER

KUŞU SULAR İÇTİ

Tevfik H.Şenyuva / Şiirler

NİTELİK / Ankara 1984 / 64 Sf.

Tevfik Şenyuva'nın, Nitelik yayınlarının ilk kitapları arasında yer alan bu yapıtı; oza-nın dostluğa, sevgiye, insanca yaşama de-ğin şiirlerini içeriyor. Şenyuva, oldukça du-ru bir dil ve yer yer güçlü imgelerle oluşturu-duğu şiirlerini dört ayrı bölümde toplamış. "Duymadınız dostlarım benim duymadınız / birdem olsun limanına / demirleyip yürek-lerinizi / dalgalarca gövdelerinize çarpan / sesimi duymadınız (...) Anlamadınız dost-larım benim anlamadınız / Sel olup kökünü-zü çürüteceğimi / sandınız da mutluluğuna-za yağdığımı anlamadınız"

MRS.STONE'UN ROMA BAHARI

Tennessee Williams / Roman

Çev: Fatih Özgüven

ADAM / İstanbul 1983 / 116 Sf. /200 TL.

Amerikalı oyun yazarı Tennessee Willi-ams'ın, en başarılı kısa romanlarından biri olan "Mrs. Stone'un Roma Baharı", Fatih Özgüven'in çevirisiyle Türkçeleştirilmiş. Ya-pıtta, Williams'ın öteki kısa romanlarında ve oyunlarında gördüğümüz kadın-erkek ilişki-leri, cinsel sorunlarıyla toplum dışına itilen kadınların dramı odaklanıyor.

"Beni kimsenin kendim olduğum için ar-zulamayacağı bir an gelecektse eğer, hiç kim-se arzulasın daha iyi."

DÖRTLÜKLER

Ataol Behramoğlu / Şiirler

VARLIK / İstanbul 1983 /60 Sf./150 TL.

Ataol Behramoğlu'nun ilki 1980 yılında basılan "Dörtlükler"inin ikinci baskısı da okurlara sunuldu. "Dörtlükler", beş bölüm-de toplanmış şiirlerden oluşuyor. Bu bölüm-lerde; toplum, aşk, doğa, yaşam, ölüm üs-tüne yazılmış dörtlüklerle, güncel dörtlükler ve yergiler, ozanın kızına seslendiği dörtlük-ler ve üç ülkeden izlenimleri yansıtan dörtlükler yer alıyor.

"Kızım, küçük pembe çiçeğim benim / Yavrum, güvercinim, bebeğim benim / Hep-sinin üstünde, hepsinden önemlisi / En do-ğal, en insanca emeğim benim"

BİLGİ KURAMI SANAT KURAMI

Manfred Buhr, Alfred Kosing/ Derleme.

Çev: Veysel Atayman

BİRİM/ İstanbul 1984/ 73 Sf./225 TL.

Nesnel gerçekliği yansıtanın iki ayrı yo-lu olarak bilinen bilgi ve sanat kuramlarını birbirini bütünleyen unsurlar olarak ince-leyen bu yapıtta, özellikle "aydınlanma" son-rası dönemin irdelenmesine, incelenmesine ve eleştirisine yer veriliyor.

Toplum, insanın bilinçli ve örgütlennmiş türsel yaşamı anlamına geldiğinden, sanat-lar toplumsal yaşam ile işlevleri gereği sını-sıkı bir bağ kurmak zorundadırlar; ayrıca toplumsal bilincin bir bölümünü ve özgül bir biçimini oluşturlar."

HER SABAH YENİDEN

Hakkı Gümüştas / Öyküler

SANAT-KOOP./İzmir 1984 /80 Sf./200 TL

Hakkı Gümüştas, geçtiğimiz aylarda kitap yayımlamaya başlayan Sanat-Koop.yayınları arasında çıkan bu kitabında, yaşamın değişik kesimlerinden gelen insanların, sorunların-dan, umutlarından, çilelerinden, duyguların-dan kesitler veriyor.

"Yıl bin dokuz yüz elli dört... Ege denizi mavi dalgalarını, hafif meltemini ve sinsi emellerini yolluyor kıyıya. Öfke gözbebek-

gi birikimiyle eğilimlerini sağlamlar, yöntem bilgisinin de ötesinde tam bir ufuk genişlemesidir. Ancak Batıdaki romans ile roman arasındaki gelişim bağını bilen bir araştırmacı, Türk edebiyatında romanın kökenini aşık hikâyelerine ve meddah geleneğine bağlayabilir. Ahmet Mithat Efendi'nin anlatım tekniğinde dik-kati çeken "araya girmeler", Alman edebiyatı bilimine aşinalığı olanlara roman-tik ironi'yi çağırıştırıyor. Roman yazarı-nın, anlatı illüzyonunu zaman zaman kı-rarak ortaya çıkması, okuyucuya sorular yöneltmesi onun fikrini almak istemesi, nasıl anlattığı hakkında bilgi vermesi, ya-zarlığının sırlarını paylaşmalarına izin ver-mesi olarak tanımlanan romantik ironi, Alman edebiyat tarihinde Chr. M. Wie-lan'd'a (1733-1813) başlar, ama daha sonra Alman romantiklerinde yaygınlaş-tığı için bu adla anılır olmuştur. Okuyu-cuyu aktif hale getirmek, onun zaman za-man anlatının yalancı dünyasından (illüz-yon) çekip alarak düşünmeye çağırarak, ancak istediği zaman onun dikkatini yi-ne o kurmaca dünyasına çevirme gücüne sahip olduğundan emin romancının işidir. Ahmet Mithat Efendi'nin bu yanı, sanırım gerçekten üzerinde durulmaya değer önemli bir özellik.

Recalzade Ekrem'in "Araba Sevdası"-nda iç monolog tekniğini 1886'da uygu-lamış olduğunun ortaya çıkarılması dün-ya edebiyatı açısından küçümsenmeyecek bir katkıdır. Alman edebiyatında bu tekniğin ilk uygulandığı örnek olarak pek önemsenen "Leutnant Gusti" (A.Schnitzler) mesela 1901'de yayımlan-mıştır.

Berna Moran, incelediği romanların orijinallerini esas almakla sadeleştirilmiş baskılarının eserlerin sanat özünü yan-sıtmada güvenilir olmadıklarına da za-man zaman işaret etmiş olmaktadır. "Araba Sevdası"nın, sadeleştiricisi Fâ-zıl Yenisey'in elinde ne hale geldiği başlı başına bir olay. (Bak. s. 69-70).

"Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış" belgelere dayalı, ikinci elden literatürle hesaplaşmayı ihmal etmeyen bilimsel bir inceleme. Yazarın kendi iddialarında, edebiyatın kişisel algılamaya ve dolayısıyla yoruma elverişliliğinin bilinci içinde ılımlı ve çekingen tutumu gözden kaçma-yacak kadar belirgin. Zaman zaman bu tutum şöyle sözlerle vurgulanıyor:

"Eğer Adıvar'ın tezini doğru anlıyor-sam çözüm..." (s. 139-140).

Ya da "Ukalâca bir kesinlik iddiası güt-medem diyebiliriz ki birinci bölüm sıkın-tılı, ikincisi neşeli..." (s. 231)

"Anladığım kadarıyla, Huzur, Müm-taz'ın bir masal dünyasına benzeyen..." (s. 250)

Berna Moran, ele aldığı romanlara kar-şı bilimsel mesafeyi korumak, onları güç-lü oldukları yanı sıra teşhis ederek değeren-dirmek yolunu izliyor. Siyasal ve toplum-sal mesajı olmayan, ama estetiğe gös-terdiği özen ve bireyin iç dünyasına yak-laşımlarıyla iddialı eserlerin de hakkını verdiğini görüyoruz:

"Bu tür romanların başarılı örnekleri-ni okurken kişilerin iç dünyasına biz de dalar, ilginç ruh halleriyle yüzyüze gelir, onların sorunlarına katılırken kendi ya-şantı dünyamızın zenginliğini fark eder ve roman usta bir yazarın yapıtı ise, **Aşk-ı Memnu**"da olduğu gibi romandan bir mimari eserin verdiği tadı da alırız." (s. 280)

"Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış"ta belirtmek istediğim bir özellik de bütün bilimselliğin yanısıra eserin zevkle oku-nan, rahat anlaşılan bir sohbet tonuyla kaleme alınmış olması. Sayın meslekda-şım Berna Moran'ı edebiyat bilimimize bu önemli katkısından dolayı candan kutla-rım. Eser, başta Türkologlar olmak üze-re bütün edebiyat meraklılarına tavsiye-ye değer.

Prof. Dr. Gürsel Aytaç
D.T.C. Fak. Ankara

rense, tarihî açılarıdan yükselen Tasavvuf düşüncesidir.

Tasavvuf'a göre, varlık bir bütündür. Ya-radan ve Yaradılan tektir. Yaradan İnsan-da tecelli etmiştir, tüm varlıklar gibi. İlahi söy-lenen aşiktir. Aşkırtı söylenen. Bu aşk Tanrı'ya, ama insanda tecelli eden Tanrı'ya yöne-lir. Çoğu kez, o yüzdün sevdâ soyut bir sev-da değildir. Bu sevdanın iletilişi biçimlerle, hayatın açılarından, insanın kendisinden kay-naklandığı için, konulara bağlandığı için, üre-tirilip kaynağa döndüğünde, nesnel yerini bu-lur. Somutlaşır.

Tarihsel acılar dedik, inanç dedik. Bunlar, içerik açısından, sizin anlatımınızla, "örtüş-me" konusunda yetiyor.

Yakarması mı eksik benim ilahilerimin? Bu çağda nasıl bir yakarma bekliyorsunuz ben-den? Şununla yetinmeniz gerekir: Her baş-kaldırı öte yüzünde bir yakarmadır. Kendi va-nımızda olması gerekenlere. İnsana, insanlı-ğını bilmesi, gereğini yapması için bir yaka-rı. Bu yakarı gündelik, alçaltıcı bir yakarı de-ğildir. Çünkü kişisel beklentilerin değil, insan-ca bir uyarının iletimi amaçlanmıştır.

"Şiir yazmanın bence en önemli nokta-sı yaşamın sanata dönüştürüldüğü nokta-dır. Sanat için yaşamın olayları birer nice-liliktir. Onun sanatsal niteliğe dönüştürümü bir bakıma dirimini yok etmektir" demiştin bir yazıda. Bu yazı, "Şiirli Düzde Kuşat-mak" adlı kitabında da yer aldı. Bu "olay-

Bu düşünceyi doğrularız, mü tartışa-çız yoksa sizin getirdiğiniz, benim düşünce-me karşılık olmayan bir anlatımın tartışması-nı mı yapacağız? Konu eğer birinciyse, önce o beğenmediğiniz düşünceyi biraz açmam gerekecek. (Bence gereği yok ya.)

Biz toplumcu gerçekçi ozanlar, hayata da sanata da eyleşimin çizgisinden bakıyoruz. Her nesne, her olay, her insanı durum orta-ya çıktığı anda, sav ve karşı sav diyebilece-ğimiz zıtlardan, bir sıçramayla birliğe ulaşmış-tır. O anki durumunu konumunu almıştır. Bu sıçrama ve oluşum nitel bir oluşumdur. Sav dediğimiz, karşı sav dediğimiz oluşum, du-rum ve konumlar, nesneler, onlarda "kendileri için" bir niteliktir. Ama zıtların bir-liğine sıçradığında, o durum, konum, nesne için sav da karşı sav da birer niceliktir. Özür dileyerek, sık başvurulan suyun buhara dö-nüşümü örneğini bir kez daha yansıttım. Su "kendine" bir niteliktir. Ama buhar içinse, bir niceliktir. Isı tamam olup kaynama ve buhar-laşma gerçekleştiğinde, artık sudan söz etme-yiz. Yeni bir nitel oluşumla, suyun dirimi bu-harın dirimine aktarılmıştır. Su buharda sür-mektedir.

Yaşamla sanat arasında da benzer bir ilgi vardır. Şiir bir nitelik olarak ortaya çıktığında, kaynağı yaşam da olsa, o yepyeni bir ürün-dür artık. Yaşamdan bu ürüne aktarılan ni-celik yine nicelik olarak kalırsa, sanat gerçek-leşmemiş demektir. Öyle şiirler, öyküler, re-

maların geleneksel öğretilerine değin-yorsun. Bu geleneği şiirli bir eğlence aracı gibi gören camkule kentsoylularının yarat-tığını söylüyorsun. Oysa, böyle bir gelene-ği kurmak isteyenler şiirli ve ozanı değen-lendiren bir eleştiri ve eleştirmen gelene-ğini de getirmek zorundaydılar. Bizi hem şiir yazmak, hem şiir geleneği ve öteki ozanlar üstüne konuşmaya zorlayan onla-rın dilsiz sağırlıkları değil mi?

Yok. Kimseye dilsiz, sağır dememeliyiz. Her kulak efsanedeki sirenleri işitebilir mi? Kulağınız neye ayarlıysa, onu işitirsiniz. Dil-i-niz neye ayarlıysa onu söylersiniz. Onlar da izliyorlar, değerlendiriyorlar, eleştiriyorlar.

Bizimse, kendi bakış açımıza yakın eleştir-menimiz yok değil. Sayıları da giderek artı-yor. Tıpkı ozanlarımız gibi. O sunuştaki de-ğini başka bir amaçla yazıldı. O amaç, bir ozan olarak niye düze indiğimizin açıklama-sı. Diyorum ki orada:

"Kim unutturmaya çalışırsa çalışsın, biliyo-ruz, ülkemiz şiirinin geleneğinde işlevsellik vardır, halk için, hayat için. Bu işlevsellik bir sonucu da, ozanın neyi, niçin, kimin için yazdığını bilmesi, bunun hesabını vermesi. Düze inmesi, bir sis çanı gibi uyarıcı olması da var. Genç ozanlara birikimini açık seçik aktarma görevi de var."

Yetmez mi?
Sevgiyle.

diyordu/ Olamadı sözünün sahibi/ Ana dedik-leri" (s.49), "Ağudan halkolmuş bunların hep-si/ Ahımlarında yatay üç çift elif" (s.51), "Gün ka-ranısında gökyüzüne/ Bir benek mavi düştü" (s.66), "Gizil gizil açan bir çiçeği" (s.74) ve "İş-gin gibidir asmanın ucunda" (s.75) derken bunu görüyoruz. Bu yönde daha birçok örnek elbette verilebilir bu kitaptan. Bu özelliği, daha önceki kitaplarında da buluruz.

Gülten Akın, gerek halk kaynağından ve gerekse kendi iç kaynağından yararlanarak özgün ve il-ginç imgeler yaratmakta; gene özgün ve kendine özgü simgeler kullanmaktadır bu şiirlerinde. "Sa-bır için ilâhi" adlı şiirde "Yüreğimde kıldan tes-tere/ Bir yanartaşı yurdurum döne, döne/ Ha-yatın dilvermez karıncasıym" (s.12) dizelerinde onun bu ustalığını görmüyor muyuz? "Eflâtun ilâ-hi" de "Yazıları tersinden okuyorlar/ Biz de bi-liyoruz, okuyan da bilir/.../ Zülümün durağı yi-tik oldukça/ Kavga gündemden düşüyor" (s.18-19) dizelerinde de özgün imgeler var. "Yok, sevdiklerine göstermesinler/ İncinir demirler, üzü-lür dağlar" (s.33) dizeleri de özgün bir imgedir ka-nısındayım.

Maviyi ezmek isteyen karanlığı yaşayan, top-lumsal burgacıları yüreğinde duymayan, yüreği kıl testereyle kesilip doğranan, gene de sabri ve direnci deneyen, "karacak ufacak incecik" oğulun özlemine çeken Gülten Akın, **İlahiler**'de toplanan şiirleriyle gerçek bir ozan olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Bu kitabında da, şiirimizin öz-gün örneklerini buluyoruz.

Tel: 522 92 57

URART
SANAT GALERİSİ

AYDIN AYAN
Resim Sergisi
5-26 Nisan

ARZI İPEKÇİ CADDESİ 21 NISANTASI - İSTANBUL
TELEFON: 148 03 26 TELEKS: 26 482 URATTR

CUMALI
Sanat Galerisi

İ.CEMAL
KARABUCAK
Resim Sergisi

14 Nisan 3 Mayıs 1984

devinim

düşün ve sanat
kitapları-1

1 Mayıs 1984

bizim tiyatro

Üsküdar/İtf 3330618

duygu eğitimi
gösterileri

1. Bölüm dinletisi
başak
müzik topluluğu
2. bölüm/ söyleşi
tiyatrodan eleştiri

(söyleşiyi yöneten Zafer Diper)

(Çağrılar)

rifat ABABAY
orhan ALKAYA
hakan ALTINER
hayati ASILYAZICI
jack DOLFON
seçkin CILIZOĞLU
esen ÇAMURDAN
cengiz GÜNDOĞDU
melisa GÜRPINAR
selim İLERİ
yaşar İLKSAVAŞ
tahir ÖZÇELİK
işil ÖZGENTÜRK
sevgi SANLI
mustafa SERCAN
dikmen gürol UÇARER

20 Nisan 1984 Cuma/Saat 18.30

ÜMIT YAŞAR
SANAT GALERİSİ

SALAH BİRSEL

haftası
24-28 Nisan 1984

İstiklal Cad. Paşabahçe Yanı Terkos Çıkmaşı-Yapıkur
Hani-Kat: 1 No: 27-34 Beyoğlu Tel: 144 96 33

MEHMET KIYAT
Yönetiminde
doku sanat galerisi

10.4.1984 ÜÇLÜ SERGİ 30.4.1984

HAMİT GÖRELE
İSMAİL ALTINOK
JAK İHMALYAN

Atatürk Bulvarı AND İşhanı No: 69 Kat: 7/230
Tel: 33 21 54 Kızılay - ANKARA

İSTANBUL İLKOKUL
ÖĞRETMENLERİNİN GREVİ (1920)

İSMAİL GÖLDAŞ

Yayımlanmamış bilgi ve belgelerle
Türkiye'deki ilk öğretmen grevi

ÇIKTI

96 sayfa
250 TL

lerinin derinliklerinde yapı yapı sönüyor. Sinirler gergin. Gün, fırtına öncesi dinginli-ğini yaşıyor. Suskunluk tüm yüreklerde han-çer gibi saplı."

BİR POLİTİKACININ PORTRESİ
Stefan Zweig /Belgesel Roman

Çev: Burhan Arpad
SAY/İstanbul 1984/İkinci Basım/287 Sf./450 TL

Devrim yılları Fransa'sında, siyaset sahne-sinde oldukça sık ve zaman zaman etkin rol-lerde görülen Joseph Fouché'nin yaşam öy-küsünü konu alan bu roman; siyasetin çamu-runu bulmuş bir insanın yaşamı boyunca karşılaştığı acı durumları en gerçekçi biçim-de gözler önüne seriyor.

"Fouché, yoksulluk dünyasında ve hayat zorluklarında pek çok uzun süren geceden sonra, sabah rüzgarının kokusunu alır en so-nunda. Ülkede yeni bir güç, yeni bir yöneti-ci oluşmaktadır ve Fouché, ona hizmet etme kararı vermiştir. Bu yeni iktidarın adı para-dır."

İSTANBUL İLKOKUL
ÖĞRETMENLERİNİN GREVİ
(1920)

İsmail Göltaş / İnceleme-Araştırma
İstanbul 1984 / 96 Sf./250 TL

Öğretmenlerin 1920 yılında gerçekleştirdik-leri ilk greve ilişkin basılı kaynakların azlı-ğından, hatta yokluğundan yakınanlar için bir başvuru kitabı. Öğretmen İsmail Göltaş'ın "Milli Kurtuluş Savaşı'nda Öğretmenler" adlı çalışmasından sonra bu kitap da, alanın-daki boşluğu doldurmak üzere bir kaynak ki-tap olarak okurlara sunuluyor.

"Kurtuluş Savaşı yıllarında mesleğe 300 kuruş maaşla atanan bir öğretmenin eline, harp zammı vs. dahil 15 TL geçmektedir. Bu maaş, gerek savaşın beraberinde getirmiş ol-duğu genel yoksulluk, gerek ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntı ve gerekse ka-raborsa, vurgunculuk, aşırı zam ortamında, öğretmenin asgari bir geçim düzeyi sağlama-sından oldukça uzak bir ücrettir."

GENÇ KIZLAR VE SORUNLARI
W.B.Pomeroy

Çev:M.Serdaroğlu
YAPRAK /İstanbul 1984/151 Sf./300 TL

Amerikalı psikolog Pomeroy'un, genç kız-larla genç erkeklerin karşılayabilecekleri so-runları, bu sorunlara yaklaşımlarını, özellikle de bu sorunların cinsel ağırlıklı olanlarını in-celeyen, çözümleri ile ilgili bilimsel ve ista-tistiksel bilgiler veren bu yapıtı; gençlerin cin-sel sorunlarına çözüm getirebilecek ciddi bir yapıtı.

"Bu kitapta, bir genç kızın cinsel yaşamı açısından, daha iyinin olabilmesi için gerek-li bilgiyi vermeye çalıştım. Kızların cinsel ya-samları ile ilgili en yeni ve güvenilir bilgileri genç kızların anlayabileceği şekilde sunma-ya ve karmaşık dünyamızdaki yerlerini olum-lu bir şekilde doldurmalarına yardımcı olma-ya çalıştım.

Kayıp bir Greene
romanı bulundu

Graham Greene'in bundan hemen hemen 40 yıl önce yazdığı, ancak sonra kaybolan bir ro-manı bulundu. "Onuncu Adam" adlı eserin, önümüzdeki yıl yayınlayacağı bildiriliyor.

Greene, romanı 1940'lı yıllarda MGM stü-d-yoları ile çalışırken yazdığını, sonra da tamamladığını bile unuttuğunu belirtti.

Yazarken MGM arşivinde bulunan romanın 1985 şubatında yayınlanmasını kabul etti.

Işıl Özgentürk'le söyleşi

“Her alanda bilincin bulandırılması dönemini yaşıyoruz”

MELTEM UYSAL-ADVİYE ALTINARDA

Kasım ayında soğuktan insanın içini titreten bir gün. Yağmur hazırlığı içinde kararmış bir gökyüzü var üstümüzde.

Biraz sonra Işıl Özgentürk'le karşılıklı oturup bir söyleşide bulunacağız. Işıl Özgentürk'ü telefondaki sevecen sesinden tanıyoruz.

Kapının zilini çalıp bekliyoruz. Kapı açılıyor ve Işıl Özgentürk içten bir gülümseyişle bizi içeri alıyor. Sımsıcak çayla bezediğimiz söyleşimize başlıyoruz.

Öykülerinizin, röportajlarınızın esin kaynağı nelerdir?

—Öykü, röportaj, oyun, senaryo, bunların hepsi farklı birer alandır. Tümü de aslında bir yazarlık serüvenidir. Fakat herbirinin ayrı bir tadı vardır. Ben röportaj yazarlığını çok severim, çünkü bana hayatı öğretir.

O kadar karmaşık bir ülkedeyiz ki biz, değerlerin, yerin kaydığı bir ortamdayız. Türkiye'de bence yer kayıyor, insanlar da kayıyor. İnsanlarla birlikte değerler de kayıyor. Bu değer kaymasını, kendinizi ne denli zorlarsanız zorlayın oturduğunuz yerden kestiremezsiniz. Evinizde oturup, 80.500 tane kişilik de düşünseniz bir röportaja çıktığınızda hiç beklenmedik, umulmadık olaylarla karşılaşabilirsiniz. Bu bana müthiş bir keyif verir. O insanlarla birlikte saatlerce konuşurum, yemek yerim, hatıra büyük acılarını paylaşıyorum. Kısacası röportaja çıktığımda, onlardan biri olurum. Ve bu bende entelektüel sıkıntı dediğimiz; yani öykü, senaryo, bir oyun yazarken, bir yazarın çektiği sıkıntıyı alır götürür.

Peki, nerden bulursunuz bu insanları, örneğin bir röportajınıza konu olan Güllü Hanımı?

—Diyelim ben başka bir hatun tanıyorum, Gülsüm diye. Beni çok seviyor, onun röportajını yapmışım, gelmiş bana dertlerini anlatmış. Gülsüm'e, “Gülsümcüğim, ben böyle bir işe giriyorum, beni birileriyle tanıştı” diyorum. Tabii tanımadığınız bir insanın evine çat kapı gidemezsiniz. Yanımıza foto muhabirlerini alıp, Gülsüm'le gidiyoruz.

Benim büyük bir avantajım var. Girer girmez, o ortamın bütün kişileriyle nasıl konuşulacağını artık öğrenmiş bulunuyorum. Bu, deneyimler sonucu elde edilmiş bir şey. Bir de ben üç yıl sokak tiyatrosu yaptım. Sokakları ve insanları iyi bilirim, onun da yararı var tabii...

Önce, çay kahve sohbeti... Zaten, “Ben röportaja geldim” diye söze başlayamazsınız, çünkü bu ürküttücüdür. Karşımdaki insan sizi tanıyamıyordu ve hemen “benim bunda kârım ne” diye soracaktır. Öyle ya, benim ondan bir çıkarım var, röportajıma malzeme olarak kullanıyorum. Onun kârı ne bu işten? İşte bu noktada röportaj yazarı, soruyu sorana bu işten kârı olmadığını, ama kendisinin insanları anlatmak istediğini, bu anlatılanlarla birike birike bir yere gidilebileceğini, belki de sorunların bir gün çözüme varabileceğini gayet açık bir şekilde vurgulamalıdır. Bunları açıklamadan size hiçbir şey vermezler. Özel hayatlarına ilişkin en ufak bir bilgi edinemezsiniz. Fakat bir kere o dostluk başladı mı siz artık bir röportaj yazarı olmaktan çıkıp, sırdaşları, arkadaşları olmuşsunuzdur. O zaman fotoğraf çekebilirsiniz, kadınlarla cinsel sorunlarından, çocuklarının problemlerine değin her konuda konuşabilirsiniz. Erkeklerin bile bütün problemlerini size anlattıklarını görürsünüz. Bu da

hiç görmediğini, dört yıl sonra ona hediye getirdiğinde çocuğun anneden kaçtığını ve asıl ona bakan teyzeyle sarıldığını ve tüm mahallenin onu Semantha diye çağırdığını anlatırsanız, röportajınızı toplumsal bir platforma oturtmuşsunuz demektir. Röportaj yazarlığında mümkün olduğu kadar geniş açıdan bakmanız gerekir. Bir bilim adamıyla, bir sanatçıyla konuşuyorsanız elbette ki daha kısıtlıdır. Belli sorular hazırlayıp soracaksınız ama konunuz hapsedilecek neyle karşılaşacağınızı bilmiyorsunuz. Diyelim kadınlar bölümündesiniz, yirmibeş tane kadının ortasında öylece duruyorsunuz. Konuşmaya başlayınca yavaş yavaş gruplaşmalar da başlar. Bu gruplaşmayı hemen anlamak zorundasınız; zinacıların çok aşağılandığını göreceksiniz, esrarçıların sürekli yalan söylediğine tanık olacaksınız. Ve tüm bunların arasında gerçek olanı yakalamaya çalışacaksınız.

Kısacası röportaj yazarlığı masa başı yapı-

Tütengil gibi bilim adamları olduğuna inanıyorum. Yani bu toprakları keşfetmeye çalışan, aynı zamanda geniş bir bakış açısı olan bilim adamı. Bu çalışmanın benim hayatımda önemli bir değişiklik yaptığını söyleyebilirim. Sonra tiyatro ile uğraşmaya başladım. Bu da sokak tiyatrosu ile oldu.

Sokak tiyatrosu olgusunu biraz açar mısınız? —Sokak tiyatrosu olgusu, ileriki tarihlerde çok yer verilecek, şu anda önemsenmeyen bir olgudur. Üç yıl süren bir çalışmadır ve bu üç yıl içinde beş oyun çıkarılmıştır. Ve bunların hepsi sokaklarda oynanmıştır. Davullarla insanları toplanmış ve oyunlar sergilenmiştir.

O yıllarda toplumsal olayların bir takım etkileri oldu mu çalışmaya? Niye sokak tiyatrosu? Neden her şey yolunda giderken, okul sürerken, birden sokak tiyatrosu olayı başlıyor?

—Şimdi şöyle bir duyguya kapılıyorsunuz: “Bir genç insan olarak ben bir şeyler yapmalıyım” diyorsunuz. Ekonomi öğrenimi artık yet-

çıkma başladı. Ve buna bağlı olarak tiyatro-edebyat-sinema bu toplumsal hızın gerisine düştü. Bunlar benim özel düşüncelerim. Örneğin 12 Mart olayı yaşanmıştır. Fakat bunun romanı yazılmamıştır. Ortaya çıkan romanlar eskimilerdir ve gerçekten 12 Mart'ı anlatmaktan bence uzaktırlar. Yazarlar, sinemacılar, tiyatrocular, şimdi değişmekte olan Türk insanını yakalama peşindedirler. Bence bu yakalama en kötü öykü alanında başarılabilir. Çünkü öykü daha demokratik. Her alandan insanlar öykü yazıyorlar. Böylece öykü diğer dallara nazaran daha çok yayılıyor. Bu değişimin yakalandığını romanda pek göremiyoruz. Tiyatroda ise hiç göremiyoruz. Sinema alanında da 5-6 tane film bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Olağanüstü dönemlerde piyasadaki sanat dergilerinde bir artış, buna karşılık siyasal nitelikteki dergilerde bir azalış oluyor. Bunu açıklarken, sanat dergileri hakkında genel bir değerlendirme yapar mısınız?

—Bütün olağanüstü dönemlerde bu durum görülür. Siyaset suyun altına çekilir, edebiyat ve sanat su üstüne çıkar. Suyun üstüne çıkan edebiyat ve sanat da bence ne olduğu önemlidir. Yani olağanüstü dönemde suyun üstündeki edebiyat ve sanat nasıl bir sanattır? Nereye kadar buna izin verilir? Temel soru budur.

Olağanüstü dönemlerde bütün dünyada sanatçılara önemli işler düşer. Söylenecek sözler vardır, onları söylemeleri gerekir. Bu nedenden dergiler artar. İnsanlar bir anlamda siyasetten zorunlu olarak uzaklaştıkları için edebiyat ve sanata yönelirler. Siyasetin gerilediği dönemde sanat ortadadır.

Dergilere gelince; Şu anda Türkiye'de çok fazla dergi çıkıyor. Hepsi yaşadığına göre, hepsi okunuyor demektir. Bu dönemde kimsenin cebinden para verip de dergi çıkarmak gibi bir fantezi peşinde olduğunu sanmıyorum. Çok pahalı çünkü. Dergilere baktığınızda her türlü dünya görüşünün, yazınsal alandaki yansımaları görüyorsunuz. Bu da çok iyi bir şey bana göre. Her okuyucu kendisine uygun olanı seçebilir. Kısaca ben dergilerin çoğalmasından yanayım.

Bu durum bir değer karmaşasına yol açmaz mı? Türkiye'de eğitim düzeyi ve buna bağlı olarak sunulan ürünler hakkında neler söylersiniz?

—Olağanüstü dönemlerde bir takım yazarlar, tiyatro oyunları, sinema ürünleri özellikle ön plana çıkarılır. Bu bilinçli bir politikadır. Ve sindirilen, geri plana itilen bir ekip de bu dönemde söz konusudur. İşte değer karmaşası dediğimiz şey burada yaratılmaya çalışılır. Karamsar, nihilist, hayata küsmüş, hayatın hiçbir alanında hiçbir şeyin yapılamayacağını öne süren edebiyat yapıtlarının ya da fotoroman esprisindeki tiyatroların, fotoroman düzeyindeki filmlerin ön plana özellikle çıkarıldığı gerçeği söz konusudur. Bu dönemin bir gereğidir bu. Ben size çok ciddi bir örnek vereyim: İki yıl önce Ada'dayken genç bir gruba rastladım. Önce havadan sudan konuşmaya başladık. Konuşma devam ederken bir kız arkadaş bana, “Sevgi bitmişse hayat da bitmiştir” dedi. Ben bir an duraldım, artık yapılacak bir şey kalmamıştı. Bu 19 yaşındaki genç arkadaşın söylediklerini dönem dönem ben de söyleyebilirim; ama 19 yaşında bir insan bana bunu söylediği zaman çok üzüldüm.

Tanpınar'ın Huzur romanına düşünsel ve çözümleyici bir bakış

ZEKİ YUSUF BORAZAN

Toplumsal ve psikolojik açıdan, içinde zaman zaman doğru, zaman zaman yanlış ve tartışılabilir, ancak zengin içerikler taşıyan bir çalışma karşısında Dünya Savaşı'nın hemen öncesi dönemleridir. Dünya huzuru aramakta, insanlar huzuru aramakta, fakat bunu gerçekleştirebilmek için bulabildikleri yol, ya kendi kendilerini ya da birbirlerini yemekten ibaret kalmaktadır. Kişisel ve toplumsal mutluluklar ele geçirilse de, çeşitli etkilerle yitirilmekte, sağlıklı ve sürekli olamamaktadır.

Tanpınar'ın Huzur romanındaki ekonomik-siyasi tavır: Açıkça faşizm ve komünizm arasında bir yerdir. Bu yer, kişiye, kişinin yetenek, hak ve özgürlüklerine yer arayan, ancak bireyi de, toplumdan soyutlamadan ele alan, geçmiş-gün-gelecek ilişkisini yitirmekten, kendi gerçeklerimizden kalkılarak tavrı alınmasında, hareket edilmesini öneren, toplumsal bir görüştür. Siz ister buna milliyetçilik, ister liberalizm, isterse sosyal demokrasi adını verin, sonuç değişmez. Zaten Huzur romanı, aynı zamanda bir arayışın da romanıdır. Doğu ve Batı uygarlıklarının gerçekleri karşısında, iki ayrı dünyayı da tanımak olanağı bulmuş bir yazarın, satırlar boyunca, aydınlık bir zekâ, duyarlı bir yürek eşliğinde, kendi değerlerimizi, doğrularımızı aramasına tanık oluruz. Böyle bir çalışmada, “Mutlu bir toplumda huzurlu insanlar” formülünün arandığını, uygar, çağdaş Türk toplumunun kuruluşuna, düşünsel katkıda bulunmak istemini sezmemek mümkün değildir.

Psikoloji: İnsanı tanımak, kişiliklerini, bir psikolojik çabıyla, duygu ve yaşantılarıyla yansıtmakta ustadır yazar. Bilgi ve deney birikimleriyle olaylarını kurar, kahramanlarını yaratır ve yaşatır. Romanın tümünü oluşturan, yaşam, karakter, duygu ve düşünceleriyle, her birinin bir bölümü oluşturduğu İhsan, Nuran, Suat, Mümtaz kişilikleri, psikoloji biliminin verilerine uygun, inandırıcı ve başarılıdır.

Toplumsal Yönden: Ele alınan aile tipleri orta ve üst sınıftan insanlardır. Belli bir yaşama standartının üzerinde yaşadıkları söylenebilir. Adada yaşarlar, geçmişten, köklü ailelerden gelirler, aralarında asistan olanlar, hatta Avrupa'yı görenler vardır. Yeniye bilmeye, eskiye bağlı ve onu yaşayan kahramanlar, denilebilir ki, ne geçmişin ne de yarının tam insanı olmadıkları için, bugünün sağlam ve tutarlı değerleri üzerine yaşamlarını kuramamakta ve bir geçiş döneminin insanları olarak, belli bazı acılar yaşamaktadırlar: Geçmiş eski, gün belirsiz, gelecek kaygılıdır.

Romanın Kurgusu: Birbirinin devamı olan ilk ve son bölüm arasındaki iki kısım, geriye dönüşlerle verilmekte, yaşananlar adeta tekrar anımsanmakta ve değerlendirilmektedir. Ayrıca yapıtta, insanların ve toplumların kendi kendileriyle ve birbirleriyle savaşmaları yani iç ve dış gerçeklik, belli bir koşullukla yürütülmektedir. Dil akıcı, romanın dokusuna uygun, anlatım zengin, üslup özgündür. Yapıtta olay, devrim az, buna karşılık benzetmeler, ruhsal, tarihsel, toplumsal çözümlemeler zengindir. Resimsel ve müziksel öğeler romanda geniş yer tutar. Yazarın konularına, bağnaz olmayan akılcı bir tutumla, bilgi ve sevgiyle yaklaştığını söyleyebiliriz.

Olumsuzluklar: Yapıtın dili, zaman zaman genç kuşaklarca anlaşılacak denli Osmanlıca, Farsça, Fransızca, İngilizce benzetme ve sözcüklerle doludur. (Hüddam, Veyl, Tahaffüz, Mürak, Fiction, Engaje, Preparasyon).

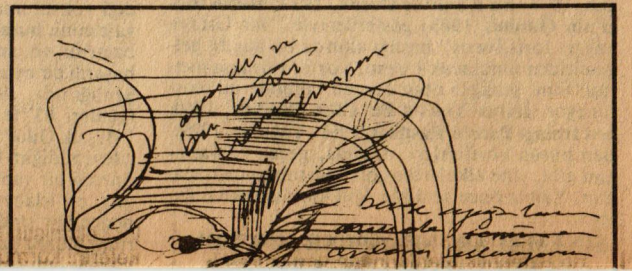
Eski değerlerin gerektiğinden çok öne çıkarılarak, benimseteyim derken, neredeyse göze sokulduğu ve kimi yerlerde sıkıcı, uzun nutuklara dönüşerek, romanın dokusuna zarar verdiği dikkati çekiyor. Ayrıca eskinin yerini alacak olan yeni, yeterince işlenmemiş, üzerinde açıklıkla durulmamıştır. Beri yandan sanatçı, çeşitli konulardaki önyargılarını da romanın satırları arasına geçirmekten kendini alamamış ve bu tutum, hem yapıt, hem kendisi için talihsizlik olmuştur.

Sonuç: Romanın tartışmaya çalıştığı konulardaki gelişmelere bir göz atarsak: İsabetli bir devlet politikasıyla girmediğimiz son büyük savaşta, dünyada yeni dengeler oluşmuş, Osmanlı kalıntı ve özelemleri büyük ölçüde bitmiş, Atatürk Türkiye'si ve onun insanları, yeni, laik, çağdaş aşamalara ulaşmış, fakat yapıta konu olan sorunlar bitmemiştir. Bitmemiştir çünkü, uygarlık kültür, kalkınma, insanın ve toplumun huzuru, mutluluğu, iç ve dış uyumu sorunları evrensel sorunlardır ve insanlık tarihi boyunca gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Çelişkiler sürdükçe de, başlangıçtan geleceğe üzerinde düşünülme devam edilecek, mutlu bir dünya cenneti özelemlerinin yaratılması savaşımı, aralıksız sürdürecektir.

Özetle, Huzur romanı, getirdiği psikolojik, toplumsal, tarihi ve düşünsel soru ve savlarla yazıldığından 47 yıl sonra da, güncelliğini yitirmeden, üzerinde durulmağa değer bir roman kimliğinde görünmektedir.

“Yazarlar, sinemacılar, tiyatrocular şimdi değişmekte olan

çok zor bir şeydir, ne! Türkiye'yi bir erkek toplumunda. Artık size de yazma yeteneğinizi kullanmak kalır.

Yazma yeteneğiniz dışında elde edilen malzemeyi ülke gerçekleri bütünü içinde kotarmak sorunuz var. Öyle değil mi?

—Evet, onu çarpıcı bir biçime getirmek gerek. Diyelim Almanya'da bir röportaj yapıyorsunuz. Almanya'da şu kadar insan yaşıyor, işte ben şunla konuştum, şunu dedi, “dediğiniz zaman röportajınızın çekici bir yanı kalmıyor. Elde ettiğiniz malzemeyi Türkiye'nin bütünü içinde kullanmak zorundasınız. Bir örnek vermek istiyorum: “Ben Almanya'daki Türk işçilerini anlatırken Adana'daki bir çocuğu anlattım bu röportajın içinde. Adı Sementa idi. Çok tuhaf bir şey, Sem'in annesi, babası Almanya'daydı ve o sırada Sementa olayı henüz Türkiye'ye gelmemişti. Onlar bu Tatlı Cadı filminden etkilenip, çocuklarına Sementa adını koymuşlardı. Ve dört yıldır çocuklarını görmüyorlardı. Şimdi siz bu olayı, “işte bir kız gördüm, adı Sementa” diye anlatırsanız hiçbir şey ifade etmez. Ama bir annenin dört yıldır çocuğunu

Türk insanını yakalama peşindedirler”.

lamayacak bir iş. Aslında insan her an röportaj yapar gibi yaşamalı bence.

Sizin iktisat öğrenimi gördüğünüzü biliyoruz. Oysa çok farklı bir alanda çalışıyorsunuz. Bu durumu açıklar mısınız?

—Şimdiye kadar hiçbir şekilde rakamlarla ilgili bir iş yapmadım. Şanslı bir üniversite dönemim olduğunu, çok iyi hocalarla okuduğumu söylemek isterim. Burada Tütemgil'in adını özellikle anıyorum. Kendisi çok saygı duyduğum bir bilim adamıydı. Üniversitedeki ilk ödevim, “Fikirtepe Gecekonduarındaki Sosyal Hayat”tı. Tütemgil Hoca bana bunu tez konusu olarak vermişti. Ve ben hayatımda ilk defa elimde bir defterle oralara gittim. Hiç bilmediğim bir ortamdı. İki ay sonra, üniversite arşivinde olduğumu tahmin ettiğim bir araştırma ile geldim. Bana Tütemgil'in pekiyi verdiğini sevinçle söylemek isterim. Tütemgil çok Türkiye'li bir bilim adamıydı. Şu anda Türkiye'nin en çok ihtiyacı olan bilim adamı tipinin

memeye başlıyor. Ve o sıralarda toplumsal olayların da etkisiyle sokakta oynamanın size cazip geldiğini görüyorsunuz. Sokaklarda, meydanlarda, biz insanlara kendi sorunlarını anlatan oyunlar oynadık. Epik, dramatik, herşey vardı. Türkiye'de yapılan ilk sokak tiyatrosu denemesiydi. Ve üç yıl sürmesi büyük başarıydı. O işin motoru olanların hepsi şu anda kendi alanlarında başarılı olan kişilerdir.

Toplumsal olaylardan, toplumsal olayların Türk yazını üzerindeki etkilerine geçebilir miyiz?

—Bence Türk yazarları Türkiye'yi 68'e kadar bilim adamlarından, politikacılarından daha iyi anlatabilmişlerdir, yani toplumun önünde gidebilmişlerdir. Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal, Orhan Kemal gibi. Ancak 68'lerden sonra Türk toplumu, çok hızlı bir değişim içine girdi. Köylerden kentlerden gelen yeni bir insan türü, yeni bir aydın türü, yeni bir genç insan türü ortaya

Kimsenin bu denli büyük bir karamsarlığı bu genç insanlara aşılamaya hakkı yoktur. Ama bu dönemde bu özellikle yapılır. Tıpkı uyuturucunun birden bire Türkiye'de ön plana çıkarılması gibi. Çünkü uyuturucuyu tehlike olarak ön plana çıkarmak merak duygusu uyandırır. Ve boşluktaki genç insan bir süre sonra, bu yalancı cennete merak sarar. Bunlar hep bıçakucu şeylerdir. Olaya bir de başka bir açıdan bakalım. Şu anda sinemalarda bazı filmler oynuyor, bilmem izliyor musunuz? Bütün değerleriyle yığıt bir Anadolu delikanlısının magazin basını tarafından seks sembolü olarak sunulan kadınlarla bu filmlerde büyük aşklar yaşaması Türk seyircisine sunulmakta ve Türk seyircisi bunu izlemektedir. Burada seyirci için o kadın gerçekten bir seks sembolüdür ama buna karşın temiz Anadolu delikanlısı bu kadına platonik bir şekilde aşiktir. Sizce bu nasıl açıklanabilir?

Her alanda bilincin bulandırılması dönemi yaşıyoruz. Ama umutsuz olmamak gerek, her karmaşadan mutlaka sağlıklı bir şeyler doğar.

“İzleri Var” Hayatın

FAHRETTİN DEMİR

Seyyit Nezir, yetmişli yıllarda şiir yayımlamaya başlayan kuşağın önde gelen temsilcilerinden. Gelenekselin kesintisizliğinin bilinciyle yeni birleşimler arayan dönüştürücü bir şiir arayışında görüntüyor.

“ŞİLİ DUYARLIĞI” (1976)ndan başlayarak, “ISRARLA” (1977), “BÜTÜN YARINLARA” (1978), “DAĞLARI ÖYLECE-NE” (1981) bu tavrın somutlanmış örneklerini kapsıyor. Bir yanıla günceli gözardı etmeden, yaşananın şiirin imbiğinden damıtırken, bir yandan dün-bugün-yarın bağlamında kalıcı özü arayan bir şiir bütünlüğüne ulaşmanın yollarını zorluyor. Bu bilimsel dönüştürücü tavrı “Şiirin pırlıtsını canlatan/Duygunun kocası bilim” (ISRARLA) dizelerinde ifadesini bulur, Seyyit Nezir'in şiirinde. Geleneği elden geçirirken irdeleyici ve eleştirici bir bakışla, geleceğe, ileriye ses veren öğelerin olumlanarak şiirleştirildiği görülür.

“İZLERİ VAR” bu şiir emeğinin son halikası. Şiirin kapsamını çizen bir sunuşla başlıyor. “Yaşanması hiçbir güzelliği boşlamaması” gereken şiir, hayatın her alanından, yaşananın binbir çehresinden görüntüler, izler sunuyor. Özellikle son yılların çalkantıları, kargaşası, yürek burkan tedirginlikleri.

“Hayırlı acılar”, “Sır”, “Sırasızdır iyiliğin yurduma”, ve “İzleri var” bölümlerinden oluşan kitap, duyan, düşünen, tartışan bir şiir demeti sunuyor. Hayatın özünü sağıp çıkartan, kimi zaman yürek çizen, kimi zaman beynin kılcal damarlarında, en kuytu köşelerindeki kıvrımlardan kan olup dolaşan bir şiir. Düşünceyle duyarlığın ustaca emiştirilmesinin şiirsel kalıplara dökülmesi...

“İZLERİ VAR” Nezir'in şiir çizgisinde de önemli bir aşamayı vurguluyor. Zaten hep arayış, hep aşama içindendir Nezir. Kalıplaşma, kendini tekrar görölmez S.Nezir'de. Bu nedenle “İzleri Var”da öbür kitaplarına oranla daha damıtılmış bir şiir emeğinin ürünlerini toplamış.

Yaşanan günden ipuçları, ağırlıklar taşıyan şiirler geleceğe doğru açılarak uç veriyor; ağırlıkların, bunalımların ucu açılıyor. “Toprağı hafif vuruşlarıyla kabartan bir çisenti sesiyle” kavırıyor hayatı. Sisle örtülü, görünmeyen, içten içe çiçeklenmeye hazır; kendini onaran, yenileyen dev hücrelerin tedirgin tıkratları duyuluyor: “Elim çoktandır yürek atışlarında, elimde izleri var/.../İzleri var, odur yenileyen sevecen soluğuyla bu koca gövdenin dokularını o büyük günlere doğru.” (118)

Birtakım ölü duyarlıklardan hareket etmiyor, S.Nezir. Gününün, çağının sorumluluğunu taşıyan insanın şiirini yazıyor. Daha doğru ve yerinde bir söyleyişle hayatın şiirini yazıyor. O hayat ki, “Can derdi her şeyin üstündedir”. O hayat ki, “küskenllüğüne iyi gelecek çırpınlar” onadır. “Canına can katacak sesler oralarda ayaktadır.”

Ağır, bunalımlı günlerin baskısına direnişin şiirini geliştiriyor altın alta. Hayatı, geleceği savunuyor. “Hiçbirşey yoktan değil, hiçbir yara/ saygındır herbiri, yaşadığımız günlerin ağırlığına.” (17) Ama bu acılar doğurgandır. “Hayırlı acılar”dır, “Mutlu acılar”dır çekilen. “Bir

çileye bin güzeli doğurtan acılar. “Şiirdir bu. Hayattır. Çekilenin umut kıvılcımlarıdır.”

“Birikiyor” şiiri, emeğin, tarihin öznesiyle bilimin şiirleşmesidir. Şiirselin doruklarında gezindiği gibi, bilimi şiire yedirmenin, bilimle şiirseli emiştirmenin yetkin bir örneğidir: “Kanımdan aşka sırma karanfil/Sevdamın iliklerini çözen odur./.../Ve dün ve bugün ve en güzel gelecek/Sonsuz yarın odur/Her kitapta yer var/Tek kutsal odur. “Bir başka yerde tarih konuşuyorsanki yüzyıllar ötesinden, geleceği aydınlatıyor o şiirli diliyle: “Dün ayrıydı, bugün başka, yarın büyük/Serencam üstüne serencam verildi/Spartaküs'ten Rosenbergle/Re/Kanın cömertliğinde belalar gönderildi/Ter üstüne Ter, Ter üstüne Ter/Ve çeliğe cemre düştü.”

“İZ” de ağır, bunalımlı günlerin tonlarca ağırlığı asılı havaya.Kuşkunun, tedirginliğin sarmalında karşılaşıyor, konuşuyor iki ARKADAŞ: “Örsten konuşuldu birara, çekikten/Hak ve gücün, saksıyı büyük/Çiçekten, fısıltıyla/Acaba bir ses kaldı mı havaya titreyen/Canlı bir antendir hava, yerin kulağı kaç para.”

“Sırasızdır İyiliğin Yurduma”, beş bölümden oluşan tek bir şiir. Şairin yurduna içlenerek, onu silkinmeye çağırışı. Üstüne düşen ölüleriyle her gün biraz daha eksilmektedir. “Yüzü gözü” çizilmekte, “yeni yakası” kan içinde. “Tehmuz, yüzünü büsbütün sıyrarak geçti”, yakın geçmişten izler, anırtımlar. Yalnız şunu vurgulamak gerekir; S.Nezir, sadece anırtımlara yaslanıyor. Anırtımların geçiciliği, anırtımların belleklerden silinişi sonucu, şiirin imlediği gerçekliğin yitirilişi yalnızkat şiirin kaçınılmaz akibeti. Anırtımların durumun çarpıcılığından güç alan şiir, elbette, yazıldığı dönemdeki anlam ve imge yükünü koruyamaz. Oysa S.Nezir, anırtımları da geleceğe yönelik ipuçları ve imgelerle donatıyor: “Söz fide verir/Sessizliğin kalın ve sert kabuğunu çatlatır da/Söz fide verir/Dikmeye insanların yediveren bağrına.”

S.Nezir, Geleneksel tema ve söyleyiş özelliklerinden de ustaca yararlanıyor. Halk dalkavukluğuna düşmeden, çürüyen, gidiciyi yüceltmeden. Geleneksele takılıp kalma yerine, gelenekle olan kan bağıni daha da geliştirerek, çağdaş duyarlıklara köprü kurma olarak uyguluyor bu tema ve söyleyiş özelliklerini. Geleneksel söyleyişlere çağdaş içerikler kazandırıyor.

“Yok günde değil, yakındır, hak günde sorulur.” (Birikiyor), “Mührü mülkümüzdür her devre devran” (Birikiyor) “Sır ile yeksan olduğun sıra.” (Dünyaya hediye eder).

Neyi anlatırsa anlatsın, sığıla, yalnızkatlığa düşmüyor S.Nezir. Yüreğinden, beyninden damıtıyor şiirin özünü.

Bir de şunu vurgulamak gerekir; güncel şiir denince, hep şiiri atlayan, varlık nedeni günü yansıtmak olarak belirlenenbir şiir akla geliyor çoğunlukla. Oysa bunun tersi de mümkün. Ölü duyarlıkların batağında kulaç atmadan, anlamsızlığın sırca köşüne sığınmadan da güncelin geçici etkisinden sıyrılma mümkün. Yani Güncelle göbek bağıni kesmeyen ama kalıcıyı ve şiire es geçmeyen bir şiir...

Bunun için de okumak gerekir Seyyit Nezir'i.

İzleri var-Seyyit NEZİR
YAZKO YAY. 1983

Madaralı Roman Ödülü üzerine Fikret Madaralı ile konuşma

Yüreklendirmeden ünlendirmeye kitap sattırmaktan okutmaya...

MEHMET GÜLER

Sayın Hocam. “Madaralı Roman Ödülü” bu yıl on yaşını doldurup onbir yaşına girdi. Bu ödül hangi gereksinimden doğdu, nasıl gelişti? Kısaca özetler misiniz?

Ben Tonguç'la birlikte 11 Eylül 1950'de açığa alındım, ardından mesleğimden oldum. O yıllarda maddi ve manevi yönden büyük sıkıntılar çektim. Benim için en büyük sıkıntı çok sevdiğim öğretmenlikten ayrı kalmaktı. Bunu bir türlü kabullenemiyordum. İçimde gün gün derin acılar, izler bırakıyordu. Açlık korkusunu yeniip maddi durumumu düzelttikten sonra, bu mesleğin ilkelerine uygun doyum yolları aramaya başladım. Bu yıllarda öğrencilerim olan Talipler, Başaranlar, Baykurtlar, Makallar, Emin Özdemirler yetişip geliyordu, bunlar bana sürekli coşku veriyorlar, destek oluyorlardı. Benim tutunacağım tek dal Köy Enstitüleri, Köy Enstitülerin yetiştirdiği sanatçılardı. İyi bir yazar olmak da yıllardır içimde mayaladığım özlemimdi. Ama olamamıştım. Kendimi Köy Enstitülü yazarlarda buluyordum, onlarla konuşuyordum, daha da konuşmak istiyordum. İşte böyle özgün bir yol bulmalıydım ki, tüm bu özlemlerim kitlelere yayılmalıydı. İçinde Köy Enstitüleri olmalıydı, Köy Enstitülerinin yetiştirdiği ürünler olmalıydı. Kitaplar, sevgiler, dostluklar bulunmalıydı. Arayıp da bulduklarımın içinde en uygun olanı roman ödülüydü. Bu düşüncemi 1973 yılında Fakir Baykurt'a açtım. Fakir sevindi, olumlu buldu. Böyle bir ödülün yazın dünyasında devrim yaratacağını, yeni adları yazmaya özendirceğini, eski yazarların daha çok okunup yayılmasında aracılık edeceğini söyledi. “Madaralı Roman Ödülü”nün ilk çatısı böyle çatıldı.

Yani buluş sizden, mimarı Fakir'den desek olur mu?

Olur elbette. Niçin olmasın.

“Madaralı Roman Ödülü”nün “Köy Enstitülü sanatçılarla, bunların dünya ve estetik görüşleriyle sınırlı” olduğunu söyleyenler çıktı. “Madaralı Roman Ödülü”nün temel ilkelerinin altını çizerek mısınız?

1973'de yayımladığımız “Madaralı Roman Ödülü”nün 8. maddesi aday romanlarda şu nitelikleri arar:

a-Halktan yana ilerici bir öze sahip bulunmak,
b-Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine ters düşmemek.
c-Pürüzsüz ve arı bir Türkçeyle yazılmış olmak,
d-Türk romancılığının geldiği çağdaş aşamının altında olmamak.

Şimdi sorarım sizlere; bu ilkelerin neresi “Köy Enstitüleri”nin dünya ve estetik görüşüyle sınırlı? Ama şunu da içtenlikle itiraf etmek zorundayım: Ben köyden çıkmış bir in-

“Madaralı Roman Ödülü”nün, Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan'da açıklanmasının elbette bir anlamı vardır. Ancak Ödül, Köy Enstitülü yazarlarla ve bunların dünya ve estetik görüşleriyle sınırlanmış ve dondurulmuş değildir.”

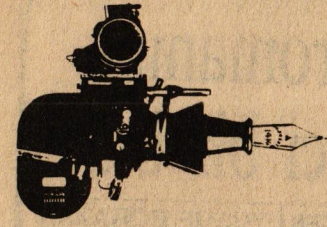
sanım. Bir ağaç gibi köküm o topraklarda, o insanlarda. Her dalda yetenekli insanların bu bakır milyonların içinde olduklarına inanırım. Bu gün de değişen bir şey olmamıştır. İşte Köy Enstitüleri bu kabuğu çatlatmış, ilk ışığı buradan vermiştir. Bu kurumlar bir inancın, bir coşkunun, kısacası halkçı imecenin ürünüdür. Dünyada ilk kez Tonguç tarafından kuram ve pratiği hazırlanmış özgün bir eğitim sistemidir. Köy gerçeğini doğal olarak en iyi anlatan, duyan yazarlar bu halk imecesinin içinden çıkmıştır. Yukarda adını saydığım ve daha saymadığım 700, evet 700 kadar irili ufaklı yazar bu kurumların bağrından yetişmiştir. İşte benim kökümün uzandığı toprak bunların toprağıdır. “Madaralı Roman Ödülü”nün, Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan'da açıklanmasının elbette bir anlamı vardır. Bu gün “Madaralı Roman Ödülü” on yaşını bitirip on bir yaşına girmişse, ve bundan sonraki yıllarda da yaşayacaksa, işte bu ruhla, bu coşkuyla yaşayacaktır. Tüm bu gerçekleri açık yüreklilikle söylerken; “Madaralı Roman Ödülü”nün “Köy Enstitülü yazarlarla ve bunların dünya ve estetik görüşleriyle sınırlanmış ve dondurulmuş olmadığını” söylemem de dürüstlük olur sanıyorum. Köy Enstitülerine şu ya da bu yolla karşı çıkanlar, ya da çıkmak isteyenler, bunu açıkça yapama-

yınca, “Madaralı Roman Ödülü”nü üstü kapalı küçümseme, yoksama yollarına başvurmuşlardır. Bu güne dek verilen 10 roman ödülü yazarlarının içinde Köy Enstitülü çıkışı olarak tek Taip Apaydın vardır. Demek ki, “Madaralı Roman Ödülü” gücünü belli bir ruhtan, coşkudan alıyor, ama, belli bir dar grubun çıkarlarına angaje olmuyor.

Zaman zaman, “Fikret Madaralı yazın dünyasında, özellikle Türk romancılığında adı olmayan birisi...” yollu yazılara raslıyoruz.

Roman ödülü koymak için ille de ünlü bir yazar olmanın gereğini inanmıyorum. Dünya görüşünden, sanat tutkumdan gelen bir coşku bana bu gücü vermiştir. Son yıllarda ekonomik durumu düzelmiş bir insan olarak paralarını kumarhanelerde, eğlence yerlerinde, içki masalarında tüketebilirdim. Başkaları gibi sünnet düşünlerinde on milyon lira harcayabilirdim. Sık sık Avrupa gezilerine çıkabilirdim. Tüm bu savurganlıklar yerine kültür ve sanat dünyasına kendi çapımda paramı ve yüreğimi koymuşsam suç bunun neresinde? Bir özveri kınanabilir mi? Yukarda sözlerden ayrı; “Madaralı tüm bunları adını reklam etmek için yapıyor”, diyenler de var. Allah bile; “küntü kenzen mahfiyen feahbeptü en uğrefe fehâläktühlak”, yani; “ben gizli bir hazıneydim; bilinmeyi, sevmeyi istedim, mahluku yarattım” demektedir. Ayrıca; ilk yıllarda “Madaralı Roman Ödülü”ne karşı olduğunu söyleyenler, sonradan Madaralı ödülünün yazın dünyasında kendine yer açtığını görünce eski söylediklerini unutup yeni yapıtlarıyla ödüllümüze katılmışlardır. Bu durumlar başaramızın göstergesi değil midir?

Birkaç örnekle yetinirsek; “Nobel Ödülü” Albert Nobel'in ölümünden (1896) “Goncourt Yazın Ödülü” de Goncourt kardeşlerin ölümünden (1870/1896), bizde ise

NEZİH COŞ

“Sinema Günleri 84” şölenine hazır mısınız?

Sinema mevsiminin kısır geçmesi karşısında sinemaseverlerin dört gözle bekledikleri İstanbul Uluslararası Sinema Günleri 84, 23 Nisan Pazartesi günü başlayacak ve 6 Mayıs Pazar akşamı sona erecek. İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından düzenlenen bu bulunmaz “sinema şöleni”, bu yıl Uluslararası İstanbul Sanat Festivali’nin bünyesinden çıkarılmış ve bağımsız bir uluslararası film şenliği kimliğine kavuşturulmuş. Şenliğin, nisan-mayıs aylarına alınarak hazırlanmış sıcaklarından kurtarılması olumlu bir uygulama. Öte yandan geçen yıl Türkiye dahil 14 ülkeden 35 filmin sunulduğu “Sinema Günleri”nde, bu kez 17 ülkeden (2’si kısa, 2’si orta metrajlı) 45 filme yer verilerek kapsam genişletilmiş. Şenlik süresi çeşitli nedenlerle 25 günden 14 güne inerken, salon ve seans sayısı artırılmış. Yine de, nitelikli filmlere susayanların, günde 2-3 film görerek de olsa, bu büyük maratona katılmaktan ve filmlerin büyük çoğunluğunu izlemekten geri kalmamaları için sağlık veririm. Çünkü şenlik izlencesi sık dış yolculuk yapma olanağı bulanların bile bir arada yakalayamayacağı bir film zenginliğine ve çeşitliliğine sahip.

REMBRANDT’DAN LORCA’YA, PİCASSO’DAN GORKİ’YE...

İstanbul Uluslararası Sinema Günleri’nin temel özelliği, çeşitli sanat dalları ve sanatçıları üzerine ya da onlardan uyarılma yapıtlara ağırlık vermesi. Bu özellik bu yılki şenlikte de korunmuş. Böylece “Sinema Günleri 84”, yalnızca sinemaseverler için değil, az sinemaya giden öbür sanat dallarına da ilgili kişiler için de çekici bir görünüm taşıyor. Örneğin ünlü ressam Rembrandt ve Picasso ile ünlü yazar Marcel Proust üzerine üç ilginç film var şenlikte. Yine Lorca’nın, Gorki’nin, Shakespeare’in oyunlarından, Merimée-Bizet’in operası *Carmen*’den, Andersen’in bir masalından, çeşitli romancıların (örneğin Carlo Levi, Roger Wailland, Edgar Lawrence Doctorow) yapıtlarından uyarlamalar (sırasıyla Rosi, Losey, Forman) dikati çekiyor. Bu arada özgün senaryolara dayanan kimi filmler de sanatçıların dünyalarına yönelik konular işliyorlar (Antonioni, Godard, M.Sen ve L.Brocka sinema dünyasından kişileri, Wenders bir polis romancısını, Wolf pop şarkıcılığına başlayan genç bir işçi kızı, Tarkovski bir müzikbilimcisi, Fellini çeşitli tiplerin yanı sıra opera sanatçıların konu ediniyor).

G.M. VOLONTE ve J. İVENS İÇİN “SAYGI GÖSTERİLERİ”

İzlenecek filmler, şenliğin yukarıdaki özelliğini dile getirecek biçimde “Sanatlar ve Sinema”, “Uyarlamalar” gibi bölümlerde toplanmış; birçok ilginç yapıtsa Üçüncü Dünya ülkelerinin de yer aldığı “4 Kitadan Görüntüler” bölümünde bir araya gelmiş. Dört filmlik “*Gian Maria Volonté’ye Saygı*”, “*İstiklal Fedaileri*” 1968, *Lucky Luciano*, 1973; *İsa Eboli’de Durdu*, 1979; *Mario Ricci’nin Ölümü*, 1983) gösterileriyle “Bir Ustaya Saygı: Joris Ivens” başlığı altında bu büyük belgeselden sunulacak 1 uzun, 1 orta, 1 de kısa metrajlı film, şenliğin öbür önemli bölümlerini oluşturuyor (*İtalya Yoksul Bir Ülke Degildir*, 1960; *Sen İrmağı Paris’e Rastladın*, 1958; *Yağmur*, 1929). Ben bütün bu filmleri, aşağıda, geçen yıl yaptığım gibi, yine ülkelerine göre tanıtmaya çalışacağım. Yalnız önce şenlikle ilgili kimi gerekli bilgileri.

SİNEMALAR, SEANSLAR, İNCİ’DE “GECEYARISI GÖSTERİLERİ”

lerin düzeyi konusunda ilk bakışta önemli bir göstere.

İTALYAN FİLMLERİ YİNE BAŞI ÇEKİYOR

Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da “Sinema Günleri”nde İtalya, ağırlığını duyuracak. Bunun nedeni bu ülkeden sunulacak filmlerin nicelikçe olduğu kadar nitelikçe de baskın çıkması. Antonioni, Fellini Scola, 3 filmiyle Rosi ve Brusati’nin yanı sıra, Ivens ve Sovyet yönetmeni Tarkovski de İtalyan yapımlı filmleriyle karşımıza çıkacaklar.

Michelangelo Antonioni’nin *Bir Kadının Tanınlanması* (Identificazione di una Donna) adlı yapıtı, 1982 Cannes Şenliği’nde “35. Yıl Özel Ödülü”nü almıştı. Başrollerinde Thomas Milián ve Christine Boisson’u izleyeceğimiz kurdele, gelecek filminin ana kişiliğini oluşturacak kadın kahramanı araştıran, 45 yaşında, boşanmış bir yönetmenin öyküsü içinde, yine, günümüz toplumunda kadın-erkek ilişkileri üzerinde derinleşiyor ve olgun, incelikli bir Antonioni filmi olarak niteleniyor.

Federico Fellini’nin *Ve Gemi Gidiyor* (E La Nave Va, 1983) adlı görkemli son çalışmasını izleme olanağı bulmuştum. 1. Dünya Savaşı’nın yaklaşmış günlerinde soylu ve yönetici sınıfın insanlarını, bu arada opera sanatçıların bir araya getiren bir geminin yolculuğu çerçevesinde bir çöküşün, bir bitişin, bir yokoluşa gidişin değişik, simgesel bir anlatımı. Özgün, formda, her zamanki gibi şaşırtıcı ve güçlü bir Fellini filmi, ama bana yine de yönetmenin en iyi yapıtlarından biri gibi görünmedi.

Ettore Scola’nın 150 dakikalık *Varences Gecesi* (La Nuit de Varennes, 1982) genellikle çok iyi eleştiriler almış bir İtalyan-Fransız ortak yapımı. Fransız Devrimi’nden hemen sonra 1791’de, Kral Louis XVI ve Kraliçe Marie Antoinette’in Paris’ten kaçtıkları günlerde, bir yolcu arabasının içinde bir araya gelen çeşitli sınıf ve kesimlerden insanların 16 saatlik birlikteliklerini konu alan film, o dönem Fransa’sının bir toplumsal tablosunu çiziyor; bugüne de göndermelerde bulunuyor. Başrollerinde Jean-Louis Barrault, Marcello Mastroianni, Hanna Schygulla, Harvey Keitel, Jean-Claude Brialy gibi oyuncular var (Fransızca sözlü, İngilizce altyazılı).

Gelelim Francesco Rosi’ye. Gian Maria Volonté’li iki yapıtından *Lucky Luciano*’da (1973) bir Mafya şefinin kirlili yaşamını yer yer röportaj tekniğiyle anlatan ve Mafya-iktidar ilişkilerini irdeleyen yönetmen, izleme olanağı bulduğum *İsa Eboli’de Durdu* (Christo si è Fermato a Eboli, 1978) ile en güçlü, en olgun filmlerinden birini imzalamış. Carlo Levi’nin özayşamsal nitelikli romanını perdeye uyarlayan Rosi, 1935’lerde deneyimsiz doktor Levi’nin anti-fasist görüşleri nedeniyle sürgüne gönderildiği yoksul mu yoksul Eboli köyündeki tekdekte yaşamını, buranın insanlarıyla diyalog kurma çabalarını, vb. anlatıyor. Volonté’nin çok yalın ve başarılı bir oyun verdiği film, 1979 Moskova Film Şenliği’nde, Polonyalı Kieslowski’nin “Sinema Günleri 83”te izlediğimiz *Amatör*’üyle birlikte “Büyük Ödül”e değer görülmüş... Rosi’nin yine izleyebildiğim *Üç Kardeş*’i (Tre Fratelli, 1980) de önemli bir yapıt. Üç erkek kardeş, bir sorgu yargıcı, bir işlevehi öğretmeni ve sendikaleylemleri nedeniyle işinden atılan bir fabrika işçisi, analarının ölümü üzerine Güney İtalya’daki baba çiftliğinde buluşur ve sorunlarını tartışır. Konu-

Sinemaseverlerin “iyi film maratonu” 23 Nisan’da başlıyor

★ Bu yılki şenlikte Antonioni, Fellini, Rosi, Scola, Godard Fassbinder, Saura, İvens, Tarkovski, Goretta, Losey, Forman, Zanussi, Panfilov, M.Sen, L.Brocka, vb. yönetmenlerin ilginç yapıtlarını izleyeceğiz.

★ 15 günde, 17 ülkeden 2’si kısa 45 film sunulacak. Bunların 21’i çeşitli şenliklerde ödül almış yapıtlar.

★ Filmler, Emek, İnci, Gazi sinemalarıyla AKM sinema salonunda gösterilecek. Bilet fiyatı herkes için 200 lira. Seanslar 12.00 - 15.00 - 18.30 - 21.30 (AKM’de 21.30 yok: 4 salonda da 15.00 ve 18.30 seansları “anında çevirili”). İnci’de 4 kez de “Geceyarısı seansı” denemesi yapıyor.

★ Üç yönetmen Gleb Panfilov, Krzysztof Zanussi ve Joris İvens ile ödüllü kadın oyuncu İnnâ Çurikova, şenliğin beklenen konuk sanatçıları.

★ Şenlik çerçevesinde 29 Nisan Pazar günü AKM’de “Sahne Sanatları ve Sinema” semineri var.

emekçi bir genç kızı, zorba kral Charles V’in elinden kurtarıp sevgisine kavuşturmasının şürlü öyküsü bu. Yönetmen, çizgi-film olarak ilk kez 1947-1953 arasında işlediği bu konuyu, yeniden ve daha ustalıkla bir anlatımla perdeye getirmiş. Süresi 87 dakika (İngilizce altyazılı).

İSPANYA’DAN 3 FİLMİYLE SAURA...

Günümüz İspanyol sinemasının Bunuel çizgisini izleyen önemli yönetmeni Carlos Saura, ilk kez “Sinema Günleri 84” aracılığıyla ve 3 filmiyle birden Türk seyircisi karşısına çıkıyor. Üçü de oldukça iyi eleştiriler almış, ilginç çalışmalar... Saura, *Elisa, Hayatım*’da (Elisa, Vida Mia, 1977) kocasından ayrılmayı düşünen bir kadının, Kastilya dağlarında bir evde yalnız başına yaşayan babasıyla 20 yıl aradan sonra buluşmasını ve birlikteliğini işliyor; incelikle anlatılmış uzun konuşmalar boyunca çeşitli insani sorunları deşiyor. Geraltine Chaplin kadını, bu rolüyle Cannes’da ödül alan Bunuel’in unutulmaz oyuncusu Fernando Rey de babayı canlandırıyor (İngilizce altyazılı).

Geçmişte bale fotoğrafçılığı yapmış olan Saura’nın Lorca’nın ünlü oyunundan hareketle çektiği *Kanlı Dügün* (Bodas De Sangre, 1981) ise yapıtın bir çeşit bale-sinema uyarlaması. Filmin ilk bölümü *Kanlı Dügün*’ün balesini hazırlayan sanatçıları kulliste, makyaj sırasında ve prova çalışmalarında gösteriyor; ikinci bölümde başdansçı Antonio Gades’in koreografisiyle bu bale yapıtı sergileniyor. Ama kameranın üstün bir yorum gücü ve belirgin katkısıyla. Bu çok özgün deneme, Karlovy-Vary ve Cartagena (İspanya) şenliklerinde iki “jüri özel ödülü” kazandı. Kuşkusuz merakla beklenmeye değer (72 dakika, Fransızca altyazılı).

Üçüncü Saura filmi olan *Carmen* (1982)’de *Kanlı Dügün*’e benzer bir anlatım taşıyor. Bu kez Merimée’nin ünlü *Carmen* öyküsünün özgürlüğüne dükün cingene kızı Carmen’le ona asık olan ve

ne, önce balenin provaları, hazırlık çalışmaları (yaraticılık tutkusu), sonra temsili anlatılıyor; bu arada koreografinin baş kadın dansçısına olan tutkusuna da dile getiriliyor. İspanyol halk kültüründen, müzigidinden, dansından (flamenco) özgürce yararlanan bu değişik deneme 1983 Cannes Şenliği’nde “Sanatsal Katkı Büyük Ödülü” ile “Teknik Nitelik Büyük Ödülü”nü aldı (Fransızca altyazılı).

GORETTA-VOLONTE İŞBİRLİĞİ

İsviçre sinemasının en önemli birkaç yönetmeninden biri olan Claude Goretta da 1983 Cannes Şenliği’nde Gian Maria Volonté’ye “en iyi erkek oyuncu” ödülünü kazandırdığı *Mario Ricci’nin Ölümü* (La Mort de Mario Ricci) ile karşımıza çıkacak. Volonté, dünyada açlık sorunu uzmanı ama artık yazmayan bir Alman bilgini üstüne izlence hazırlamak isteyen bir TV röportajcısı. Bir İsviçre köyünde karşılaştığı bir İtalyan işçisinin öldürülmesi olayı ve yabancılara karşı gizli ırkçı tutumlar, onu bu olayların da nedenlerini araştırmaya yönlendiriyor. Goretta, bildirisini TV gazetecisinin bu iki yönlü çabası içine yerleştiriyor. Film, Marcel Martin’e göre “yönetmenin anlatım yönünden en soğuk” çalışması. Ama Türk seyircisi için kuşkusuz ilgiye değer.

İKİ ALMANYA’DAN DEĞİŞİK ÖRNEKLER

Önce bir Fassbinder filmi. Sanatçının 1976’da TV için çektiği iki bölümlük (üç saatlik) *İstasyon Şefinin Karısı*’nın (Bolwieser) sinemalar için hazırlanan daha kısa biçimini izleyeceğiz. Oscar Maria Graf’ın bir romanından yola çıkan yönetmen, Nazizmin yükseliş yıllarında küçük bir Baviera kasabasında geçen bir “aşk, aldatma, kıskançlık öyküsü”nü anlatıyor; aşkın insana hükmetmesi, bağımsızlık eibi temalar içinde, küçük burju-

lon, ünlü Fransız yazarı Marcel Proust’un “Yiti-rilmiş Zamanın Ardında” adlı devromanını astım-la boğuşarak yazdığı son 9 yılını, bakıcısı olan taşralı bir genç kızın, Celeste’nin ağzından anlatıyor. Chicago Şenliği’nde “gümüş ödül” alan filmin incelikli, titiz, başarılı bir sinema dili taşıdığı belirtiliyor. Başrollerde Jürgen Arndt ve Eva Mattes var.

Tanınmış tiyatro adamı Peter Stein de Gorki’nin aynı adlı oyunundan yaptığı *Yaz Konukları* (Sommergäste, 1974) uyarlamasıyla şenlikte yer alıyor. Daha önce izlemiş olduğum yapıtı 20. yüzyıl başı Çarlık Rusya’nda aydınların yaşamlarından hoşnutsuzluklarını, kendilerine bir çıkış yolu arayışlarını, Alman oyuncuların başarılı oyunları ile görüntülüyor. Ancak film, her şeye karşın tiyatro havasından kurtulabilmiş değil. Stein’in şenliğin ilk izlencesinde yer alan *Derslik Düşmanı* (1981) adlı ikinci bir filmiye, sansürümüz tarafından geri çevrildi ve yerini İtalyan filmi *İstiklal Fedaileri*’ne bıraktı.

Doğu Alman sineması geçen yıl *Goya* ile tanıştığımız en önemli yönetmeni Konrad Wolf’un, ölümünden (1980) önce, bitirebildiği son filmi *Solo Sunny* (1979) ile temsil edilecek şenlikte. Pop müzik tutkusu yüzünden fabrika işçiliğinden ayrılan 25 yaşında yetim bir genç kızın şarkıcılıkta yükselme tutkusu ve sevgi arayışı. 1980 Berlin Şenliği’nde Renate Krössner bu roldeki başarısıyla “en iyi kadın oyuncu” ödülünü alırken, film de FIP-RESCI (Uluslararası Sinema Yazarları Federasyonu) ödülünü kazanmış. Günümüz Doğu Alman toplumu üzerine ilgiyle beklenmeye değer bir gözlem.

Batı ve Doğu Alman filmleri “Sinema Günleri 84”te İngilizce altyazılı kopyalarıyla sunulacak.

ABD’DEN DÜZEYLİ ÇALIŞMALAR

ABD’den izleyeceğimiz 3 filmnden *Carmen Jones*’a, şenlikte Saura’nın denemesinin yanı sıra, 1955’ten kalma ilginç bir *Carmen* uyarlaması olarak yer verilmiş. Otto Preminger, öyküyü 1950’lerde Florida’daki bir Amerikan askeri üssüne aktarmış. Carmen, paraşüt yapımında çalışan bir işçi kızı, Don Jose üstün kaçan bir çavuş, boğa güreşi sahnesi Los Angeles Olimpiyat Stadı’ndaki bir boksa maçı haline dönüştürülmüş; Bizzet’in müziğiye korunmuş. Film, dramatik yapı bakımından pek güçlü sayılmıyor ama oyunculuğu (tümü zenci oyuncular), doğal dekorları ve yönetimiyle çok başarılı bulunuyor.

Alman yönetmeni Wim Wenders’in (geçen yılki şenlikte *Olayların Gidişi* adlı filmi gösterilmişti) *Hammett* (1980-1982) adlı ABD yapımı polisiyesi. Joe Gores’in, polis romanı yazarı Dashiell Hammett’i konu alan bir romanından hareketle, özel detektiflikten polisiye öykücülüğüne geçen yazarın içine karıştığı bir serüveni görüntülüyor. Anlatılan dönem 1928’ler, yer San Francisco. Yazarın yazdıklarını beğenmemesi, Hollywood için istemediği şeyler yazmaya zorlanması ilginç yönler. Wenders’in yapıtı, sonuç olarak “kara film” türüne saygı niteliğinde iyi anlatımlı bir çalışma olarak görülüyor.

Son ABD filmi, *Guguk Kuşu* ve *Hair*’in Çek asıllı yönetmeni Milos Forman’ın *Ragtime*’i (1981). Forman, bu kez de Edgar Lawrence Doctorow’un ilk basımında 2 milyon satan ve 12 basım yapan aynı adlı romanını perdeye uyarlamış. 2 saat 35 dakika boyunca, birbirleriyle ilişkili üç ailenin yaşamı içinde, 20. yüzyıl başı ABD’sini ce-

dan olan eşi İnnâ Çurikova, çok başarılı oyunlar veriyor.

ÜÇÜNCÜ DUNYA’DA BİR GEZİNTİ...

Şenliğin geri kalan yabancı filmleri, izleyicileri Hindistan’dan Brezilya’ya, Filipinler’den Yukarı Volta ve Cezayir’e bir geziye çıkaracak; bu ülkelerin toplum ve insan sorunlarından güncel ya da tarihsel boyutlu kesitler getirecek... Hint sinemasının Satyagit Ray’dan sonraki en iyi yönetmeni sayılan Wrinel Sen’le bu yıl iki filmi aracılığıyla tanışacağız. *Sıradan Bir Gün* (1979) Kalküta’da, iki odalı bir evde barınan 7 kişilik bir emekli memur ailesinin güç yaşam koşullarını anlatıyor. Çalışarak evin geçimini sağlayan büyük kızın bir akşam eve geç kalışı ve dönmeyeşinin aile içinde yarattığı gerilim filmin iskeletini oluşturuyor (Fransızca altyazılı)...

Sen’in *Açlığın Peşinde* adlı sonraki filmi (1980), 1943’te yaşanan ve 5 milyondan çok insanın ölümüne yol açan kıtlık olayını sinemalaştırmak için bir Bengal köyüne gelen bir film ekibinin gündelik sorunlarını, iç çelişkilerini ve köylülerle ilişkilerini anlatıyor; 1943’teki sorunların 1980’de de sürdüğünü vurguluyor. Toplumsal gerçekçi türdeki bu ilginç yapıt, Hint Ulusal Şenliği “en iyi film” ödülü dışında, 1981 Berlin Şenliği’nde “gümüş ayı” ödülüyle Protestan ve Katolik Jürileri ödülleri almış (İngilizce altyazılı).

Filipinler sinemasının en önde gelen temsilcisi Lino Brocka da son yıllardaki iki filmiyle tanınacak. Bunlardan *Bona* (1980), ailesini ve okulunu bırakıp filmlerde figüranlık yapan bir oğlanın peşine takılan, giderek onunla yaşamaya başlayan bir genç kızın öyküsü (Fransızca altyazılı)... *Angelo Marcado* (1980) ise Carlo J. Caparas’ın ulusal düzeyde ünlü bir çizgi-romanından hareketle, bir çetenin saldırısına uğrayan bir kadın kahramanın saldırganlardan tek tek ek alması işliyor. Film, 1983’te Fransa’nın Nantes kentinde yapılan Üç Kıta Film Şenliği’nde “büyük ödül”e değer görülmüş. Brocka’nın filmleri, toplumsal, yoksulluk, şiddet, kurban kadın ve çocuklar gibi tema öğeleri içeriyor.

Sıradan Brezilya’dan Hermano Penna’nın 1983 Ulusal Gramado Film Şenliği’nde en iyi film, oyuncu, yardımcı oyuncu ve sinema yazarları ödülleri alan *Çavuş Getolio* (Sargento Getolio, 1983) adlı filmi var. Yapıt, 1940’larda ülkenin en yoksul yöresi olan kuzeydoğuda, bir çavuşun bir siyasal tutukluyla bir başka kente götürmesini anlatıyor. Uzun yolculuğun sonunda gelen bir emir, ülkede yönetimin değiştiğini, tutuklunun serbest bırakılması gerektiğini bildirir. Oysa iki insan arasında kişisel bir düşmanlık oluşmuştur. Bu beklenmeye değer yapıt, Fransızca altyazılı bir kopyayla sunulacak.

Yukarı Volta filmi *Tanrının Bağıışı* (Wend Kuuni, 1982) de daha az ilginç görünmüyor. Afrika’ya beyazların gelişinden önceki döneme ge-

Bu yılki gösteriler, hiç de yüksek sayılmayacak tek bilet fiyatıyla (200 lira) Emek, İnci, Gazi sinemaları ve AKM sinema salonunda yapıyor. Sinemaseverler, 14 gün boyunca, her gün bu salonlarda 3 ya da 4 ayrı film görme olanağına sahip. Senslar üç sinema için 12.00-15.00-18.30- 21.30 biçiminde düzenlenmiş. Üç seans yapacak AKM salonunda 21.30 seansı yok. Buna karşılık İnci Sineması'nda 4 film için (27,28 Nisan ve 4,5 Mayıs cuma ve cumartesi akşamları, Brusati, Fassbinder, Penna ve Godard'ın filmleri için, "Geceyarısı seansları"/24.00'de konmuş bulunuyor. Avrupa için alışılmış olan bu uygulama Türkiye'de ilk kez "Sinema Günleri 84" çerçevesinde denecek ve bakalım ilgi görecektir mi?

"ANINDA ÇEVİRİ" UYGULAMASI

Şenliğin 41 yabancı filminin 14'ü İngilizce, 6'sı Fransızca, 4'üde (İstiklal Fedaileri, Lucky Luciano, Valentina, Vassa) Türkçe altyazılarla sunulacak (1 kısa film ise sessiz). 4. salonda da 15.00 ve 18.30 seansları "anında Türkçeye çevirili" olarak gerçekleştirilecek. Ancak Italyanca olan 7 film için 12.00 seanslarında da "anında çeviri" yapılacağı bildiriliyor. Bu arada Lehçe ve Filipin dilinde gösterilip altyazısı bulunmayan iki yapıt (Zanussi'nin Evlilik Sözleşmesi ve Brocka'nın Angelo Marcado'su) 4 seansta da "anında çevirili" oynatılacak. Çevirmenlerin profesyonel kişiler oldukları ve genellikle filmleri önceden izleyecekleri belirtiliyor.

Ote yandan kimi seyircilerin merak ettikleri filmlere altyazı basılamama nedeni, kopyaların satın alınmış olmayıp yabancı büyükkelik ya da kültür merkezleri aracılığıyla sağlanması ve geri verilme zorunluluğu. Ancak Sovyet büyükelikliği bir "jest" yaparak şenliğe sağladığı iki film (Valentina ve Vassa) Türkçe altyazı bastırmış durumda, "G.M. Volent'e Saygı" gösterileri içinde yer alan İstiklal Fedaileri ve Lucky Luciano ise daha önce sinemalarımızda gösterilen Türkçe altyazılı kopyalarıyla sunulacak.

AÇILIŞ, YABANCI KONUKLAR, SEMİNER

"Sinema Günleri 84"ün açılışı, 23 Nisan'da İnci Sineması'nda gösterilecek çocuklara yönelik uzun Fransız çizgi filmi Kral ve Kuş ile yapılacak. Şenliğe çağrılı yabancı konuklardan Gian Maria Volonté, film çalışması nedeniyle gelemeyeceğini bildirmiş bulunuyor. Buna karşılık 86 yaşındaki Hollandalı asıllı ünlü belge filmcisi Joris Ivens, adına düzenlenen saygı gösterileri nedeniyle İstanbul'a mutlak geleceğini haber vermiş durumda. Şenliğin gelmesi kesinleşen konuklarıysa Polonyalı yönetmen Krzysztof Zanussi, Sovyet yönetmeni Gleb Panfilov ile eşi ve değişmez kadın oyuncusu Inna Çurikova ve Nantes (Fransa) Üç Kıta Film Şenliği yönetmeni Philippe Jalledeau. Böylece sinemaseverler şenlik sırasında 2'şer filmi gösterecek Zanussi, Panfilov ve 1984 Berlin Şenliği "en iyi kadın oyuncu" ödülü sahibi Çurikova ile tanışmak ve şöyleşide bulunmak olanağına kavuşacaklar.

Yabancı konukların 29 Nisan Pazar günü AKM'de düzenlenecek Sahne Sanatları ve Sinema konulu seminerde de katılmaları bekleniyor. Bu seminerde adları kesinleşmemiş 7-8 tiyatro ve sinema adamımız da yer alacak. Sabah 11'de başlayacak seminerde, yabancı konuşmacılar öğleden sonraki bölümde söz alacaklar.

ÜLKELER VE FİLM SAYILARI

"Sinema Günleri 84"de yeralan ülkeler ve film sayıları inceleyeceğim sıraya göre şöyle: İtalya (10 film), Fransa (4 uzun, 1 orta metrajlı), İspanya (3), İsviçre (1), B. Almanya (3), Doğu Almanya (1), ABD (3), İngiltere (2), Hollanda (1 uzun, 1 kısa), Polonya (2), SSCB (2), Hindistan (2), Filipinler (2), Brezilya (1), Yukarı Volta (1), Cezayir (1) ve Türkiye (2 uzun, 1 orta, 1 kısa). Bunlardan 2 kısa ve 2 orta metrajlı filmle 2 uzun yapıt belgesel nitelikte, 1 uzun film de çizgi-film dalında.

Görüldüğü gibi bu yıl İspanya, İsviçre, İngiltere, Hollanda, Hindistan, Filipinler, Brezilya, Cezayir ve Yukarı Volta geçen yılki şenliğe göre yeni ülkelerden örnekler sunuluyor. Yönetmen olarak Ivens, Sen (Hindistan) ve Brocka'nın (Filipinler) yapıtları geçen yılın Yusuf Şahin filmlerini arattırmayacak bir düzey taşıyor. Üstelik bu filmlerin uluslararası ödülleri de var. Şenlikte izleyeceğimiz kısa-uzun 45 yapıttan 21'i çeşitli uluslararası ve ulusal şenliklerde ödülleri almış bulunuyor. Bu da "Sinema Günleri 84"de yeralan film-

likleri aynı zamanda İtalya'nın genel sorunlarıdır. Yorumlar genellikle karamsardır ama film, seyirciyi geleceğin aydınlığına inançla çıkarır sinemadan. Yer yer şiirli, insancıl (dede-torun yakınlaşması), boyutlu, güzel bir film Üç Kardeş. Başrollerinde Philippe Noiret, Michele Placido ve büyük oyunculuğuyla 88 yaşında bir Charles Vanel var.

Şenlik izlencesine son anda giren bir İtalyan filmi de Volonté'li İstiklal Fedaileri (Quien Sabe, 1968). Damiano Damiani'nin daha önce ülkemizde gösterilmiş olan bu filmi, tarihsel nitelikli dikkate değer bir çalışma, Ekmek ve Çukolata (1973) ve Venedik'i Unutmak (1979) filmleriyle ad yapan Franco Brusati'den de 1982 yapımı İyi Asker'i (Il Buon Soldato) izleyeceğiz şenlikte. Kocasından ayrılan orta yaşlı, mutsuz bir kadının, genç bir erkeğe yaşam sevincini yeniden buluşunu anlatan bu roman uyarlaması hakkında elde daha çok bilgi yok. Umalım, geçen yılki Basileus Dördüsü gibi bir sürpriz de İyi Askeri yapsın. Başrolünde Mariangelo Melato var... Sovyet Andrey Tarkovski'nin İtalya'da çektiği Nostalghia (1983) içinse başyapıt diyenler az değil. Yönetmen, 1983 Cannes Şenliği'nde 3 ödül kazanan bu filmde, bir Sovyet aydınının (müzikbilimci), 18. yüzyılda İtalya'da yaşamış bir Rus bestecisi üzerine araştırma yapmak için bu ülkede kaldığı süre içindeki duygularını, yurtdundan uzakta olmanın iç sıkıntısını, kimliğini arayışını dile getirmeye çalışıyor. Yoğun, güç, ilgiyle beklenerek bir çalışma.

Son İtalyan filmi olarak da Ivens'in 1960'da İtalyan TV'si için yaptığı İtalya Yoksul Bir Ülke Degildir'den (L'Italia Non e un Paese Povero) söz edelim. Yönetmenin, senaryosunu Taviani Kardeşler'le birlikte hazırladığı bu uzun metrajlı belgesel, petrol üretim çalışmaları çerçevesinde, İtalyan halkının o günlerdeki yaşam koşullarından ilgiye değer kesitler sunuyor.

FRANSA'DAN GODARD, LOSEY VE...

Fransa'dan Jean-Luc Godard'ın son filmlerinden biriyle karşılaşmak şenliğin en güzel, en sevindirici ön sürprizlerinden birini oluşturdu. En aydın Fransız yönetmenlerinden Godard, Çile'de (Passion, 1982) Fransız taşrasında film çeken bir Polonyalı yönetmenle fabrikadaki işinden atılan ilercisi bir işçi kız arasındaki ilişkiyi temel eksen alırken, sanki bir öykü anlatmıyor; akıp giden yaşamı çeşitli yönleriyle yakalamaya çalışıyor. Kişisel ve toplumsal sorunların iç içe yansıdığı Çile, Godard'ın en az konuşmalı, estetik düzeyi en yüksek yapıtı sayılıyor. Filmde klasik resim ve müzik de etkili bir anlatım öğesi olarak işlev görüyor. Başrollerde Isabelle Huppert, Hanna Schygulla, Jerzy Radziwiłowicz ve Michel Piccoli var (İngilizce altyazılı).

Isabella Huppert, Joseph Losey'in Alabalık'ında da (la Truite, 1982) başrolde. Film, bu oyuncunun çekiciliği üstüne kurulmuş gibi. Roger Vassier'ın romanının uyarlayan Losey, Jura'lardan dar gelirli, serseri bir alabalık yetiştiricisinin kızı olan başkahramanın, biri yaşlı, öbürü genç iki zengin iş adamıyla ilişkisini dile getiriyor; kızın cinselliğini kullanıp onlardan yararlanışını anlatıyor. Simgeselliği ve usta anlatımıyla da dikkati çeken film, yine de Fransa'da iyi eleştiriler alamadı. Öbür oyuncular Jean-Pierre Cassel, Jeanne Moreau ve Daniel Olbrychski (İngilizce altyazılı).

Sırada iki de belgesel Fransız filmi var. Picasso Gizemi (Le Mystere Picasso), Henri-Georges Clouzot'un 1956'da yaptığı 78 dakikalık bir çalışma. Claude Renoir'in görüntüleri ve Georges Auric'in müziği eşliğinde efsane sanatçı Picasso'yu çalışmalarını başında, yaratım süreci içinde izleyeceğiz. Film, etkili bir kurgu ve anlatıma sahip. Ünlü yönetmen Clouzot, resim sanatı üstüne belgesellerde yapıtların bütününden çok ayrıntılarının gösterilmesini eleştiriyor, böylece bütünün gözden kaçırıldığını belirtiyor (İngilizce altyazılı).

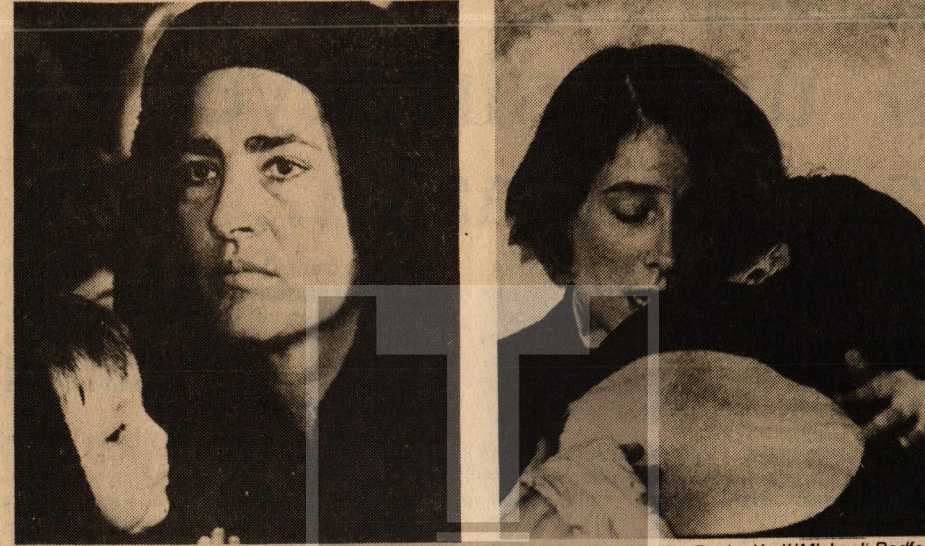
Joris Ivens'in 1958'de sinema tarihçisi Georges Sadoul'un senaryosundan hareketle ve Jacques Prevert'in şiiri eşliğinde yaptığı 40 dakikalık belgesel Seine Irmağı Paris'e Rastladı (La Seine a rencontré Paris) "sinema-göz" anlayışını taşıyor. Zamanında Cannes Şenliği belgesel "Büyük Ödül"ünü alan bu yapıt. Seine ırmağı çevresinden ilginç, şiirli görüntüler sunuyor; giderek Fransa başkentinin bir portresini çiziyor.

Son Fransız filmi Kral ve Kuş (Le Roi et l'Oiseau) Paul Grimault'nun 1979'da Louis Delluc Ödülü'nü almış bir çizgi-film. Andersen'in bir masalından Grimault'nun Jacques Prevert'le hazırladığı bir senaryoya dayanıyor. Bir kuşun,

uğruna yasalara karşı gelen Don Jose'nin karşılaştıkları aynı zamanda İtalya'nın genel sorunlarıdır. Yorumlar genellikle karamsardır ama film, seyirciyi geleceğin aydınlığına inançla çıkarır sinemadan. Yer yer şiirli, insancıl (dede-torun yakınlaşması), boyutlu, güzel bir film Üç Kardeş. Başrollerinde Philippe Noiret, Michele Placido ve büyük oyunculuğuyla 88 yaşında bir Charles Vanel var.

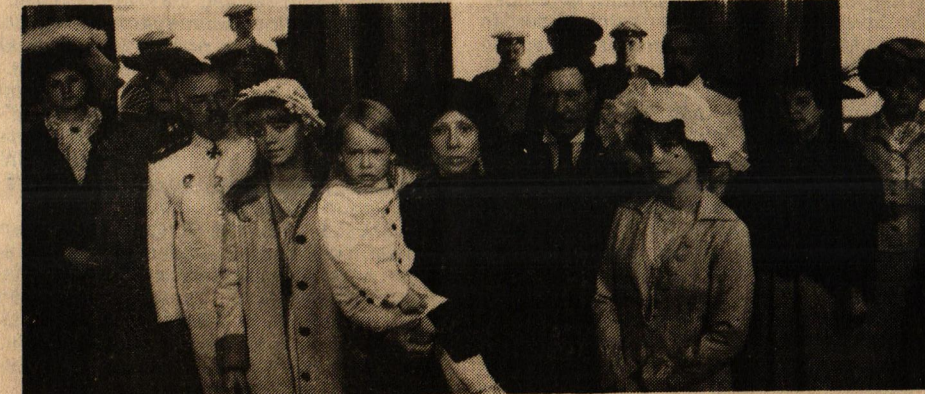
"Evlilik Sözleşmesi"/Krzysztof Zanussi (Polonya)

"İsa Eboli'de Durdu"/Francesco Rosi (İtalya)

"Carmen"/Carlos Saura (İspanya)

"Vassa"/Gleb Panfilov (SSCB)

vazinin en önemli değerlerine saldırıyor yine. Ardından genç yönetmen Percy Adlon'un 1981'de B. Alman sinema yazarlarının "yılın en iyi filmi" seçtikleri Celeste dikkati çekiyor. Ad-

şitli yönleri yansıtan film, özellikle zenci düşmanlığı üzerinde duruyor. "Ragtime", o yılların çalkantılı toplumsal yapısı içinde pek tutulan bir dans ritminin adı. Film, güçlü ve etkili bulunan anlatıma karşın, Forman'ın önceki filmleri ölçüsünde beğeni toplamış değil. Ama şenlik sayesinde görebilmemiz sevindirici. Başrolünde James Cagney var.

İNGİLİZ VE HOLLANDA FİMLERİ

İngiltere'nin ünlü tiyatro yönetmeni Peter Brook'un İngiltere Danimarka ortak yapımı Shakespeare uyarlaması Kral Lear (King Lear), Paul Scofield'in güçlü oyunculuğuyla ilgi çekebilir. Brook'un 1970'de yaptığı bu 137 dakikalık film, ünlü oyuna sinema olarak özel bir yorum getirme savında değil... İkinci İngiliz yapıtı Bir Başka Zaman, Bir Başka Yer (Another time, Another Place) ise 1983'te çekilmiş ve Taormina Şenliği'nde (İtalya) en iyi film, erkek ve kadın oyuncu (Giovanni Mauriello, Phyllis Logan) ödülleriyle Celtic Şenliği'nde "jüri özel ödülü"nü almış. TV'den sinemaya geçen yönetmen Michael Radford, Jessie Kesson'un romanını perdeye aktardığı bu ilk uzun filminde, 1944'te, çalıştırılmak üzere bir İskoç köyüne getirilen ve yöre halkınca düşmanca karşılanan İtalyan savaş tutsaklarının, kocası yaşlı bir köylü kadınla dostluklarını ve içlerinden birinin kadınla yakın ilişkisini anlatıyor. Film, insancıl teması kadar anlatımla da ilginç bulunmakta.

Hollanda sineması, Jos Stelling'in Rembrandt (Rembrandt Pecit 1669) adlı yapıtıyla bakalım ne denli ilgi toplayacak? Yönetmen, 17. yüzyılın bu ünlü ressamının çalkantılı ve sorunlu yaşamını ölümden az önce yaptığı kendi portrelerinden hareketle yansıtmaya çalışmış (İngilizce altyazılı)... Öbür Hollanda filmiysse Joris Ivens'in 1929 tarihli, 12 dakikalık belgeseli Yağmur (Regen). Sinema derneği kurucusu iki gencin sınırlı parasal olanaklarıyla yaptığı bu filmde Ivens, sağnak yağmur altındaki Amsterdam kentinden görüntüler sunuyor. Tam anlamıyla bir sinema şiiri (film, Ivens'in Seine Irmağı Paris'e Rastladı'sıyla aynı seansta sunulacak.)

DOĞU AVRUPA'DAN: ZANUSSI VE PANFILOV

Şenliğin iki konuk yönetmeni Krzysztof Zanussi ve Gleb Panfilov, 2'şer filmle Polonya ve Sovyet sinemalarını temsil edecekler. Zanussi de, Panfilov da gerçekten ülkelerinin uluslararası düzeyde ad yapmış en önde gelen yönetmenlerinden. Daha önce de kimi filmlerini izledğimiz Zanussi, Sabit Sayı (Contans, 1980) ve Evlilik Sözleşmesi (Kontrakt, 1980) adlı iki yapıtında (ikisi de 1980 olayları öncesinde çekilmiş), Wajda ve Kieslowski gibi Polonya toplumunun çürümüş yanlarını eleştiriyor ve bir çeşit 1980'deki toplumsal patlamaların haberciliğini yapıyor. Sabit Sayı bir elektrik teknisyeninin çevresindeki yozlaşmaya karşı çıkışının öyküsü. 1980 Cannes Şenliği'nde "jüri özel ödülü"nü almış (İngilizce altyazılı)... Evlilik Sözleşmesi ise bir sendikacı kızının oldukça varlıklı bir doktor oğluyla evlenmekten, nikah masasından korkup kaçmasıyla başlayıp, ikiyüzlü, çıkarıcı, bencil aile ve dostluk ilişkilerinin sergilenmesine dek uzanan bir trajedi-komik toplum eleştirisi. Yönetmenin TV için yaptığı film, Fransız asıllı ünlü oyuncu Leslie Caron dahil tüm oyuncuların başarısıyla da dikkati çekiyor.

Panfilov'i kimi sinemaseverler AKM'de gösterilen Söz İstiyorum (1976) filminden anımsayabilirler. Yönetmenin Türkçe altyazılı olarak izleyeceğimiz iki yeni filminden Valentina (1980), A Vampirov'un "Çulımsk'te Son Yaz" adlı oyunundan uyarlanmış. Çevresine ve kendine güvenini yitirip Sibiry'a da bir kasabada küçük bir görev isteyen bir polis müfettişinin buradaki kahvede çalışan bir genç kızla ilişki kurup, yaşamın anlamını yeniden bulusu ve kendini yeniden gözden geçirisi. Filmin sağlam bir dramatik örgü taşıdığı, ince ruhbilimsel çözümlemeleri yanı sıra Sovyet toplumundaki bireycilik, adamsendecilik, kırtasiyecilik gibi yayıflıkları sergilediği belirtiliyor... Öbür Panfilov filmi Vassa (1982) ise Gorki'nin oyunundan uyarlanmış. 1913'te zengin bir tüccar konaklarında geçen öykü, iki kadın (orta yaşlı, akıllı ve işbilir burjuva Vassa ile genç ve ülkücü Rachel) arasındaki yakınlaşmayı işliyor. Devrim öncesi Rus toplumundan bir kesit sunan film, 1983 Moskova Şenliği'nde "büyük ödül"ü kazanmış. Panfilov'un iki filminde de şenliğin konukların-

ları aynı zamanda İtalya'nın genel sorunlarıdır. Yorumlar genellikle karamsardır ama film, seyirciyi geleceğin aydınlığına inançla çıkarır sinemadan. Yer yer şiirli, insancıl (dede-torun yakınlaşması), boyutlu, güzel bir film Üç Kardeş. Başrollerinde Philippe Noiret, Michele Placido ve büyük oyunculuğuyla 88 yaşında bir Charles Vanel var.

"Sinema Günleri 84"ün Cezayir'den gelen Çilgin Twist Yılları (Les Folles Annees de Twist) adlı örneği de Fransa ile bir ortak yapıtı (1983). Mahmud Zemmuri'nin yönettiği film, 1960'larda, Cezayir'in küçük bir kasabasında yaşayan bir gencin öyküsü üstüne kuruldu. Bir yandan günün müzik modasına ayak uydurmaya çalışan delikanlı, öbür yandan da karanlık işlere karışıyor. Filmde Cezayir'in en ünlü yönetmeni Muhammed Lakdar-Hamina'yı da oyuncu olarak izleyeceğiz.

ŞENLİKTE TÜRK SINEMASI

Sinemamız "Sinema Günleri 84"te 2 uzun, 1 orta ve 1 kısa metrajlı filmde temsil ediliyor. Uzun filmler 1983 Antalya Şenliği birincisi Faize Hücum'la (Zeki Ökten), ikincisi Derman (S. Gören). Ökten'in filmi, ülkemizde 1980'lerin ilk yıllarında yaşanan banker iflası olaylarını yoksul bir emekçi ailesinin dramı içinde işliyor. İyi oynanmış, iyi yönetilmiş bu yapıt, kimi temel eksikliklerine karşın görmeye değer; en azından taşıdığı ayrıntı zenginliği ve gülmece öğeleriyle ilginç... Gören'in Osman Şahin'in bir öyküsünden uyarladığı Derman da Doğu Anadolu'nun güç yaşam koşullarını dile getiren ve Tarık Akan'ın abartılı kompozisyonuna karşın sıcak insan ilişkileriyle dikkati çeken eli-yüzü düzgün, izlenebilir bir çalışmadır... Faize Hücum'la Genco Erkal ve Asuman Arsan, Derman'la Hülya Koçyiğit ve Talat Bulut ulusal şenliğimiz Antalya'nın en iyi oyuncu ödülleri kazanmışlardı. Ayrıca ilk filmin en iyi yönetmen ve senaryo (Fehmi Yaşar), ikincisinin en iyi müzik (Yeni Türk Grubu) ödülleri de var. Gören'in İspanya'nın Valencia Şenliği'nde tüm yapıtları için bir özel ödül aldığını da anımsatalım (Şenlik için istene: Nesli Çölgeçen'in Sedat Simavi Vakfı Sinema Odülü sahibi Kardeşim Benim'i kopya yetiştirilemediği için izlenmeye alınmış.)

Orta ve kısa metrajlı filmlerimiz de oldukça ilginç çalışmalar. Belgesel film alanında adını duyuran Suha Arın'ın 1983 Antalya Şenliği'nde kısa film ödülünü alan Kula'da Üç Gün'ü güzelim eski evleriyle masalsi bir hava taşıyan bu Manisa kasabasında yaşanan gerçek bir düğünü belgeliyor. Yöresel, folklorik, geleneksel değerlerin sinema yoluyla ortaya çıkarılmasında soluklu bir örnek Arın'ın çalışması. Uzunluğu 38 dakika... Sami Şekeroğlu'nun imzasını taşıyan Neşet Günel'in Toprak Adamları (1983) adlı belgesel ile ünlü ressamımız Günel'in toprak emekçilerini konu alan yapıtlarındaki gizli gücü, iç hareketi yakalamaya, yansıtmaya çalışıyor. İzleyemediğim bu film için eleştiriler genellikle olumlu. Örneğin ressam Günel, film için "Şekeroğlu benden daha duyarlı, daha dinamik. Çok duygulandım," diyor. Yapıtın uzunluğu 16 dakika... Şenlikte Arın'ın filmi Saura'nın Kanlı Düğün'üyle, Şekeroğlu'nun filmi de Wolf'un Solo Sunny'siyle aynı seansta sunulacak.

İstanbul Uluslararası Sinema Günleri 84 üstüne tanıtıcı ön notlarımız bu kadar. Görüldüğü gibi büyük, önemli, kapsamlı bir uluslararası şenliğimiz var artık. Dileğimiz bu yazının yazıldığı tarihte 1 filmi (Derslik Düşman) geri çevirmiş olan sansürün henüz izmediği 15 film için şenliğin tadını kaçırarak engellemelerde bulunmaması; en azından filmlerin düşünce yapısı olgunlaşmış bir seyirci kesimine seslendiğini gözönünde tutması. Bu andan başlayarak görev izleyici olarak şenliğe katkıda bulunacak sinemaseverlere düşüyor. Umalım ki hepsi birbirinden ilginç bu filmler sinemaseverler kadar film dışalımclarımızın da dikkatini çeksın ve içlerinden hiç değişle birkaçını gelecek mevsim daha geniş seyirci kesimleri de izleyebilsin. İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Yönetim Kurulu üyelerine, Vakıf Genel Müdürü Aydın Gün'e şenliğin danışmanları olan gönüllü eleştirmen arkadaşlara ve Hülya Uçansu yönetimindeki yürütücü ekibe bu güzel "SinemaGünleri"-ni hazırladıkları için, tüm sinemaseverler adına içten teşekkürler...

İşıl Özgentürk'le söyleşi

"Her alanda bilincin bulandırılması dönemini yaşıyoruz"

MELTEM UYSAL-ADVIYE ALTINARDA

Kasım ayında soğuktan insanın içini titreten bir gün. Yağmur hazırlığı içinde kararmış bir gökyüzü var üstümüzde.

Biraz sonra İşıl Özgentürk'le karşılıklı oturup bir söyleşide bulunacağız. İşıl Özgentürk'ü telefonda sevecen sesinden tanıyoruz.

Kapının zilini çalıp bekliyoruz. Kapı açılıyor ve İşıl Özgentürk içten bir gülümseyişle bizi içeri alıyor. Sımsıcak çayla bezediğimiz söyleşimize başlıyoruz.

Öykülerinizin, röportajlarınızın esin kaynağı nelerdir?

—Öykü, röportaj, oyun, senaryo, bunların hepsi farklı birer alandır. Tümü de aslında bir yazarlık serüvenidir. Fakat herbirinin ayrı bir tadı vardır. Ben röportaj yazarlığını çok severim, çünkü bana hayatı öğretir.

O kadar karmaşık bir ülkedeyiz ki biz, değerlerin, yerin kaydığı bir ortamdayız. Türkiye'de bence yer kayıyor, insanlar da kayıyor. İnsanlarla birlikte değerler de kayıyor. Bu değer kaymasını, kendinizi ne denli zorlarsanız zorlayın oturtduğunuz yerden kestiremezsiniz. Evinizde oturup, 80.500 tane kişilik de düşünseniz bir röportaja çıktığınızda hiç beklenmedik, umulmadık olaylarla karşılaşabilirsiniz. Bu bana müthiş bir keyif verir. O insanlarla birlikte saatlerce konuşurum, yemek yerim, hatta en büyük acılarını paylaşıyorum. Kısacası röportaja çıktığımda, onlardan biri olurum. Ve bu bende entelektüel sıkıntı dediğimiz; yani öykü, senaryo, bir oyun yazarken, bir yazarın çektiği sıkıntıyı alır götürür.

Peki, nerden bulursunuz bu insanları, örneğin bir röportajınıza konu olan Güllü Hanımı?

—Diyelim ben başka bir hatun tanyorum, Gülsüm diye. Beni çok seviyor, onun röportajını yapmışım, gelmiş bana dertlerini anlatmış. Gülsüm'e, "Gülsümcüğüm, ben böyle bir işe giriyorum, beni birileriyle tanıştırm" diyorum. Tabii tanımadığınız bir insanın evine çat kapı gidemezsiniz. Yanımıza foto muhabirlerini alıp, Gülsüm'le gidiyoruz.

Benim büyük bir avantajım var. Girer girmez, o ortamın bütün kişileriyle nasıl konuşulacağını artık öğrenmiş bulunuyorum. Bu, deneyimler sonucu elde edilmiş bir şey. Bir de ben üç yıl sokak tiyatrosu yaptım. Sokakları ve insanları iyi bilirim, onun da yararı var tabii...

Önce, çay kahve sohbeti... Zaten, "Ben röportaja geldim" diye söze başlayamazsınız, çünkü bu ürkütücüdür. Karşınızdaki insan sizi tanııyordu ve hemen "benim bunda kârim ne" diye soracaktır. Öyle ya, benim ondan bir çıkarım var, röportajıma malzeme olarak kullanıyorum. Onun kârı ne bu işten? İşte bu noktada röportaj yazarı, soruyu sorana bu işten kârı olmadığını, ama kendisinin insanları anlatmak istediğini, bu anlatılanlarla birike birike bir yere gidilebileceğini, belki de sorunların bir gün çözüme varabileceğini gayet açık bir şekilde vurgulamalıdır. Bunları açıklamadan size hiçbir şey vermezler. Özel hayatlarına ilişkin en ufak bir bilgi edinemezsiniz. Fakat bir kere o dostluk başladı mı siz artık bir röportaj yazarı olmaktan çıkıp, sırdaşları, arkadaşları olmuşsunuzdur. O zaman fotoğraf çekebilirsiniz, kadınlarla cinsel sorunlarından, çocuklarının problemlerine değin her konuda konuşabilirsiniz. Erkeklerin bile bütün problemlerini size anlattıklarını görürsünüz. Bu da

hiç görmediğini, dört yıl sonra ona hediye getirdiğinde çocuğun anneden kaçtığını ve asıl ona bakan teyzeye sarıldığını ve tüm mahallenin onu Semenhta diye çağırdığını anlattırsanız, röportajınızı toplumsal bir platforma oturtmuşsunuz demektir. Röportaj yazarlığında mümkün olduğu kadar geniş açıdan bakmanız gerekir. Bir bilim adamıyla, bir sanatçıyla konuşuyorsanız elbette ki daha kısıtlısunuz. Belli sorular hazırlayıp soracaksınız ama konunuz hapishanelerle neyle karşılaşacağınızı bilmiyorsunuz. Diyelim kadınlar bölümündesiniz, yirmibeş tane kadının ortasında dylece duruyorsunuz. Konuşmaya başlayınca yavaş yavaş gruplaşmalar da başlar. Bu gruplaşmayı hemen anlamak zorundasınız; zinacıların çok aşağılandığını göreceksiniz, esrarçıların sürekli yalan söylediğine tanık olacaksınız. Ve tüm bunların arasında gerçek olanı yakalamaya çalışacaksınız.

Kısacası röportaj yazarlığı masa başı yapı-

Tütengil gibi bilim adamları olduğuna inanıyorum. Yani bu toprakları keşfetmeye çalışan, aynı zamanda geniş bir bakış açısı olan bilim adamı. Bu çalışmanın benim hayatımda önemli bir değişiklik yaptığını söyleyebilirim. Sonra tiyatro ile uğraşmaya başladım. Bu da sokak tiyatrosu ile oldu.

Sokak tiyatrosu olgusunu biraz açar mısınız?

—Sokak tiyatrosu olgusu, ileriiki tarihlerde çok yer verilecek, şu anda önemsenmeyen bir olgudur. Üç yıl süren bir çalışmadır ve bu üç yıl içinde beş oyun çıkarılmıştır. Ve bunların hepsi sokaklarda oynanmıştır. Davullarla insanlar toplanmış ve oyunlar sergilenmiştir.

O yıllarda toplumsal olayların bir takım etkileri oldu mu çalışmaya? Niye sokak tiyatrosu? Neden her şey yolunda giderken, okul sürerken, birden sokak tiyatrosu olayı başlıyor?

—Şimdi şöyle bir duyguya kapılıyorsunuz: "Bir genç insan olarak ben bir şeyler yapmalıyım" diyorsunuz. Ekonomi öğrenimi artık yet-

çıkma başladı. Ve buna bağlı olarak tiyatro-edebiyat-sinema bu toplumsal hızın gerisine düştü. Bunlar benim özel düşüncelerim. Örneğin 12 Mart olayı yaşanmıştır. Fakat bunun romanı yazılmamıştır. Ortaya çıkan romanlar eskimişlerdir ve gerçekten 12 Mart'ı anlatmaktan bence uzaktırlar. Yazarlar, sinemacılar, tiyatrocular, şimdi değişmekte olan Türk insanını yakalama peşindedirler. Bence bu yakalama en kötü öykü alanında başarılabilir. Çünkü öykü daha demokratik. Her alandan insanlar öykü yazıyorlar. Böylece öykü diğer dallara nazaran daha çok yayılıyor. Bu değişimin yakalandığını romanda pek görmüyoruz. Tiyatroda ise hiç görmüyoruz. Sinema alanında da 5-6 tane film bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Olağanüstü dönemlerde piyasadaki sanat dergilerinde bir artış, buna karşılık siyasal nitelikteki dergilerde bir azalış oluyor. Bunu açık-larken, sanat dergileri hakkında genel bir değerlendirme yapar mısınız?

—Bütün olağanüstü dönemlerde bu durum görülür. Siyaset suyun altına çekilir, edebiyat ve sanat su üstüne çıkar. Suyun üstüne çıkan edebiyat ve sanatın da bence ne olduğu önemlidir. Yani olağanüstü dönemde suyun üstündeki edebiyat ve sanat nasıl bir sanattır? Nereye kadar buna izin verilir? Temel soru budur.

Olağanüstü dönemlerde bütün dünyada sanatçılara önemli işler düşer. Söylenecek sözler vardır, onları söylemeleri gerekir. Bu nedenden dergiler artar. İnsanlar bir anlamda siyasetten zorunlu olarak uzaklaştıkları için edebiyat ve sanata yönelirler. Siyasetin gerilediği dönemde sanat ortadadır.

Dergilere gelince; Şu anda Türkiye'de çok fazla dergi çıkıyor. Hepsini yaşadığına göre, hepsi okunuyor demektir. Bu dönemde kimsenin cebinden para verip de dergi çıkarmak gibi bir fantezi peşinde olduğunu sanmıyorum. Çok pahalı çünkü. Dergilere baktığınızda her türlü dünya görüşünün, yazınsal alandaki yansımaları görüyorsunuz. Bu da çok iyi bir şey bana göre. Her okuyucu kendisine uygun olanı seçebilir. Kısaca ben dergilerin çoğalmasından yanayım.

Bu durum bir değer karmaşasına yol açmaz mı? Türkiye'de eğitim düzeyi ve buna bağlı olarak sunulan ürünler hakkında neler söylersiniz?

—Olağanüstü dönemlerde bir takım yazarlar, tiyatro oyunları, sinema ürünleri özellikle ön plana çıkarılır. Bu bilinçli bir politikadır. Ve sindirilen, geri plana itilen bir ekip de bu dönemde söz konusudur. İşte değer karmaşası dediğimiz şey burada yaratılmaya çalışılır. Karamsar, nihilist, hayata küsmüş, hayatın hiçbir alanında hiçbir şeyin yapılamayacağını öne süren edebiyat yapıtlarının ya da fotoroman esprisindeki tiyatroların, fotoroman düzeyindeki filmlerin ön plana özellikle çıkarıldığı gerçeği söz konusudur. Bu dönemin bir gereğidir bu. Ben size çok ciddi bir örnek vereyim: İki yıl önce Ada'dayken genç bir gruba rastladım. Önce havadan sudan konuşmaya başladık. Konuşma devam ederken bir kız arkadaş bana, "Sevgi bitmişse hayat da bitmiştir" dedi. Ben bir an duraldım, artık yapılacak bir şey kalmamıştı. Bu 19 yaşındaki genç arkadaşın söylediklerini dönem dönem ben de söyleyebilirim; ama 19 yaşında bir insan bana bunu söylediği zaman çok üzüldüm.

Tanpınar'ın Huzur romanına düşünsel ve çözümleyici bir bakış

ZEKİ YUSUF BORAZAN

Toplumsal ve psikolojik açıdan, içinde zaman zaman doğru, zaman zaman yanlış ve tartışılabilir, ancak zengin içerikler taşıyan bir çalışmada Dünya Savaşı'nın hemen öncesi dönemleridir. Dünya huzuru aramakta, insanları huzuru aramakta, fakat bunu gerçekleştirebilmek için bulabildikleri yol, ya kendi kendilerini ya da birbirlerini yemekten ibaret kalmaktadır. Kişisel ve toplumsal mutluluklar ele geçirilse de, çeşitli etkilerle yitirilmekte, sağlıklı ve sürekli olamamaktadır.

Tanpınar'ın Huzur romanındaki ekonomik-siyasi tavır: Açıkça faşizm ve komünizm arasında bir yerdirdir. Bu yer, kişiye, kişinin yetenek, hak ve özgürlüklerine yer arayan, ancak bireyi de, toplumdan soyutlamadan ele alan, geçmiş-gün-gelecek ilişkisini yitirmeden, kendi gerçeklerimizden kalkarak tavır alınmasını, hareket edilmesini öneren, toplumsal bir görüştür. Siz ister buna milliyetçilik, ister liberalizm, ister sosyal demokrasi adını verin, sonuç değişmez. Zaten Huzur romanı, aynı zamanda bir arayışın da romanıdır. Doğu ve Batı uygarlıklarının gerçekleri karşısında, iki ayrı dünyayı da tanımak olanağı bulmuş bir yazarın, satırlar boyunca, aydınlık bir zekâ, duyarlı bir yürek eşliğinde, kendi değerlerimizi, doğrularımızı aramasına tanık oluruz. Böyle bir çalışmada, "Mutlu bir toplumda huzurlu insanlar" formülünün aranışını, uygar, çağdaş Türk toplumunun kuruluşuna, düşünsel katkıda bulunmak istemini sezmemek mümkün değildir.

Psikoloji: İnsanı tanımak, kişiliklerini, bir psikolojik çabıyla, duygu ve yaşantılarıyla yansıtmakta ustadır yazar. Bilgi ve deney birikimleriyle olaylarını kurar, kahramanlarını yaratır ve yaşatır. Romanın tümünü oluşturan, yaşam, karakter, duygu ve düşünceleriyle, her birinin bir bölümü oluşturduğu İhsan, Nuran, Suat, Mümtaz kişilikleri, psikoloji biliminin verilerine uygun, inandırıcı ve başarılıdır.

Toplumsal Yönden: Ele alınan aile tipleri orta ve üst sınıftan insanlardır. Belli bir yaşama standartının üzerinde yaşadıkları söylenebilir. Adada yaşarlar, geçmişten, köklü ailelerden gelirler, aralarında asistan olanlar, hatta Avrupa'yı görenler vardır. Yeniye bile eskiye bağlı ve onu yaşayan kahramanlar, denilebilir ki, ne geçmişin ne de yarının tam insanı olamadıkları için, bugünün sağlam ve tutarlı değerleri üzerine yaşamlarını kuramamakta ve bir geçiş döneminin insanları olarak, belli bazı acılar yaşamaktadırlar: Geçmiş eski, gün belirsiz, gelecek kaygılıdır.

Romanın Kurgusu: Birbirinin devamı olan ilk ve son bölüm arasındaki iki kısım, geriye dönüşlerle verilmekte, yaşananlar adeta tekrar anımsanmakta ve değerlendirilmektedir. Ayrıca yapıta, insanların ve toplumların kendi kendileriyle ve birbirleriyle savaşanları yani iç ve dış gerçeklik, belli bir koşullukla yürütülmektedir. Dil akıcı, romanın dokusuna uygun, anlatım zengin, üslup özgündür. Yapıtta olay, devrim az, buna karşılık benzetmeler, ruhsal, tarihsel, toplumsal çözümlemeler zengindir. Resimsel ve müziksel öğeler romanda geniş yer tutar. Yazarın konularına, bağnaz olmayan akılcı bir tutuma, bilgi ve sevgiyle yaklaştığını söyleyebiliriz.

Olumsuzluklar: Yapıtın dili, zaman zaman genç kuşaklarca anlaşılmayacak denli Osmanlıca, Farsça, Fransızca, İngilizce benzetme ve sözcüklerle doludur. (Hüddam, Veyl, Tahaffüz, Müraik, Fiction, Engaje, Preparasyon).

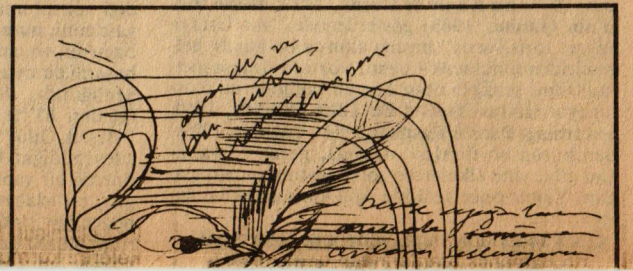
Eski değerlerin gerektiğinden çok öne çıkarılarak, benimseteyim derken, neredeyse göze sokulduğu ve kimi yerlerde sıkıcı, uzun nutuklara dönüşerek, romanın dokusuna zarar verdiği dikkati çekiyor. Ayrıca eskinin yerini alacak olan yeni, yeterince işlenmemiş, üzerinde açıklıkla durulmamıştır. Beri yandan sanatçı, çeşitli konulardaki önyargılarını da romanın satırları arasına geçirmekten kendini alamamış ve bu tutum, hem yapıt, hem kendisi için talihsizlik olmuştur.

Sonuç: Romanın tartışmaya çalıştığı konulardaki gelişmelere bir göz atarsak: İsa betli bir devlet politikasıyla girmemiş son büyük savaşta, dünyada yeni dengeler oluşmuş, Osmanlı kalıntı ve özelemleri büyük ölçüde bitmiş, Atatürk Türkiye'si ve onun insanları, yeni, laik, çağdaş aşamalara ulaşmış, fakat yapıta konu olan sorular bitmemiştir. Bitmemiştir çünkü, uygarlık kültür, kalkınma, insanın ve toplumun huzuru, mutluluğu, iç ve dış uyumu sorunları evrensel sorunlardır ve insanlık tarihi boyunca gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Çelişkiler sürdükçe de, başlangıçtan geleceğe üzerinde düşünülme devam edilecek, mutlu bir dünya cenneti özelemlerinin yaratılması savaşımı, aralıksız sürdürülecektir.

Özetle, Huzur romanı, getirdiği psikolojik, toplumsal, tarihi ve düşünsel soru ve savaşıyla yazıldığından 47 yıl sonra da, güncelliğini yitirmeden, üzerinde durulmağa değer bir roman kimliğinde görünmektedir.

"Yazarlar, sinemacılar, tiyatrocular şimdi değişmekte olan"

çok zor bir şeydir, neie Türkiye gibi bir erkek toplumunda. Artık size de yazma yeteneğinizi kullanmak kalır.

Yazma yeteneğiniz dışında elde edilen malzemeyi ülke gerçekleri bütünü içinde kotarmak sorunuz var. Öyle değil mi?

—Evet, onu çarpıcı bir biçime getirmek gerek. Diyelim Almanya'da bir röportaj yapıyorsunuz. Almanya'da şu kadar insan yaşıyor, işte ben şunla konuştum, şunu dedi, "dediğiniz zaman röportajınızın çekici bir yanı kalmıyor. Elde ettiğiniz malzemeyi Türkiye'nin bütünü içinde kullanmak zorundasınız. Bir örnek vermek istiyorum: "Ben Almanya'daki Türk işçilerini anlatırken Adana'daki bir çocuğu anlattım bu röportajın içinde. Adı Sementha idi. Çok tuhaf bir şey, Sem'in annesi, babası Almanya'daydı ve o sırada Sementha olayı henüz Türkiye'ye gelmemiştir. Onlar bu Tatlı Cadı filminden etkilenip, çocuklarına Sementha adını koymuşlardı. Ve dört yıldır çocuklarını görmüyorlardı. Şimdi siz bu olayı, "işte bir kız gördüm, adı Sementha" diye anlatırsanız hiçbir şey ifade etmez. Ama bir annenin dört yıldır çocuğunu

Türk insanını yakalama peşindedirler".

lamayacak bir iş. Aslında insan her an röportaj yapar gibi yaşamalı bence.

Sizin iktisat öğrenimi gördüğünüzü biliyoruz. Oysa çok farklı bir alanda çalışıyorsunuz. Bu durumu açıklar mısınız?

—Şimdiye kadar hiçbir şekilde rakamlarla ilgili bir iş yapmadım. Şanslı bir üniversite dönemim olduğunu, çok iyi hocalarla okuduğumu söylemek isterim. Burada Tütengil'in adını özellikle anıyorum. Kendisi çok saygı duyduğum bir bilim adamıydı. Üniversitedeki ilk ödevim, "Fikirtepe Gecekondularındaki Sosyal Hayat"tı. Tütengil Hoca bana bunu tez konusu olarak vermişti. Ve ben hayatımda ilk defa elimde bir defterle oralara gittim. Hiç bilmediğim bir ortamdı. İki ay sonra, üniversite arşivinde olduğunu tahmin ettiğim bir araştırmayla geldim. Bana Tütengil'in pekiyi verdiğini sevinçle söylemek isterim. Tütengil çok Türkiye'li bir bilim adamıydı. Şu anda Türkiye'nin en çok ihtiyacı olan bilim adamı tipinin

memeye başlıyor. Ve o sıralarda toplumsal olayların da etkisiyle sokakta oynamanın size cazip geldiğini görüyorsunuz. Sokaklarda, meydanlarda, biz insanlara kendi sorunlarını anlatan oyunlar oynadık. Epik, dramatik, herşey vardı. Türkiye'de yapılan ilk sokak tiyatrosu denemesiydi. Ve üç yıl sürmesi büyük başarıydı. O işin motoru olanların hepsi şu anda kendi alanlarında başarılı olan kişilerdir.

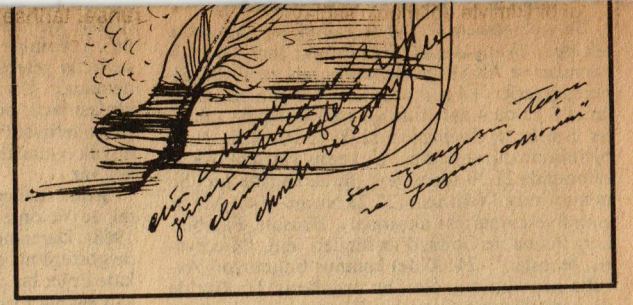
Toplumsal olaylardan, toplumsal olayların Türk yazını üzerindeki etkilerine geçebilir miyiz?

—Bence Türk yazarları Türkiye'yi 68'e kadar bilim adamlarından, politikacılardan daha iyi anlatabilmişlerdir, yani toplumun önünde gidebilmişlerdir. Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal, Orhan Kemal gibi. Ancak 68'lerden sonra Türk toplumu, çok hızlı bir değişim içine girdi. Köylerden kentlerden gelen yeni bir insan türü, yeni bir aydın türü, yeni bir genç insan türü ortaya

kimsekin bu denli büyük bir karamsarlığı bu genç insanlara aşılamaya hakkı yoktur. Ama bu dönemde bu özellikle yapılır. Tıpkı uyuşturucunun birden bire Türkiye'de ön plana çıkarılması gibi. Çünkü uyuşturucuyu tehlike olarak ön plana çıkarmak merak duygusu uyandırır. Ve boşluktaki genç insan bir süre sonra, bu yalancı cennete merak sarar. Bunlar hep bıçakucu şeylerdir. Olaya bir de başka bir açıdan bakalım. Şu anda sinemalarda bazı filmler oynuyor, bilmem izliyor musunuz? Bütün değerleriyle yığıt bir Anadolu delikanlısının magazin basını tarafından seks sembolü olarak sunulan kadınlarla bu filmlerde büyük aşklar yaşaması Türk seyircisine sunulmakta ve Türk seyircisi bunu izlemektedir. Burada seyirci için o kadın gerçekten bir seks sembolüdür ama buna karşın temiz Anadolu delikanlısı bu kadına platonik bir şekilde aşkıtır. Sizde bu nasıl açıklanabilir?

Her alanda bilincin bulandırılması dönemi yaşanıyor. Ama umutsuz olmamak gerek, her karmaşadan mutlaka sağlıklı bir şeyler doğar.

“İzleri Var” Hayatın

FAHRETTİN DEMİR

Seyyit Nezir, yetmişli yıllarda şiir yayımlamaya başlayan kuşağın önde gelen temsilcilerinden. Gelenekselin kesintisizliğinin bilinciyle yeni bireşimler arayan dönüştürücü bir şiir arayışında görüntüyor.

“ŞİLİ DUYARLIĞI” (1976)ndan başlayarak, **“İSRARLA”** (1977), **“BÜTÜN YARINLARDA”** (1978), **“DAĞLARI ÖYLECE-NE”** (1981) bu tavrın somutlanmış örneklerini kapsıyor. Bir yanılla güncel gözardı etmeden, yaşananın şiirin imbiğinden damıtırken, bir yandan dün-bugün-yarın bağlamında kalıcı özü arayan bir şiir bütünlüğüne ulaşmanın yollarını zorluyor. Bu bilimsel dönüştürücü tavrı “Şiirin pırlıtsını canlatan/Duygunun kocası bilim” (İSRARLA) dizelerinde ifadesini bulur, Seyyit Nezir'in şiirinde. Geleneği elden geçirirken irdeleyici ve eleştirci bir bakışla, geleceğe, ileriye ses veren öğelerin olumlanarak şiirleştirildiği görülür.

“İZLERİ VAR” bu şiir emeğinin son hal-kası. Şiirin kapsamını çizen bir sunuşla başlıyor. “Yaşanması hiçbir güzelliği boşlamaması” gereken şiir, hayatın her alanından, yaşananın binbir çehresinden görüntüler, izler sunuyor. Özellikle son yılların çalkantıları, kargaşası, yürek burkan tedirginlikleri.

“Hayırlı acılar”, “Sır”, “Sırasındır iyiliğin yurduma”, ve “İzleri var” bölümlerinden oluşan kitap, duyan, düşünen, tartışan bir şiir demeti sunuyor. Hayatın özünü sağıarak fıskırtan, kimi zaman yürek çizen, kimi zaman beynin kılcal damarlarında, en kuytu köşelerindeki kıvrımlarında kan olup dolaşan bir şiir. Düşünceyle duyarlığın ustaca emiştirilmesinin şiirsel kalıplaşma dökmeleri...

“İZLERİ VAR” Nezir'in şiir çizgisinde de önemli bir aşamayı vurguluyor. Zaten hep arayış, hep aşama içindedir Nezir. Kalıplaşma, kendini tekrar görülmez S.Nezir'de. Bu nedenle “İzleri Var”da öbür kitaplarına oranla daha damatılmış bir şiir emeğinin ürünlerini toplamış.

Yaşanan günden ipuçları, ağırlıklar taşıyan şiirler geleceğe doğru açılarak uç veriyor; ağırlıkların, bungalukların ucu açılıyor. “Toprağı hafif vuruşlarıyla kabartan bir çisenti sesiyle” kavriyor hayatı. Sisle örtülü, görünmeyen, içten içe çiçeklenmeye hazır; kendini onaran, yenileyen dev hücrelerin tedirgin tıkırtıları duyuluyor: “Elim çoktandır yürek atışlarında, elimde izleri var/.../İzleri var, odur yenileyen sevecen soluğuyla bu koca gövdenin dokularını o büyük günlere doğru.” (118)

Birtakım ölü duyarlıklardan hareket etmiyor, S.Nezir. Gününün, çağının sorumluluğunu taşıyan insanın şiirini yazıyor. Daha doğru ve yerinde bir söyleyişle hayatın şiirini yazıyor. O hayat ki, “Can derdi her şeyin üstündedir”. O hayat ki, “kışkınlığına iyi gelecek çırpıntılar” ondadır. “Camna can katacak sesler oralarda ayaktaadır.”

Ağır, bunalımlı günlerin baskısına direnişin şiirini geliştiriyor altın alta. Hayatı, geleceği savunuyor. “Hiçbirşey yoktan değil, hiçbir yara/ saygındır herbiri, yaşadığımız günlerin ağırlığına.” (17) Ama bu acılar doğurgandır. “Hayırlı acılar”dır, “Mutlu acılar”dır çekilen. “Bir

çileye bin güzeli doğurtan acılar. “Şiirdir bu. Hayattır. Çekilenin umut kıvılcımlarıdır.”

“Birikiyor” şiiri, emeğin, tarihin öznesiyle bilimin şiirleşmesidir. Şiirselin doruklarında gezindiği gibi, bilimi şiire yedirmenin, bilimle şiirseli emiştirmenin yetkin bir örneğidir: “Kanınan aşka sırma karanfil/Sevdamın iliklerini çözen odur./.../Ve dün ve bugün ve en güzel gelecek/Sonsuz yarın odur/Her kitapta yeri var/Tek kutsal odur. “Bir başka yerde tarih konuşuyorsanki yüzyıllar ötesinden, geleceği aydınlatıyor o şiirli diliyle: “Dün ayıydı, bugün başka, yarın büyük/Serencam üstüne serencam verildi/Spartaküs'ten Rosenberglere/Kanın cömertliğinde belalar gönderildi/Ter üstüne Ter, Ter üstüne Ter/Ve çeliğe cemre düştü.”

“İZ” de ağır, bunalımlı günlerin tonlarca ağırlığı asılı havaya. Kuşkunlu, tedirginliğin sarmalında karşılaşıyor, konuşuyor iki ARKA-DAŞ: “Örsten konuşuldu birara, çekiçten/Hak ve güçten, saksıyı delen çiçekten, fısıltıyla/Acab bir ses kaldı mı havaya titreyen/Canlı bir antendir hava, yerin kulağı kaç para.”

“Sırasındır iyiliğin Yurduma”, beş bölümden oluşan tek bir şiir. Şairin yurduna içlenerek, onu silkinmeye çağırışı. Üstüne düşen ölüleriyle her gün biraz daha eksilmektedir. “Yüzü gözü” çizilmekte, “yeni yakası” kan içinde. “Tehmuz, yüzünü büsbütün sıyırtarak geçti”, yakın geçmişten izler, anırtımlar. Yalnız şunu vurgulamak gerekir; S.Nezir, sadece anırtımlara yaslanmıyor. Anırtımların geçiciliği, anırtırların belleklerden silinişi sonucu, şiirin imlediği gerçekliğin yitirilişi yalnızca şiirin kaçınılmaz akıbeti. Anırtırların durumun çarpıcılığından güc alan şiir, elbette, yazıldığı dönemdeki anlam ve imge yükünü koruyamaz. Oysa S.Nezir, anırtımları da geleceğe yönelik ipuçları ve imgelerle donatıyor: “Söz fide verir/Sessizliğin kalın ve sert kabuğunu çatlatır da/Söz fide verir/Dikmeye insanların yediveren bağrına”

S.Nezir, Geleneksel tema ve söyleyiş özelliklerinden de ustaca yararlanıyor. Halk dalkavukluğuna düşmeden, çürüyen, gidiciyi yüceltmeden. Geleneksele takılıp kalma yerine, gelenekle olan kan bağını daha da geliştirerek, çağdaş duyarlıklara köprü kurma olarak uyguluyor bu tema ve söyleyiş özelliklerini. Geleneksel söyleyişlere çağdaş içerikler kazandırıyor.

“Yok günde değil, yakındır, hak günde sorulur.” (Birikiyor), “Mührü mülkümüzdür her devre devran” (Birikiyor) “Sır ile yeksan olduğun sıra.” (Dünyaya hediye).

Neyi anlatırsa anlatsın, sığıla, yalnızkatlığa düşmüyor S.Nezir. Yüreğinden, beyninden damıtıyor şiirin özünü.

Bir de şunu vurgulamak gerekir; güncel şiir denince, hep şiiri atlayan, varlık nedeni günü yansıtmak olarak belirlenenbir şiir akla geliyor çoğunlukla. Oysa bunun tersi de mümkün. Ölü duyarlıkların batağında kulaç atmadan, anlamsızlığın sırca köşküne sığınmadan da güncelin geçici etkisinden sıyrılmak mümkün. Yani Güncelle göbek bağı kesmeyen ama kalıcıyı ve şiire es geçmeyen bir şiir...

Bunun için de okumak gerekir Seyyit Nezir'i.

*İzleri var-Seyyit NEZİR
YAZKO YAY. 1983*

Madaralı Roman Ödülü üzerine Fikret Madaralı ile konuşma

Yüreklendirmeden ünlendirmeye kitap sattırmaktan okutmaya...

MEHMET GÜLER

Sayın Hocam. “Madaralı Roman Ödülü” bu yıl on yaşını doldurup onbir yaşına girdi. Bu ödül hangi gerekçelerle kurulmuş, nasıl gelişti? Kısaca özetler misiniz?

Ben Tonguç'la birlikte 11 Eylül 1950'de açığa alındım, ardından mesleğimden oldum. O yıllarda maddi ve manevi yönden büyük sıkıntılar çektim. Benim için en büyük sıkıntı çok sevdiğim öğretmenlikten ayrı kalmaktı. Bunu bir türlü kabullenemiyordum. İçimde gün gün derin acılar, izler bırakıyordu. Açlık korkusunu yenip maddi durumumu düzelttikten sonra, bu mesleğin ilkelerine uygun doyum yolları aramaya başladım. Bu yıllarda öğrencilerim olan Talipler, Başaranlar, Baykurtlar, Makallar, Emin Özdemirler yetişip geliyorlar, bunlar bana sürekli coşku veriyorlar, destek oluyorlardı. Benim tutunacağım tek dal Köy Enstitüleri, Köy Enstitülerin yetiştirdiği sanatçıları. İyi bir yazar olmak da yıllardır içimde mayaladığım özlemimdi. Ama olamazdım. Kendimi Köy Enstitülü yazarlarda buluyor, onlarla konuşuyordum, daha da çoğalmak istiyordum. İşte öyle özgün bir yol bulmalıydım ki, tüm bu özlemlerim kitlelere yayılmalıydı. İçinde Köy Enstitüleri olmalıydı, Köy Enstitülerinin yetiştirdiği ürünler olmalıydı. Kitaplar, sevgiler, dostluklar bulunmalıydı. Arayıp da bulduklarımın içinde en uygun olanı roman ödülüydü. Bu düşüncemi 1973 yılında Fakir Baykurt'a açtım. Fakir sevindi, olumlu buldu. Böyle bir ödülün yazın dünyasında devinim yaratacağını, yeni adları yazmaya özendirceğini, eski yazarların daha çok okunup yayılmasında aracılık edeceğini söyledi. “Madaralı Roman Ödülü”nün ilk çatısı böyle çatıldı.

Yani buluş sizden, mimar Fakir'den değil olur mu?

Olur elbette. Niçin olmasın.

“Madaralı Roman Ödülü”nün “Köy Enstitülü sanatçıları, bunların dünya ve estetik görüşleriyle sınırlı” olduğunu söyleyenler çıktı. “Madaralı Roman Ödülü”nün temel ilkelerinin altını çizermisiniz?

1973'de yayımladığımız “Madaralı Roman Ödülü”nün 8. maddesi aday romanlarda şu nitelikleri arar:

a-Halktan yana ilerici bir öze sahip bulunmak,

b-Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine ters düşmemek.

c-Pürüzsüz ve arı bir Türkçeyle yazılmış olmak,

d-Türk romancılığının geldiği çağdaş aşamaların altında olmamak.

Şimdi sorarım sizlere; bu ilkelerin neresi “Köy Enstitüleri”nin dünya ve estetik görüşüyle sınırlı? Ama şunu da içtenlikle itiraf etmek zorundayım: Ben köyden çıkmış bir in-

“Madaralı Roman Ödülü”nün, Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan'da açıklanmasının elbette bir anlamı vardır. Ancak Ödül, Köy Enstitülü yazarlarla ve bunların dünya ve estetik görüşleriyle sınırlanmış ve döndürülmüş değildir.”

sanım. Bir ağaç gibi köküm o topraklarda, o insanlarda. Her dalda yetenekli insanların bu bakır milyonların içinde olduklarına inanırım. Bu gün de değişen bir şey olmamıştır. İşte Köy Enstitüleri bu kabuğu çatlatmış, ilk ışığı buradan vermiştir. Bu kurumlar bir inancın, bir coşkunun, kısıacası halkçı imecenin ürünüdür. Dünyada ilk kez Tonguç tarafından kuram ve pratiği hazırlanmış özgün bir eğitim sistemidir. Köy gerçeğini doğal olarak en iyi anlatan, duyan yazarlar bu halk imcesinin içinden çıkmıştır. Yukarıda adını saydığım ve daha sayamadığım 700, evet 700 kadar irili ufaklı yazar bu kurumların bağrından yetişmiştir. İşte benim kökümün uzandığı toprak bunların toprağıdır. “Madaralı Roman Ödülü”nün, Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan'da açıklanmasının elbette bir anlamı vardır. Bu gün “Madaralı Roman Ödülü” on yaşını bitirip on bir yaşına girmişse, ve bundan sonraki yıllarda da yaşayacaksa, işte bu ruhla, bu coşkuyla yaşayacaktır. Tüm bu gerçekleri açık yüreklilikle söylerken; “Madaralı Roman Ödülü”nün “Köy Enstitülü yazarlarla ve bunların dünya ve estetik görüşleriyle sınırlanmış ve döndürülmüş olmadığını” söylemem de dürüstlük olur sanıyorum. Köy Enstitülerine şu ya da bu yolla karşı çıkanlar, ya da çıkmak isteyenler, bunu açıkça yapama-

yınca, “Madaralı Roman Ödülü”nü üstü kapalı küçümseme, yoksama yollarına başvurmuşlardır. Bu güne dek verilen 10 roman ödülü yazarlarının içinde Köy Enstitülü çıkışlı olarak tek Taip Apaydın vardır. Demek ki, “Madaralı Roman Ödülü” gücünü belli bir ruhtan, coşkudan alıyor, ama, belli bir dar grubun çıkarlarına angaje olmuyor.

Zaman zaman, “Fikret Madaralı yazın dünyasında, özellikle Türk romancılığında adı olmayan birisi...” yollu yazılara raslıyoruz.

Roman ödülü koymak için ille de ünlü bir yazar olmanın gereğine inanmıyorum. Dünya görüşünden, sanat tutkumdan gelen bir coşku bana bu gücü vermiştir. Son yıllarda ekonomik durumu düzelmiş bir insan olarak paralarımı kumarhanelerde, eğlence yerlerinde, içki masalarında tüketebilirdim. Başkaları gibi sünnet düğünlerinde on milyon lira harcayabilirdim. Sık sık Avrupa gezilerine çıkabilirdim. Tüm bu savurganlıklar yerine kültür ve sanat dünyasına kendi çapımda paramı ve yüreğimi koymuşsam suç bunun neresinde? Bir özveri kınanabilir mi? Yukarıda sözlerden ayrı; “Madaralı tüm bunları adını reklam etmek için yapıyor”, diyenler de var. Allah bile; “küntü kenzen mahtiyen feahbeptü en uğrefe fehâläktühlak”, yani; “ben gizli bir hazinedim; bilinmeyi, sevimliyi istedim, mahlûku yarattım” demektedir. Ayrıca; ilk yıllarda “Madaralı Roman Ödülü”ne karşı olduğunu söyleyenler, sonradan Madaralı ödülünün yazın dünyasında kendine yer açtığını görünce eski söylediklerini unutup yeni yapıtlarıyla ödülümüze katılmışlardır. Bu durumlar başaramızın göstergesi değil midir?

Birkaç örnekle yetinirsek; “Nobel Ödülü” Albert Nobel'in ölümünden (1896) “Goncourt Yazın Ödülü” de Goncourt kardeşlerin ölümünden (1870/1896), bizde ise

TİYATRO

PLASTİK SANATLAR

Erol Bulutlu ile söyleşi

1976'dan günümüze

İzmir GSF Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü etkinlikleri

MUSTAFA TANER ÇELİK

İzmir Alsancak Garı'nın arkasına dönlünce Alsancak Stadyumu'nun yoluna geçilir. Bu yol, buğday silosu, yağ kombinaları, incir işletmeleri, kömür depoları ve bir yığın sanayi kuruluşları arasından uzanır. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin önünden geçer. Ereğim, Güzel Sanatlar Fakültesi'nin yerleşim planını çıkarmak değil. Solunan havayı yağlardan, kömür tozlarından, çeşitli kokulardan arındırarak, etkinlikleriyle solunacak biçime getiren, G.S.F. bünyesindeki Tiyatro Ana Bilim Dalı'nın kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği gösterilerden söz etmektir.

1976-1977 yılında eğitime başlayan Tiyatro Ana Bilim Dalı, ilk kez niye 1979/80 yıl sonunda Heinrich von Kleist'in *Kırık Testi* oyunuyla seyirciye açılmıştır. Tiyatronun temelini oluşturan sahne ve diğer etmeden yoksun oluşundan ve bir yığın olanaksızlıklardan.

Friedrich Hebbel, Kleist'in bu oyunu için şöyle der: "Kırık Testi öyle yapıtlardandır ki, bunun karşısında seyirci sıfta kalabilir. İnsanı hayran bırakan buluşları ve renkli ahlak tablosu burada dahiliye yükseltmiş organik bir bütünlüğe kök ve meyvası gibi bağlıdır. Falstaff'dan bu yana komedyalarda, bu köy yarıcı Adam'ın pabuçbağına bile bağliyabilecek bir figür daha yaratılmadı."

Kırık Testi, oynanması zor bir oyundur. Prof. Dr. Özdemir Nutku'nun yönetimi, Öğ. Gör. Talay Toktamış'ın dekor-kostüm çalışmalarıyla, diğer öğretim görevlileri ve öğrencilerin katkılarıyla bu zorluğun üstesinden gelinmiştir.

Fransız ressamı Deboucurt'un Le Vean tarafından kopyası yapılmış, *Kırık Testi* adını taşıyan bakır hakı tablo Kleist'e konu olmuştur. Kleist, mahkeme sahnelerinden yola çıkarak yarattığı bu komedyada, zorbalığı, kurnazlığı, alıklığıyla bütünleşen bir karakter oluşturmıştır. Hakları olmadığı halde toplum içinde kendilerini zeytinyağı gibi üstüne çıkarmaya çalışanlarla alay etmiştir.

İlk kez 2 Mart 1808 tarihinde Weimar'da Hoftheater'de sahneye konan *Kırık Testi* oyununda testi bir simgeydi. Özdemir Nutku'nun deyişine göre bu simge yer yer üç anlam birden kapsar... Örneğin, oyundaki dava konusu olan Kırık Testi, dış görünüşüyle sahibi için değerli olan süslü bir testidir, ama aynı zamanda o kişinin kırılan onurunu, parçalanmış namusunu da simgeler. Bu kadarla da kalmaz, siyasal yaşamın düzenbazlıklarını, toplumun yozlaşmışlığını vurgular.

1980-1981 döneminde Turgut. Özakman'ın *Ocak*, Haldun Taner'in *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı* adlı oyunları sahnelenmiştir. Yönetmenliğini Prof. Dr. Özdemir Nutku'nun yaptığı *Ocak* oyununun dekor ve giysilerini Öğ. Görevlisi Talay Toktamış denetiminde Yıldız Köse hazırlamıştır.

Turgut Özakman'ın *Sahici Oyun* adıyla 1955/56 yılında, Köln Tiyatro Bilimleri Enstitüsü'nde konuk öğrenci olarak bulunduğu günlerde yazdığı, 1961 yılında adını *Ocak* olarak değiştirdiği oyun 1962 yılından bugüne profesyoneller ve amatörlerce çok kez oynanmıştır.

Ocak oyununda, insanın olduğu yerde eksik olmayan acıların, sevinçlerin iç içe geçtiği, kolları arasında çırpındığımız sorunların sergilendiği görülür. Nedir bu sorunlar? Bugün bile canavarlığını sürdüren ekonomik yetersizlikler, bu yetersizliğin ürünü olan çaresizliktir. Çıkış yolu, kurulan düşlerde bulunur. Aslında bu avantudan başka bir şey değildir.

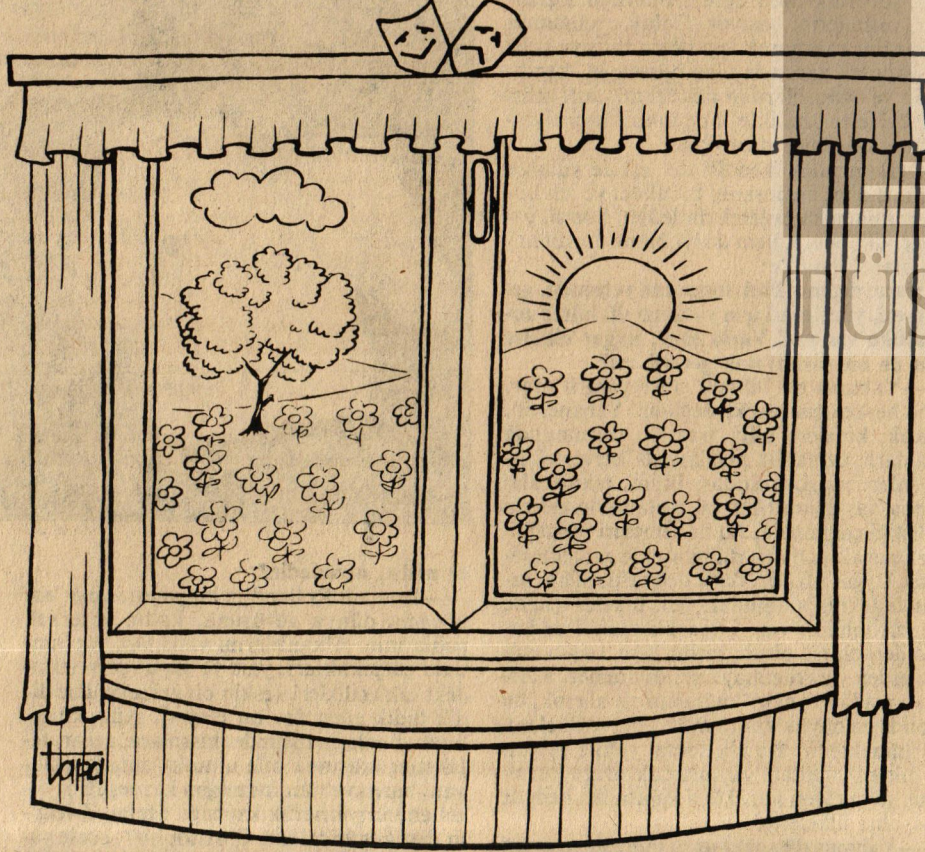
Oyunun dekorunda, oyunun yapısına uygun olarak, basit basmadan minderler, pencereye getirilen naylon, gazete parçalarıyla yoksulluk, yıp-

1976-1977 yılında eğitime başlayan Tiyatro Anabilim Dalı ilk kez niye 1979/80 yıl sonunda Heinrich Von Kleist'in *Kırık Testi* oyunuyla seyirciye açılmıştır. Tiyatronun temelini oluşturan sahne ve diğer etmeden yoksun oluşundan.

ler, oyun geliştikçe, sorumluluk duygusunun ve çevresinde yaşayanların baskısıyla önemsemeyi suçunun altında yavaş yavaş ezilmeye başlar. Sorumluluğu ortağının üstüne atarak hapisten kurtulmuştur. Bu olaydan üç yıl sonra ortağının oğlu George'un gelişile asil suçlu olduğu ortaya çıkar. Olay, bu eksen çevresinde gelişimini tamamlar. Joe Keler, işlediği suçun cezası olarak yalnız kalmıştır. Yalnızlıktan kurtulmak için iniharetmekten başka çaresi kalmamıştır.

Yönetmenliğini Özdemir Nutku'nun, dekor ve

yurulunca, biz de buna tiyatro bölümü olarak katılmak istedik. Bunun için Goethe'nin oyunlarını bir kez daha taradık. *Stella*, *Clavigo*, *Egmont*, *Suç ortakları* ve benzeri küçük oyunları Türk seyircisinin ilgisini çekemedi. *Iphigenia* ise kendi geleceğimize uzak kalırdı. Bu oyunun anlaşılması için bir takım ön bilgilerin ve imgelerin kendi seyircimizde bulunması gerekirdi. Geriye *Faust* kalıyordu. Bu büyük oyun gerek çalışma, gerek teknik, gerekse parasal açıdan üstesinden gelemiyecğimiz bir oyundu. Bunun üzerine düşündük ta-

giysilerini Talay Toktamış'ın denetiminde Nalan Türkoğlu'nun yaptığı *Hepsi Oğullarımdı* oyununda, dekor içinde, sıkıntıyı arttıracak öğelerin kullanımına gidilmiştir. 1920'li yılların "düzgün ev" kavramını yakalamak için ahşap ev beyaza, ince uzun pencerelerdeki panjurlar yeşile boyanmıştır.

1981-1982 döneminin ikinci oyunu Goethe'nin yaşamından alınan *Biraz Daha Işık* oyunudur. Bu oyunun niçin seçildiğini, nasıl oynandığını, oyunun yönetmeni Prof. Dr. Özdemir Nutku şöyle açıklar: "1982, tiyatrodaki Goethe yılı olarak du-

şındık ve Goethe'nin mektuplarından ve Eckermann'ın anılarından yararlanarak yeni ve özgün bir oyun ortaya çıkarmayı düşündük. Bunun için de bölümümüzün dördüncü sınıf öğrencilerinden Önder Paker'e bir oyun yazmasını söyledik. Paker, bütün bir yaz boyu bunun üzerinde uğraştı. Oyunu bize verdikten sonra üzerinde dramaturgi çalışması yapıldı, sahne üzerinde düzeltmelere gildi. (...) Oyun açık biçimde "fantazi" olarak sahneye kondu. Belli ölçüde bir usluşturmaya giderek, gerçekliği olağanın dışında bir hava içinde göstermeye çalıştık. Goethe'nin hasta yatağında

ölmeden önce mırıldandığı son sözler oyunun adı oldu: "Biraz daha ışık!"

1982-1983 dönemi gelindiğinde sahnelenmede, Haldun Taner'in *Lütfen Dokunmayın* oyunu yerini alır. Oyunun konusu 1711 yılında yapılan Prut Savaşı'nda Baltacı Mehmet Paşa ile Katerina arasındaki ilişkidir. Bu ilişki, oyunda, Nesib, Ekmel ve Oktay'ın kişisel yorumlarıyla ayrı ayrı anlatılmış, canlandırılmıştır. Neden ortak bir yoruma gidilmemiştir? Çünkü aradan geçen 250 yıllık zaman içinde ortak yorumu getirecek tarihsel belgeler kaybolmuş, herkes kendi kafasına göre Baltacı Mehmet-Katerine ilişkisini ortaya sürmüştür.

"Açık biçim" denemesi olan *Lütfen Dokunmayın*, sahneleme açısından zorluklar getiren bir oyun. Tarihsel olaydaki ayrıntılar, metindeki Fransızca, İngilizce, Osmanlıca bir çok sözcük ve deyimlerin bulunması, sık sık mekân değişimi, bu değişime koşut olarak dekor, giysi, ışık, efekt, müzik öğelerinin kullanımı, ayrıca oyun kişilerinin banttan gelen sesinin bulunması, bu zorluğu oluşturan etkenlerdir.

Öğretim görevlisi Cem Duygulu'nun yönetimi, Adnan Ongün'ün dekor, Deniz Mutlu'nun giysi ve tüm bölüm öğrencilerinin özverili çalışmalarıyla bu zorluğun üstesinden gelinmiştir.

Oyuncunun dekoru kolayca kullanabilmesi ve teknik çözüm gereği oyunun dekoru simgesel yalnızlıkta tasarlanmıştır. Günümüz Topkapı Sarayı'nda geçen oyun açık-biçim özelliğiyle geçmişe göndermeler yaparak, değişik çağ ve mekânâ yönelir. Bu nedenle çabuk değişebilen dekor anlayışına gidilmiştir.

Topkapı Sarayı ve imparatorluğun görkemi, yaşam biçimi yansıtılmaya çalışılmış, dekor ve aksesuar parçalarında grotesk bir anlayışla abartmaya gidilmiştir.

Yalnlık ve simgesellik giyside de göze çarpar. Tez çalışması yapan Sevgi'nin Topkapı Sarayı'na gelmesiyle başlayan oyunda Sevgi, günlük, sarayı gezmeye gelen gezginler de rahat giysiler içindir.

Oyunun akışı içinde, gerçeklik ile düşsellik arasında gidip gelmede, günlük giysilerden tarihi giysilere bürünmeler görülür. Bu giysiler 18.yy Osmanlı ve Rus giysileridir. Sadrazam ve Katerina için yalnızca kaftan, kavuk, pelerin kullanılarak yalnız bir anlatıma gidilirken giysi değişikliği seyircinin önünde yapılır.

Evet, işte böyle, yıllar yılları kovaladı, oyunlar oyunları izledi ve 1983-1984 dönemi sergilenecek olan Güngör Dilmen'in *Midas'ın Kulakları* oyununa sıra geldi. Prof. Dr. Özdemir Nutku'nun yönetiminde bu oyunun provaları sürmekte.

Tiyatro Ana Bilim Dalı'nın etkinlikleri salt bu gösterilerle kalmıyordu. 1980-1981 döneminde "Atatürk ve Bağımsızlık Savaşı" adlı şiir dramatisasyonu gösterimi, 1983 yılı içinde geçen yıl kaybettğimiz Suat Taşer'i anma töreni ve "Yaşamak Sevmedir" adlı dramatisasyon gösterimi, yine 29 Ekimde Cumhuriyetin 60. yıldönümü kutlama çalışmaları yapıldı.

Diğer büyük etkinlik de Dünya Tiyatro Günü'nün geçen yıldan bu yana haftaya dönüştürülerek kutlanmasıydı. Bu bir hafta, festival havasında geçiyordu.

Tiyatro Ana Bilim Dalı öğrencilerine araştırma, deney alanları açan bu uygulamalar öğretici niteliğiyle yararlı çalışmalardır. Bu çalışmaların değerlendirilmesi de hiç kuşkusuz seyirciye kalıyor.

"Alışılmışı tepki..."

AYLA ERSOY

Erol Bulut 1982 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Resim Bölümü'nü Dinçer Erimez atelyesinden biricilikle bitirmiş genç bir sanatçı. Bu gün Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde görev yapıyor. 1982 yılında düzenlenen DYO Resim Yarışması'nda mansiyon almış, ayrıca Sanatçılar ve Sanatseverler Derneği'nin başarı belgesi de bu genç yetenekli sanatçıya verilmiştir.

likle çalışırım."

—Resimlerinize ağırlığın insan ve çevre ilişkisinde yoğunluk kazandığını gözlemliyorum. Doğru mu bu gözlemim?

"Evet doğru. Aslında bu yeni bir konu değil. Tarih boyunca insan ve doğa ilişkisi birçok sanatçı tarafından ele alınmış. Resim tarihi bunun örnekleri ile dolu. Burada söz konusu konuya yenilik getirmek değil, aynı konuya yeni bir yaklaşım, yeni bir bakış açısı getirmektir bence."

—Yenilannızın hemen hende metafizik fan-

"Biz, izleyenler, incelik,

ranmışlık verilir. Bireylerin içine düştüğü çaresizliğin altını çizmek için siyah renkler kullanılır. Aynı renklerle dekorların rengi pastel olarak boyanır. Oyun kişilerinin kostümleri de karakterlerini yansıtaacak biçimde hazırlanmıştır.

Tarihsel nitelik taşıyan kişilerin, Tomas Fasulyeciyan, Ahmet Vefik Paşa, Küçük İsmail'lerin sergilendiği, Haldun Taner'in Sersem Kocanın Kurnaz Karısı adlı oyunun yönetmeni Prof.Dr.Özdemir Nutku'dur. Öğ.Görevlisi Talay Toktamış denetiminde dekoru Ayşegül Oral, giysileri Nalan Türkoglu hazırlar.

Romantik oyunculuştan başlayarak adaptasyon ve tuluat oyunculuğuna dek uzanan çizgide Tazminat Tiyatrosu'nun önde gelen sanatçıların tiplemesi yapılan bu oyunda, bu ustaların sanatları için verdikleri savaşlar, çektikleri sıkıntılar canlandırılır. "Oyun içinde oyun" tekniğinin yanı sıra o dönemde geçerli olan çeşitli oyunculuk teknikleri perdeler arası geçişlerde sergilenmiştir.

Oyunun temeli, Moliere'nin George Dandin güldürüsü üstüne atılmıştır. Bu uyarılamının Türk tiyatrosu sahnesinde uygulanan üç ayrı yorumu birinci ve ikinci perdede işlenmiştir. İlk uygulamada Batı tiyatro anlayışının aktarımı, ikinci uygulamada, aynı temanın Ahmet Vefik Paşa tarafından toplum içindeki insanlar gözetilerek karakter oluşturulmasına gidilmiştir. Üçüncü uygulamada tuluat tiyatrosundan örnekler vardır.

Moliere dönemi giysileri, 19.yy ile tuluat dönemi giysilerinin kullanımı kostüm zenginliğini getirmiştir. Kadınlar arasındaki kıskançlığın belirtilmesinde aşırı süsleme kullanılmıştır. Ahmet Vefik Paşa'yla gelen yenilik dekor ve kostümde bir atmosfer yaratılarak gösterilmiştir. Üçüncü perdede, yüklendiği görev nedeniyle Küçük İsmail'in birinci ikinci perdede giydiği kostümüne bir tüylü fes ile cepken eklenmiştir.

1981-1982 döneminde sergilenen ilk oyun Hepsî Oğulları'dır, bir pazar günü başlar, gelişir ve biter. Amerikan toplumunda pazar günü geçmek bilmeyen, sıkıntılı günlerden biridir. Oyun yazarı olarak dekordaki en küçük ayrıntıyı yazan Miller, oyunun başında da bu sıkıntılı havayı yansıtmaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında orduya hatalı silindir başlıkları satan, bunun sonucu, düşen uçakta yirmibir pilotun ölümüne neden olan Joe Ke-

hafiflik, dinginlik ve somutluktan yanayız"

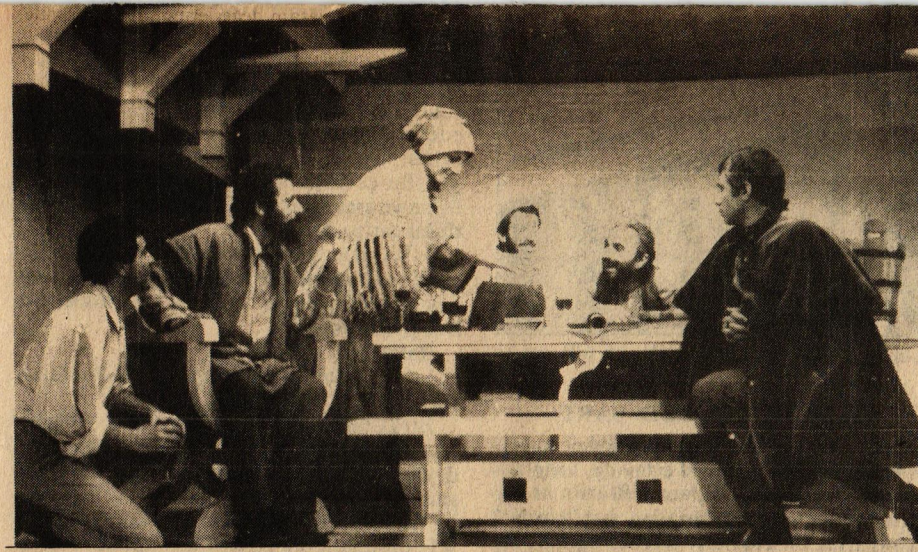
Bertolt Brecht

GALİLEO GALİLEİ

(Yazan: B.Brecht, Türkçesi: Adalet Cimcoz, Teoman Aktürel, Genco Erkal, Müzik: Nejat Yavaşoğulları, Giysi-Mask: Sevim Çavdar, Husper Akyürek, Babür Kerim İncedayı, Yöneten Genco Erkal)

ZEHRE İPŞİROĞLU

Brecht, ilk kez 1938'de, sonra da 1945'de ve 1956'da değişen tarihsel koşullara koşut olarak kaleme aldığı "Galile" de aydın sınıfı ile tutucu güçler arasındaki savaşımı dile getirir. Baskı dönemlerinde nasıl davranılmalıdır? Doğruyu açık açık söylemeli mi, yoksa susmalı mı? Güçlülere karşı ödün vermeden göğüs germeye mi çalışmalı, yoksa pasif bir direnişe mi geçmeli? 1939'da Hitler yönetiminin doruğuna ulaştığı bir dönemde çizdiği kurnaz, bilge Galile tipiyle pasif direnişi haklı gösteriyordu Brecht. Hiroşima saldırısının etkisi altında yazdığı sonraki düzenlemelerinde ise tam tersine susmanın doğurabileceği korkunç sonuçlara işaret ediyordu. Galile'nin dünyanı döndüğünü yadsıması bencil ve korkakça bir davranış olarak değerlendiriliyordu bu kez.

Aynı soruna tek bir bakış noktasına bağlı kalmadan çeşitli açılardan yaklaşma, iyi kötü, doğru yanlış gibi katı bir ayırım, önceden belirlenmiş kesin bir çözümden kaçınma, Brecht'in sanat anlayışının özünü oluşturuyor. Bu anlayış doğrultusunda bir yorumlama "Galile"ye her sahnelenişinde, sahnelendiği dönem ve koşullara göre yeni bir yaklaşım, yeni bir boyut getirecektir kuşkusuz. Dostlar Tiyatrosu'nda Genco Erkal'ın yönetiminde izlediğimiz "Galile", düşünce özgürlüğünün bir türlü kök salamadığı, bir türlü benimsenemediği ülkemizde, düşünen, düşünmeye çalışan, düşünmek isteyen herkesi kendi kendisiyle hesaplaşmaya çağırıyor. "Galile" düşünen insanın karşılaştığı güçlükleri gözler önüne sererken, doğruya giden yolun hazır kılıpları yinleme, slogan atma, isyan etmeden ne denli uzak olduğunu gösteriyor bize, duygusal tepkilerden, önyargılardan arınmış bir

düşüncenin ne denli zor olduğunu gösteriyor. Galile, sözünden döndüğünde, onu acımasızca yargılayan öğrencisi Andrea, oyunun sonunda Galile'nin gizli gizli çalışmalarını sürdürdüğünü öğrendiğinde, yüceltir, göklere kartır onu. Oysa Galile'nin özeleştirisinde de vurguladığı gibi, Andrea gene yanılmıştır. Ne bir alçaktır Galile, ne de bir kahraman. Tüm zayıflıkları çelişkileriyle yalnızca bir insandır. Sözünden dönmeyişin de tek bir nedeni vardır: İnsanca bir korku.

Genco Erkal'ın Galile'si kolaylıkla benimseyebileceğimiz, yaklaşabileceğimiz bir insandır: Sevimli, sevecen, insancıl. Ancak bu yaklaşma ona gene de uzaktan, eleştirel bir gözle bakmamızı engellemiyor. Çünkü sahnelenmede oyunun toplumsal boyutu, Galile ile tutucu güçler arasındaki karşılıklı öylesine ustaca dengelenmiş ki, Galile'yi her an, kendimizi ona en yakın duyduğumuz anlarda bile, belli bir bağlamda, içinde bulunduğu ortam ve koşullara göre değerlendiriyoruz.

Yakınlık ve uzaklık, özdeşleşme ve eleştirme, burukluk ve gülmecenin bir bütünü oluşturduğu bu yorumun en belirgin özelliği açık seçikliği ve kolay anlaşılabilir olması. Açık renkler ve ışıkla nasıl alabildiğine aydınlık bir dekor kullanılıyorsa, oyunun bütününde de hep aynı aydınlığı, saydamlığı, hafifliği hissediyoruz. Brecht notlarında, bir sanat yapının gerçekten etkiliyebilmesi için, işlenen malzemenin belli bir dinginliği olmasından söz eder, aşırı hız ve heyecanı sanatın baş düşmanları olarak görür (1). Bu anlayış doğrultusunda oldukça ağır bir tempoyla gelişen oyun, izleyicinin söylenen her söz, gösterilen her davranış üzerinde yer yer gülerken keyfini çıkararak, rahat rahat düşünmesini sağlıyor. Oyunun iç gerilimi, Galile'nin uzak yakın çevresindekilerle olan ilişkileri, bu ilişkilerin süreç içinde gösterdiği değişim, yobazlar, zorbalar ve çıkarıcılardan oluşan din adamlarıyla savaşımı Galile'nin dışındaki karakterlerin olumlu ve olumsuz dokuları, davranışlarındaki çelişkiler ve değişiklikler en ince ayrıntılarına değinilerek öylesine net çizgilerle vurgulanıyor ki, oyun hiç tekdüzelğe kaymıyor. Gerilimi sağlayan önemli bir etken de oyunda ağırlıkta olan ince bir alay. Doğrudan doğruya oyunun özünden, karşıt davranışların çatışmasından, sözcüklerin gücünden doğan bu alay, sahnelenmede en ufak bir abartıya ya da karikatürleştirmeye düşmeden verilmiş.

Sonuçta, parlak buluşlar ya da şaşırtıcı bir oyunculukla izleyiciyi etkileme kaygısından uzak, yalnızca Brecht'i anlamak ve onun güncelliğini vurgulamak doğrultusunda çok dürüst, sade ve temiz bir oyun ortaya çıkmış, yalnız bir kere değil bir kaç kez aynı keyifle izleyebileceğimiz ve her izlediğimizde yeni bir yanını keşfedebileceğimiz bir oyun.

(1) B.Brecht, Über experimentelles Theater, Frankfurt 1970, S.15.

sanatçıya vermiş. 10 Nisan-4 Mayıs tarihleri arasında İzmir İş Sanat Galerisi'nde sergi açtı. Daha önce birçok karma sergiye katılan Erol Bulut'la yeni sergisi üzerine söyleştik.

—Sayın Erol Bulut, İzmir'de düzenlediğiniz bu sergi kaçınıcı serginiz oluyor?

"Beşinci sergim oldu. İlk iki sergimi lise öğrencisi iken açtım. 1982'de Erenköy İş-Sanat Galerisi'nde, 1983'de Akbank Sanat Galerisi'nde sergi düzenledim."

—İzmir serginizde genellikle ne tür çalışmaları yer alıyor?

"Taşıma zorluğu nedeniyle, çoğunlukla küçük boyutlu tablolardan oluşuyor."

—Küçük boyutlu derken üzülmüş gibi bir haliniz var?

"Resimlerimin boyutu küçülünce, büyük yüzeylerde kullanmaya alıştığım figür ve çevre ilişkisi daha sınırlı kalıyor. Bu da bence önemli bir sorun. Büyük boyuta uygun nitelikteki konuların daha yüzeysel olarak alınması söz konusudur."

—Çalışmalarınızdan gördüğüm kadari ile yapıtlarınızın boyutları oldukça büyük. Neden böylesine büyük boyutlarda çalışma gereğini duyuyorsunuz?

"Aslında büyük boyutlu çalışmak ne bir hüner, ne de gövde gösterisi. Resim görsel bir olgu. Büyük boyutlu resimlerinde görsel etkisi daha çok. İzleyen ile resim arasındaki iletişimi daha kolay sağlıyor, yapının etkisini çoğaltıyor. Belli bir uzaklıktan baktığımızda görmeye alıştığımız boyuttaki resime oranla büyük boyutlu bir resmin etkisini bir tutabilir miyiz? Şüphesiz büyük olan görsellik açısından küçük olana baskın çıkacaktır. Ancak şunu da belirtmekte yarar var, her büyük boyutlu resim de iyi demek değildir. Sadece büyüklüğü ile görsellik etkisi artar o kadar."

—Sayın Bulut, bize bir resminizi hangi aşamalardan geçerek nasıl oluşturduğunuzu anlatır mısınız?

"Bu gerçekten üzerinde konuşulması gereken bir konu. Bizde ressam veya heykeltıraş ya bohem bir hava, ya da XIX. yüzyıl romantizmi içindedir. Oysa sanatçı belli bir sistem içinde ilkelerine bağlı olarak ve titiz bir çalışma ile yapıtlarını ortaya koymalı. Ben öncelikle uzun ezgis araştırmaları yaparak çalışmaya başlar, daha sonra tuval üzerine kompozisyonu çizerim. Gerekirse kompozisyonu bozmadan tuval üzerinde ufak değişiklikler yaparım. Konstrüktive bir tavırla konunun iskeletini kurduktan sonra, rengi düşünmeksizin öncelikle resmin siyah-beyaz etkisini düşünür, ikinci aşamada renk ve renk dağılımını ele alırım. Kişisel çalışma tarzım olarak renk geçişleri ile yüzeyleri kapatır, figür ve çevresiyle ilişkisi siyah beyaz, renk ve geçiş değerlerinin bağını kurmaya çalışırım. Son aşamada resmin bütünlüğünü bozmayacak şekilde gerekli yerlerde titiz bir işi-

tastik ya da sürrealist diyebileceğimiz bir yaklaşımın aşırıya kaçmadan biçim kazandığı görülüyor. Sizi böyle bir tavır benimsemeye iten nedenler olmalı?

"Bu kolayca yanıtlanabilecek bir soru değil. Alışılmış değer yargılarına bir tepki belki de. Bizler genellikle her nesneyi olması gerektiği şekilde ve ortamda bulmaya alışkınız. Örneğin toplumda değer yargılarına göre erkek gururunu, kadını da görünümlü korumalı. Her şey geleneklere uygun olarak yerlerini almalı düşüncesiyle yettiğimizden, bunların ötesine geçmek gereksinimi salt bellegimizde düşüncemizde bastırılmış duygular olarak kalır. Ben bu düşüncelerin belleğimden kalması yerine görüntüye dönüşmesini sağlayabildiğim için kendimi şanslı sayıyorum. Bu olanaktan yoksun kişilere karşı kendimi daha sağlıklı görebiliyorum."

—Yapıtlarınız ilk anda garipseniyor. İzleyenlerin bu tepkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Aşırı olmamakla birlikte nesnel gerçekçiliğin görüntü olarak dışına çıkmak, ortamında görmeye alıştığımız nesneleri ya da insanı toplumdaki konumunun dışına çıkarmak, cinsellik gözetmeksizin kadını ve erkeği insan olarak değerlendirerek alışılmışın dışında düşsel bir ortama sürrealistçe bir yaklaşımla yerleştirmek gerçekten de izleyenler tarafından garipseniyor. Ancak izleyenlerin kültür düzeylerine koşut olarak tepkileri de farklılık gösteriyor. Çıplak bir kadının kendisine yakıştıramayacağımız bir zaman ve mekân içindeki görüntüsü bazen sert bir tepkiyle, bazen de gerçekten olabir mi sorusuna yanıt arayan bir görüntü yaratıyor."

—Sayın Bulut, genç bir ressam olarak bu günün Türk resim sanatını nasıl değerlendiriyor, bu konuda neler düşünüyorsunuz?

"Günümüz Türk resmi deyince insanın aklına çok değişik düşünceler geliyor. Öncelikle Türk resmini uluslararası resim etkinliklerinden kesin olarak ayırmak olanağı var mı? Günümüz Türk resmi deyince ben çağdaş resim etkinliklerine koşut olarak çabagösteren ve 1975'lere dek Türk resmine önemli katkıda bulunan kişilerin resim anlayışlarının dışında araştırılan çağdaş sanat akımlarına uygun örnekler veren veya vermeye çalışan genç kuşağın arayışlarını gözümün önüne getiriyorum. Bu yeni kuşağın arayışlarını irdelediğimiz zaman Türk resmi ya da Batı resmi diye ayırım yapmakta güçlük çekeceğiz. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz, tüm sanat etkinliklerinin olduğu gibi, resim sanatının da artık evrensel bir dili var. Teknik yünden Türk sanatçısı hiç de Batıdan aşağı değil. Ancak Türk olduğunu kanıtlayan görüntüsel öğeler aramak gerekecek. Onu Batı sanatçısından ayırdetmek için."

Başarıya giden yolda inançlı ve umutlusunuz, devamını dilerken bu güzel söyleşi için teşekkür ederim.

"Herşey geleneklere uygun olarak yerlerini almalı düşüncesiyle yettiğimizden, bunların ötesine geçme gereksinimi salt belleğimizde bastırılmış duygular olarak kalır. Bu düşüncelerin görüntüye dönüşmesini sağlayabildiğim için kendimi şanslı sayıyorum."

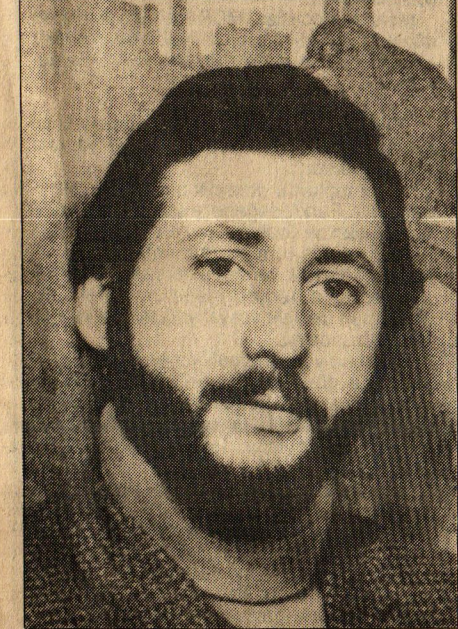

Erol Bulutlu söyleşi sırasında

Yüzyıllık yalnızlığın girdabında Aydın Ayan'ın resimleri

EMİN ÇETİN GİRGİN

Yüzyılın insanı tedirgin ve kuşkuludur; Fransa'daki dok işçisinden, İran'daki metalurji mühendisine kadar yaşanan yüzyılın endişeli gerilimi "birey" olarak varlığını sür-

düren günümüz insanında aşılma hendekapları yaratmaktadır.

Çağın tamkılığını üstlenmiş sanatçının görevleri zordur. Kişi olarak varlığını zeka boyutlarında geliştirdiği çağdaş "depresyon" un çok bilinmeyenli denklemlerine taşınması, otantik hareket noktasının temel taşlarından birini teşkil etmektedir? Son sergisiyle genç kuşak sanatçılarından Aydın Ayan (D. 1953) sofistikt varyantlarla, aklın verilerini zorlayan bir kimlik görünümünü korurken, düşsel gitgellerle de insanın grift yapısına ait kuvvetli denemeler vermektedir. Temalarda geliştirdiği "yalnızlık" olgusunu, oylumlu kurgusunda pastoral duyarlılıklarla kuşatılmış "insan" a ait amprik gerçekleri ansızın deşifre etme tavrını seçen sanatçı, protestocu fantazilerle geliştirilen bir söylem şeklinin bağımsız ürünlerini sunmaktadır. Tedirgin bir mizansende üslupsal verileriyle de değil bu gerçeklerin canalcı noktası olarak beliren nihilist eğilimler yer yer rönesansın kuzeyli ustalarını hatırlatan bir anlatım odağına yönelmektedir. "Darağacı", "mezartaşının önündeki kaptan su için kargalar", "ölü bir bebek" gibi sembollerle donatılan bu tavrı, kuşku bir gerçekçilikle insan metabolizmasının narin noktalarına yönelmektedir. Yüzyılın süren yalnızlığında, aklın sınırlarını aşan "doğa"nın darp izleriyle, güçsüzlüğünün cenderesini binlerce yıl boyunca hissedilen "insan"ın tarihsel yazgısını, nostaljik bir gözlemin dökümanlarıyla donatan Ayan, "müstenh" eleştirisiyle pentural denemenin de sınırlarını zorlamaktadır. Tasarımı önde plastğin

başına buyruk diskuru çoğu yerde anlatımın ajitatif odağına taşınmakta, konu bazen "mesaj" karakteri kazanırken (elektrikçi bağlanan insan figürüyle ısıyı tamamlamış eldivende olduğu gibi) çoğunlukla "ima" etkisi kutrunu zorlayan bir bildirim olarak varlığını sürdürmektedir.

GENÇ KUŞAK SINIRLARI ZORLUYOR

Kul mantalitesinden gelen uyumsuzlukların baskı gücü kendini yıllarca hazır birikimler sağlamışsa da, bugün artık karşı birikimlerin varlığıyla düşünme olgusu, irtifa kazanan "birey" önünde belirleyicidir. Ürünün niteliğini tayin eden özgünlüğün mihenk taşı bu "mütecessis" ayrıntılarda toplanmaktadır; araştırılan, kurcalayan ayrıntılarda, Osmanlı'nın yüzyıllar süren "teba"ya buyurganlığında, "teba" değil, "birey" diyerek felsefi ilişkilerde komisyoner temeli reddeden günümüz sanatçısı, kendi kendine yaratıştan, kendisi için yaratışa geçiş zorlanmaktadır.

KONUYA DÖNERSEK..

İrdelediği "yaşam" a bakışta, "insan" ve "doğa"nın müteceviz yapısının etkilenmelerinde özgün üslup örgüsünü oluşturan Ayan, ordodoks takdirlerin dışında değerlendirilmesi gereken bir kişiliktir. Yer yer hikâyeleştirdiği (ilüstre) anlatımıyla, malzemeye yüklenen üslupsal karakteri dışında bir yöntem olarak ele aldığı eksitasyonda sağlıklı dökümanlar veren Aydın Ayan'ın Urart Sanat Galerisi'ndeki sergisi genç kuşak sanatçıları açısından eleştiriden denemeye kayan bir penturun göstergesi olarak izlenmelidir.

Adnan Cemgil:

“Kültürün temeli tam bağımsızlıktır”

Yazı ve fotoğraflar:

SAHAP BALCIOĞLU

Biz iz neden böyle olduk? Neden hırçınlaştık? Neden kurşun sıktık birbirimize? Bizi kimler düşman etti kendimize? O kavgalı, fırtınalı yılların temelinde yatan gerçek sorun yalnızca yabancılar mıydı, kökü dışardaki eller miydi? Beden yatkın olmasaydı, dıştan gelen mikrop bizi böylesine hasta edebilir miydi? Nerde iç düşmanlar? Şimdi toprak altında yatanlar, mahkemeleri, hapishaneleri dolduranlar mıdır gerçek suçlular? Toplum çıkamazlara, açmazlara itenlerin, köşeye sıkıştıranların vicdanı hiç sızlamaz mı? Sevgi fukarası politikacılar, sahte aydınlar nasıl da oturuyorlar hâlâ o rahat koltuklarında? Şu bir avuç gence acıyan yok mu? Onlar bizim çocuklarımız, bu toprak yetiştirdi o yavruları. Bütün suçu yüklediler. Ezilmezler mi bu ağırlığın altında? Çökmezler mi? Rahmet mi okurlar bize? Sustular ama temelli pustular mı? Onlara kulak verecek, gönül açacak, anlayışla vaklaşacak büyükler! Hele sizler, hele sizler...

Ağlama gözlerim, durdur kanamanı yüreğim. Onlar anan babansa, ben de amcamın senin. Duvardan bizi izleyen temiz bakışlı gözlerinden öperim. Acılı kuşağın ciğeri yanık ana-babasına selam olsun!

Bu çocuklar, çılgınlık nöbetleri geçiren toplumun taze kurbanları. Kimse hırsız diemedi onlara, kimse namussuzluk çamuru sıçratmadı. Düşüler, toprak oldular. Karşımda oturan şu yaşlı ve suskun zavıf kadının yüzü gülmüyor artık. Kırgın, küskün ana, aynı derdi ekmeğe gibi bölüşen yetmişbeş yaşındaki adamın yüzüne gözü gibi bakıyor, kocasının çizgilerinde evladını görüyor. Bir zamanlar oğlunu emzirdiği göğsünü yeni aldırdı. Seni nasıl sevip saymam Nazife Ana? Sana yüreğimin ta... derininden nasıl selam durmam Adnan Cemgil?

Karın, yanık yürekli bir melek. Gönül ka-

anforlarıyla fikir savaşmaları da girdi. Bir kafa, bir beyin kolay mı oluşuyor? Kahkahalar az acı mı gizliyor?

Adnan Cemgil, bugün çeviri ve evlilik yaşamının kırkbirinci yılında. İkinci kez ve iki kez kırk bir kere maşallah!

O sessiz, o çekingen, o zarif, o acılı, o buruk gülümseyişli Nazife Müren de sağlam bir kültür kökünden gelme. Çörekle çay veren, yanınızdaki sehpaye elma, portakal koyan bu ellere komuta eden o kafa İzmir'deki “Dame de Sion”’da sağlam bir Fransızcayla Almanca öğrendi, sonra da İstanbul’a gelip Edebiyat Fakültesi’nin Felsefe bölümünde bilendi.

Sözün kısası, Cemgil ailesinin iki ayağı da, sağlam iki “ortadirek”.

KÜLTÜR NEDİR?

—Gerçek kültür nedir sizce ve nasıl oluşur? Diye girdim söze. “Kültürlü” denebilecek insanı hangi yanları ve yönleriyle bilirler, tanımlarsınız?

Sağ eliyle, seyrelmiş saçlarını düzeltir gibi oldu.

—“Kültür nedir” sorusuna verilecek yanıt kişisel bir görüş olamaz kanısındayım, dedi. Toplumsal, tarihsel bir kurum olarak kültürün bilimsel tanımı yapılmıştır. Gereğince bilinmektedir. Benim bu konuda söyleyeceğim de ansiklopedilerde kolaylıkla bu-

“Başka kültürlerden esinlenme sözünden ‘etkilenme’yi anlamak gerekir. Yoksa herhangi bir yabancı kültürü kopya etmek, olduğu gibi benimsemek, kültürsüzlüğün ta kendisi olur.”

sattı. Gecekondu olayı, minibüsün, arabeski müziğin oluşumu ve lahmacun furysı bu “yeni gelen”in damgasını vurmadı mı koca kentin üstüne? Ashında, üzerinde önemle durulması gereken gerçek, genç ve dipdiri bir kitlenin sosyal gidişi etkileme gücüdür. Bu önüne geçilmez gücün, bu nüfus patlamasının, bu insan selinin ardından büyük kentle zorunlu olarak karşılıklı etkileşimden doğacak yasal çocuk ne tür bir nitelik taşıyacak? Sorun burda. Ama eninde sonunda gerçekleştirecek o tohumlama. Büyük kent nasıl değiştiyse, gelen de, onun evlatları da değişiyor, değişecek. Yasal engellemeler nedeniyle bilinçlenmesi, örgütlenmesi ertelenen bu kitle, geç ve güç değişecek. Ancak bilelim ki, insan topluluğunun gerçek bir güç olduğu bu denli doğrudur, kişinin giderek insan ordularının, toplumda tuttuğu yerin biçimine varması gereği de aynı oranda zorunludur. Yeni bir yurttaş tipi üüyor. Bu kültür karışımı hangi yeni kültürü doğuracak? Bekleyelim. Bekleyelim ama bilelim ki, “lumpen kültür”ün övülecek yanı yoktur. Dünyanın neresinde, bilinçsiz lumpen kitlesinin bilinçli oluşuma arka çıktığı görüldü? Sen sürdür bağırmanı patatesci. Cahil olan biziz herhalde.

Karşımdaki adam, bu yaşa gelene kadar, kendini yüceltmek için okumuş, toplumuna yararlı olmak amacıyla onca yapıt çevirmiş bir kişiydi.

—Peki, dedim, kültürün oluşmasında insan oğluna yardımcı bulunacak, yol göstericilik yanı ağır basan, başka bir deyimle “başucu kitapları” denebilecek başlıca yapıtlar sizce hangileridir?

Gülümsedi:

—Kültürün oluşumunda yol gösterici bir “kitap listesi” vermek zor bence. Ancak şu nu söyleyebilirim: Uygarlığın ayrı çağlarının kültürünü yansıtan kitaplar önemlidir. Bu arada genel tarih ve ulusal tarih bilgisinin de sağlam bir kültür edinmenin başlıca koşullarından olduğuna inanıyorum. Ashında, büyük bir düşünürün dediği gibi, kültürün başlıca iki temelli ögesi, doğanın tarihi ve insanın tarihidir. Bu bakımdan, kültürlü insan, doğayla bireyin ve toplumun karşılıklı etkileşimlerini kavrayabilen insandır.

sizliği göze çarpıyor. Bu noktaya biraz açıklama getirmek gerekirse şöyle diyebiliriz: Öğretmenlerimizin, içinde çırpındıkları geçim sıkıntısı gözönünde tutulursa, öğretim ve eğitim görevlerini tam bir huzur içinde yerine getirecekleri düşünülebilir mi? Öğretmenin, öğrencisini her zaman daha iyi eğitebilmesi için, durmadan kendini yetiştirmesi, bilgisini yenileştirmesi, kültürünü geliştirmesi gerekmez mi? Zaman zaman gazeteler, ders-ten sonra pazarlarda maydanöz, çorap satan, şoförlük eden öğretmenlerden söz ediyor, resimlerini basıyor. Çoluk çocuğunun ekmeğini kazanmak için böyle bir yan-gelir işi yapmak zorunda olan öğretmen, kendisinin ve öğrencilerinin kültürünü nasıl geliştirir? Hele, özellikle, bugünkü kitap fiyatlarının erişilmez düzeyiyle.

Öğretmenliği, kendisi de, eşi de yıllarca yapmış olan bir insanın bu akılcı ve içli konuşmasını içim ezilerek dinledim. Sonra, yabancı dili bilme, hem de iyi bilme durumunda olan Cemgil’e:

Sizce, dedim, Türk insanının yetişmesi, gelişmesi, yücelmesi için yabancı dil bilme zorunluluğu var mı? Varsa eğer, uygar ülkeler için de bu zorunluluk geçerli mi?

—Yabancı dil bilmek elbet yararlı olur, ama herkes için gerekli değildir. Yabancı dil, ancak, kitlelere bilgi aktarma durumunda olanlarla uzmanlık alanlarında ilerlemek isteyenler için zorunludur. Bilim, teknik alanında baş döndürücü bir hızla ilerlemelerin geliştiği çağımızda, bu ilerlemeleri izleyebilmek ancak yabancı dil bilmekle gerçekleştirilir. Uygur ülkeler, daha doğrusu, bilim, sanat ve teknik alanındaki ileri ülkeler için de bu zorunluluk var. Uygarlık düzeyi ne kadar ileri olursa olsun, hiçbir ülke, başka kültürlerden yararlanmaya sırt çeviremez. Kaldı ki, o açıdan “çeviri” uğraşını ele alırsak, bu alanda en büyük kazanımlar gene o ülkelerde görülmektedir. Bu ülkelerde, yalnız yabancı dilden yapıtları yayınlamak üzere kurulmuş yayınevleri var. Hem kapitalist, hem de sosyalist ülkelerde.

—Yabancı dil sözkonusu olmuşken, çeviri uğraşına da değinsek. Kültürün oluşması ve gelişmesinde çevirinin rolüne biraz önce değindiniz. Ya bizdeki çeviri çalışmaları konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bu kez çevirmen Adnan Cemgil konuştu: —Tazminat döneminden beri, yabancı dillerden yapılan çeviriler, nicelik bakımından gittikçe arttı. Ama, yapılan çevirilerin hepsinin nitelikçe yeterli olduğu söylenemez.

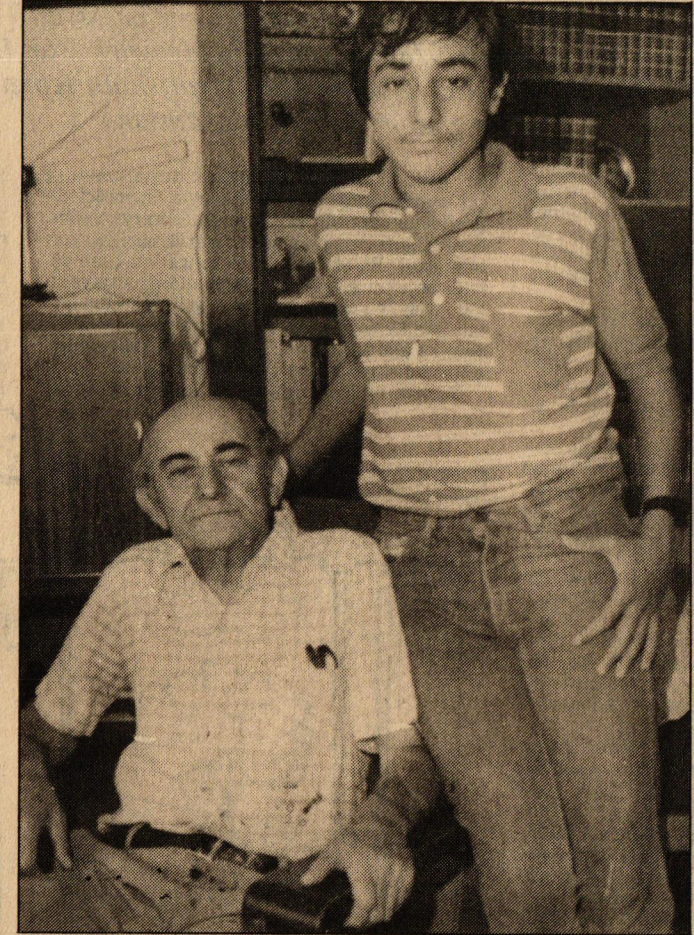
Anlaşılan, Cemgil ölçülü konuşuyor, kim-senin kırılmasını, alınmasını istemiyordu. O zaman, şişe açacağına biraz daha çevirmemiz gerekiyor demekti:

—“Nitelik” sözcüğüyle neyi anlatmak istiyorsunuz?

SOMUT

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Adnan Cemgil torunuyla

ce nedir, nerededir?

—Romain Rolland’ın bu yapıtı, sanat anlayışını, dünya görüşünü, kadın ve erkek ruhlarının çalkantılarını yansıtan, toplum-daki çarpıklıkları, yazı ve sanat çevrelerindeki sahtecilikleri keskin bir gerçekçilikle didik didik eden dev bir eleştiridir. Ama kitap, bütün bunların üstünde, insanlara, acılar, felaketler arasında bile umutlu olmayı aşıl-ayan, barışı ve tüm insanlığın kardeşliğini yücelten bir iyimserlik kaynağı. Stefan Zweig’in dediği gibi “Jean-Christophe”, sözle yazılmış bir senfoni, çağdaş düşüncelerin bir demetidir.

—Bir de geçen yıl yayımına başlanan “Thibault’lar” çeviriniz var.

—Evet. Roger Martin du Gard’ın bu yapıtı da on kitaplık bir nehir-roman. İlk iki cildi olan “Gri Defter” ve “Yetiştirme Yurdu” birarada yayınlandı. Kalan sekiz kitap da ardı ardına yayınlanacak. Tekniğindeki ustalık, üslubundaki ariyet ve canlılıkla olduğu kadar, olayları ve kişileri yavanlığa düşmeden büyük bir gerçekçilikle yansıtan bu roman, yalnız Fransız Edebiyatı’nın değil, dünya edebiyatının da seçkin yapıtlarından.

BASININ GÖREVİ

“Kültür emperyalizminin saldırısına karşı gelen çok büyük bir gençlik kesimi var. Bu gençlik, kültür alanındaki bağımsızlığın, ancak emperyalizmin siyasal, ekonomik ve benzeri alanlardaki saldırılarına karşı koymakla kazanılabileceğini biliyor. Türkiye’nin, kültür alanında olduğu kadar, ulusal yaşamın her alanında da yükselmesinin, üstün bir yaşam düzeyine erişmesinin güvencesidir bu gençlik.”

hadini sana germiş. Sense işi ayaklı bir kurtadireksin. İşin zor. Yerinde hokkabazlık, yerinde kocalık edersin. Susup içine kapanamazsın. Sen babasın, sen kocasın. Karını düşünmek, onu avutmak zorundasın. Göz-lüyor seni o. Her hareketini, her adımını ru-huyla, kalbiyle izliyor. Birbirine omuz ver-mek zorundasınız. Varsın, oynadığınız rol olsun. Konuşmadan anlaşmalı, konuşmadan sözleşmeli, gerçekten özverili, kutsal bir oyundur bu. O, size duvardan bakıyor. Si-zi, bizi, hepimizi çok seviyor.

Benim suçlu olan. Gününde anlayış gös-termedim ona. El uzatmadım. Sevgiyi ken-dime sakladım. Hiç mi hiç acımadım. Hiç mi hiç utanmadım. Bağışlanacak yanımda yok! “O düştü. Biz yine ayakta kaldık.”

Halbuki ne kadar, ne kadar da yorgunuz! Öyle bakmayın, bu yaralar şerefli yara değil! Ah, öyle bakmayın! Utanırız. Kahroluruz!”

Göztepe’deyiz. O apartmanın yerinde, bir zamanlar, bahçesinde ihlamlar ağa-cı bulunan aşıp bir ev vardı. Gelişme, çar-pık kentleşme orayı da kocaman bir beton yığınına dönüştürdü. Adnan Cemgil’le eşi Nazife Cemgil, şimdi bu yapıda oturuyor-lar. Adnan Cemgil’in yetmişbeş yaşına gel-diğine epey tanık ister. Bu kafa kırkbir yıl-dır çeviriyle uğraşıyor. Ondan önceyse, epey muharebeler vermiş sivri bir kalemdir. Şim-di ikisi de emekli. Saffet Korkut, Behice Bo-ran, Niyazi Berkes ve Pertev Naili Boratav-lı yıllar geride kaldı. Bugün savaşım, kahçı kültürün Türk toplumuna verilisine katkıda bulunma yolunda sürüyor. Diderot’nun, Gramsci’nin Türk insanına tanıtılıp kazan-dırılması için epeydir süren zorlu uğraşa, şimdi Roger Martin du Gard’ın “Thibault”-lar’ıyla Romain Rolland’ın “Jean-Christophe”u eklendi. Fransızca’yı çok kimse bilir ama, çevirinin böylesine güzelini yap-mak “her kula nasip olmaz”. Cemgil göz-lüğünü taktı mı, anlayın ki bir güçlüğün da-ha üstesinden gelecek. Ve de sonra gevrek kahkahasını atacak!

Küçük rastlantılar insanın yaşam çizgisin-de yönlendirici, belirleyici rol oynayabiliyor. Bir zamanların ünlü coğrafyacısı Faik Sab-ri Duran’ın bundan altmışbeş yıl önce Guy de Maupassant’dan çevirerek “Sahafi Güzide-Seçilmiş Sayfalar” adıyla yayımladığı öyküler derlemesinin, o zamanlar onbir, oni-ki yaşında bir çocuk olan Adnan’ı o denli etkileyeceğini kim bilebilirdi? Öykünün bir yerinde, hana yorgun argın giren yolcunun aşçı kadına “Tout d’abord une omelette!” diye seslenişini, Faik Sabri’nin çevirisiyle “evvelemlerde bir omlet!” biçiminde okuyan çocuğun kafasına saplanıverdi o söz.

—Bende okuma zevkini o yazı uyandırdı, dedi Cemgil. O sıralarda ortaokula yeni geç-miştim. Orta son da bu kez Türkçe öğret-menimiz Halit Fahri Ozansoy’un bir yazı gö-revini bitirip kendisine teslim ettim. Yazıyı okuyan hocam, “Sen, dedi, iyi bir öykücü olacaksın. Bol bol Fransızca yapıtlar oku. Kendine bir “Larousse-Larus” edin.” Ko-sup Yüksekaldırım’daki kitapçılardan eski bir Larus satın aldım. Onun yardımıyla Al-phonse Daudet’nin “Lettres de mon Moulin-Değirmenimden Mektuplar”ını söktüm. Okuma, yazma, Fransızca’yı iletme ve çe-viri olayı böylece yavaş yavaş gelişip oluş-tu.

İnsana “kırkbir kere maşallah” dedirten bir kırkbir yıllık çeviri yaşamı elbetteki yal-nızca çeviriyle, kırktan fazla yapıtla sınırlan-madı. 1935’de İstanbul Üniversitesi Edebi-yat Fakültesi’nin Felsefe Bölümünü bitiren, 37’den 47’ye kadar öğretmenlik yapan Cem-gil’in geçtiği dikenli yolların içine 1941-44’de “Yurt ve Dünya” dergisi, 1947’de Ankara’daki “Yirmidört Saat” gazetesi, partililik

Nazife Cemgil, düşüncelerimin, davranışlarımın hem destekçisi, hem acımasız eleştirmeni oldu. On yıllık siyasal yaşamında (TİP) kişiliğinin gücüyle saygınlık kazandı”

lunabilen bilgiler olacak: Kültür, Latince “cultura”dan gelmektedir. Aslında, “belirli bitkileri yetiştirme” anlamında kullanılır. Buğday kültürü, üzüm kültürü, lale kültü-rü gibi. Toplumsal anlamda kültür, bu ta-rımsal işlemde esinlenerek, insanların edin-dikleri bilgileri, izlenimleri, duyguları, zevk-leri, gelenekleri benimseyip, beyinleriyle iş-leyerek olgunlaştırmaları anlamında kulla-nılmaktadır. Bu benzetistenden hareket ederek, bizde kimi yazarlar “kültür” sözcüğüne “ekin” diyorlar. Bence ekin, bitkilerin ye-tiştirilmesi sürecinde sadece bir evredir. Bu bakımdan ekin, yalnızca “mahsul”ü yani “ürün”ü anlatır. Nitekim çiftçiler, “bu yıl ekinler iyi oldu” derken, bunu anlatmak is-terler. Bir de “kazıbilim” terimini anımsı-yorum. “Arkeoloji” karşılığı kullanıyorlar bunu. Oysa, kazı, arkeoloji çalışmalarının sadece bir aracı, önemli olsa da bir aracıdır. Hem sonra, arkeolojiye uğraşanlar, “kazı” ile toprak altından çıkan kalıntıları ince-le-mekle yetinmezler elbet. Birçok eski yapıtlar, varlıklarını toprak üstünde de sürdür-müşlerdir. Genel anlamda kültürden başka özel kültürlerden de söz edilir. Müzik kültü-rü, resim kültürü, tiyatro kültürü gibi. Kültürü oluşturan yalnız bilim ve sanat ürünl-e-ri değildir. Belirli bir toplumdaki yaşam bi-çimi, dünya görüşü, zevkler, gelenekler ve benzerleri kültürün bütününe girer.

Gözlerime baktı:

—Bir de, herhangi bir toplumda yaşayan-ların hepsinde ortaklaşa kültür nitelikleri ol-makla birlikte, toplum içinde sınıfların da ayrı kültürleri var. Aslında, bütün bu say-dıklarım bilinen gerçekler. Üzerinde durul-ması gereken önemli bir başka nokta var.

—Nedir o?

—Kültür, geniş anlamıyla evrenselidir. Çağdaş dünyada ulusların kültürleri birbi-rini etkiler. Ancak, bu da çağdaş uygarlığın gereğidir. Ne var ki, distant gelen kültür akımları ulusun öz kültürü içinde eriyerek özümlemmezse, bu, sadece “kozmpolitiklik” olur.

Durdu. Geniş saksıdaki kauçuğun yapra-ğını okşarken:

—Kültürlü insan kime derler diye düşü-nüyorum, dedi. Bunun yanıtı kısaca, “şu saydığım nitelikleri benimseyen kişiye kültü-r-lü denir” olabilir. Ama bu tanım doyurucu değildir aslında. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede gerçek kültürlü sayılabilmesi için bir insanın, çok bilgili, ince zevkli, güzel sa-natlardan anlayan, bir kişi olması yetmez. Geçmişin kültür mirasını benimsemekle bir-likte, daha ileriye, toplumun yöneleceği da-ha üstün, daha insanca yaşam düzeylerine kişiliğini ayarlamış, evrimsel bir dünya gö-rüşünü benimsemiş olan insan sözkonusudur herhalde.

Dışarıda oparlörle “soğan.... patates...” diye bağırarak mahalleyi ayağa kaldıran adam, bana, bu kez ekme kavgası için ge-len Anadolu tarafından 1453’den sonra İs-tanbul’a bir kez daha el konduğunu anım-

TAM BAĞIMSIZLIK ŞART

—Öyleyse, dedim, yarınlara giden kuşak-lar hangi kültürel ve sosyal ortamda, hangi ko-şullarda yetişiyor? Sağlam kültürün ne ka-darını öğrenim kurumlarından alabiliyorlar? Kendilerine bu anahtar verecek eğitim, öğ-retim sistemi içindeler mi? Ne yapılmalıdır?

—Cumhuriyetin kuruluşundan beri ülke-miz sürekli bir değişim halinde, dedi. Ulu-sal kültürün oluşumu ve evrimi Ulusal Kul-tuluş Savaşından kaynaklanmaktadır. Buna göre, Ulusal Kültür’ün temeli “Tam Bağı-m-sızlık”tır. Burada hemen belirtmek gerekir ki, bu bir “kendi içine kapanma” değildir. Tersine, ulusal kültür ancak başka kültür-le aşılanarak serpilir, meyvalarını verir. Olayın burasında çok duyarlı bir nokta var: “Başka kültürlerden esinlenme” sözünden “etkilenme”yi anlamak gerekir. Yoksa, her-hangi bir yabancı kültürü kopye etmek, ol-duğu gibi benimsemek, kültürsüzlüğün ta kendisi olur. Sorun böyle olunca, “kültür emperyalizmi” konusu karşımıza çıkıyor. Konuyu bu açıdan ele alınca, yetişmekte olan kuşakların nasıl bir kültür ortamı içinde bu-lunduklarına bakmak gerekir.

Gözlüğüün camlarını silerken:

—Cumhuriyetin ilk onbeş yıllık dönem-in-den sonraki evrelerde, o dönemdeki temel il-keden adım adım uzaklaşıldığını gördük, de-di. Özellikle siyasal ve ekonomik ilişkilerin yönüne koşut olarak kültürümüzün de “Amerikanlık” etkisinde kaldığını hem acı, hem de gülünç örnekleriyle görmekte-yiz. Amerikan etkisi, tişörtuyla, blüçiniyle, pop müziğiyle, fri-şopuyla, “Dallas” tutku-suyla günlük yaşamımıza karışmıştır artık. Yeni yetişen gençlerin bir bölümü, Ameri-kan filmlerinin kahramanlarınınkini andırı-r davranışları benimsemekte. Hemen şunu ek-levelim ki, kültür emperyalizminin saldırı-sına karşı gelen çok büyük bir gençlik kes-i-mi var. Bu gençlik, kültür alanındaki bağı-m-sızlığın, ancak emperyalizmin siyasal, eko-nomsal ve benzeri alanlardaki saldırılarına karşı koymakla kazanılabileceğini biliyor. Türkiye’nin kültür alanında olduğu kadar, ulusal yaşamın her alanında da yükselmesi-nin, üstün bir yaşam düzeyine erişmesinin güvencesidir bu gençlik.

Sesinin tonu yükseldi:

—Atatürk’ün cumhuriyeti emanet ettiğ gençlik, hangi dönemde olursa olsun, bu gençliktir.

Duvardaki, gözleriyle önayladı bu sözle-ri. O:

—Öğretim kurumlarının kültürün oluşma-sında ve gelişmesinde birinci derecede rolü var elbet, diye sürdürdü. Ama, bugün biz-deki durum bu bakımdan ürkütücüdür.

—Yani?

—Yani ilkokuldan başlayarak, üniversi-teye kadar bütün derecelerdeki eğitim ve öğ-retim kurumlarımız birçok bakımdan yeter-siz: Bina bakımından, araç gereç bakımın-dan, kitap bakımından diye sayabiliriz ra-hatça. Hepsinin üstünde de öğretmen yeter-

—Once çevirmenin çevirdiği yapıtı iyi an-lamış olmasını, sonra da Türkçeye, alabil-diğince az fire vererek aktarmasını. Böyle çe-viri çalışmalarının, kültürümüzün gelişme-sinde büyük payı var elbet. Felsefe, bilim, edebiyat, teknik bilgi konularında gittikçe artan bir çeviri çalışmasına tanık olmakta-yız. Bu çevirilerin o alanlardaki özgün ça-lışma ve araştırmaların gelişmesinde etkisi ol-duğu tartışılmaz.

—Ya sizin, kırkbir yıldan beri Türk oku-runu sunduğunuz kırkbir kitap arasında en çok severek, değer vererek çevirdikleriniz hangileri oldu?

Rahatladı, gülmüseydi:

—Sevindim bu sorunuza, dedi. Bakalım, bir sıralama yapalım.

Biraz düşündü. Sonra başladı saymaya:

—Önce Diderot’nun yapıtlarından söze-deyim: Romanlarından “Rameau’nun Ye-ğeni”, “Kadenci Jak ve Efendisi”, “Rahi-be”’yi ilk ağızda belirtebiliriz. Materyalist fel-sefe düşüncelerini sergilediği yapıtları arasın-da da “Görenlerin Yararına Körler Hakkın-da Mektup”, “Felsefe Konuşmaları”, “La Marechale.. ile bir Filozofun Konuşması” hemen akla gelenlerdir.

—Diderot’ya neden bu kadar önem veri-yorsunuz? Size gelinceye kadar kimse onu bu denli gün ışığına çıkarmamıştı.

—Bacon ve Descartes’la başlayan ve Or-taçâğ düşüncesini yıkan çağdaş felsefenin onsekizinci yüzyıl Fransasında en belirgin temsilcisidir benim gözümde Diderot. Bu pı-rıl pırıl kafa, Katolik dogmasına destek olan idealist felsefeyi en keskin bir eleştiriyle di-dik didik etmekle kalmamış, onun yanısıra materyalist ve Tanrısız bir dünya görüşünü savunmuştur. Diderot en karmaşık felsefe düşüncelerini, soyut, kuru formüllerden uzak, çok canlı bir anlatımla sergiler. Ro-manlarında düşünceyle duygu, coşkun bir hayal gücüyle berrak bir gerçek sergisini kay-naştırır. Ayrıca bütün yapıtlarına yansıyan coşkulu, canayakın, keskin yergici zekâsının yanında ince, duygulu kişiliğini de çok sevi-yorum.

—Antonio Gramsci’yi de seviyorsunuz ga-liba.

—Evet, kuşkusuz. Felsefe konusunda onun da “Felsefe ve Politika Sorunları”nı çevirdim. Gramsci bu kitabı oluşturan yazı-larında başlıca çağdaş felsefe ve politika so-runlarını, dogmatikçe anlayışları çürüterek sıkı bir eleştiri süzgecinden geçirir.

—Ya tarih konusunda?

—O konuda profesör Pierre Renouvin’in “Birinci Dünya Savaşı” adlı çok değerli yapıtını çevirdim. Birinci Dünya Savaşı’na başından sonuna kadar katılmış olan profes-ör Renouvin, bu yapıtta, savaşın askersel evrelerini anlatmakla kalmıyor. O ilk emper-yalist savaşı hazırlayan ekonomsal, sosyal, kültürel olayları da yalnız bir tarihçi gibi de-ğil, titiz bir toplumbilimci olarak da ince-le-yip sergiliver.

—Geçenlerde Romain Rolland’dan çevir-diginiz “Jean-Christophe” yayımlandı. Bi-raz da ondan sözetssek... Yanılmıyorsam, ro-manın bazı bölümleri daha önce çıkmıştı. Bunlar hangileriydi?

—Yirminci yüzyılın başlarında yayınlanan bu nehir-roman on kitaptan oluşmaktadır. İlk iki, yani “Gün Doğarken” ve “Sabah” 1944-45 yıllarında Ölmez Eserler Yayınevi’nce basılmıştı. Yirmibeş yıl geçtikten sonra, bu ilk iki kitapla birlikte üçüncü “İsyen” ve dördüncü “İlk Gençlik” Altın Kitaplar Ya-yınevi’nce çıktı. Şimdi on kitaplık ro-manın yayını tam metin olarak Sosyal Ya-yınlar gerçekleştirdi.

—Araya uzun yıllar girdikten sonra, “Jean-Christophe” un bu kez bütünüünü çe-virerek yayınlattınız. O romanın önemi siz-

Göztepe’deki evde sonbet ettüğün adam, yalnız düşünen ve duyan bir kafa değildi. O aynı zamanda yıllarını basına vermiş, dergi ve gazete üretmiş bir insandı da.

—Sizce, dedim. Türk basını, haber verme görevinin dışında kültür verme görevini ya-pıyor mu? Yoksa oyalayıcı, sapırcı yayın-lar mı sürüp gidiyor Bâbâlılımızda?

—Bu sorunuzun yanıtı da içinde, dedi. Yalnız hemen söyleyeyim ki, basın, haber verme işini de gereğince yapmıyor. Bunda el-bet bazı etkenlerin rolü var. Ama, sudan olayları gürültüyle ilan eden kimi gazeteler, Türkiye için, dünya için çok önemli bazı ha-berleri vermiyorlar. Herşeyden önce bir ha-ber aracı olan basın, bunu yerine getirmek-te pek başarılı olmadığına göre, onun kül-tür verme görevinden söz edilemez kanı-sındayım. Gazetelerin çoğu, işporta malı sa-tar gibi, pazarlama yöntemlerini benimsedi-ler. Bir de çekici olmak için pornografinin emide bulandırıcı örneklerine yer veriyor-lar sayfalarında.

Güldü:

—Yalnız bu konuda, hemen başka hiçbir ülkede görülmeyen bir “özgürlüğü” var ba-sınımızın!

—Basın konusu görüşülürken, biraz da basım işinden sözetssek. Kâğıt fiyatlarına ya-pılan sürekli zamlar, gerçek kültürü yayacak olan kitapların, dergilerin basım ve yayım yollarını engellerle dolduruyor. Bu durum kültür gelişimini engellemekte. Ama arabesk kültür, bulvar basım bundan pek rahatsız de-ğil. Hatta şu saydığım görüntü onun işine bi-le geliyor. Bu konularda sizin düşünceniz ne?

—Kâğıt fiyatlarının artması, dediginiz gi-bi, bulvar ve arabesk zevkinin -“kültürün” diyemeyeceğim- yayılmasına engel olmuyor. Ama, kültürün yayılmasına hizmet eden ede-biyat ve bilim yapıtlarının yayınına hergün biraz daha ket vuruyor. Bu durum, kitapla-rın basım maliyetlerini yükselttiği için, oku-maya tutkusu olanlar da o gereksinmelerini karşılayamıyorlar. Fiyatların giderek yüksel-mesine karşı okurların alım gücünün azal-ması, giderek ciddi ve kültür üretici yapıtların “pazardan” çekilmesine yol açıyor. Her alanda tasarruf öğütlediği halde, ga-zetelerin çoğu, abuksabuk şeylerle dolu ek-lerle akılamaz bir kâğıt savurganlığı içinde-ler. Yapılan bir hesaba göre boyalı basından yüksek tirajlı bir gazetenin bir haftalık kâ-ğıt harcaması, Türkiye’de bir yılda yayınlan-an tüm kitapları giden kâğıda eşitmiş. Bu-nun önüne geçmek için düşünülecek başlıca önlemler arasında, gazetelerin çarşaf çarşaf çıkmasının önlenmesi ve kültüre yararlı ya-pıtlar yayınlayanlara ucuz fiyatla kâğıt sağ-lanması önerilebilir.

—Bu noktada aklıma gelen, bir zamanlar sizin de içinde görev almış bulunduğunuz bir konuyu sormak isterim: Hasan Ali Yücel devrinde başlayan “Klasikler Dizisi” yeni-den basılamaz mı? Eksik kalmış olan bu di-ziye daha ne gibi ekler düşünürsünüz?

—Kırk yıl kadar önce Milli Eğitim Bakan-lığı’na yayınlanmış olan “Klasikler Dizi-si”nin yeniden ve olduğu gibi yayınlanması bence sözkonusu olamaz. Ancak, bu nitelik-teki yapıtlardan yeni diziler oluşturulabilir. Ama, o zamanki klasikleri, basım işinden önce inceleyen bir “Tercüme Bürosu” var-dı. Yeniden yayınlanacak klasikleriyse kim, evet, kim inceleyecek, söyler misiniz?

KUŞAKLARARASI ETKİ-TEPKİ

Göztepe’deki o evde bir süredir yürüyen görüşmemizi noktalamadan önce, her ku-şaktan aklı başında insanı ilgilendirmesi ge-reken ortak sorunu attım ortaya:

—Sizce, dedim, yaşlı kuşaklar gençlerin yetişmesine kültürel ve benzer alanlarda ne ölçüde hizmet ettiler?

Bir an gözleri duvara kayar gibi oldu. Son-

ANKARA KULISI

Baştarafı 1. sayfa

TRT’nin yeni Genel Müdürü Tunca Tos-kay da, geçtiğimiz hafta TBMM KİT komis-yonunda bu milletvekillerine kurumuyla ilgili hesap verdi, onların sorularını yanıtladı, eleş-tirilerini göğüsledi.

Kurumda özellikle teknik personel sıkın-tısı çekildiğini bildiren Toskay, 101 TRT’ci-nin görevden neden alındığı sorusuna, “Bu, TRT’nin diğer devlet kuruluşlarıyla olan il-gileri sonucu ortaya çıkmış bir durumdur” karşılığını verdi. Bu yıl TRT’nin yapacağı ya-tırımları anlatırken, “Çamlıca”daki TV kule-sinin 80. metresine bir döner restoran in-şasından sözeden Toskay’a milletvekil-le-rinin yönelttikleri eleştiri ve sorular şöyle:

Mahmut Karabulut (ANAP-Sivas)-Örf ve adetlerimize, milli harsımıza uymayan bir ta-kım filmleri çocuklarımız televizyondan kı-zarak, yüzlerini kapatarak seyretmeye de-vam etmek zorunda kalacaklar mı? İki rek-lamlarını yayınlamaya devam edecek misi-niz?

Abdurrahman Kara (MDP-Kütahya) - Dal-las, Flamingo Yolu gibi merakla izlenen an-cak milli örf ve ananelerimize ters düşen di-zi yayınların devamı satın alınacak mı?

Rezzan Şahinkaya (ANAP-Ankara)- Ney-di o, geçen akşam bir film yayınladınız TV’de... Bir hanım, erkeklerin kucagında ge-tiriliyor, bacakları açılıyor, sonra bu hanıma iğne yapıyorlar... Hah, hatırladım, (Bitmeyen Balayı), aman ne balayı... Ben kalpten gide-cektim, eşim bayılacak TV başında. Bun-dan sonra da böyle iğrenç filmler yayınlaya-cak mısınız?

Mehmet Kocabaş (MDP-İçel)-Komünist Bi-zim Radyo ve TKP’nin Sesi memleketimiz aleyhine kışkırtıcı, bölücü yayınlar yapı-yor. TRT sessiz kalacak mı? Yani Sovyet Rusya böyle yayınlar yapıyor da TRT neden yapmıyor? Rusya’da 100 milyon Türk var, biz de onlara seslenen bir yayın neden yap-mıyoruz?

Rezzan Şahinkaya (ANAP-Ankara)-Evet efendim, Bizim Radyo’nun yayınları izleni-yor mu? Hiç sanmıyorum. Oturtun Bizim Radyo’nun başına birisini, dinlesin, rapor versin, bakın neler söylüyorlar...

Metin Gürdere (ANAP-Tokat)-Buz dansı-nı naklen veriyorsunuz da Kırkpınar güreş-lerini neden müziğiyle, peşreviyle naklen ver-miyorsunuz?

Mahmut Oltan Sungurlu (ANAP - Gümüşhane)- Milli marşımız Fevzi Çak-mak programı için teşekkür ederim. Ama hepsi bu... TV sayesinde milli kültürünü bil-meyen, örf ve ananelerini bilmeyen maddi-yatçı, acayıp, tedavisi mümkün olmayan son derece tehlikeli bir nesil yetişiyor. Arada bir iyi şeyler oluyor, mesela Küçük Ağa gerçeken faydalı, seviyeli bir program, ama öteki programlar...

Mehmet Kocabaş (MDP-İçel)-Bir de dilinizi düzeltin, milli di-istiyoruz. Nedir bu ‘olanak’, ‘olasılık’... Cevap dururken ‘yanıt’ ne de-mektir?

TRT’nin yeni Genel Müdürü Toskay önce profesörlüğünü hatırladı, bilimsel yanıtlar vermek istedi:

“Türk toplumu dinamik bir dönem geçir-mektedir. Farklı değerlere sahip katmanlar-dan oluşan bir toplum yapımız vardır. Sınırlı bir süre içinde tüm bu katmanların farklı ta-leplerine karşılık vermeye çalışarak yayın ya-pıyoruz, ama herkesi memnun etmek güç. Toplumun değişik sosyal yapısını dikkate al-mak zorundayız.”

Fakat bu yanıtlar özellikle kendisini Genel Müdürlük görevine getiren ANAP’lıların ho-şuna gitmeyince ve ANAP’lılar, MDP’lilerin de desteğiyle “milli program” -ne demekse- istemini yineleyince, Toskay titredi ve ken-dine döndü:

“Tenkitlerin üzerinde hassasiyetle dura-cağım. Önümdeki kanunu hem ruhuna hem de lafına uygun şekilde uygulamak azmin-deyim. Çocuklarımızı, gençlerimizi zararlı şe-killde etkileyecek yayınlara elbette izin ver-meyeceğim. Konuşulan, yaşayan Türkçe’nin kullanılmasına gayret edeceğiz.” ★ ★ ★